2

IVRIS CON SVLTORVM VITAE,

noviſsimè elimatæ, & mendis non paucis, quibus ſcate bant, repurgatæ,

BERNARDINO RVTILIO AVTORE.

Cum priuilegio.

LVGDVNI,
APVD GERMANVM ROSE,
M. D. XXXVIII.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

IL eſt permis de par le Roy noſtre ſire a Francoys de la Porte & Germain Roſe libraires de Lyon de faire imprimer & uẽdre ce preſent liure appelle Vita Iuris conſultorum, & deffendu a tous autres libraires & Imprimeurs de ce Royaume de imprimer, uendre, ne diſtribuer ledict liure iuſques a troys ans prochainement uenans Sur peine de confiſcation diceulx liures quilz auront imprimez, Et damende arbitraire, ſinõ par le cõge & cõſentement deſdictz de la Porte & Roſe, ainſi quil appert par les lettres du priuilege a eulx dõne & octroye par ledict Seigneur faictes a Lyon le xxiiii. Iour de Nouẽbre M. D. XXXVII. Signees par le Roy a uoſtre relation Filleul, & ſeellees en cire iaune a ſimple queue a la maniere acouſtumee.

AVTORES ADHIBITI.

LATINI.

Cicero.
C. *Iulius Cæſar.*
M. *Varro.*
Liuius.
Oratius & interpretes
Valerius Maximus.
Paterculus.
Aſconius Pedianus.
Seneca.
Perſius.
Plinius Secundus.
Plinius Cecilius.
Silius Italicus.
Iuuenalis.
Quintilianus.
Cornelius Tacitus.
Suetonius Trãquillus.
Iulius Frontinus.
Iuſtinus.
Florus.
Aulus Gellius.
Spartianus.
Lampridius.
Capitolinus.
Lactantius Firmianus.
Aurelius Victor.
Eutropius.
D. *Auguſtinus.*
Oroſius.
Macrobius.
Libri legum.
P. *Victor.*
Feſtus Pompeius.
Diomedes.
Nonius Marcellus.
Priſcianus.
Boetius.
Beda, & Caßiodorus.
Marmora inſcriptionũ.
Anaſtaſius Bibliothe.
Politianus.
Cotta.
Riuallius Allobrox.
Zaſius.

AVTORES ADHIBITI.

GRAECI.

Polybius.
Dionyſius Alicarnaſ.
Diodorus Sicilienſis.
Strabo.
Atheneus.
Philo Iudæus.
Ioſephus Iudæus.
Plutarchus.
Appianus Alexandri.
Dion.
Herodianus.
Euſebius.
Procopius.
Suidas.

Ampliſs. Cardi NALI NICOLAO RODVLPHO, PATRONO ſuo Optimo & Beneficentiſsimo, Bernardinus Rutilius S. P. D.

HISTORIAM, *cuius laudes, à ueteribus multis expoſitas, ego prætereundas mihi eſſe exiſtimaui, quadrifariàm tractari ſolere non ignoras. aut enim potiſſimum ſeriem temporum ſequimur, ut apud Græcos diligentiſſime* Thucydides, *è noſtris* T. Liuius, *aut locorum, ut* Appianus, *aut hominum, ut* Suetonius *&* Plutarchus, *aut actionum rerumq́; geſtarum formas ſimilitudinesq́; coniungimus, ut* Latinorum *unus, qui extet,* Val. Max. *Atq; hæc ſcribendi uarietas à naturæ uidelicet initijs proficiſcitur, cuius*

æterna lege omnia, quæ agimus, quadripartita ſunt. quidquid enim agitur, & loco & tempore & perſonis & ipſo agendi genere continetur. Earum autem ſcriptionum omnium illa, quæ uitijs atq; uir tutibus diſtinguitur, & proponẽdis exemplis, non ſolum officij & facultatis, ſed etiam copiæ ac frequentiæ, uno eodemq́; loco abunde admonet, cæteris omnibus ad utilitatem, meo quidem iudicio, antecellit. proxima eſt ea ratio, quæ certis hominibus adiungitur, propterea quòd nemo ferè eſt, quin ſe ad alicuius unius exemplum formare atq; inſtituere malit, quàm ex uario & confuſo ac diſsito bonorum malorumq́; morum quodam quaſi ſeminario ſalubria, & frugifera à pernicioſis ſterilibusq́; excerpere. Ineſt tamen & reliquis duobus operibus ſuum emolumentum. Ac me interdum in ea cogitatione uerſantem atq; intẽtum admiratio ſubit, quid ſit, quòd, cum multi uitas principum & ducũ, quorum nulla propè magna laus ferro uacat & ſanguine, diligentiſsimè conſcripſerint, atq; inde genus hoc ſcribendi profectum, paulatim ad eos homines peruenerit, qui leniores quodammodo uirtutes profitentur, Philoſophos dico, Medicos, Oratores,

tores, Pœtas (nam noſtris, id eſt, chriſtianis diuinæ cuiuſdam uirtutis hominibus neminem comparandum puto) donec ad Rhetores *ac* Grammaticos *deuentum eſt, nemo adhuc extiterit, qui ſibi legum latorum & iuris prudentum uitas in argumentum iuſti & peculiaris operis deſumpſerit. cum præſertim unam omniũ maximam maximeq́; neceſſariam humano generi uirtutem iuſtitiam colant atq; pertractent, ut reliquarum artium ac diſciplinarum paucæ cum hac cognitione conferri, nulla præferri poßit. eſt enim tota prudentiæ, quam, ut tu præclarè intelligis,* Peripatetici *omnibus ſcientijs reliquisq́; animi uirtutibus, præter unam ſapientiam, anteponunt.* Iidemq́; *diſputant ciuili intelligentiæ cæteras ſubeſſe & parere omnes.* Neq; *immerito fons ille & caput philoſophorum Socrates apud* Xenophontem *queritur & miratur, multos fuiſſe* Athenis *cerdonum, fabrorum, equitum eruditores atq; magiſtros, legum & tractãdæ iuſtitiæ, quam regiam uirtutem appellat, nullos.* Quod *uitiũ cum* Ro. *ueteres, qui multa ipſi excogitauere, multa à* Græcis *accepta fecere meliora, tũ noſtra pauloq́; ſuperior ætas egregiè fugit. iuris enim conſultos ac*

profeſſores maximis præmijs atq; honoribus proſecuti ſunt. Itaq; *indignum & minime ferendum erat, ueterum iuris peritorum memoriam in obſcuro eſſe: præter enim* Lycurgum, Solonem, *&* Nu*mam, uix ullum habemus ſatis cognitum, & ſingulari argumento tractatum latorem legum aut interpretem.*Ro.*aliquot, neq; tamen plurimos, quidam noſtri homines ſtrictim attigere, atq; ita ſtrictim, ut nihil penè niſi operum eorum nomina collegerint, unde nihil admodum, aut, qui fuerint, ſcire, aut exempli tibi uel ad cauendum uel ad imitandum capere poßis, qui fructus præcipuè eſſe hiſtoriæ debet. cùm præſertim eiuſmodi uiri extiterint, qui apud* Ro.*iuris prudentiam profeßi ſunt, ut non modò nulla literarum ſtudia omiſerint, quæ quidem eſſent perſonæ & dignitatis, uerum etiam officio fortis & boni ciuis atq; imperatoris, dũ ſtetit* Reſ*pub. abundè ſatisfecerint.* Vt*inamq́; extaret* Cin*cius, qui libros aliquot de officio iuris conſulti fertur ſcripſiſſe, ut intelligerent, qui nũc iſti diſciplinæ paßim uacant, quàm magnum munus, & quanti quamq́; abſoluti ciuis ſuſtineant.* Q*uod quia fruſtra deſiderabamus, idemq́; alia ratione conſequi*

lice

licebat, nos pro præceptis exēpla poſuimus. omnes enim Rom. iuris interpretes hoc opere diximus, & quidem quàm pleniſſime ea res ſcribi potuit, ſine tamen digreſſionibus, à quibus magnopere abhorremus. argumentum immenſi atque abditi operis, ut quod ſupra bis milleſimum repetatur annum, & ab infinitis propè autoribus, iiſq; interciſis & mā cis (illi enim perpetui & quaſi ordinarij magna ex parte perierant) colligendum fuerit: ut mihi uidear poſſe non arroganter dicere, Aeſculapium illum, qui eſt in fabulis, diſcerptum in fruſta Hippolytū, compactis membris uitæ reſtituiſſe, toties me eſſe imitatum, quot hominum uitas (ſunt autem ad centum) confecerim. In quibus ſi cui fortè uidebor ueterum autorum uerbis nimium inhæſiſſe, eaq; interdum penè tranſcripſiſſe omnia, is ſic habeto, maiorem à me ueritatis, quæ ſæpe mutandis uerbis amittitur, habitam eſſe rationē, quàm eloquentiæ. & ſi tātum mihi non ſumo, ut putem eadem omnia à me potuiſſe dici facundius aut ornatius, quàm ſint ab antiquis ſcriptoribus expoſita. Illud quidē certè cauimus, quod ego ſoleo inter præcipuas corruptæ eloquentiæ cauſas ponere, ne ſtudio lo-

quendi nouiter, antiquorum ſententias, ſplendidè ac propriè & optimis uerbis expoſitas, mutarem in deterius, maluiq́ imitator dici, quàm deprauator. erant enim dicenda eadem, & ſi nollem, eodem modo. Denique, ſi mihi elocutionis gloria detrahatur (quanquam multa mihi uideor quorundam dixiſſe melius) facile patiar, & illa inuentarum rerum, aut, ſi id quoque adimant, collocationis compoſitionisq́ una laude contentus ero, ac ne eam quidem ipſam magnopere exigam. fuit enim illud mihi hoc labore propoſitum, quod omnibus eſſe ſcriptoribus debet, non mihi comparandi nominis, ſed, ſiquid poſſem, uitæ in uniuerſum conſulendi. Quo etiam effectum eſt, ut, ſiquid incidit, quod parum uerè ab alijs ſcriptum uideretur, nec noſtrorum hominum nec ueterum autorum nominibus pepercerim, non ſugillandi gratia, ſed ut ſic tracta in controuerſiam ueritas clarius eluceſceret. quod exemplum ſi in me recidat, æquiſſimo animo laturus ſum, modò citra amarulentiam atq; acerbitatem fiat, & ueri, non contentionis, ſtudio. homines enim ſumus, credoq́ mecum certaturos poſteros, ut & nos fecimus cum prioribus.

Quod

Quod eo liberius apud te loquor, patrone opt. quo te huius animi mei teſtem laudatoremq́; habeo, tuoq́; hoc iudicio & teſtimonio tutus, omniũ obtrectatorum linguas facilè contemnam. es enim mihi unus, ut Ciceroni quondam Cato, pro centum millibus, uel potius, ut Plato Antimacho, pro omnibus. Vtinamq́; tibi tot (ut ita dixerim) uiuas uitas, quot ſcriptas darem. neque enim paucioribus es dignus. Vale ſeculi decus. Romæ ex ædibus tuis, Id. Apr.

M. D. XXXVI.

SCIPIO BONGALLVS
ABBAS F.

Ecce Catonum agmen, lucem, ſuperosq́; reuiſit,
Ecce redit legum, rurſum animoſa cohors.
Ad Rodulfum ideo tam recto tramite pergunt,
Nam, quæ illos ducit, Rutiliana uia eſt.

Index nominum

Iuris conſultorum.

Papirius Maior	*Pag.* 1
AP. Claudius decemuir	3
Ap. Claudius Cæcus	27
P. Sempronius Sophus	43
T. Coruncanus	58
Q. Fabius Pamphilus	61
P. Aelius Pætus	67
Sex. Aelius Pætus	75
Aelius Pætus filius	78
Attilius Sapiens	81
P. Cornelius Scipio Naſica	82
Q. Fabius Labeo	99
Q. Fabius Pictor	103
M. Porcius, M. F. Cato	104
M. Manilius Torquatus	111
M. Brutus	117
P. Mutius Scæuola	132
P. Licinius Craſſus Mutianus	134
C. Liuius Druſus	140
C. Martius Figulus	142
P. Rutilius Rufus	144
Q. Aelius Tubero	151
Paulus Virginius	155

Sex. Pompeius	156
L. Cælius Antipater	157
Q. Mutius Scæuola Augur	158
Q. Mutius Scæuola Pont. Max.	162
C. Aquilius Gallus	169
L. Lucilius Balbus	172
Cn. Aufidius, alijq;	eodem
C. Iuuentius	173
Sex. Papirius	174
P. Seruius Sulpitius	175
C. Trebatius Teſta	184
A. Offilius	187
A. Caſſelius	188
Q. Aelius Tubero	190
P. Alphenus Varus	192
Caius	193
Titius Cæſius	195
Aufidij duo	196
C. Atteius Pacuuius	197
Flauius Priſcus	eodem
Cinna	198
P. Cæcilius	199
Sulpitius Galba	200
Antiſtius Labeo, pater & filius	203
C. Atteius Capito	208
M. Cocceius Nerua, pater & filius	211
Maſurius Sabinus	213
Caßius Longinus	215
Aminius Rebius	224

Proculus	224
Cælius Sabinus	227
Sex. Pedius	eodem
Pegaſus	228
Priſcus Iabolenus, & Plautius	229
Iuuentius Celſus, pater ac filius	230
Neratius Priſcus	231
Domitius Labeo	232
T. Ariſto.	233
Alburnius Valens & Tuſcianus	234
Vindius Verus, Vlpius Marcellus	235
Arrianus	eodem
Tertullianus	236
Saluius Iulianus	eodem
L. Voluſius Metianus	238
Martianus, Mauricianus	239
Serbidius Scæuola	eodem
Aemilius Papinianus	240
Fabius Sabinus	243
Domitius Vlpianus	244
Iulius Paulus	247
Pomponius	249
Herennius Modeſtinus	250
Aliquot aceruatim	251
Tribonianus & ſocij	252

Quot ueterum iure inſignes tegit Itala tellus,
Tot Rutili in lucem docta Minerua refert,
Horum clara licet iam facta aboleuerit ætas,
Et ſua cum factis nomina polluerit.
Et mirere, uni Hippolyto ſi reddita quondam,
Mille ſimul ſi nunc reddita uita uiris.

IDEM.

Vt mors Rutilium ſenſit tot reddere uitæ,
Styx uale, ait, uitæ iam patefacta uia eſt.

BARTHOLOMAEVS CROTVS.

Exciri ut legum latores ſenſit ab Orco
Inuida mors, fuſis protulit hæc lachrymis,
Quàm uerè eiuſdem eſt inferre, auferreq́; leges,
Lege horum cum lex penè refixa mea eſt.

IANVS VITALIS.

Viuitur in cartis, Rutilij felicius ipſis,
Cùm uideant mortem marmora & æra ſuam.
Abſumpſit priſcos legum libitina peritos,
Tu facis in ſcriptis uiuere & eſſe tuis.
Quàm merito illi igitur dicent, æternior ære
Eſt tua, & æternis pagina marmoribus.

INCERTVS.

Phœbus tot iuris uates, tanto ante ſepultos,
Rutilium ut uitæ reſtituiſſe uidet,
Inuentæ pudet artis ait ſtudijq́; medelæ,
Hic potuit cineri reſtituiſſe animas.

Iuris conſultorum VITAE, PER BERNARDINVM RVTILIVM.

Papirius Maior.

PAPIRIVS, *ſiue, ut tum lo quebantur,* Papiſius *inter* Ro. *iuris peritos principem locum obtinuit, licet, ſi iuris ipſos cõ ditores recenſeas,* Numa Pom pilius *cæteriq;* Reges *antea ci uitatem legibus inſtruxerint.* Eum Pomponius *modò* Sex. *modò* P. Dionyſius *nunc* C. *nunc* Manium, *uel (ut eſt in* Græco Vaticano *co dice)* Mamium Papirium *appellant.* Aeque Pontif. Max. *ne, an* Rex Sacrificulus *fuerit, in incerto eſt.* Nam Dionyſius *antiquitatum autor diligentiſsimus eundem* Papirium *alibi* Pont. *alibi* Regem Sacrificu lum *nominat.* Etenim *cum eiectione* Regum *mutato ſtatu ciuitatis, rerum diuinarum cura haberetur, ſeu quia quædam publica ſacra per ipſos* Reges *factitata erant, necubi* Regum *deſyderium eſſet, ſiue ut nomen* Regum, *qui profuiſſe plurimum* Reip. *uidebantur, in perpetuum ſeruaretur (nam utrunq; traditur) iuſſi*

Pontifices atq; Augures ex ſenioribus aptiſsimum unũ deligere: qui nullius rei præterquàm diuini cultus poteſtatem haberet, ab omni alio ciuili bellicoq; munere liber, Regis Sacrificuli titulo, ita ut id ſacerdotiũ Pontifici ſubijceretur, ne additus nomini honos aliquid libertati, cuius tunc prima erat cura, officeret. Ij ergo Mamium Papirium gente iam tum patricia, uirum honeſto otio ac quieti deditum, primum regẽ ſacrificiorum creauere. Is quocunq; prænomine, quocunq; ſacerdotio præditus (certe Papiriæ gentis fuiſſe conſtat, quamuis fruſtra apud Dionyſium Glareanus ambigat, & de immutanda lectione deliberet) in primis peritus iuris, leges omnes Regias in unum contulit. Nam cum antea Ancus Martius Rex Ro. leges ſacras, à Numa latas, in deſuetudinem iam abeuntes, reduxiſſet in Ciuitatem, eaſq́; ex commentarijs Pontificum exſcriptas, in foro, tabulis quernis ſcalptas, propoſuiſſet, eiectis inde Regibus, Papirius hic ſacras omnes prophanaſq́; leges, à Regibus latas, in uſum publicum deduxit, conſcripto codice, quem poſtea ius Ciuile Papirianum appellarũt: nõ quòd ibi quidquàm de ſuo Papirius adiecerit, ſed quòd leges uarijs temporibus latas, & ſine ordine apud Pontificum commentaria deliteſcentes, in unum corpus compoſitas inuulgauerit. Eæ paulo pòſt, cum duodecim Tabulæ ferrentur, tributa lege abrogatæ ſunt. Vrbe inde à Gallis Senonibus capta atq; incenſa, ſimul cum cæteris ex illo incendio conquiſitæ, & in uulgus editæ, niſi ſi quæ ad ſacra pertinerent. Illæ enim à Pontificibus, maximè ut

Glareani Lapſus

religionẽ

religione obſtrictos haberēt multitudinis animos,ſuppreſſæ. Liber uerò ipſe Papirij,uel ætate Pomponij Iureconſulti extabat. Vixit Papirius Tarquinio ſuperbo regnante,& ſub initia libertatis Ro. Quo fit,ut aliū omnino hūc eſſe exſtimē ab illis,Papirio prætextato (quē quidā Curſoris filiū faciunt,) & L.Papirio,qui pocillum mulſi,uel(ut Plinio placet)uini Ioui uouit: (fuit enim id Curſoris uotū) & Cn.Papirio cum dentibus nato,quāuis aliter Zaſio cōtra temporū fidē atq; ordinē placuerit. Duæ etenim Papiriorū familiæ,patricia una minorū gentium,altera plebeia Romæ fuerunt. Patricia uarijs cognominibus clariſſimos edidit uiros,Mugilanos,Craſſos,Curſores,Maſſones,in quibus Curſorē illū,quem Alexādro Magno bellicis atq; Imperatorijs artibus anteponere Liuius non dubitat. Plebei minori gloria,nec ſane utiles Reip.Carbones, Turdi,Pæti,extiterūt. Vt Cicero quoq; non ſatis diligenter fecerit,q̃ primū patriciæ Papiriorum familiæ numerauerit L.Papirium Mugilanum cenſorium.

Zaſij error.

Ciceronis indiligentia.

Appius Claudius Decemuir.

E Claudiorū patricia gēte duo inter cōſultos iuris cēſentur, Appius ſcilicet Claudius Decēuir, quē quidam Regillanū uocant,& is,qui Cæcus & erat & uocabatur. Ea familia Sabina origine fuit,ab eo propagata,qui Clauſus apud ſuos dictus,cum ea gens bellū in Romanos moliretur,ipſe pacis author à turbatoribus preſſus,nec factioni par,abs Regillo oppido, magna clientium comitatus manu, Romam ſexto

ferè poſt exactos Reges anno transfugit.Huius ex filio Appio Conſulari,homine acri & plebi infeſto Nepos Appius hic iuris peritus, familiæ gloriam afflixit magis quàm honeſtauit.Patri tamen ad populum reo, ante iudicij diem ſeu morbo ſeu ſua manu extincto pietatem egregiè præſtitit.Allato enim in forum cadauere,aditis Conſulibus ac Tribunis poſtulauit,ut ſibi de more laudare defunctum patrem pro concione liceret. Vocato à conſulibus ad concionem populo, cùm Tribuni collaudationem impedire conarentur, denũciarentq́; adoleſcenti, ut mortuum de medio tolleret atq; auferret, plebs fraudari ſolenni honore ſupremum diem tanti uiri noluit, & laudationẽ tam æquis auribus mortui audiuit,q̃ uiui accuſationem audiuerat.& exequias frequens celebrauit.Extabant & alia uarijs temporibus,in Remp.collata ab Appio officia. Cæterum poſt aliquot annos, cùm propter inteſtinas diſcordias, q. patres ferre plebiſcita indignarentur, plebei ſe nimium premi patrum decretis fremerẽt,placuiſſet Populo Ro.leges à Græcis patriſciuitatibus, eaq́; per legatos Ro.allatæ eſſent, intente inſtabant Tribuni plebis, ut tandem ſcribendarum legum initium fieret. Conſules, ubi aliquandiu uarijs calumnijs rem inuiſam patribus extraxere,tandem, ut in alios transferrent onus, comitia ante diẽ indicũt,ſucceſſuros ſibi ad legitimum tempus Cõſules creant Appium Claudium, T. Genutium.Ac, cùm nibilo æquiore animo diem ſolennem in eundis magiſtratibus plebes expectaret,Tribuni ad deſignatos, præcipue Appium confugiunt,

giunt, modo in concionibus, modo ſemotis orant arbitris, ut plebi conſulant, addunt ſpem precibus, honores atq; ingentes à plebe opes pollicendo, donec peruincunt, ut legum conſcriptio repreſentetur. Cæperat Appium cupido extraordinarij magiſtratus, quo leges patriæ daret, futuras ciuilis concordiæ ac pacis, iã pridem inter ordines labefactatæ perpetuum ſtabilimentum, præclaro medius fidius conſilio, ſi non mox, poteſtatis magnitudine nimium delectatus, animũ ad tyrannidem conuertiſſet. Igitur, adducto in ſuam ſententiam Collega, uocatus ſæpe in concionem à tribunis, aliquando proceßit, multiſq; uerbis humaniter diſſeruit, uehementer placere ſibi atq; item Collegæ ferri leges, quæ omnem æqui boniq; contentionem dirimerent, idq; ſe ſententiæ loco dicere, ſi poteſtatem inito magiſtratu habeant, creaturos latores fore, quando de legibus conueniat, de latore non eſſe diutius diſcrepandum, ſeu de patrum, ſeu de plebis corpore placeat. Quin agite (inquit) conſules, comitia creandis latoribus legum indicite, me ac collega (ut pro eo etiam ſpondeam) non modo non aduerſantibus, quin ex patrum ſententia eligantur, ſed adiuturis etiam, gratiãq; inſuper habituris ſingularem. Quòd ſi propter deſignatos nos nouum alium inducere conſulari poteſtate in Remp. magiſtratum ueremini, nihil impedimento ſumus, ſufficiẽdis in locum noſtrũ honore cedimus, modo id ſenatus probet. Collaudante Appij orationẽ uniuerſa concione, uictus ſtudio plebis Sextius Cõſul, ſolus, quãdo morbus collegam domi detinebat, Senatũ

uocat, de legibus ferendis refert. Dictis compluribus *in utranq; partem ſententijs, alij peregrinas reſpuebant leges, ac manendum patrijs inſtitutis cenſebant, alijs tolli diſcordiarum cauſas placebat.* Vicit tandem Appij *ſentētia, quā primus rogatus dixerat aſſentiente collega.* Placet creari decēuiros *ſine prouocatione, qui cōfeſtim magiſtratū ineāt, & ne quis eo anno alius magiſtratus eſſet, utq; ij, ex patrijs inſtitutis* Græciſq; *legibus optima quæq; deligētes interpretanteſq;,* Reip. *futura cōmodo iura cōderēt ac dirigerēt.* Ea *ita rata ſanctaq; futuris iudicibus & magiſtratibus fore, ſi* Senatus *probaſſet, iuſsiſſetq;* Populus. Ad*miſcerētur' ne plebei, cōtrouerſia aliquādiu fuit.* Po*ſtremò conceſſum patribus, modò ne lex* Acilia *de auētino aliæq; ſacratæ leges abrogarētur.* Perlecto *in uulgus decreto,* Tribuni, *effuſi in* Senatus *atq;* Appij *laudes, comitia indicūt.* Ibi *deſignati cōſules magiſtratu ſeſe abdicāt.* Ea *adeo grata plebi moderatio fuit, ut legēdis primoribus præcipua ſit* Appij *collegæq; ratio habita.* Creatis *primis octo additi nobiliſsimi collegæ.* Ita *poſt trecēteſimū alterū cōditæ urbis annū nouus in* Remp. *magiſtratus inductus.* Eius *totius regimē penes* Appiū *erat fauore plebis, adeoq; nouū ſibi ingeniū induerat, ut plebicola repēte omniſq; auræ popularis captator euaderet pro truci ſæuoq; inſectatore plebis.* Ij *cum decē* Tabulas *legū cōfeciſſent, eæq; apud* Populū *ſancitæ eſſent, uulgatur rumor, authoribus (ut quidā ferūt) ipſis* Decēuiris, *duas deeſſe tabulas, quibus adiectis abſolui poſſe uelut corpus omnis* Ro. *iuris.* Ea *ex-*

pectatio,

pectatio, cùm dies comitiorũ appropinquaret, deſideriũ Decẽuiros iterũ creãdi fecit. In maxima ſummorũ hominũ cõtẽtione, Appius quoq;, cùm diu diſsimulaſſet ad excitãdũ plebis ſtudiũ, dimiſſa iã in diſcrimẽ dignitate, ea ætate, his honoribus actis ſtimulatus, in inſequẽtẽ annũ eãdẽ, quã gerebat, poteſtatẽ petit, tanta ambitione, ut neſcires, utrũ inter Decẽuiros, an inter cãdidatos numerares. ꝓprior interdũ petẽdo, q̃ gerendo Magiſtratui erat, criminari optimates, extollere cãdidorũ leuiſsimũ quẽq; humiliũq́;, ipſe medius inter tribunitios Duellios Iciliosq́; in foro uolitare, per illos ſe plebi uẽditare, donec collegæ quoq;, ꝗ unicè illi dediti fuerãt ad id tẽpus, cõiecere in eũ oculos, mirantes, ꝗd ſibi uellet, apparere nihil ſynceri eſſe, profectò haud gratuitã in tãta ſuperbia comitatẽ fore. nimiũ in ordinẽ ſeipſum cogere, & uulgari cũ priuatis, nõ tam properãtis ambire magiſtratũ, quã uiã ad cõtinuandũ magiſtratũ quærẽtis eſſe. Propalã obuiã ire cupiditati parũ auſi, obſecũdando mollire impetũ aggrediuntur, comitiorũ illi habẽdorũ, quãdo minimus natu ſit, munus cõſenſu iniungũt, ars ea hec erat, ne ſemet ipſe creare poſſet, qd' præter tribunos plebis, & id ipſum peſsimo exẽplo, nemo unq̃ fecitſſet. Ille enimuerò, quod bene uertat, habiturũ ſe comitia profeſſus, impedimentũ ꝓ occaſione arripuit. Deiectisq́; honore per coitionẽ duobus Quintijs, Capitolino, & Cincinnato, & patruo ſuo C. Claudio cõſtãtiſsimo uiro in optimatiũ cauſa, & alijs eiuſdẽ faſtigij ciuibus, nequaq̃ ſplẽdore uitæ pares, obſtrictos ſibi, Decẽuiros creat, ſe in primis qđ

haud ſecus factum improbabant boni, quàm nemo fa-cere auſurum crediderat. Creati cum eo M. Cornelius *Maluginenſis,* M. Sergius, L. Minutius, Q. Fabius Vi*bulanus,* T. Antonius *Merenda,* M. Rabuleius. *Additi, ut quidam autores ſunt, plebei tres,* Q. Petilius, Ce*ſo* Duillius, Sp. Oppius *Cornicem, dicente* Appio, *cum unus ille magiſtratus omnium authoritatem tene ret, haud excludendam honore plebem, & ſi contrà* Senatus *decreuiſſet.* Ille *finis* Appio *alienæ perſonæ fe rendæ fuit. Suo iam inde uiuere ingenio cœpit, nouoſ-q; collegas iam prius, quàm inirent magiſtratum, in ſuos mores formare. Quotidie coibant remotis arbi-tris, inde impotentibus inſtructi conſilijs, quæ ſecre-tò ab alijs coquebant, iam haud diſsimulando ſuper-biam, rari aditu, colloquentibus difficiles, ad* Idus *ma-ias rem perduxere,* Idus *tum* Martiæ *ſolennes ineundis magiſtratibus erant.* Inde *in plebem, ſummo omnium conſenſu, fauentibus nobilibus adoleſcentibus maxi-mè, ſæuitum eſt, auctæ ſecures, aucti faſces. Cumq; iam maior pars anni proceßiſſet, & duæ tabulæ prioribus decem adiectæ eſſent, nulla tamen, ſeu perferendarum tabularum, ſeu magiſtratuũ creandorũ gratia, mẽtio comitiorũ fiebat.* Iamq; *res ſpectare ad Tyrãnidẽ uide batur, &* Idus Maiæ *uenerant, nullis ſubrogatis magi-ſtratibus.* Priuati *pro* Decemuiris, *neq; animis ad im-periũ inhibendũ imminutis, neq; ad ſpeciẽ honoris inſi gnibus, prodeũt.* Id *uerò regnũ haud dubiè uideri, de-ploratur in perpetuũ libertas.* Externi *etiã hoſtes, ſpẽ uictoriæ in diſcordia* Ro, *collocantes, arma mouent.*

Tandem

Tandem, coacto belli gratia poſt longam intermiſſio nem Senatu, cùm Appius caput malorum omnium & collegij, longa atque accurata oratione retuliſſet, ad extremumq́; cenſuiſſe haberi delectum, copiasq́; ad urgens bellũ extemplo educi, ferunt L. Valerium Potitum, prius quàm ordine ſententiæ rogarentur, quaſi in Appium dicturum ſurrexiſſe. Tum Appius, quod futurum erat, ſuſpicatus, tranſeunti, non eſt, inquit, locus dicendi tuus Valeri, ubi rogandis ordine ſentẽtijs uentum ad te erit: poſt eos, qui maiore ætate, maiore magiſtratu uſi ſunt, dices. Cumq́; ille nihilominus poſtularet, ut de Repub. liceret dicere, prohibentibus minaciter Decemuiris, proditurum ſe ad plebẽ denuntians, tumultum exciuit. M. deinde Oratius Barbatus atq; alij quidam atroces liberasq́; ſententias dicunt, in Appium præcipuè inuecti. Donec ille, irritatum Senatum ueritus, impetrato precibus ſilentio, neminem, inquit, ueſtrum P. C. fraudamus dicendi poteſtate, ſi dicturi ordine eſtis, ſed intempeſtiuos hoſce atq; importunos coërcemus. Neq; eſt, quamobrẽ ſuccenſeatis. Erit Valerio, erit Oratio, ac deinceps alijs ſuus dicendi locus, tantum ex ueteri inſtituto ordine rogati, ad id, quod in præſentia refertur, de bello dicant. quòd ſi ſeditionẽ uagãdo ſerant, intelliges profectò M. Orati nobis à populo Conſularem Tribunitiamq́; poteſtatem datas. Necdum magiſtratus tempus exceſſit. Creati ad perſcribendas leges ſine certo die ſumus, perlatis legibus magiſtratu abibimus, eiusq́; ratio exigenti dabitur. Ante, Conſularem tri-

bunitiamq; poteſtatem neque minuere, neq; decedere de iure noſtro ac maieſtate in animo eſt. Dicite per honorum atq; ætatis gradus de bello ſentētias, & qua potiſſimum ratione hoſtibus obſiſti poſſit. Ac patruū primum appellans, dic, inquit, C. Claudi. Hic Claudius, qui ſæpe Appio domum uentitans, excluſus per eius filios aditu, monere illū officij intra priuatos parietes nunquam potuerat, de belli primum cauſis, de uaſtitate urbis ac ſolitudine diſſeruit. Ad Appiū inde conuerſus, orationem habuit precibus quàm iurgio ſimiliorem. Orabat Appium per ſui fratris parentisq; eius manes, ut Ciuilis potius ſocietatis, in qua natus eſſet, quàm fœderis nefariè icti cum collegis meminiſſet. Multo id magis ſe illius cauſa orare, quàm Reip. quippe Remp. ſi à uolentibus nequeat, ab inuitis ius expetituram. Sed ex magno certamine magnas excitari fermè iras, earum euentum ſe horrere. Cū aliud, præterquam de quo retuliſſent, decemuiri dicere prohiberent, Claudium interpellandi uerecundia fuit, ſententiam igitur peregit, nullum placere ſenatusconſultum fieri. Omnesq; ita accipiebāt, priuatos eos à Claudio iudicatos, multiq; ex Conſularibus uerbo aſſenſi ſunt. Aliæ inde à Conſularibus dictæ ſententiæ, quorum L. Cornelius Maluginenſis, M. Cornelij decemuiri frater, cenſuit, peracto demum bello, reddi ab Appio rationem oportere, utrum in annum decemuiros creaſſet comitijs ſuis, an donec leges, quæ deerāt, perferrentur. Cæterum, Valerio atq; Oratio Senatoribus uociferantibus, antequam de bello referretur, liberari

Remp.

Remp. oportere, aliáq; in eam ſentẽtiã inuidioſißimè diſſerẽtibus, Appius, iam propè eſſe ratus, ut, ni uiolẽtiæ eorum pari reſiſteretur audacia, uictũ imperium eſſet, erit melius, inquit, niſi de quo conſulimus, uocẽ non miſiſſe, & ad Valerium negantẽ ſe priuato reticere, lictorẽ accedere iußit. Iam Quiritiũ fidẽ implorante Valerio, à Curiæ limine, L. Cornelius cõplexus Appium, non (quod ſimulabat) conſulendo, diremit certamen. ibi tum infit Appius: De bello Aequo ac Sabino uocati in Senatũ, P. C. omnes ſupremi atq; infimi ordine rogati ſententias dixiſtis, Tres pronunciatæ ſunt Claudij, Cornelij, Valerij. Plurimi Cornelio palàm aſſenſiſtis. Itaq; eius ſententiã uiciſſe pronuncio, eam mox ſcriptã audietis. Valerius, quiq; ei aſſentiũtur, ubi conſulatũ gerent, dijudicatã rem, ac uobis omnibus probatã, ſi ita uidebitur, irritã facient, & ad diſquiſitionem reuocabũt. Scribã inde legere ſcriptã autoritatem iubet, qua delectum haberi, belliq; Imperium penes Decemuiros eſſe iubebatur. Ita, cùm libertas nõ ultra uocẽ exceßiſſet, Decemuiri propoſitũ tenuere. Dimiſſo Senatu, ac legionibus ſcriptis, inter ſe comparant, quos ire ad bellum, quos præeſſe exercitibus oporteret. Principes erant inter Decemuiros Q. Fabius, & Appius Claudius. Bellum domi maius quàm foris apparebat. Appij uiolentiã aptiorem rati ad comprimendos urbanos motus. Itaque, cæteris ad bellum exeuntibus, Appius cum Sp. Oppio adiutore, æquo omnium Decemuirorum imperio, ad urbem ac tyrannidem tuendam relinquitur.

Rei foris cum hoſtibus male geſtæ, cædes Siccij *clari militis iuſſu* Decemuirorum *addita, cùm non deſiſterent* Appius Sp.*q; monere collegas arcanis nuncijs, ut quæſitis cauſis, aduerſæ factionis illuſtres clàm, palàm obſcuros de medio tollerent.* Arma *interim, pecuniæ, commeatus, cæteraq́; opportuna omnia ad exercitus ſummitti, publicis ſimul priuatisq́; bonis impotenter ablatis, ſuccenturiatisq́; ex omni tribu atq; ætate, quæ ferre modò arma poſſet, in cæſorum locum.* Per*commoda urbis loca occupari.* Dilig*ẽtiſsime animaduerti, nequid moliri factio* Valerij *atque* Oratij, *quæ domi creuerat, poſſet.* Ac *nibilo ſceleſta minus in urbe quàm in caſtris facinora edi.* Poſt *cædes* Appium Claudium *plebeiæ uirginis ſtuprandæ libido cœpit.* Pater *eius* L. Virginius *honeſtũ ordinem in* Algido, *ubi tum erat bellum, ducebat, uir exempli recti domi militiæq́;, perinde uxor inſtituta fuerat, liberiq́; inſtituebantur.* Deſponderat *filiam* L. Icilio, *uiro acri, & pro cauſa plebis expertæ uirtutis.* Hanc *uirginẽ adultam, forma excellentem conſpicatus in ludo literario* Appius, *amore ardens, cùm uxorem ducere, alij deſpõſam, ſibi marito, plebeiam patricio neq; liceret, neq; liberet, precio ac ſpe per internuncias ad nutricem fæmellas, cælato nomine, iactandis modò opibus, pellicere adortus, poſtquàm omnia pudore ſæpta, & maiorem adhibitam puellæ cuſtodiã animaduertit, ad crudelem ſuperbamq́; uim animum conuertit,* M. *(alij.* C. *uocant)* Claudio *clienti, modum edocto, negotium dedit, ut uirginem in ſeruitutem aſſereret, neq; cederet*

ſecun

ſecundum libertatem poſtulantibus uindicias, quòd pater puellæ abeſſet, fore locum iniuriæ ratus. Virgi-*ni uenienti in forum (ibi nanq; in tabernis ludi litera rum erant) miniſter* Decemuiri *libidinis, ingenti ſi-milium ſui confidentium ſcilicet & ad omne parato-rum facinus, comitatus globo, manũ iniecit, ſerua ſua natam ſeruamq; appellans, ſequiq; ſe iubebat, cũctan-tem ui abſtracturum. Alij iam ludum ingreſſam ui ab-reptam tradunt.* Pauida *puella ſtupente, ad clamorem nutricis, fidem* Quiritium *implorantis, fit concurſus,* Virginij *patris, ſponſiq;* Icilij *populare nomen cele-bratur, notos gratia eorum, turbam indignitas rei uir gini conciliat.* Iam *à ui tuta erat, cùm aſſertor nihil opus eſſe multitudine concitata ait, ſe iure graſſari, non ui.* Vocat *puellam in ius,* Autoribus, *qui aderant, ut ſequeretur, ad tribunal* Appij, *ius tum ſine collega dicentis, conquirentisq; pecuniam, peruentum eſt.* Hic *alij ferunt, cùm iam abduceretur à* Claudio Virginia, *concurſu alienæ turbæ exortum clamorem ac fremi-tum poſtulantium expectari propinquos uirginis.* Id *cùm decreuiſſet* Appius, *affuiſſe breui auunculum pu ellæ (auum hunc alij fuiſſe ſcribũt)* Numitorium, *fre quenti amicorum neceſſariorumq; ſtipatũ manu, cla-rum ipſum inter plebeios, neq; multo poſt ſponſum* Icilium, *magna & ipſum plebeiæ iuuentutis caterua cinctum.* Hunc, *ubi ad tribunal penè exanimatus uene rit, elata uoce iuſsiſſe, quis uirginem ingenuam attre-ctare eſſet auſus, quidq; ſibi is uellet, effari.* Cæterùm, *ubi diſcrepat, nos* Liuij *ſeriem ſequimur.* Igitur, *ſilẽ-*

tio ſacto, ante propinquorum aduentum, notam iudici fabulam petitor, quippe apud ipſum autorem argumenti peragit, puellam domi ſuæ ſerua natam, furtoq́; inde in domum Virginij trãslatam, ſuppoſitam ei per uxorem eſſe, id ſe nouo indicio compertũ afferre, probaturumq́; uel ipſo Virginio iudice, ad quem maior pars iniuriæ eius pertineat, interim dominũ ſequi ancillam æquum eſſe. Vades daturum ſe ſiſtendæ quandocunq; uirginis, ſeu repræſentari iudicium placeat, cauſam tum dicturũ. Addit preces plurimas, ne, quòd cliens Decẽuiri, quodq́; humili loco ſit, eo minus ſuũ ius contra potentiores aduerſarios teneat. Aduocati puellæ (aut ſecũdum priorem ſententiã Numitorius) cum Virginiũ Reip. cauſa dixiſſent abeſſe, biduo affuturum, ſi nunciatum ei ſit, iniquum eſſe abſentem de liberis dimicare, poſtulant, ut rem integrã in patris aduentum differat, lege ab ipſo lata uindicias det ſecũdum libertatem, neu patiatur uirginem adultam famæ prius, quàm libertatis periculum adire. Appius decreto præfatus, quàm libertati fauerit, eam ipſam legem declarare, quam Virginij amici poſtulationi ſuæ prætendant, cæterùm ita in ea firmum libertati fore præſidium, ſi nec cauſis, nec perſonis uariet. in his enim qui aſſerantur in libertatem, quia quiuis lege agere poſſit, id iuris eſſe, in ea, quæ in patris manu ſit, neminem eſſe aliũ, cui dominus poſſeßione cedat. Placere itaq; patrem accerſiri, interea iuris ſui iacturam aſſertorem nõ facere, quin ducat puellam, ſiſtendamq́; in aduentum eius, qui pater dicatur, promittat, eius ſe rei,

& ut

& ut ex æquo diſceptetur, curam habiturum. Aduerſus iniuriam decreti cum multi magis fremerēt, quàm quiſquam unus recuſare auderet, P. Numitorius *&* *ſponſus* Icilius *interueniunt, dataq́; inter turbam uia, cùm multitudo* Icilij *maximè interuentu reſiſti poſſe* Appio *crederet, lictor decreſſe ait, uociferātemq́;* Icilium *ſummouet.* Placidum *quoq; ingenium tam atrox iniuria accendiſſet, ferro hinc tibi ſummouendus ſum* Appi, *inquit, ut tacitum feras, quod celari uis.* Virginem *ego hanc ſum ducturus, nuptamq́; pudicam habiturus. proinde quoq;, omnes collegarum lictores conuocans, expediri uirgas & ſecures iube, non manebit extra domum patris ſponſa* Icilij, *non ſi tribunitium auxilium & prouocationem plebi* Romanæ, *duas arces libertatis tuendæ, ademiſtis, ideo in liberos quoq; noſtros coniugesq́; regnum ueſtræ libidini datum eſt. Sæuite in tergum & in ceruices noſtras, pudicitia ſaltem in tuto ſit.* Huic *ſi uis afferetur, ego præſentium* Quiritium *pro ſponſa,* Virginius *militum pro unica filia, omnes deorum hominumq́; implorabimus fidem, neque tu iſtud unquam decretum ſine cæde noſtra referes.* Poſtulo Appi, *etiam atque etiam conſyderes, quò progrediare.* Virginius *uiderit, de filia, ubi uenerit, quid agat, hoc tantum ſciat; ſibi, ſi huius uindicijs ceſſerit, conditionem filiæ quærendam eſſe, me uindicantem ſponſam in libertatem uita citius deſeret, quàm fides. Concitata multitudo erat, calumniator* Claudius *ad pedes* Appij *trepidus refugerat, certaménque inſtare. uidebatur,*

lictores Icilium circunſteterant, nec ultra minas tamen proceſſum eſt. Appius primùm, plebis rabiem ueritus, conſilij inops obſtupuerat. Claudio deinde ad tribunal uocato, & cum eo pauca ſummißim collocutus, indicto ſilentio, conuerſus ad turbam, non Virginiam defendi ab Icilio, ſed inquietũ hominem, & tribunatum etiam nũc ſpirantem, locum ſeditionis quærere, inquit, non præbiturum ſe illi eo die materiam, ſed, ut iam ſciret, non id petulantiæ ſuæ, ſed Virginio abſenti & patrio nomini & libertati datum, ius eo die ſe non dicturum, neq; decretum interpoſiturum, à Claudio petiſſe, ut decederet de iure ſuo, uindicariq; puellam in poſterum diem pateretur. quòd niſi pater poſtero die affuiſſet, denunciare ſe Icilio ſimilibusq; Icilij, neq; legi ſuæ latorem, neq; Decemuiro conſtantiam deſore, nec ſe utiq; collegarum lictores conuocaturum ad coërcendos ſeditionis autores, contentum ſe ſuis lictoribus fore. Longiorem dilationem poſtulantibus puellæ deſenſoribus nihil reſpondit. Cùm dilatum tempus iniuriæ eſſet, ſeceßiſſentq; aduocati puellæ, placuit omnium primum fratrem Icilij, filiumq; Numitorij impigros iuuenes pergere inde rectà ad portam, &, quantum accelerari poſſet, Virginium acciri è caſtris, in eo uerti puellæ ſalutem, ſi poſtero die uindex iniuriæ ad tempus præſto eſſet. Ia ßi pergunt, citatisq; equis nuncium ad patrem perferunt. Cùm inſtaret aſſertor puellæ, ut uindicaret, ſponſoresq; daret, atque id ipſum agi diceret Icilius, ſedulo tempus terens, dum præriperent iter nuncij mißi in caſtra, manus tol

nus tollere undiq; multitudo, & ſe quiſq; paratum ad ſpondendum Icilio oſtendere. Atq; ille lachrymabundus, gratum eſt, inquit, craſtina die ueſtra opera utar, ſponſorum nunc ſatis eſt. Ita uindicatur Virginia ſpondentibus propinquis. Appius, ut alij tradũt, è ueſtigio, ut alij, pauliſper moratus, ne eius rei cauſa ſediſſe uideretur, poſtquàm, omiſsis rebus alijs præ cura unius, nemo eum adibat, ſublata ſella, domum ſe triſtis, atq; inflammatus cupidine recipit. Ibi anceps rem animo uolutat, quo pacto productam poſtridie uirginem, ſi uadetur, ui atq; armis abducat, maiori adhibita cuſtodia, occupatiſq; circa tribunal armatorum clientũ caterua locis, ſi fortè ui atq; manu reſiſtatur. Quod ut honeſtius, abſente uirginis patre, efficiat, ne is clàm, re cognita, ſeſe è uallo proripiat, collegis in caſtra ſcribit, ne Virginio commeatum dent, atq; etiam in cuſtodia habeant. Et, nequid ad intercipiendum hominẽ deeſſet, ex urbe emiſsi alij, ferentem ab exercitu, uiam inſident. Improbum conſilium ſerum ac uanum, ut debuit, fuit, & iam, commeatu ſumpto, profectus Virginius deuijs itineribus prima uigilia erat, cum poſtero die mane (alij paulopoſt eadem nocte autores ſunt) de retinendo eo nequidquàm literæ redduntur. At in urbe prima luce, cùm ciuitas in foro expectatione erecta ſtaret, Virginius ſordidatus filiam ſecum obſoleta ueſte, comitantibus aliquot matronis, cum ingenti aduocatione in forum adducit. Circumire ibi, & prehenſare homines cœpit, & non orare ſolum precariam opẽ, ſed pro debita petere, ſe pro liberis eorum, ac coniu-

gibus quotidie in acie ſtare, nec alium uirum eſſe, cuius ſtrenuè ac fortiter facta in bello plura memorari poſſent, quid prodeſſe, ſi incolumi urbe, quæ capta ultima timeantur, liberis ſuis ſint patienda? hæc propè concionabundus circumibat homines, ſimilia his ab Icilio iactabantur. comitatus muliebris plus tacito fletu quàm ulla uox mouebat. Aduerſus quæ omnia obſtinato animo, Appius, indignatus euaſiſſe inſidias Virginium (tanta uis amentiæ uerius quàm amoris mentem turbauerat) ingenti ſtipatus manu, in tribunal aſcendit, ac per propinquos produci puellam iuſſit. Ibi, ultro querẽte pauca petitore, quòd ius ſibi pridie per ambitionem dictum non eſſet, priuſquàm aut ille poſtulatum perageret, aut Virginio reſpondendi daretur locus (etſi Dionyſius longam aduocatorum Virginiæ defenſionem adſcribit) Appius interfatur. Quem decreto ſermonem prætenderit, forſan aliquẽ uerum autores antiqui tradiderint, quia nuſquàm ullum in tanta fœditate decreti ueriſimilem inuenit Liuius; quod conſtabat, nudum propoſuit, decreſſe uindicias ſecundum ſeruitutem. Dionyſius Appium tradit, quaſi ab alienato per amorem atq; impotentiam ſenſu, neq; defenſorum puellæ orationem ſatis animaduertiſſe, neq; lachrymis Virginiæ fractum, miſerationem aſtantium indignabundum excepiſſe, prorſus quaſi, in duriorem ipſe amoris ſeruitutem tractus, maiore dignus omnium hominum miſericordia uideri debuiſſet. His percitum, atq; ad inſani morẽ extimulatũ, impudentiſſimè ea prælocutum, per quæ fictam à ſe ca-

lumniam

lumniam aduerſus uirginẽ detegeret. Impetrato enim ſilentio, cum forenſis omnis turba, ſtudio decreti tandem audiendi ad tribunal undiq; concurriſſet: ore huc illuc ſæpe obuerſo, ac familiarium, quibus forum repleuerat, cateruas luſtrantem oculis, dixiſſe: Ego Virgini*, quiq; cum eo adeſtis, haud nunc primùm hoc factum audio, ut quod iam diu ante initum etiam* De*cemuiratum, ita cognouerim.* Pater Claudij *moriens hunc mihi puerum in tutelam dedit, q, iam tum à maioribus familiam noſtram coluerant.* Per *tutelæ tempus manauit ad me de puella iſta rumor, ut eam à ſerua* Claudij *acceptam,* Numitoria *uiro ſuppoſuerit: idq; diligentius exquirens, ita ſe habere comperi.* Cæ*terum præſtare duxi,* Claudio*, ubi in ſuam tutelam perueniſſet, integrum relinquere, utrum abducere ancillam, an apud altores ſeu precio ſeu gratis eſſe mallet.* Ego *me interim ad* Remp*. conuerti.* Claudius *factus pubes, rem, ut ſit, rationemq; familiarem recognoſcens, in indiciũ, ut ego antea, de ancilla uenit.* Aequũ *igitur poſtulat, cùm ſeruam ſuàm in ſeruitutem aſſerit.* Mallem *equidem rem eſſe tranſactam: ſed, quando in cõtrouerſiam & iudicium uenit, ego & teſtor, & iudico,* Virginiam *ad* Claudium *pertinere.* Primò *ſtupor omnes admiratiõe rei tam atrocis defixit: ſilentium inde aliquandiu tenuit.* Dein*, cùm* Claudius*, circunſtantibus matronis, iret ad comprehendendam uirginem, lamentabilisq; eum mulierum comploratio excepiſſet:* Virginius*, intentans in* Appium *manus,* Icilio*(inquit)* Appi*, nõ tibi filiã deſpondi, & ad nuptias,*

non ad ſtuprum educaui. Placet pecudum ferarumq́; ritu promiſcuè in concubitus ruere? paſſuri'ne hæc iſti ſint, neſcio: non ſpero eſſe paſſuros illos, qui arma habent. Cùm repelleretur aſſertor uirginis à globo mulierum circunſtantiumq́; aduocatorum, ſilentium factum per præconem, Decemuir, alienato ad libidinem animo, negat heſterno tantum conuicio Icilij, uiolentiaq́; Virginij, cuius teſtem Ro. Populum habeat, ſed certis quoq; indicijs compertum ſe habere, nocte tota cœtus in urbe factos eſſe ad mouendam ſeditionẽ: itaq́; ſe, haud inſcium eius dimicationis, cum armatis deſcẽdiſſe: non ut quenquam quietum uiolaret: ſed ut, turbantes ciuitatis otium, pro maieſtate imperij coerceret. proinde quieſſe erit melius (inquit) I lictor: ſummoue turbam: & da uiam domino ad prehendendum mancipium, uos, quibus nihil hic eſt negotij, ſecedite. Cum hæc intonuiſſet plenus iræ: multitudo ipſa ſe ſua ſponte dimouit, deſertaq́; præda iniuriæ puella ſtabat. Tum Virginius, ubi nihil uſquàm auxilij uidit: quæſo, inquit, Appi, primum ignoſce patrio dolori, ſi quid inclementius in te ſum inuectus. Deinde ſinas hic corã uirgine nutricem percunctari, quid hoc rei ſit: ut, ſi falsò pater dictus ſum, æquiore hinc animo diſcedam. Data uenia, ſeducit filiam ac nutricem prope cloacinam ad tabernas: quibus poſt nouis fuit nomen: atque ibi ab Lanio cultro arrepto: hoc te uno, quo poſſum, ait, modo filia in libertatem uindico: pectus deinde puellæ transfigit: reſpectansq́; ad tribunal: te, inquit, Appi, tuumq́; caput ſanguine hoc conſecro. Clamore

ad tam atrox facinus orto, excitus Appius, indecoro motu uerbiſq; comprehendi Virginium iubet. Ille ferro, quacunq; ibat, uiam facere, donec, multitudine etiã proſequentium tuente, ad portam perrexit. Icilius, Numitoriuſq; exangue corpus ſublatum oſtentant populo. Scelus Appij, puellæ infœlicem formam, neceſſitatem patris deplorant, ſequentes clamitant matronæ, eam'ne liberorum procreandorum conditionem? ea pudicitiæ præmia eſſe, cæteraq;? quæ in tali re muliebris dolor, quo eſt mœſtior imbecillo animo, eo miſerabilia magis querentibus ſubijcit. Virorum, & maximè Icilij, uox tota tribunitiæ poteſtatis, ac prouocationis ad populum ereptæ, publicarumq; indignationum erat. Concitatur multitudo partim atrocitate ſceleris, partim ſpe per occaſionem repetendæ libertatis. Appius, ubi hæc, quò ſe iam proripuerat, domi audijt, incẽſus ira, lictores aliquot mittit per quos nunc uocari, nunc retractantem arripi, & cadauer è foro tolli, poſtremò, cum locus adeundi apparitoribus non daretur, ipſe, cum agmine patriciorum iuuenum, per turbam uadens, in uincla duci iubet, &, quam placare iram turbæ debuit, ſæuius agendo incendit. Iam circa Icilium non ſolùm multitudo, ſed duces quoq; multitudinis erant L. Valerius, & M. Oratius, qui repulſo lictore, ſe iure agere, uindicare ſe à priuato Icilium aiebant, ſi uim afferre conaretur, ibi quoq; ſe haud impares fore. Hinc atrox rixa oritur. Valerium, Oratiumq; lictor decemuiri inuadit, franguntur à multitudine faſces. In concionem Appius ad

Vulcani ædẽ aſcendit, ſequuntur Oratius, Valeriusq́; *aut, ſi* Dionyſium *ſequimur, alibi concionem habent, eos concio audit,* Decemuiro *illos accuſanti, & ,ut de rupe* Tarpeia *præcipitarentur, cenſenti, obſtrepitur.* Iam *pro imperio* Valerius *diſcedere à priuato lictores iubebat, cum fractis animis deſtitutus* Appius, *uitæ metuens, in domũ ſe propinquã foro, inſcijs aduerſarijs, capite obuoluto recepit.* Concitatis *inde ea re militibus per atrociſsimas conciones, in utriſq; caſtris à* Virginio, Numitorio, Icilio *habitas, occupatoq́;* Auẽtino, *& mox ſacro monte, ac uiginti tribunis conſulari poteſtate creatis, miſsisq́; à ſenatu ad milites legatis ad cætera, de ſupplicio* Decemuirorum *agebatur.* Sed *perſuaſa plebs monitis legatorum ceßit.* Relatis *ad patres plebis mandatis, alij* Decemuiri, *quandoquidem, præter ſpem ipſorum, ſupplicij ſui nulla mentio fieret, haud quidq̃ abnuere.* Appius *truci ingenio, & inuidia præcipua, odium in ſe aliorum ſuo in eos metiẽs odio, haud ignaro (inquit) imminet fortuna, uideo, donec arma aduerſarijs tradantur, differri aduerſus nos certamen. dandus inuidiæ eſt ſanguis, nihil ne ego quidem moror, quo minus* Decemuiratu *abeam.* Factum *ſenatusconſultum, ut* Decemuiri *ſe primo quoq; tempore magiſtratu abdicarent,* Q. Furius Pont. Max. *tribunos plebis crearet, & ne cui fraudi eſſet ſeceßio militum tribunorum plebisq́;.* His *ſenatusconſulto perfectis, dimiſſo ſenatu,* Decemuiri *prodeunt in concionem, abdicantq́; ſe magiſtratu, ingenti omnium lætitia.* Poſt *modo, reuocata in urbem plebe, creatis in decem tri*

cem tribunis Virginio, Icilio, *ac* Numitorio, *fundata nouis legibus & poteſtate tribunitia & plebis libertate, tum tribuni, aggredi ſingulos tutum maturumq́; iam rati accuſatorē primum* Virginium, *&* Appium *reum deligunt*. Cum diem Appio Virginius *dixiſſet, &* Appius, *ſtipatus patricijs iuuenibus, in forum deſcendiſſet, redintegrata extemplo eſt omnibus memoria fœdiſſimæ poteſtatis, cùm ipſum ſatellitesq́; eius uidiſſent*. Tum Virginius, *oratio(inquit)rebus dubijs inuenta eſt, itaq; neq; ego accuſando apud uos eum, tempus teram, a cuius crudelitate uoſmetipſi armis uindicaſtis, nec iſtum ad cætera ſcelera impudentiam in defendendo ſe adijcere patiar. Omnium igitur tibi* Appi Claudi, *quæ impiè nefarieq́; per biennium alia ſuper alia es auſus, gratiam facio, unius tantum criminis, niſi te uindices, ab libertate in ſeruitutem contra leges uindicias non dediſſe, in uincula te duci iubeo*. Nec in tribunitio *auxilio* Appius, *nec in iudicio populi ullam ſpem habebat, àttamen & tribunos appellauit, & nullo morante arreptus à uiatore, prouoco, inquit*. Audita *uox una uindex libertatis, ex eo miſſa ore, quo uindiciæ nuper ab libertate dictæ erant, ſilentium fecit*. Et, *dum pro ſe quiſq;, deos tandem eſſe, & non negligere humana, fremunt, & ſuperbiæ crudelitatiq́; ſeras non tamen leues uenire pœnas, prouocare, qui prouocationem ſuſtuliſſet, & implorare præſidium populi, qui omnia iura populi obtriſſet, rapiq́; in uincula egentem iure libertatis, qui liberum corpus in ſeruitutem addixiſſet:*

ipſius Appij, inter concionis murmur, fidē populi Ro. *implorantis, uox audiebatur: maiorū merita in* Remp. *domi militiæq́; commemorabat, ſuum infœlix erga plebem* Ro. *ſtudium, coæquandarum legum cauſa, cum maxima offenſione patrum conſulatu abiſſet, ſuas leges, quibus manentibus lator earum in uincula ducatur, cæterum ſua propria bona malaq́;, cùm cauſæ dicendæ data facultas ſit, tum ſe experturum, in præſentia ſe, communi iure ciuitatis, ciuem* Ro. *die dicta, poſtulare, ut dicere liceat, ut iudicium populi* Ro. *experiri.* Non *ita ſe inuidiam pertimuiſſe, ut nihil in æquitate & miſericordia ciuium ſuorum ſpei habeat, quod ſi indicta cauſa in uincula ducatur, iterum ſe tribunos plebis appellare, & monere, ne imitentur, quos oderint, quod ſi tribuni eodem fœdere obligatos ſe fateantur tollendæ appellationis cauſa, in quod conſpiraſſe* Decemuiros *criminati ſunt, ait ſe prouocare ad populum, implorare leges de prouocatione & conſulares, & tribunitias, eo ipſo anno latas. quem enim prouocaturum, ſi ſibi indemnato indicta cauſa non liceat? cui plebeio & humili præſidium in legibus fore? ſi* Ap. Claudio *non ſit? ſe documento futurum, utrum nouis legibus dominatio an libertas firmata ſit, & appellatio prouocatioq́; aduerſus iniuriā magiſtratuum oſtentata tātum inanibus literis, an uerè data ſit.* Con*tra ea* Virginius, *unum* Ap. Claudium *& legum expertem & ciuilis & humani fœderis eſſe aiebat, reſpicerent tribunal homines, caſtellum omnium ſcelerum, ubi* Decemuir *ille perpetuus, bonis, tergo, ſanguini*

ciuium

ciuium infeſtus, uirgas, ſecuresq́; omnibus minitans, deorum, hominumq́; contemptor, carnificibus, non lictoribus ſtipatus, iam ab rapinis & cædibus animo ad libidinem uerſo, uirginem ingenuam in oculis Populi Rom. *uelut bello captam, à complexu patris abreptã, miniſtro cubiculi ſui clienti dono uindicijs dederit, ubi crudeli decreto, nefandisq́; uindicijs dexteram patris in filiam armauerit, ubi tollentes corpus ſemianime uirginis ſponſum auumq́; in carcerẽ duci iuſſerit, ſtupro interpellato magis, quàm cæde motus, & illi carcerem ædificatum eſſe, quod domicilium plebis* Ro*manæ uocare ſit ſolitus.* Proinde, *ut ille iterum ac ſæpius prouocet, ſic ſe iterum ac ſæpius iudicem illi ferre, uindicias ne ab libertate in ſeruitutẽ dederit, ſi ad iudicem non eat, pro damnato in uincula duci iubere.* Vt *haud quoquam improbante, ſic magno motu animorum, cum tanti uiri ſupplicio ſua & plebi iam nimia libertas uideretur, in carcerem, non acceptis uadibus, eſt coniectus.* Tribunus *ei diẽ prædixit.* C. Clau*dius peroſus* Decemuirorum *ſcelera, & ante omnis fratris filij ſuperbiæ infeſtus,* Regillum *antiquã in patriam ſe contulerat.* Is *magno iam natu, cùm ad pericula eius deprecanda rediſſet, cuius uitia fugerat, ſordidatus cum gentilibus clientibusq́; in foro prehenſabat ſingulos, orabatq́;, ne* Claudiæ *genti eam inuſtam maculam uellent, ut carcere & uinculis uiderentur digni, uirum honoratiſsimæ imaginis futurum ad poſteros, legum latorem, conditoremq́;* Romani *iuris, iacere uinctum inter fures nocturnos, ac latrones. auerte-*

rent ab ira parumper ad cognitionē cogitationemq́; animos, & potius unum tot Claudijs deprecantibus condonarent, quàm propter unius odium multorum preces aſpernarentur. ſe quoque id generi, ac nomini dare, nec cum eo in gratiam rediſſe, cuius aduerſæ fortunæ uelit ſuccurſum, uirtute libertatem recuperatā eſſe, clemētia concordiā ordinū ſtabiliri poſſe. Erant quos moueret ſua magis pietate, quàm eius, pro quo agebat, cauſa. Sed Virginius, ſui potius ut miſererentur, orabat, filiæq́;, nec gentis Claudiæ regnū in plebē ſortitæ, ſed neceſſariorum Virginij, & trium tribunorum preces audirent, qui ad auxilium plebis creati, ipſi plebis fidem, atque auxilium implorarent. Iuſtiores hæ lachrymæ uidebantur. Itaque, ſpe inciſa, prius quàm prædicta dies adeſſet, Appius ſibi manu laqueóue mortem conſciuit. Alijs placet: cum Tribunorum iuſſu extinctus eſſet, uoluntariam uim ad declinādam inuidiam tribunos inuulgaſſe. Arrepto inde in carcerem, & eodē fato functo collega Appij Oppio, bona utriuſque à Tribunis publicata ſunt. Cæteri Decemuiri, confiſcatis bonis, exilij cauſa ſolum uerterunt, & M. Claudius aſſertor Virginiæ die dicta damnatus, ipſo remittente Virginio ultimam pœnam, dimiſſus, Tibur exulatum abijt, maneśq́; Virginiæ, mortuæ quàm uiuæ fœliciores, per tot domos ad petendas pœnas uagati, nullo relicto ſonte, tandem quieuerunt, ac Reſpub. poſt duorum triumúe annorum Tyrannidem ſuum ſtatū recepit. Reliquit Appius Decemuir inter liberos filium Appium: qui poſt aliquot annos

præfectus urbis fuit. & eodem prænomine nepotẽ, cognomento Craſſum, uel patrem, uel auum Cæci, cuius uita ſubditur, ita ut è malo patre haud pœnitendi patriæ poſteri prouenerint, omnes tamen penè hæreditario odio plebi atrociter infeſti. Ab hoc Decemuiro librum de uſurpationibus, qui ad ſua tempora nõ peruenerit, ſcriptum dici autor eſt Pomponius, ſi tamen ſatis integer eſt ille locus.

Appius Claudius Cæcus.

EX eadem gente Appius Claudius Craſſus Cæcus, centum circiter triginta poſt Decemuirum annus floruit, eius pronepos, aut (parum enim conſtat) abnepos. Celebris maximè eius cenſura fuit L. Papirio Curſore. V. C. Iunio Bubulco. II. Coſ. Collega ei datus C. Plaucius, in alijs L. Claudium, apud alios C. Fabium, qui ob inquiſitas aquæ uenas Venox cognominatus ſit, inuenio. Tanta codicum uarietas deprauatis proprijs nominibus implicat. Nam, quòd illis temporibus cenſura ſeſquiannalis erat, quibus etiam conſulibus quidq; geſſerit, inter autores uariat. Plures illis Conſulibus, alij ſequentibus aquam Appiam inductam ab eo ferunt. Verum, (quocunque anno geſta res ſit), cùm per annos quadringentos quadraginta amplius Tiberinis aquis aut puteorum ac fontium contentus Populus Romanus fuiſſet, primus Appius, ut populo gratam rem faceret, Appiam à ſe dictam aquam in urbem inuexit. Collegam alij obſecutum Appio, alij nullam partem operis

tractaſſe, quidam uenas tantũ admueniſſe, priuſquam ſe magiſtratu abdicaret, autores ſunt, attamen nomen Appij gloriæ mĩſiſſe. Ea áqua decẽ millibus amplius, aut (ut quidã) ſex, aut octo, procul urbe petita. Quod opus magno ſumptu conſtitit, ac ſine autoritate Senatus, inuita nobilitate, ab Appio actum. Aquæductus formam, à Frontino traditam, tranſcribere nõ libuit. Viam inde Appiam, unde & portæ nomen, quæ aliter Capena, Roma Capuam uſq; centum triginta quinq; millibus paſſuum amplius muniit, eiuſq; partem plurimam, lucis, qui eminerent, exciſis, uallibus cauiſq; per opportuna explementa complanatis, ſolido lapide ac ſilicibus longè cõuectis, quadratiſq;, ac leuigatis, atq; inter ſe apte ac quaſi ad naturalem ſpeciem coagmentatis conſtrauit. In quo prouentus omnes publicos inſumpſit, æternum ſui ea publici commodi curatione monimentum relicturus. Siquidem ea deinde uia Brũduſium uſq; ſtrata, itinere in Græciam atq; orientem maxime frequentata eſt. Neq; tamen ab Appio ultra Capuam, ut Diodorus Siculus libro uigeſimo, quẽ nos latinum fecimus, & Frontinus tradunt. Neq; Strabo autorem eius monumenti Brunduſium uſq; facit Appium. in quo ridicula eſt Zaſij interpretatio, parum intereſſe exiſtimantis, utrocunque uſque ſtratam dicamus, propter minimam locorum diſtantiam. cum longius abſit Capua Brunduſium, quàm à Roma Capua. Quod tamẽ negamus Strabonẽ ſcribere: tradit aperte autor eius opuſculi, quod extat de uiris illuſtribus, parum, ut mihi quidem uidetur certa in multis hiſto-

Zaſij error.

Error autoris opuſculi de uiris illuſtribus.

riæ

riæ fide. Latitudo uiæ certior, ita nãq; patuit, ut plauſtra duo ſibi occurrentia laxe peruadant. Durant in hodiernum ferendo oneri pares uiæ reliquiæ, adeo in tantis opibus nemo poſtea æquare eius monumẽti uel firmitudinem, uel ſpeciem potuit. Appius, ne nõ, quacũq; in re poſſet, nobilitati inſultaret: in legendo etiã Senatu plebeios quoque libertosq́;: uel, ut tradit Suetonius, ingenuos libertinos ex manumiſsis ortos multos immiſcuit, nobilibus honeſtisq; ciuibus, quorum is quaſi ſolennis erat honos, præteritis. ad hæc infimem nullum Senatu mouit, quod facere cenſores ſolebant. Cuius inuidiæ uerecundia uictus collega magiſtratu ſeſe abdicauit. Appius, inde antiquitus inſitam pertinaciam familiæ gerendo ſolus cenſuram obtinuit. Et eo autore, corrupta precio quinquaginta millium grauis æris Poticia gens: cuius ad aram maximam Herculis familiare ſacerdotium, iam inde ad Euandro dono Herculis ipſius, multis ante urbem conditam annis, fuerat: ſeruos publicos, miniſterij delegandi cauſa, ſolennia eius ſacri docuerat. Traditur inde dictu mirabile, & quod dimouendis ſtatu ſuo ſacris religionem afferre facile poſsit, cùm duodecim familiæ ea tempeſtate Poticiorum eſſent, puberes ad triginta, omnes intra annum trigeſimumq́; adeo intra diem, cum ſtirpe extinctos, nec nomen tantum Poticiorum interijſſe: ſed cenſorem etiam Appium memori Deûm ira poſt aliquot annos luminibus captum. Quidam cum expleto magiſtratu, ut Senatus inuidiam declinaret, cæcitatem ſimulaſſe, ac ſe domi continuiſſe Autores ſunt,

quibus tamen in re Rom. haud plus quàm latinis habeas fidei. Sed inſecuti Coſ. initio anni, queſti apud populum, deformatum ordinem praua lectione Senatus, qua potiores aliquot lectis præteriti eſſent, negauerunt eam lectionem ſe, quæ ſine recti prauiq; diſcrimine ad gratiam ac libidinem facta eſſet, obſeruaturos, & Senatum extemplo citauerunt eo ordine, qui ante cenſores Appium Claudium & C. Plautium fuerat. Verum Appius, poſteaquam eam lectionem nemo ratam habuit, nec in curia adeptus erat, quas petiuerat, opes urbanas, humilibus per omnes tribus diuiſis, forum & campum corrupit. Poteſtatemq; omnibus, in qua quiſque tribu poni, & ubi cenſeri uellet, effecit. Ea forenſis factio quinto poſt anno C. Flauium Gn. Filium ſcribam Aedilem curulem dixit. Quæ comitia tantum indignitatis habuerunt: ut plerique nobilium annulos aureos deponerent & phaleras. Apud quoſdam creatum Aedilem ab Appio cenſore Flauium inuenio, cumq; Appij ſcribam fuiſſe, & hortatu eius faſtos dies excepiſſe, conſultando aßiduè ſagaci ingenio, promulgaſſeq;. Alij, cum Ap. ipſe compoſuiſſet, & ad formam redegiſſet legitimas actiones, ſubripuiſſe Flauium Appio librum, ac populo tradidiſſe ferunt, ac, licet de ſuo nihil adieciſſet, ſed Ap. labore compoſitæ cōſcriptæq; actiones eſſent: Ius tamen Flauianum eſſe appellatum, fuiſſeq; eius rei gratia non modò Aedilem, ſed & Senatorem & tribunū ac prætorem etiam factum. Sed nos Liuium præcipue ſequimur. His igitur rebus conflatam ſibi apud clarißimos

uiros

uiros inuidiam ſentiens Appius, cauit, ne quem aliorum ciuium offenderet, propugnaculum ſibi aduerſus odia nobilium in uulgarium beneuolentia collocans. Recēſendis enim equitibus nemini equū ademit. Tibicines tantum prohibuit in æde Iouis ueſci, quod traditum antiquitus erat. Illi ægre paßi Tybur uno agmine abierunt, uixq́; per ſomnum in plauſtris reuecti, reſtituto iure, auctaq́; licentia, retenti ſunt. Illud minime ambigitur, ſecundo cenſuræ anno, cùm permulti iam anni eſſent, ex quo inter patricios magiſtratus tribunosq́; nulla certamina fuerant, ex ea familia, quæ uelut fatalis cum tribunis ac plebe erat, certamen ortum. cum enim decem iam & octo legitimis cenſuræ menſibus exactis, nulla ui Appius ad deponendum eum magiſtratum compelli poſſet, P. Sempronius Sophus, qui tum tribunatum gerebat, longa habita oratione, minime parentem Appium prehendi & in uincula duci iußit. Approbantibus ſex tribunis actionem, collegæ tres appellanti Appio auxilio fuerunt, ſummaq́; inuidia omnium ordinum ſolus cenſuram quinquennio (quod initio ſpatium eius honoris fuerat) geßit. Neque prius dimoueri honore potuit, quàm Conſul cum L. Volumnio eſt factus, interpellatis tamen comitijs per L. Furium Tribunum plebis, donec ſe cenſura abdicaret. Creatus Conſul, ne imperium Fabio prioris anni Conſuli in ſuum annum à Senatu prorogaretur, omni ſtudio incaſſum annifus eſt. Et, cum collegæ nouum bellum Salentini hoſtes decernerentur, quando belli decus penes alios

eſſet, Romæ adminiſtrandis rebus urbanis manſit. Nec *quicquam eo magiſtratu memoria dignum ab eo geſtum traditur. Quin Piſo in digerendis annalibus, hos Coſſ. & inſequentes numero exemit, memoriæ'ne lapſu, an quòd falſos putarit, incertum. Cæterùm ſexto poſt anno, ſuſcepta à Tribunis communicãdorum plebeis hominibus ſacerdotiorum, quæ ad eam diem propria nobilium manſerant, actione, præter cæteros certatum ſuadenda diſſuadẽdáq; lege inter Ap. Clau. maxime ferunt, & inter P. Decium Murẽ. ad extremum Decius obtinuit, ut Plebs quoq; in partem ſacerdotiorum admitteretur, ſicut antea conſulatus, Cenſuræ, dictaturæ ius impetratum fuerat. tametſi is, qui uitas illuſtrium uirorum conſcripſit, falſò tradat, eam contentionem de Conſulatu fuiſſe, per multos enim ante Appium Cæcum annos ea diſceptatio extiterat. Proximo anno Appius comitiorum gratia interregnum geßit, à quo tamen non habita comitia indicare uidetur Liuius, ſed à Sulpitio, qui ſucceßit in interregnũ. Cæterùm grauis autor Cicero in Bruto ait, interrege Appio Cæco, diſerto homine, comitia cõtra leges habente, cum de plebe conſulem non accipiebat, Marcũ Curium tribunum pleb. patres ante autores fieri coëgiſſe, quod fuerit permagnum nondum lege Mæuia lata. Triennio poſt, cum Conſulum comitijs ſummo ſtudio Q. Fabius à cunctis cẽturijs crearetur, Appius cõſularis candidatus, uir acer & ambitioſus, nõ ſui magis honoris cauſa, quàm ut patricij recuperarent duo conſularia loca, cum ſuis tum totius nobilitatis uiribus*

Error autoris operis de uiris illuſtribus.

ribus incubuit, ut ſe cum Q. Fabio Conſulem dicerent. Cum ille recuſaſſet Cõſulatum, L. Volumnius de plebe cum Appio Claudio Conſul eſt factus, priore item conſulatu inter ſe comparati. Nobilitas inde obiectare Fabio, fugiſſe eum ne Appium Collegam haberet eloquentia ciuilibusq́; artibus haud dubie præſtantem. Eo anno Reſp. in Samnio egregie geſta, multæ urbes captæ, multa millia hominum cæſa captaq́;. Cæterùm, quia, cuius auſpicijs id bellum geſtum ſit, ac maior pars ſcriptorum ad conſules utroſq; trahit, nõ eſt uiſum Appio adſcribere, cùm præſertim certis ipſe rebus clarus illuſtrisq́; abundè ſit. Eodem nãq; anno concitato in Hetruria quatuor maximorum per Italiam ea tempeſtate populorum, Samnitium, Hetruſcorum, Gallorum, Vmbrorumq́; bello, App. Claudium primo quoq; tempore in Hetruriam ire placuit, duæ Romanæ legiones ſecutæ prima & quarta, & ſociorum duodecim millia, caſtra haud procul ab hoſte poſita. Cæterùm magis eò profectum eſt, quod mature uentum erat, ut quoſdam ſpectantes iam arma Hetruriæ populos metus Romani nominis comprimeret, quàm quod ductu Cos. quidquam ibi ſatis ſcitè aut fortunatè geſtum ſit. Multa prælia locis & temporibus iniquis commiſſa, ſpesq́; in dies grauiorem hoſtem faciebat, & iam prope erat, ut nec duci milites, nec militibus dux ſatis fideret. Literas ad collegam accerſendum ex Samnio, miſſas in trinis annalibus inuẽtum eſt, piget tamen incertum ponere, cùm ea ipſa inter Cos. populi Ro. ſimul iam iterum eodem honore fungentes

diſcrepatio fuerit, Appio abnuente miſſas, Volumnio affirmante Appij ſe literis accitum. Iam Volumnius in Samnio tria caſtella cœperat, in quibus ad tria millia hoſtium cæſa erant, dimidium fere eius captum. Et Lucanorum ſeditiones, à plebeis & egentibus ducibus ortas, ſumma optimatium uoluntate per Q. Fabium proconſulem, miſſum eò cum ueteri exercitu, compreſſerat. Decio populãdos hoſtium agros relinquit, ipſe cum ſuis copijs in Hetruriam ad collegam pergit. Quẽ aduenientem læti omnes accepere. Appium ex conſciẽtia ſua credo animum habuiſſe haud immerito iratum, ſi nihil ſcripſerat, illiberali, & ingrato animo, ſi eguerat ope, diſsimulantem. Vix enim ſalute mutua reddita, cùm obuiam egreſſus eſſet, ſatin ſalue, inquit, Luci Volumni? ut ſeſe in Samnio res habent? quæ cauſa, ut prouincia tua excederes, induxit? Volumnius in Samnio res proſperas eſſe ait. literis eius accitum ueniſſe, quæ ſi falſæ fuerint, nec uſus ſui ſit, in Hetruriam extemplo conuerſis ſignis abiturum. Tu uerò abeas (inquit) neq; te quiſquam moratur. Etenim minime conſentaneum eſt, cùm bello tuo forſitan uix ſufficias, huc te ad opem ferẽdã alijs gloriari ueniſſe. Bene Hercules uerteret, dicere Volumnius, malle fruſtra operam inſumptam, quàm quidquàm incidiſſe, cur non ſatis eſſet Hetruriæ unus conſularis exercitus. Digredientem iam Cos. legati tribuniq; ex Appiano exercitu circunſiſtunt. pars imperatorem ſuum orare, ne collegæ auxilium, quod accipiẽdum ultro fuerit, ſua ſponte oblatum ſperneretur, plures abeunti Volumnio obſiſtere,

atq;

atq; obteſtari, ne prauo cũ collega certamine Remp. *perdat. Si qua clades incidiſſet, deſertori magis quàm deſerto noxiæ fore, eò rem adductam, ut omnis rei bene, aut ſecus geſtæ in* Hetruria, *decus dedecuſq; ad* L. Volumnium *ſit delegandum, neminem quæſiturũ, quæ uerba* Appij, *ſed quæ fortuna exercitus fuerit, dimitti ab* Appio *eum: ſed à* Rep. *& ab exercitu retineri, experiretur modò uoluntatem militum.* Hæc *monendo obteſtandoq; propè reſtitantes* Cos. *in cõcionem pertraxerũt.* Ibi *orationes longiores habitæ in eandem fermè ſententiam, in quam inter paucos certatum uerbis fuerat.* Et, *cùm* Volumnius, *cauſa ſuperior, ne infacundus quidem aduerſus eximiam eloquentiam collegæ uiſus eſſet, cauillanſq;* Appius *ſibi acceptum referri diceret debere, quod ex muto, atq; elingui facundũ etiam* Cos. *haberent, priore cõſulatu, primis utiq; mẽſibus, hiſcere eum nequiſſe, nunc iam populares orationes ſerere, quàm mallem (inquit* Volumnius*) tu à me ſtrennuè facere, quã ego abs te ſcitè loqui didiciſſem.* Poſtremò *conditionem ferre, quæ decretura ſit, non orator (neq; enim id deſyderare* Remp.*) ſed imperator uter ſit melior,* Hetruriã, *&* Samniũ *prouincias eſſe, utrã mallet, eligeret: ſuo exercitu ſe uel in* Hetruria *uel in* Samnio *rem geſturũ.* Tum *militũ clamor ortus, ut ſimul ambo bellum* Hetruſcũ *ſuſciperẽt.* Quo *animaduerſo conſenſu,* Volumnius, *quoniam in collegæ uoluntate interpretanda, inquit, erraui, non committam, ut, quid uos uelitis, obſcurum ſit, manere, an abire me uelitis, clamore ſignificate.* Tum *uerò*

tantus eſt clamor exortus,ut hoſtem è caſtris exciret. Armis arreptis in aciem deſcendunt,& Volumnius ſigna canere,ac uexilla efferri è caſtris iuſsit. Appium addubitaſſe ferunt,cernentem,ſeu pugnante, ſeu quieto ſe,fore collegæ uictoriam, deinde ueritum, ne ſuæ quoq; legiones Volumnium ſequerentur, & ipſum flagitantibus ſuis ſignum dediſſe. Ab neutra parte ſatis commodè inſtructi fuerunt. Nam & Samnitium dux Gelius Egnatius pabulatum cum cohortibus paucis ierat,ſuoq; impetu magis milites, quàm cuiuſquã ductu,aut imperio pugnam capeſſebãt. Et Romani exercitus nec pariter ambo ducti,nec ſatis temporis ad inſtruendum fuit,prius concurrit Volumnius, quàm Appius ad hoſtem perueniret.Itaq; fronte inæquali concurſum eſt,&,uelut ſorte quadam mutante aſſuetos inter ſe hoſtes,Hetruſci Volumnio,Samnites parumper cunctati,quia dux aberat,Appio concurrere. Dicitur Appius in medio pugnæ diſcrimine, ita ut inter prima ſigna manibus ad cœlum ſublatis conſpiceretur, ita precatus eſſe,Bellona,ſi hodie nobis uictoriam dederis,aſt hic ego tibi templum uoueo. Hæc precatus,uelut inſtigante Dea,& ipſe collegæ, & exercitus uirtutem adæquauit ducis.Imperatoria opera exequitur,& milites,ne ab altera parte prius uictoria incipiat,annituntur.Ergo fundunt,fugãtq; hoſtes,maiorem molem haud facilè ſuſtinentes, quàm cum qua manus conſerere aſſueti fuerant.Vrgendo cedentes, in ſequendoq; effuſos compulere ad caſtra.Ibi interuẽtu Gelij cohortiumq; Sabellarum pauliſper recruduit

pugna,

pugna, ijs quoq; mox fuſis, iam à uictoribus caſtra op=pugnabantur, & cùm Volumnius ipſe portæ ſigna in=ferret, Appius Bellonam uictricem identidē celebrãs, accenderat militum animos. Per uallum, per foſſas ir=ruperunt, caſtra capta, direptaq́;, præda ingens par=ta, & militi conceſſa eſt. Septem millia ac trecenti ho ſtium occiſi, duo millia & centum uiginti capti. Inde reuocatus nouis Samnitium tumultibus, Volumnius au daciores Tuſcos fecit. Itaq; redintegratũ bellum, ijdē populi ſolicitati congregatiq́;. Qua de re indictum Romæ iuſtitium, delectus ſtudioſe habiti. Crebræ afſe rebantur literæ Appij, monentis, ne regionis eius mo=tum negligerent, quatuor gentes cōferre arma, Hetru ſcos, Samnites, Vmbros, Gallos, Iam caſtra bifariam fa cta eſſe, quia unus locus capere tantam multitudinem non poſſet: Ad hæc iam appetebat tempus comitio=rum. Igitur, creatis conſulibus ſummis duobus uiris in Rep. ſæpe alias collegis: ꝙ ex diſcordia Cōſulum prio ris anni magnopere periclitatum fuerat, Appius ad uerborum linguæq́; certamina quàm armorum exper=tior, callidus, ſolerſq́;, Iuris atq; eloquentiæ conſultus, ut Iuri ac foro præſideret, prætor abſens ad iura red=denda creatus eſt. Fabius alter conſulum, cui Hetru=ria prouincia data, literis Appij de periculo ac ma=gnitudine belli ſæpe recitatis, in Hetruriam proficiſci tur, & ad oppidum Aharnam, unde haud procul ho=ſtes erant, in caſtra Appij prætoris pergit, paucis ci=tra millibus lignatoris ei cum præſidio occurrunt, cumq́; iuſſi à Fabio retro rediſſent, terrorem in caſtris

atq; ipſi Appio fecerunt. Appius prætor poſtridie Romam dimiſſus, paulopòſt relatione ſua, qua ad ſenatū belli pondus auxit, Fabium eòdem retraxit, ut quidam autores ſunt, quaſi dux unus ſuffecturus non eſſet, neq; exercitus unus aduerſus quatuor populos, periculoſum eſſe, ſiue iuncti unum premant, ſiue id diuerſi gerant bellum, ne ad omnia ſimul obire unus non poßit, duas ſe ibi legiones Rom. reliquiſſe, & minus quinq; millia peditum equitumq́; cum Fabio ueniſſe, ſibi placere P. Decium conſulem primo quoq; tempore in Hetruriam ad collegam proficiſci, L. Volumnio Samnium prouinciam dari, Si Conſul malit in ſuam prouinciam ire, L. Volumnium in Hetruriam ad conſulem cùm iuſto exercitu conſulari proficiſci. Cùm magnam partem moueret oratio prætoris, placuit Conſulem Romam ad belli molem exponendam acciri. Sunt, qui ſcribant Fabium abſentem ab Appio ad populum criminatum eſſe, cumq́; rediſſet, prætoris aduerſus eum contumaciam. Eodem anno uictis à conſule Samnitibus, deductoq́; exercitu, bellum redintegratum eſt. Aduerſus eos Appius Claudius prætor cum exercitu mortui Conſulis miſſus, Samnitum legiones cùm partem Appius, partem, L. Volumnius proconſul ſequeretur, in Agrum Stellatem conuenerunt, ibi & Samnitium legiones omnes conſidunt, & Appius Volumniusq́; caſtra coniungunt. Pugnatum infeſtißimis animis, hinc ira ſtimulante aduerſus rebellantes toties, illinc ab ultima iam dimicantibus ſpe. Cæſa ergo Samnitium ſexdecim millia trecēti, capta duo millia ſe-

lia ſeptingenti. ex Romano exercitu cecidere duo millia ſeptingenti. Felix *annus bellicis rebus, peſtilentia grauis, prodigijſq́; ſolicitus, nam & terram multifariàm pluiſſe, & in exercitu* Appij *plæroſq; fulminibus ictos nunciatum eſt, libriq́; ob hæc aditi.* Poſt *aliquot deinde annos, quadringẽteſimo ſexageſimo quarto ſcilicet ab urbe condita,* Pyrrhus Epiri Rex, Alexã*dri magni ſucceſſorum opibus adiutus, per ſpeciem ferendi* Tarentinis *auxilij, bellum in* Romanos *gerens, cùm eos ita profligaſſet, ut* Præneſte *uſq; milliario ferme ab urbe uigeſimo proceßiſſet, admiratus* Fabricij *cæterorumq́;* Ro. *ut ferunt, conſtantiam, legatum Cineam nomine miſit, qui pacem ita peteret atq; offerret, ut partem* Italiæ*, quam iam armis occupauerat, retineret.* Senatus *clade perterritus, & grauiora metuens, ad pacem ſocietatemq́; eam iam propèmodum inclinabat.* Sed Appius *uir ampliſsimus quidem, cæterùm ſenectute & orbitate oculorum à* Reip. *muneribus uacans, auditis ijs, quæ à* Rege *nuntiabantur, ac rumore obtinente* Senatum *pacem eſſe decreturum, tolerare non potuit, ſed in curiam ſe deferri iußit. Latus igitur in lectica per forum, ubi ad ianuam* Curiæ *peruenit, filij ſimul & gener ſuſcipientes ipſum ſtipanteſq́; in ſenatũ duxerũt.* Cùm *patres ad conſpectũ tãti* Senatoris *obmutuiſſent,* Ille, *ubi ſuo loco cõſtitit, ita dicere eſt orſus:* Equidẽ *antea* P.C. *meã hãc oculorũ fortunam permoleſte ferebam, nunc autem doleo atq; angor, quòd nõ ultra cæcitatem ipſam, ſurdus etiam ſim, ne turpes conſultationes ac ſententias ueſtras, quæ*

huius urbis gloriam ſubuertunt, audire compellerer. Vbi enim illa eſt ferocia, quam crebro uerbis uſurpare ſoletis, affirmantes, ſi magnus Alexander in Italiam profectus nobiſcũ adoleſcentibus aut cũ patribus noſtris tunc florẽtibus geßiſſet bellum, nequaq̃ eũ tũc ut inuictum gloriam relaturum, ſed aut fuga aut morte ſua maiorem huic urbi gloriam nomenq́; relicturum fuiſſe? hanc igitur uerborum inſolentiam nunc rebus oſtendite. Chaones & Moloſſos, qui ſemper Macedonum præda fuere, & Pyrrhum Regem eorum formidatis, qui unum ex Alexandri ſatellitibus ſemper ſecutus eſt ac coluit. Et nunc, non tam Tarentinis auxilium ferens, quàm hoſtes domi fugiens, in Italia uerſatur, auſus profiteri principatum in Italia cum potentia, quæ ad exiguam Macedoniæ partem conſeruandam ſufficere non ualuit. Itaq; non hunc remouebitis, ſi amicum feceritis, ſed alios contemptu noſtri inuitabitis, quaſi ſuperare nos facile ſit, ſi Pyrrhus abeat nõ modo pœna non data eorum, quæ contra nos geßit, uerùm etiam mercede accepta fœderis co autore cum Tarentinis Samnitibusq́; recipiendi. Itaq; acerba in patres oratione inuectus, pacem ut inſalubrem diremit, & ad belli ſtudium animos traduxit. Neq; id modò, ſed etiam admitti in urbem Pyrrhum, inſpiciendi amicè gratia id orantem, uetuit. Renuntiatum eſt igitur Pyrrho à Senatu, eum cum Ro. niſi ex Italia receßiſſet, pacem habere non poſſe, &, quoad in armis eſſet, Populum Ro. in eum geſturum bella, uel ſi mille Conſules uiciſſet. Itaq; Cineas legatus, admiratione plenus

reuer-

reuerſus, quærenti Pyrrho reſpōdit regū ſe patriam, & cōſeſſum uidiſſe, talesq́; Romæ eſſe omnes ſigillatim, qualis unus Pyrrhus apud Epirū & reliquā Græciam putaretur, & aduerſus Lernæam quandā hydrā pugnari, tantum eſſe & militum & populi numerum. Salubre Appij conſilium euentus comprobauit, nam paulo pòſt Pyrrhus ui uictus atq; expulſus Italia eſt. Eius orationis initium Ennius in annalibus ita expreſſerat: Quò uobis mētes, rectæ quæ ſtare ſolebāt Ante hac, dementi ſeſe flexere ruina? ſed & Appij oratio ipſa & nonnullæ mortuorum laudationes uſq; ad Ciceronis extremam ætatem peruenere, adeo non omnibus improbatæ, ut inuenti ſint, qui Appium quàm Catonem magis imitarentur. Actiones etiam ab eo ſcriptas Pomponius tradit. Legimus & carmen quoddā ab eo relictum, à Pythagoræorum inſtitutis nō abhorrens, quod Panetius Stoicus philoſophus quadam ad Q. Tuberonem epiſtola ualde laudarit. Ab eodē affirmare uidetur Pomponius uſum R literæ in multis nominibus traductum, quæ prius per S enunciabātur, ut pro Valeſijs Valerij, pro Fuſijs Furij eſſent. Quod uerisimilius facere uidetur Cicero, ad Pætum ſcribēs, L. Papirium Craſſum, in cuius ſenectutem incidit iuucta Appij, primum deſijſſe uocari Papiſium, & Papiriū appellatum. Neq; tamē diſsimulauerim haud ſatis integrum uideri eum Pomponij locum, eum enim ad tertium quendam Claudium Iuriſconſultum quidam trahunt. Quod quando nobis adhuc parum in comperto eſt, uitam eius non adiunximus, quem illi cognomento

Centinianum uel Centimalum (nam utrunq; legitur) uocant. Ea de re nos apud Pomponium longius uerba fecimus, oſtendimusq; exiſtimari poſſe, cognomen id aut toti Claudiorum familiæ, aut certe parti cuidã ex ea eſſe impoſitum. Nam, quin de Cæco ſentiat Pomponius, dubitari nõ poteſt, uel ex ordine enumerationis, uel ex rebus eius geſtis paucis, quæ ab eo quaſi notæ loco adſcribũtur, uel etiã ex Liuio. Illud quoq; (ni fallor) ad Cæcum pertinet, quod ſapienter ſolitũ dictitare Ap. Claudium accepimus, negotiũ Populo Rom. melius quàm ocium cõmitti, nõ quòd ignoraret quàm iocundus trãquillitatis ſtatus eſſet, ſed quòd animaduerteret præpotẽtia imperia agitatione rerũ ad uirtutem capeſſendam excitari: nimia quiete in deſidiã reſolui. Et ſanè negociũ nomine horridũ ciuitatis Ro. mores in ſuo ſtatu cõtinuit, blãdæ appellationis quies plurimis uitijs reſperſit. Infinitũ propè annorũ numerũ orbatus luminibus exegit Ap. quatuor filios, quinque filias, plurimas cliẽtelas, rem deniq; P. fortiſſime, hoc caſu grauatus, rexit, ita ut nec priuato nec publico muneri defuerit. Inter filios duos reliquit Tib. Claudium Nerone (id cognomen lingua Sabina fortẽ ac ſtrenuũ ſignificabat) & Ap. Claudiũ Pulchrũ. Ab illo paternum, ab hoc maternũ genus poſt multos annos Tiberius Auguſtus, in familiam tamen Octauiam aut Iuliam aſcitus, ducebat, cum duobus alijs Auguſtis, C. Caligula, & Claudio, etiam inter diuos relato, alijsq; aliquot Cæſaribus, quibus præpropera mors ademit imperiũ, Druſis tribus, Germanico, Nerone,

Britan

Britannico. in quo, Domitij Neronis adoptiui fratris fraude ſublato, gens Claudia, imperatoria quidē, defecit. Vbi illud quoq; ſingulare contigit, quòd ante Neronem hūc Domitium Cæſarem, peſtem humani generis, nemo unquam per adoptionē nomini Claudio inſertus eſt. Legitur etiam C. uel Ap. Claudius Cæci F. Ruſſus, qui cū Tuditano Cōſul fuerit anno poſt V. C. (ut quidam ferunt, nam inter autores non conuenit) quadringenteſimo octuageſimo, quibus nōnulli quinque adijciunt. Et P. Claudius Cæci N. Pulcher, uicennio poſt cum L. Iunio Pullo Coſſ.

P. Sempronius Sophus.

GEntem Semproniam antiquæ inter patritias nobilitatis fuiſſe nō ambigitur, ut in quā tertiuſdecimus à regibus eiectis Conſulatus uenerit. Sed & plebeios quoſdam Sempronios legimus. Primum eis cognomen Atracinum (Atratinum, Atacinum habent uarie codices) tum deinde Sophos, Tuditanos, Longos, Gracchos inuenio. Conſulatus quatuor, totidem Tribunatus Conſulari poteſtate, omniumq; adeo primus, unum equitum Magiſterium familiæ, perdiu futuræ nobili, ante iuriſconſultum contigerant.

Hinc igitur ortus P. Sempronius Longus, quem Populus Ro. primùm Græco ſapientiæ nomine Sophum appellauit, Tribunus Pleb. cùm eſſet, in Ap. Claudium, qui poſtea Cæcus eſt dictus, cenſorem, circumactis decem & octo mēſibus, (quod tēporis Aemilia lege finitum cenſuræ ſpatiū erat) cùm C. Plautius collega eius

magiſtratu ſe abdicaſſet, ſumma contumacia, ne deponeret, recuſantem, finiendæ intra legitimũ tempus cenſuræ actionem ſuſcepit, non popularẽ magis, quàm iuſtam, nec in uulgus quàm optimo cuiq; gratiorem. Is, cùm identidem legem Aemiliam recitaret, autoremq́; eius Mamercum Aemilium dictatorẽ laudibus ferret: qui quinquennalem ante cenſuram, & longinquitate poteſtatis dominantem, intra ſex menſium & anni coëgiſſet ſpatium: dic agedum, inquit, Ap. Claudi, quidnam facturus fueris, ſi eo tempore, quo M. Furius, & M. Geganius cenſores fuerunt, cenſor fuiſſes? Negare Appius interrogationem Tribuni magnopere ad cauſam pertinere ſuam, nam, & ſi tenuerit lex Aemilia eos cenſores, quorũ in magiſtratu lata eſſet: quia poſt illos cenſores creatos eam legem populus iuſsiſſet: quodq́; poſtremum iuſsiſſet, id ius, ratumq́; eſſet: non tamen aut ſe aut eorum quenquam, qui poſt eam legem latam creati cenſores eſſent: teneri ea lege potuiſſe. Hæc ſine ullius aſſenſu cauillante Appio, en, inquit, Quirites, illius Appij progenies, qui Decemuir in annum creatus altero anno ſe ipſe creauit, tertio nec ab ſe, nec ab ullo creatus, priuatus faſces, & imperium obtinuit: nec ante continuando abſtitit magiſtratu, quàm obruerent eum male parta, male geſta, male retenta imperia. Hæc eſt eadem familia Quirites, cuius ui atq; iniurijs cõpulſi extorres patria Sacrum montem cæpiſtis. hæc, aduerſus quam tribunitium auxilium uobis comparaſtis. hæc, propter quam duo exercitus Auentinũ inſediſtis. hæc, quæ fœnebres leges

leges, hæc, quæ Agrarias ſemper impugnauit. hæc cō=nubia patrum & plebis interrupit. hæc plebi ad curu les magiſtratus iter obſepſit. Hoc eſt *nomen multo quàm* Tarquiniorum *infeſtius ueſtræ libertati.* Ita'ne *tandem* Ap. Claudi, *cum centeſimus iam annus ſit ab* Mamerco Aemilio *dictatore, tot cenſores fuerint no bilißimi, fortißimiq; uiri: nemo eorum duodecim tabu las legit: nemo id ius eſſe, quod poſtremò populus iuſ=ſiſſet, ſciuit? imò uerò omnes ſciuerunt: ideo* Aemiliæ *potius legi paruerūt, quàm illi antiquæ, qua primùm cenſores creati erant, quia hanc poſtremùm iuſſerat populus: & quia, ubi duæ cōtrariæ leges ſunt, ſemper antiquæ abrogat noua.* An *hoc dicis* Appi, *non teneri* Aemilia *lege populum? an populum teneri, te unū ex=tra legem eſſe?* Tenuit Aemilia *lex uiolentos illos cen ſores* M. Furium, & M. Geganium, *qui, quid iſte ma=giſtratus in* Rep. *male facere poſſet, indicarunt: cum ira finitæ poteſtatis* Mamercum Aemilium, *principē ætatis ſuæ belli domiq;, ærarium fecerunt, tenuit dein ceps omnes cenſores intra centum annorum ſpatiū, te net* C. Plautium *collegam tuum, iiſdem auſpicijs, eodē iure creatum.* An *hunc, non, ut qui optimo iure cēſor creatus eſſet, populus creauit? tu unus eximius es, in quo hoc præcipuum ac ſingulare ualeat?* En *quē tu re gem ſacrificiorū crees, amplexus regni nomen, ut, qui optimo iure rex* Romæ *creatus ſit, creatum ſe dicat. quem ſemeſtri dictatura, quem interregno quinq; die bus contentum fore putes? quem claui figendi, aut lu=dorum cauſa dictatorem audacter crees? quàm iſti ſto*

lidos, ac ſocordes uideri creditis, eos, qui intra uiceſimum diem ingentibus rebus geſtis dictatura ſe abdicauerunt? aut qui uitio creati abierũt magiſtratu? Quid ego antiqua repetam? nuper intra decem annos C. Menenius dictator, quia, cùm quæſtiones ſeuerius, quàm quibuſdam potentibus tutum erat, exerceret: cõtagio eius, quod quærebat, criminis ipſi obiectata ab inimicis eſt: ut priuatus obuiàm iret crimini, dictatura ſe abdicauit. Nolo ego iſtam in te modeſtiam: ne degeneraueris à familia imperioſiſſima, & ſuperbiſſima: non die, non hora citius, quàm neceſſe eſt, magiſtratu abieris: modò ne excedas finitum tempus. ſatis eſt aut diẽ, aut menſem cenſuræ adijcere. Trienniũ, inquit, & ſex menſes, ultra quàm licet Aemilia lege, cẽſuram gerã: & ſolus geram, hoc quidẽ iam regno ſimile eſt. an collegam ſubrogabis? quem ne in demortui quidem locũ ſubrogari fas eſt. Pœnitet enim, quòd antiquiſſimũ ſolenne, & ſolum ab ipſo, cui fit, inſtitutum deo, ab nobiliſſimis antiſtitibus eius ſacri ad ſeruorum miniſterium religioſus cẽſor deduxiſti, ac gens antiquior originibus urbis huius, hoſpitio deorum immortaliũ ſancta, propter te, ac tuam cenſuram intra annũ ab ſtirpe extincta eſt, niſi uniuerſam Remp. eo nefario obſtrinxeris: quod ominari etiam reformidat animus. Vrbs eo luſtro capta eſt: quo demortuo collega C. Iulio cenſore L. Papyrius curſor, ne abiret magiſtratu, M. Cornelium Maluginenſem collegã ſubrogauit, & quanto modeſtior illius cupiditas fuit, quàm tua Appi? nec ſolus, nec ultra finitum lege tempus L. Papyrius

rius cenſuram geßit: tamen neminem inuenit, qui ſe poſtea autorem ſequeretur, omnes deinceps cenſores poſt mortem cenſoris collegæ ſe magiſtratu abdicarunt. Te *nec quòd dies exijt cenſuræ, nec quòd collega magiſtratu abijt, nec lex, nec pudor coërcet: uirtutem in ſuperbia, audaciam in contemptu deorum hominumq́; ponis.* Ego *te* Ap.Claudi *pro iſtius magiſtratuś maieſtate ac uerecundia, quem geßiſti, nõ modò manu uiolatum, ſed ne uerbo quidem inclementiori à me appellatũ uellem: ſed & hæc, quæ adhuc egi, peruicacia tua & ſuperbia coëgit me loqui, &, niſi* Aemiliæ *legi parueris, in uincula duci iubebo: nec, cùm ita comparatum à maioribus ſit, ut comitijs, niſi duo confecerint legitima ſuffragia, non renunciato altero, comitia differãtur: ego te, qui ſolus cẽſor creari non poßis, ſolum cenſuram gerere patiar.* Hæc *taliaq́; cùm dixiſſet, prehendi cenſorem, & in uincula duci iußit, approbantibus ſex* Tribunis *actionem collegæ, tres appellanti* Appio *auxilio fuerunt: ſummaq́; inuidia omnium ordinum ſolus cenſuram geßit.* Sophus *idem quinto pòſt anno conſul, cum* P. *Sulpitio* Auerrione *fuit: quo tempore* Romani *cum Samnitibus bellum gerebant.* Qui *cùm eo anno legatos de pace* Romam *miſiſſent, reſponſum eſt* P. Sempronium Conſulem *cum exercitu breui in Samnio fore, eum, ad pacem bellum'ue inclinarent animi, falli non poſſe, comperta omnia ſenatui relaturum: decedentẽ ex Samnio conſulem legati ſequerentur.* Itaq́;, *cùm pacatum Samnium exercitus* Rom. *benigne præbito commeatu,*

peragraſſet, fœdus antiquum, poſt annorum circiter uiginti bellum Samnitibus redditum. Ad Aequos *inde ueteres hoſtes, cæterùm per multos annos ſub ſpecie infidæ pacis quietos uerſa arma* Rom. *quod incòlumi* Hernico *nomine, miſsit auerant ſimul cum his Samniti auxilia, & poſt* Hernicos *ſubactos uniuerſa propè gens ſine diſsimulatione conſilij publici ad hoſtes deſciuerat, &, poſtquam, icto* Romæ *cũ Samnitibus fœdere, feciales uenerant res repetitum, tentationẽ aiebant eſſe, ut terrore incuſſo belli Romanos ſe fieri paterentur: quod quantopere eſſet optandum,* Hernicos *docuiſſe, cùm, quibus licuerit, ſuas leges Romanæ ciuitati præoptauerint, quibus legendi, quid mallent, copia non fuerit, pro pœna neceſſariam ciuitatem fore.* Ob *hæc uulgo in concilijs iactata* Romanus *bellũ fieri* Aequis *iuſsit, conſulesq; ambo ad nouũ profecti bellum, quatuor millia à caſtris hoſtium conſederunt.* Aequorum *exercitus (ut qui ſuo nomine per multos annos imbelles egiſſent) tumultuario ſimilis, ſine ducibus certis, ſine imperio, trepidare, alij exeundum in aciem, alij caſtra tuenda cenſent, mouet pleroſque uaſtatio futura agrorum, ac deinceps cum leuibus præſidijs relictarum urbium excidia.* Itaq;, *poſtquam inter multas ſententias una, quæ, omiſſa cura communium, ad reſpectum ſuarum quenq; rerum auertiſſet, audita, ut prima uigilia diuerſi è caſtris ad deportanda omnia tuendaq; mœnibus in urbes abirent: cuncti eam ſententiam ingenti aſſenſu accepere.* Palatis *hoſtibus per agros, prima luce* Romani *ſignis prolatis in acie*

conſiſtunt

conſiſtunt: & ubi nemo obuius ibat, pleno gradu ad caſtra hoſtium tendunt. Cæterùm, poſtquam ibi neq; ſtationes pro portis, nec quenquam in uallo, nec fremitum conſuetum caſtrorum animaduerterunt: inſolito ſilentio moti, metu inſidiarum ſubſiſtunt. transgreßi deinde uallum, cùm deſerta omnia inueniſſent: pergũt hoſtem ueſtigijs ſequi. Sed ueſtigia in omnes æquè ferentia partes, ut inde lapſis paßim, primò errorem faciebant: pòſt per exploratores compertis hoſtium conſilijs, ad ſingulas urbes circunferendo bello, unum & quadraginta oppida intra dies ſexaginta omnia oppugnando cæperunt: quorum pleraq; diruta atq; incenſa: nomenq́; Aequorum propè ad internecionem deletum, deq́; his celebri pompa triumphatum. exemploq́; eorum clades fuit, ut Marrucini, Marſi, Peligni, Ferẽtini mitterent Romam oratores pacis petendæ, amicitiæq́; ijs populis fœdus petentibus datum. Hæc omnia ideo aſcripſimus, quòd alij auſpicijs Sempronij tantum geſta memorant, præcipuam certè eius operam in eo fuiſſe bello id argumento eſt, quòd & Senatus hoſtibus reſpõderat Sempronium in Samnio fore. Tertio deinde *anno, cùm poſt magnam contentionem obtinuiſſet plebs, ut ſui ordinis hominibus ſacerdotia quoq; communicarentur, Sempronius* Pontifex *creatus, & proximo anno cenſor, cum eo, quem in conſulatu collegam habuerat (tametſi corrupta* Liuij *exemplaria opinor, ut pro* P. *Sempronio ſcriptũ ſit* P. *Sulpitio* Auerrione, *& pro* P. *Sulpitio* Auerrione *ſuppoſitum mendoſe* P. *Sulpitio* Sopho*) tribus duas* Anienſem *&* Ta-

rentinam addidit. Duobus pòſt annis prætor (nam ne poſt maiores quidem magiſtratus is honoratum ſpernebatur) cùm nuntiatum eſſet, Hetruſcos, Vmbros, Samnites, Gallos etiam in armis eſſe, & iam urbi minitari, ſummæ rerum à ſenatu præpoſitus, iuſtitium indixit, delectum omnis generis hominum habuit, nec ingenui modò aut iuniores ſacramento adacti ſunt, ſed ſeniorum etiam cohortes factæ, libertiniq; centuriati, & defendendæ urbis conſilia agitabantur. Eodem anno iuſſus eſt plebiſcito triumuiros creare, qui Sinueſſam nouos colonos deducerent. Hæc de eo Sempronio inuenimus, qui primus omnium Sophus eſt dictus, de quo dubio procul ſenſit Pomponius. Poſt quem Sempronij permulti, uarijs cognominibus atq; honoribus illuſtres, nãq; P. Sempronium Sophum anno poſt ſuperioris (patris opinor) conſulatum circiter trigeſimoquinto Conſulẽ cum Ap. Claudio Ruſſo Cæci filio, in breuiarijs reperio, tum Sempro. Bleſum bis Coſ. & M. Sempronium Tuditanum aliquanto pòſt, mox T. Sempro. Gracchum, deinde T. Sempronium Longum anno primo ſecundi belli punici, poſtq; T. Sempro. Gracchum bis Coſ. ante eum Sophum, cuius uitam hîc addemus. Equidem non ignoro P. illum Sempro. Sophum iuris conſultum, de quo ſupra ſcripſimus, non poſſe eundem eſſe cum P. Sempro. Tuditano, cuius uitam ſubiecturi ſumus. neq; is ſum, qui erroris notam facilè ſcriptoribus antiquis impingi uelim. ſed tamen, cùm uideam eum quoq;, quem centies ampiius Tuditanum Liuius uocauerat, & ſub eo nomine

inter

inter multas laudes etiã cognitione iuris pontificij honeſtauerat, nihil tale de primo illo locutus, eundem libro eius quarto & trigeſimo Sophum appellari, putaui, ſiue deceptus eſſet Pomponius, corrigẽdum, ſiue is Tuditanus filius fortè, aut certè inter poſteros primi illius fuiſſet Sophi, coniungendos eſſe atq; ampliãdos familiæ honores. Itaq; P. Sempronius Tuditanus Sophus, cum bello punico ſecundo Cannenſi acie afflictis Romanis, qui ſuperſtites fuerant, alij in maiora caſtra (nam bifariàm metati erant) alij in minora ſeſe receepiſſent, ibiq; ſemiermis multitudo ſine ducibus eſſet, nuntium, qui in maioribus erant, mittunt, dum prælio, deinde ex lætitia epulis fatigatos quies nocturna hoſtes premeret, ut ad ſe tranſirent, uno agmine Cannuſium abituros eſſe. Eam ſententiam alij totam aſpernari. cur enim illos, qui ſe accerſant, ipſos non uenire: cum æquè coniungi poſſent? quia uidelicet plena hoſtium omnia in medio eſſent: & aliorum, quàm ſua, corpora tanto periculo mallent obijcere. Alijs non tã ſentẽtia diſplicere, quàm animus deeſſe. P. Sempronius Tuditanus Tribunus militũ, capi ergo mauultis, inqt, ab auariſſimo & crudeliſſimo hoſte? æſtimariq; capita ueſtra? & exqri precia ab interrogãtibus, Romanus ciuis ſis, an latinus ſocius? ut ex tua cõtumelia & miſeria alteri honos quæratur: nõ tibi. Nõ uos quidẽ L. Aemilij, qui ſe bene mori, quã turpiter uiuere maluit: & tot fortiſſimorũ uirorũ qui circa eũ cumulati iacẽt, ſimiles eſtis. Sed, antequam opprimat lux, maioraq; hoſtiũ agmina obſepiãt iter: per hos qui inordinati, atq;

Locus Pomponij anceps.

incõpoſiti obſtrepũt portis, erũpamus. Ferro, atq; audacia iter fit quãuis per conſertos hoſteis. cuneo quidem hoc laxum atq; ſolutum agmen, ut ſi nihil obſtet, tranſibimus. Itaq; ite mecum, qui & uoſmetipſos, & Remp. ſaluam uultis. Hæc ubi dicta dedit: ſtringit gladium, cuneoq́; facto per medios uadit hoſtes: &, cùm in latus dextrum, quod patebat, Numidæ iacularẽtur, translatis in dextram partem ſcutis, in maiora caſtra ad ſexcentos euaſerunt, atq; inde protinus alio magno agmine adiuncto Cannuſium incolumes perueniunt. Hæc apud uictos magis impetu animorum, quem ingenium ſuum cuiq;, aut ſors dabat, quàm ex conſilio ipſorum, aut imperio cuiuſquam agebantur. *Quarto inde anno, cùm ædilis curulis eſſet, primusq́; ludos ſcenicos per quatriduum cum collega edidiſſet, prætor eſt in ſequentem annum deſignatus, & Ariminum prouinciam (ita tum Ciſalpinam Galliam appellabãt) habuit, ita ut duas legiones à M. Pomponio, cui ſuccedebat, acceperit. In eo magiſtratu Aternum oppidum expugnauit: amplius ſeptuaginta hominum cæpit: & æris argentiq́; ſignati aliquantum. Itaq; prorogatum ei in annum cum ſuis copijs imperium eſt, atq; inde in alterum, neq; eo biennio quidquam geſtum ab eo memoria dignum reperio.* *Biennio pòſt, antequam Conſul fieret, cenſuram obtinuit cum M. Cornelio Cethego, utq; agrum Campanum fruendum locarent, ex autoritate patrum latum ad plebem eſt, plebesq́; sciuit. Senatus lectione contentio inter cenſores de principe legendo tenuit. Sempronij lectio erat: cæterum*

Corne

Cornelius morem traditum à patribus ſequendum aiebat: ut, qui primus cenſor ex ijs, qui uiuerent, fuiſſet, eum principem legerent: (is T. Manlius *Torquatus erat) Sempronius: cui dij ſortem legendi dediſſent: ius liberũ eoſdẽ dediſſe deos, ſe id ſuo arbitrio facturũ lecturumq́; Q.* Fabiũ *Maximum: quem tum principem* Romanæ *ciuitatis eſſe, uel* Annibale *iudice, uicturus eſſet. Cùm diu certatum eſſet uerbis: concedente collega, lectus à* Sempronio *princeps in ſenatu Q.* Fabius *Maximus* Conſul. Inde *alius lectus ſenatus, octo præteritis, inter quos* L. *Cæcilius* Metellus *erat, infamis autor deſerendæ* Italiæ *poſt* Cannenſem *cladẽ.* In Eque*ſtribus quoq; notis eadem ſeruata cauſa. Sed erãt perpauci, quos ea infamia attingeret:* Illis *omnibus (& multi erant) adẽpti equi, qui Cãnenſium legionũ equites in* Sicilia *erant. addiderunt acerbitati etiam tempus: ne præterita ſtipendia procederent ijs, qui equo publico meruerant: ſed dena ſtipendia equis priuatis facerent. Magnum præterea numerum eorum conquiſiuerunt, qui equo mereri deberẽt: atq; ex ijs, qui principio eius belli ſexdecim annos nati fuerant: neq; militauerant, omnes ærarios fecerunt.* Locauerunt *inde reficienda, quæ circa forum incendio conſumpta erãt, ſeptem tabernas, macellum, atrium regium. At uerò in ſequenti anno (nam ſeſquiannalis cenſura erat) luſtrũ condidit cum collega, cenſa ſunt ciuium capita centũ triginta ſeptem millia, centum & triginta octo, minor aliquanto numerus, quàm qui ante bellum fuerat.*

Triennio pòſt Conſul *abſens, cùm prouinciam* Græciã

haberet, creatus eſt in inſequentem annum. nam, cùm neglectæ per biennium res in Græcia eſſent, Philippus Aetolos deſertos ab Romano, cui uni fidebant, auxilio, quibus uoluit conditionibus, ad petendam & paciſcendam ſubegit pacem, quod niſi omni ui perficere maturaſſet, bellantem eum cum Aetolis P. Sempronius proconſul, ſucceſſor imperij miſſus Sulpitio cum decē millibus peditum, & mille equitibus, & trigintaquinq; roſtratis nauibus, haud paruum momētum ad opem ferendam ſocijs, oppreßiſſet. Vix dum pace facta nuntius Regi uenit, Romanos Dyrrachium ueniſſet, Parthenosq́; & propinquas alias gentes motas eſſe ad ſpē nouandi res, Dimallumq́; oppugnare (eo ſe auerterāt Romani ab Aetolorum, quo mißi erant, auxilio: irati, quòd ſine autoritate ſua aduerſus fœdus cum Rege pacem feciſſent.) Ea cùm audiſſet Philippus: ne qui motus maior in finitimis gentibus, populisq; oriretur, magnis itineribus Apolloniam contēdit, quò Sempronius ſe receperat: miſſo Lectorio legato cum parte copiarum, & XV. nauibus in Aetoliam ad uiſendas res, pacemq;, ſi poſſet, turbandam. Philippus agros Apolloniatum uaſtauit: & ad urbem admotis copijs, poteſtatem pugnæ Romano fecit. Quem poſtea quàm quietū muros tantum modo tueri uidit: nec ſatis fidens uiribus, ut urbem oppugnaret, & cum Romanis quoq;, ſicut cum Aetolis, cupiens pacem, ſi poſſet: ſi minus, inducias facere, nihil ultra irritatis nouo certamine odijs, in regnum ſe recepit. Per idem tempus, tædio diutini belli, Epirotæ, tentatā prius Romanorum uoluntate,

tate, legatos de pace communi ad Philippum miſere, ſatis confidere conuēturam eam, affirmātes, ſi ad colloquium cum P. Sempronio Imperatore Romano ueniſſet. Facile impetratum, (neq; enim ipſius quidem Regis abhorrebat animus) ut in Epirum tranſiret. Penicę urbs eſt Epiri, ibi prius collocutus Rex cum Eropo, & Darda, & Philippo Epirotarum prætoribus, poſtea cum P. Sempronio congreditur. Affuit colloquio & Aminander Athamanum Rex, & magiſtratus alij Epirotarum, & Acarnanum. Primus Philippus prætor uerba fecit, & petijt ſimul ab Rege, & ab Imperatore Romano, ut finem belli facerent, darentq; eam Epirotis ueniam P. Sempronius conditiones pacis dixit, ut Partheni, & Dimallum, & Bargulum, & Eugenium, Romanorum eſſent. Atintanas, miſsis Romam legatis ad Senatum, impetraſſe, ut Macedonia cederet. In eas conditiones cùm pax conueniſſet, ab Rege fœderi aſcripti, Pruſia Bithyniæ Rex, Achæi, Bœotij, Theſſali, Acarnanes, Epirotæ, ab Romanis, Ilienſes, Attalus Rex, Pleuratus, Nabis Lacedæmoniorum tyrannus, Elei, Meſſenij, Athenienſes. Hæc conſcripta modo, cōſignataq; ſunt: & in duos menſes induciæ factæ, donec Romam mitterentur legati: ut populus in has conditiones pacem iuberet. Iuſſeruntq; omnes tribus: quia auerſo in Africam bello, omnibus alijs in præſentia leuari uolebant bellis. Sempronius pace facta ad conſulatum Romam deceſsit. Quo inito (quintusdecimus is annus Punici belli erat) Brutij ei prouincia (ea nunc Calabria eſt) ita ut nouas ſcriberet

legiones, decreta, utq; P. Licinius prioris anni Cõſul, qui eam prouinciam geſſerat, eandem cum duabus legionibus obtineret, quoad eum in prouincia cum Imperio manere è Rep. Sempronio uiſum eſſet. Itaq; conſules delectum habere inſtiterunt, & ad nouas ſcribendas in Brutio legiones, & in cæterorum (ita enim iuſsi ab Senatu erant) exercituum ſupplementum. Vbi id actum, eiusq; rei ergo auxilia à colonijs acerbiſsimè exacta, curatumq;, ut collatæ à priuatis in publicum pecuniæ reſtituerentur, & Locrenſibus, poſt deploratas longua oratione miſerias, tandem, per conſules rogatis patribus, inter uarias ſententias remedium malorum excogitatum eſt: egreſſus in Brutios prouinciam Sempronius, in agro Crotonenſi per æſtatem cum Annibale in ipſo itinere tumultuario prælio conflixit: agminibus magis, quàm acie pugnatum eſt. Romani pulſi: & tumultu uerius, quàm pugna, ad mille & CC. de exercitu Conſulis interfectis, in caſtra trepidi rediere, neq; oppugnare tamen ea hoſtes auſi. Cæterùm ſilentio proximæ noctis profectus inde conſul, præmiſſo nuntio ad P. Licinium proconſulem, ut ſuas legiones admoueret, copias coniunxit, ita duo duces, duo exercitus ad Annibalem redierunt, nec mora dimicandi facta eſt, cùm conſuli duplicatæ uires, Pœno recens uictoria animos faceret. In primam aciem ſuas legiones Sempronius induxit: in ſubſidijs locatæ P. Licinij legiones. Conſul principio pugnæ ædem Fortunæ primigeniæ uouit, ſi eo die hoſtes fudiſſet. Composq; eius uoti fuit. Fuſi, ac fugati Pœni, ſupra quatuor millia ar=

lia armatorum cæſa, paulo minus trecenti uiui capti, & equi XL. & XI. *militaria ſigna. Perculſus aduerſo prælio Annibal Crotonem exercitum reduxit. Eadem æſtate in Brutijs, iam Petilia à conſule deducta, Coſentia & Pandoſia & ignobiles aliæ ciuitates uoluntate in deditionem uenerunt. Exacto anno, in inſequentem annum ei prorogatum imperium eſt, ita ut in locum P. Licinij ſuccederet. nam eodem Gn. Seruilius Cæpio cum ſummo imperio mittebatur. Sempronius enim bello quoque bonus habitus, ac cætera, quibus nemo ea tempeſtate inſtructior ciuis habebatur, congeſtis omnibus humanis à natura fortunáq; bonis, nobilis idem, ac diues erat, forma, uiribusq́; corporis excellebat, facũdiſſimus habebatur, ſeu cauſa orãda, ſeu in Senatu, & ad populum ſuadendi, ac diſſuadendi locus eſſet, iuris pontificij peritiſſimus. ſuper hæc bellicæ quoque laudes conſulatus compotem fecerant. In ea prouincia, quod ſummum imperium conſulis fuit, quæ geſta ſunt, nequaquam Sempronio adſcribuntur. Reuocatus inde Romam, biennio pòſt cum duobus collegis ad Ptolemæum Aegypti Regem miſſus eſt, ut annuntiarent uictũ Annibalem Pœnosq́;, & gratias agerent regi, quòd in rebus dubijs, cùm finitimi etiam ſocij Romanos desererent, in fide manſiſſet, & peterent, ut, ſi coacti iniurijs bellum aduerſus Philippum Macedoniæ Regẽ ſuſcepiſſent (quod futurum uidebatur) priſtinum animum erga Populũ Romanum conſeruaret. Alexandriam cùm ueniſſent, peracta legatione, cùm audiſſent, à Philippo Rege*

Abydum oppugnari, de collegarum cõſenſu, M. Aemi lius natu minimus ad eum uenit, queſtusq; Romanorum ſocijs illatam iniuriam, apud ſuperbum Regem nihil profecit. Significare uidetur Liuius hunc Sempronium iterum cenſorem fuiſſe, atque eædem primigeniæ fortunæ, quam conſul uouerat, in colle Quirinali cenſorem locaſſe, ſed eam cenſuram à Liuio ſuo loco expoſitam non reperio. Illum uerò Sophum, quẽ ſuprà quaſi primi filium poſuimus, patrem huius non abſurde exiſtimauerim, certe ille etiam cenſor fuit per ſecũdum Punicum bellum cum M. Valerio Max. ita tres magiſtri morum continua ſerie ex eadem petiti domo. Illud non ſatis ſcias, ad quem horum pertineat, quod inter ſeueritatis exempla numeratur Sophus, qui coniugem repudij nota affecit, nihil aliud, quàm ſe ignorante ludos ſpectare auſam.

T. Coruncanus.

COruncanorum familia Camerio oriunda, Romæ illuſtris fuit, ex ea ortus Tiberius, uel (ut alibi eſt) Titus Coruncanus, publicè primus ius profeſſus traditur, ſuperiores enim uelut in latenti ius ciuile retinere cogitarant, ſolumq; conſultoribus uacantes haud fermè diſcere uolentibus ſe præſtabant. Quin & primus de plebe Pont. Max. Creatus eſt, quingentis circiter ab urbe condita annis. Sed prius annis plus minus quinque ac uiginti conſulem fuiſſe cum cum P. Valerio Leuino apud quoſdam inuenio,

cuius

cuius temporis, quòd Liuij annales deperditi ſunt, ſigillatim res geſtas prodere non licet. Illud non ambigitur, conſtititq́; uel ex commentarijs pontificum, eum ingenio plurimum ualuiſſe & peritiſſimum fuiſſe pontificem, eoq́; de numero hominum, qui ſapientiam cum eloquentia (quantum illa ferebant tempora, nam præ illis inſecutis literarijs ſeculis aſpere loquebantur, ſed fuere contenti eloquentia ſuorum temporum) coniunxere, & ſe ad Remp. gerendam dederunt. nam & ea ſapientia fuit, ut ad eum de omnibus diuinis atque humanis rebus referretur. idemq́; & in Senatu, & apud populum, & in cauſis amicorum, & domi, & militiæ, conſilium ſuum fidemq́; præſtabat, ac quotidie ſolebat tranſuerſo ambulare foro: quòd erat inſigne, eum, qui id faceret, facere ciuibus omnibus liberaliter conſilij ſui copiam. ad quē olim & ita ambulantem & in ſolio ſedentem domi, ſic adibatur, non ſolùm ut de iure ciuili ad eum, uerùm etiam de filia collocanda, de fundo emendo, de agro colendo, de omni deniq; aut officio aut negocio referretur. Huius iam tum ætate ſua nullum extitiſſe ſcriptum Pomponius ait, ſed complura & memorabilia fuiſſe reſponſa, quorum autoritatem Seneca quaſi ſuo ſeculo extātium citat, itemq́; Cicero illud in legibus: qui tantundem caperet, quātum omnes hæredes, ſacris alligari. Ab eiſdem inter paupertatis exempla ponitur: crediturq́; facile æquales ſuos Curiū & Fabriciū ſingulares uiros omni uirtutū genere aſſecutus. Male eū Pomponius & Fabio & Naſicæ poſteriorem tradit: cùm Error Pomponij.

floruerit, ſi Ciceroni credimus, per Pyrrhi *bella, in ipſumq; adeo conſulatus eius annum prima cum* Pyrrho *pugna inciderit collegæ eius* Valerio Leuino.
Inuenio *etiam apud autores, & Polybium: circa hæc tempora, cùm* Illyrij *maria atq;* Italos *mercatores infeſtarent, cumq; id ad ſe antea ſæpe relatum contempſiſſent* Ro. *tandem multis in Senatu conquerentibus, legatos in* Illyricum *miſſos* C. & L. *Coruncanos, quibus dato dicendi, quæ uellent, à* Regina Theuca *tēpore, de iniurijs ſibi illatis diſſeruiſſe, & à* Regina *ſuperbè nimium atq; inſolenter auditos. cumq; illi dicendi finem feciſſent, effecturam ſeſe dixiſſe, nequa ab* Illyrijs *iniuria publicè* Romanis *inferretur, prohibere uerò* Illyrijs, *ne priuatim è mari, quam quiſq; poſſit, utilitatem capiat, haud eſſe regij moris. Ad ea reginæ uerba iunior legatus intrepidè quidem magnanimum reſponſum, ſed non ſatis pro tempore dediſſe fertur. At, quoniam, inquit,* Rom. Theuca *optimus mos eſt, priuatas iniurias publicè ulciſcendi, iuuandiq; iniuria affectos, dabimus operam, dijs uolentibus, ut nō longè pòſt regias iſtas conſuetudines cogaris emēdare. Ad hæc* Regina *temere ſanè ac muliebri ingenio eò iracundiæ prorupit, ut, neglecto iure gētium, cùm legati reuerterentur, miſerit poſt eos, qui iuniorem illum autorem eiuſmodi uerborum obtruncarēt. itaq; legatus ne gladio quidem, ſed, ut uictima, ſecuri percutitur.* Patrato *facinore, quidam alterum quoque legatum & cæteros comites ſibi ipſos manum intuliſſe adijciunt. ſunt & qui, cùm legatos utroſq; cæſos, tum*

auto

autorem eius iniuriæ nõ Theucam (tametſi eam probatiores tradunt) ſed Agronem uirum eius etiã tum ſuperſtitem ferant. Ro. ſumma rei in urbem perlata, bello Illyrijs illato, & domita ac ſubacta latè gente, legatorum manibus litauere, ſtatuasq́; eis de more Populus Rom. tripedaneas (ea menſura honorata tunc erat) in foro poſuit. Hæc tametſi mihi parum adhuc conſtet, an ab hoc Coruncano geſta ſint, hîc tamen adſcribenda uiſa ſunt, quòd & is autor eorũ eſſe posuit. (illis enim temporibus uiguit) quamuis prænomen, ut in pleriſq;, uacillet: & quòd uel ad filios uel ad familiæ certe dignitatem pertinebant. Neq; fermè plura de Coruncanis ullis inuenias, ut credi poſſit, hoc Reginæ ſcelere uniuerſam gentem ad internecionem eſſe in ijs duobus legatis extinctam.

Q. Fabius Pamphilus.

HErculem Alcidem Fabia gens originis autorem ferebat, nomenq́; à fouea, in qua ex coitu Hetruſcæ uirginis filium genuerat, ſeu quòd is primus captandorum foueis urſorum luporumq́; artem monſtrauerat: principi generis Fouio, mutatisq́; poſt literis, Fabio inditum proditur. Quod alij malunt à Fabis (multa enim à leguminibus Romanorum nomina) deducere. Multa multorum Fabiorum egregia merita in Remp. extabant. Magiſtratum geſſere, quod legerim, primum quæſturam per Cæſonem anno poſt eiectos reges quarto & uigeſimo. Septem proximis, cõſulatus in tribus fratribus Cæſonis F. Q. Cæſone, M. al

ternis, tertio Cæſoni addito, continuauit. Quo tempo re una familia Veiens *bellum ſibi priuatim depoſcere auſa trecentis ex* Fabij, *re aliquandiu bene geſta, cæſi ad unum omnes, atque unum modò propè puberem ætate* Q. Fabium M. F. *relictum traditur, ſtirpem genti* Fabiæ, *dubijsq́; rebus* Populi Rom. *ſæpe domi belliq́; uel maximum futurum auxilium.* His *omnibus, proximisq́; cognomen* Vibulanorum *additur, poſteri* Ambuſti, Maximi, Gurgites, Pictores, Buteones, Licinij, Verrucoſi, Labeones, Pamphili, *alijsq́; præterea cognominibus nuncupati. perniciem patriæ* Ambuſti *penè attulerunt, cùm ad* Gallos Cluſium *legati miſsi iniuſſu* Reipub. *pugnauere, inde enim irritati* Senones *captam urbem inflammarunt.* Ex *hac ſtirpe genus duxit* Qu. Fabius, *quem tamen* Pomponij *pleraq́; uulgata exemplaria* Qu. Mutium *falſò uocant.* Is *belli* Punici *ſecundi anno primo, aut, ſi* Polybium *ſequimur, proximis ante* Coſs. *duplici, ni fallor, legatione functus eſt. nam cùm* Annibal Pœnus, *ſerendis circa bellis,* Saguntum Hiſpanam *urbem contra fœdera* Romanorum *&* Carthaginienſium *uiolaturus uideretur, ac* Saguntini *bellum prouidentes,* Legatos Romam *petitum auxilium miſiſſent, ac paulo pòſt, omnium ſpe celerius,* Saguntum *iam oppugnari allatum eſſet,* P. Valerius Flaccus *&* Qu. Fabius Pamphilus *legati* Saguntum *ad* Annibalem *atque inde* Carthaginem, *ſi nō abſiſteretur bello, ad ducem ipſum in pœnam fœderis rupti depoſcendum, ſimulq́; ſpeculatum acta* Annibalis, *cui, ſi uideretur digna cauſa, denunciarent, ut ab*

Saguntinis ſocijs Populi Romani abſtineret, aut inde in Africam eorum querimonias deferrent, ac res ſociorum inſpicerent, miſsi ſunt. Cùm in Hiſpaniam ueniſſent, duplex fama eſt: alij admiſſos ad Annibalem, quæ uoluerint, facta poteſtate, locutos, denunciaſſe ſcribunt, ut à Saguntinis abſtineret quaſi Populi Romani ſocijs, deinde ne Iberum (quod id fœdere quodam caueretur) tranſcenderet, cùm reſponſo accepto appareret non deſtiturum bello Annibalem, Carthaginem profectos, alij obuiàm legatis ad mare miſſos ab Annibale, qui dicerent, nec tutò eos adituros inter tot tam efferatarum gentium arma, nec Annibali in tanto diſcrimine rerum operæ eſſe legationes audire. Certe Carthaginem profectos conſtat, req; in Senatu acta, ijſdemq; denunciatis, perorante Valerio, parum amicè reſponſum eſſe, itaque uana atque irrita legatio fuit. Legati Romam reuerſi, hoſtilia omnia retulerunt. Inde, nuncio expugnatæ Sagunti accepto, altera eodē anno legatio miſſa. Cuius quia Qu. Fabium Pamphilum ueriſimile eſt cognitione itineris & tractatæ rei caput fuiſſe, hæc quoq; adſcripſimus huius Fabij uitæ, cùm præſertim Silius utriuſquę legationis ſententiam in unam concludat. Igitur, ut omnia iuſta ante bellum fierent, Fabius natu grandior à Populo Romano dux legationis cum quatuor prouectæ ætatis collegis in Aphricam eſt miſſus, ad percunctandos Carthaginienſes, publicóne conſilio Annibal Saguntū oppugnaſſet, & ſi (id quod facturi uidebantur) faterentur ac defenderent

publico conſilio factum, peterent, ut uel Annibal in pœnam rupti fœderis dederetur Rom. uel indicerent populo Carthaginienſi bellū. Legatis, poſtquam Carthaginem uenerunt, cùm Senatus datus eſſet, & Qu. Fabius nihil ultra, quàm unum, quod mandatum erat, non ſine Carthaginienſium indignatione, percunctatus eſſet, Anno autem factionis Barchinæ princeps, Annibalis fautor, longa oratione de iure fœderū diſſeruiſſet, ad extremumq́; ita peroraſſet, proinde omittite Romani mentionem Sagunti atque Iberi facere, &, quod diu parturit animus ueſter, aliquando pariat. tum Fabius legatorum natu maximus, cùm eā de iure fœderum diſceptationem ut alienam à dignitate Populi Ro. atroci oratione reſpuiſſet, eā ita tolerari poſſe inquiens, ſi res Saguntinorum integra eſſet, nūc uerò exciſa Sagūto, uiolatisq́; iniquiſsimè fœderibus, uel patratorem ſceleris dedendum Romanis, ut appareret Saguntum publico Carthaginienſium cōſilio minime oppugnatam, uel, ſi id nollent, ac ſuo cōſilio expugnatam urbem faterentur, ut ſe ad bellum pararēt, ubi tergiuerſantes Pœnos animaduertit, uerbum non addidit, ſed ſinum è toga factum ſenatui oſtēdens, hic, inquit, uobis bellum pacemq́; portamus utrum & eligitis: utrum placet, ſumite. ſub hanc uocem haud minus ferociter, daret, utrum uellet, uel (ut alij tradūt) bellum, ſucclamatum eſt. Fabius, iterum effuſo in media Curia ſinu, bellum dare ſe dixit, non ſine horrore, quaſi planè id in ſinu ferret, accipere ſe illi omnes alacri uultu reſponderunt, &, quibus acciperent animis,

iiſdem

iјsdem eſſe geſturos. Pomponius rem omnem paulò aliter explicat, ſed nos uetuſtiſsimis quibuſq; autoribus plurimum fidei habemus. quibus tamē ipſis hac in parte non ſatis conuenit, nam M. Varro, Teſſerulas, in quibus ſimulachra fuerint haſtæ & caducei, belli & pacis ſignorum, miſſas Carthaginem ſcribit, alij haſtam ipſam & caduceum. Illud inter omnes peræquè conſtat datam ab eo Carthaginienſibus optionem belli pacis'ue eligendæ, non acceptam ab illis, ſed relatam ſiue Imperatori (nam & hîc uariant) ſiue legato Ro. Fabio. Cæterùm ea directa percunctatio ac denuntiatio belli magis ex dignitate Populi Ro. uiſa eſt, quàm de fœderum iure uerbis diſceptare, cum ante, tum maximè Sagunto exciſa. Legati ab Carthagine, ſicut his Romæ imperatum erat, in Hiſpaniam, ut adirent ciuitates, ac in ſocietatem pellicerent, aùt auerterent à Pœnis, traiecerunt: Ad Barguſios primùm uenerunt, à quibus benignè excepti, quia tædebat imperij Punici, multos trans Iberum populos ad cupidinem nouæ fortunæ erexerunt. Ad Volcianos inde eſt uentum, quorū celebre per Hiſpaniam reſponſum cæteros populos à ſocietate Romana auertit. Ita enim maximus natu ex iјs in concilio reſpondit: Quæ uerecundia eſt, uos, Romani, poſtulare, uti ueſtram Carthaginienſium præponamus amicitiæ? cùm, qui id fecerunt, Saguntinos, crudelius, quàm Pœnus hoſtis perdidit: uos ſocij prodideritis. Ibi quæratis ſocios, cenſeo, ubi Saguntina clades ignota eſt. Hiſpanis populis ſicut lugubre, ita inſigne documentum Sagunti ruinæ erunt: ne quis fidei Ro-

manæ,aut ſocietati confidat,inde extemplo abire fini bus Volcianorum iuſsi,ab nullo deinde concilio Hiſpa niæ benigniora uerba tulere. Itaq; nequicquam pera= grata Hiſpania,in Galliam tranſeunt. In his noua,ter= ribiliſq; ſpecies uiſa eſt:quòd armati(ita mos gentis erat)in concilium uenerunt. Cùm uerbis extollentes gloriam uirtutemq; Populi Ro.ac magnitudinem im= perij, petiſſent,ne Pœno bellum Italiæ inferenti, per agros,urbeſq; ſuas tranſitum darent:tantus cum fremi tu riſus dicitur ortus,ut uix à magiſtratibus, maiori= buſq; natu iuuentus ſedaretur:adeo ſtolida, impudenſ q; poſtulatio uiſa eſt: cenſere,ne in Italiam tranſmit= tant Galli bellum:ipſos id auertere in ſe:agroſq; ſuos pro alienis populandos obijcere. Sedato tandem fremi tu,reſponſum legatis eſt:neq; Romanorum in ſe meri tum eſſe,neq; Carthaginienſium iniuriam, ob quæ aut pro Romanis,aut aduerſus Pœnos ſumant arma. Con= trà ea audire ſeſe,gentis ſuæ homines agris, finibuſq; Italiæ pelli à Populo Ro. ſtipendiumq; pendere, & cæ tera indigna pati. Eadem fermè in cæteris Galliæ con= cilijs dicta,auditaq;. Nec hoſpitale quicquam, paca= tum'ue ſatis prius auditum,quàm Maſsiliam uenerũt: ibi omnia ab ſocijs inquiſita,cum cura ac fide cogni= ta:præoccupatos iam ab Annibale Gallorum animos eſſe. ſed ne illi quidem ipſi ſatis mitem gentem fore: (adeo ferocia, atq; indomita ingenia eſſe)ni ſubinde auro,cuius auidiſsima gens eſt, principum animi con= cilientur. Ita, peragratis Hiſpaniæ & Galliæ popu= lis,legati Romam redeunt: haud ita multo poſt, quàm

conſu=

conſules in prouincias profecti erant ciuitatem omnem in expectationem belli erectam inuenerunt: ſatis conſtante fama iam Iberum Pœnos tranſiſſe. Cætera, *quæ ad hunc* Q. Fabium *pertinere poſſent, quia parum conſtat, qui fuerit, prætermittemus. q; ſi cui fortè placeat, hunc fuiſſe* Q. *illum* Fabium Max. *quinquies* Cos. *qui* Cunctator, *qui* Verrucoſus, *qui* Ouicula *ſit dictus, qui* Annibalem *primus ceſſando reſtinxerit, quoniam è natu grandioribus miſſos poſteriores hoſce oratores ſcribit* Liuius, *efficeretur, ut non idem eſſet cum illo* Fabio Pamphilo, *qui priore legatione eſt miſſus. mouet me etiam, quòd oratorem fuiſſe hunc* Fabium Verrucoſum *teſtatur & Cicero & Plutarchus, quod facile fieri poteſt ut cum iuris cognitione iunctum fuerit. Si is igitur iure conſultus ille eſt* Verrucoſus, *reliqua ad uitam eius pertinentia in unum corpus à* Plutarcho *collecta ſunt. inde, qui uolet, petat. fuerat autem ante ſecundum* Punicum *bellum bis conſul. quorum annorum res geſtas & in* Liuio *amiſimus, neq; Plutarchus attigit, ſed & à* Polybio, *atq;* Eutropio *omnino præteriti, ut appareat in ſumma pace nihil memorabilis rei eſſe geſtum.* Quicunq; *fuerit, cum perperam* Pomponius *&* Naſicæ *poſtponit, &* Coruncano *anteuertit.* Error Pomponij

P. Aelius Pætus.

AElia gens *quanquam inter plebeias futura illuſtris, ſerò tamen ad magiſtratus ſummos admiſſa eſt, conſulatum quidem non niſi centeſimo circiter*

trigeſimo à Regibus eiectis anno in ſua domo uidit, au guratum aliquanto poſt, quo primum tempore plebi communicata ſacerdotia. Cognomen Pæti, *quod à laſciuia oculorum traxit, commune illi cum* Aemilia *domo (niſi uocis propinquitas deprauat codices)* Papiria, *Cæſonia, Fuluia, nonnulliſq; alijs fuit.* Tuberones *quoq;,* Stilones, Galli, Aelij *fuere.* Neq; *aliud ſignificaſſe arbitror grammaticum* Feſtum, *cùm ait gentem* Aeliam *appellari, quæ ex multis familijs conficiatur.* Quinetiam Tuberones *ex* Aelijs Pætis *fuiſſe indicat* Tacitus, *qui* Aeliam Pætinam *familiæ* Tuberonum *adſcribit.* Ex Pætis, *orti* Q. *Aelio patre, eo (niſi me coniectura fallit) qui* Pont. *pugna* Cannenſi *cecidit, duo fratres, exq; uno eorum filius, celebre nomen in iuris ſciẽtia & Reip. adminiſtratione obtinuerũt.* Horum P. Aelius Pætus, *quo anno ædilis* Pl. *erat, & per triduum ludos* Plebeios *cum* Collega *dederat &* Iouis *epulum, prætor creatus eſt, duobus* Gn. Seruilijs Cepione, Gemino Cos. *per bellum* Punicum *ſecũdum. in eo honore urbanam iurisdictionem ſortitus eſt, fortè eo anno* Scipio, *qui pòſt* Aphricanus *maior eſt dictus,* Carthaginienſes *magna clade proſtrauerat, ac* Regem Syphacem *comprehenderat, eo cum primoribus* Numidarum *captiuis per* Lælium Romam *miſsis,* Prætor, *coacto ſenatu,* Lælium, *quæ in* Aphrica *geſta eſſent, omnia ordine exponere patribus iubet, auditus eſt ingenti omnium, & in præſens lætitia & in futurum ſpe, conſulti inde per* Prætorem *patres,* Regem *in cuſtodiam mittendum* Albam *cenſuerunt,* Lælium *retinen-*

tinendum, donec legati Carthaginienſes uenirent. Supplicatio in quatriduum decreta eſt, Prætor ſenatu miſſo, & concione inde aduocata, cum C. Lælio in roſtra aſcendit. Ibi uerò audientes, fuſos Carthaginienſium exercitus, deuictum & captum ingentis nominis Regem, Numidiam omnem egregia uictoria peragratã, tacitum continere gaudium non poterant, quin clamoribus, quibuſq; alijs multitudo ſolet, lætitiam immodicam ſignificarent. Itaq; prætor extẽplo edixit, uti æditui ædes ſacras omnes tota urbe aperirent, circumeundi, ſalutandiq́; deos, agendiq́; gratias per totum diem populo poteſtas fieret. Poſtero die legatos Maſiniſſæ in ſenatum produxit. Gratulati primùm ſenatui ſunt, quòd P. Scipio proſpere res in Aphrica geßiſſet, deinde gratias egerunt, quod Maſiniſſam non appellaſſet modò Regem, ſed feciſſet, reſtituendo paternum regnum, in quo poſt Syphacem ſublatum, ſi ita patribus uiſum eſſet, ſine metu & certamine eſſet regnaturus, deinde, quòd collaudatum pro concione amplißimis decoraſſet donis, quibus ne indignus eſſet, & dediſſe operam Maſiniſſam, & porrò daturum eſſe, petere, ut regium nomen, cæteraq́; Scipionis beneficia & munera ſenatus decreto confirmaret, &, niſi moleſtum eſſet, illud quoq; petere Maſiniſſam, ut Numidas captiuos, qui Romæ in cuſtodia eſſent, remitterent, id ſibi amplum apud populares futurum eſſe. Ad ea reſponſum Legatis datum, rerum geſtarum in Aphrica proſperè, communem ſibi cum Rege gratulationem eſſe. Scipionem rectè, atq; ordine uideri feciſſe, quòd cum

Regem appellauerit, & quicquid aliud fecerit, quod honori foret Maſiniſſæ, ea patres comprobare, atq; laudare. Munera, quæ Legati ferrent Regi, decreuerunt, ſagula purpurea duo cum fibulis aureis ſingulis, & lato clauo tunicis, equos duos phaleratos, bina equeſtria arma cũ loricis, & tabernacula, militaréq; ſupellectilem, qualem præberi conſuli mos eſt. Hæc Regi prætor mittere iuſſus, legatis in ſingulos dona ne minus quinûm millium, comitibus eorũ mille æris, & ueſtimenta bina legatis, ſingula comitibus, Numidisq; qui ex cuſtodia miſſi redderentur Regi, ad hoc ædes, libera loca, lautia legatis decreta. Multis præterea rebus cùm felix annus fuiſſet, abitu præſertim Annibalis in patriam reuocati, habito ſenatu conclamatum ex omni parte curiæ eſt, ut referret P. Aelius Prætor de gratijs dijs habendis, decretũq; eſt ut quinq; dies circa omnia puluinaria ſupplicaretur, uictimæq; maiores immolarentur centum uiginti. Paucis pòſt diebus Carthaginienſium Legatis ad urbem Romam profectis, datoq; eis ſenatu, cum longa excuſatione crimen omne in Annibalem tranſtuliſſent, prætor, more tradito à patribus, poteſtatem interrogandi Legatos, ſi quis uellet, fecit, cumq; illi parum conſtanter reſpõderẽt, negata pace dimiſſi ſunt. Per eos quoq; dies Gn. Seruilius alter conſulum, haud dubius, quin pacatæ Italiæ penes ſe gloria eſſet (quòd multæ in Brutijs urbes ad eum defecerant, ac leui quodam prælio Annibalem uicerat, ſecundumq; id confeſtim Italia reuocatus exceſſerat) uelut pulſum ab ſe Annibalem perſe-

perſequens, in Siciliam, inde in Aphricam tranſiturus, traiecit, quod ubi Romæ uulgatum eſt, primò cenſuerunt patres, ut prætor ſcriberet conſuli, ſenatui æquum uideri, ut is reuerteretur in Italiam. deinde, cum Prætor ſpreturum eum literas ſuas diceret, dictator ad id ipſum creatus P. Sulpitius pro iure maioris Imperij conſulem in Italiam reuocauit. Sequenti anno Aelius à Gn. Seruilio Gemino dictatore magiſter equitum eſt dictus: ut comitia haberentur, quibus ultra ſolenne tempus (id erant tum idus Martiæ) per tempeſtates dilatis: creati tandem conſules P. ipſe Aelius Pætus, & Cornelius Lentulus, qui cum cupiditate Aphricæ prouinciæ flagraret, nec quicquam prius agi pateretur, quàm ſibi Aphrica decreta eſſet: concedente Aelio moderato uiro & prudente, qui gloriæ eius certamen cum Scipione, præterquã quod iniquum eſſet, etiam impar futurum cernebat: res ad populum agitata, poſtremò ſenatui permiſſa eſt. patres igitur iurati (ita conuenerat) cenſuerunt uti conſules prouincias inter ſe compararent ſortirenturúe: uter Italiam, uter claſſem nauium quinquaginta haberet: multis additis, quæ alterutrum gerere oporteret. Aelio Italia prouincia fuit, & cum collega duas urbanas legiones ſcribere iuſſus, ut quatuordecim legionibus eo anno centum nauibus longis reſpublica adminiſtraretur. Eo anno finitum ſecundum Punicum bellum, paxq; petentibus Carthaginienſibus data. Eodem anno cum Romæ de bello Macedonico conſultaretur, res integra ad Aelium conſulem,

qui tunc in prælio cum Boijs *erat, reiecta eſt: nam per id tempus* P. Aelius Cos. *in Gallia cùm audiſſet à* Boijs *ante ſuum aduentum incurſiones in agros ſociorum factas, duabus legionibus ſubitarijs tumultus eius cauſa ſcriptis, additisq; ad eas quatuor cohortibus de exercitu ſuo* C. Appium *præfectum ſocium hac tumultuaria manu per* Vmbriam, *quam tribum* Sappiniam *uocant, agrum* Boiorum *inuadere iuſsit, ipſe eodem aperto itinere per montes duxit.* Appius *ingreſſus hoſtium fines, primò populationes ſatis proſperè, ac tutò fecit, delecto deinde ad caſtrum* Mutilum *ſatis idoneo loco, ad demetenda frumenta (iam enim maturæ erant ſegetes) profectus, neq; explorato circà, nec ſtationibus ſatis firmis, quæ armatæ inermes, atq; operi intentos tutarentur, poſitis improuiſo impetu Gallorum cum frumentatoribus eſt circunuentus, inde pauor fugaq; etiam armatos cæpit, ad ſeptem millia hominum palata per ſegetes ſunt cæſa, inter quos ipſe* C. Appius *præfectus, cæteri in caſtra metu cōpulſi, inde ſine certo duce conſenſu militari proxima nocte, relicta magna parte rerum ſuarum, ad conſulem per ſaltus propè inuios peruenere.* Qui, *niſi quod populatus eſt* Boiorũ *fines, & cum* Ingaunis Liguribus *fœdus icit, nihil, quod eſſet memorabile, aliud in prouincia cùm geſſiſſet,* Romam *redijt. Cùm primum ſenatum habuit, uniuerſis poſtulantibus, ne quam prius rem, quàm de* Philippo, *ſociorumq; querelis ageret, relatum extemplo eſt, decreuitq; frequens ſenatus, ut* P. Aelius Cos. *quem uideretur ei, cum* Imperio *mitteret, qui claſſe*

accepta,

accepta, quam ex Sicilia Cn. Octauius reduceret, in Macedoniam traijceret M. Valerius Leuinus proprætor miſſus. Exitu anni, cùm crearentur decemuiri, qui agrum Samnitem atq; Appulum (P. enim Populi Romani erat) metirentur, & militibus, qui cum Scipione bellum Punicum confecerant, diuiderent, in his & P. Aelius creatus eſt, decretumq́;, ut, quot quiſque miles annos in Hiſpania aut Aphrica militaſſet, in ſingulos annos bina iugera acciperet, eum agrum decemuiri aßignarunt. Aelius per eoſdem dies comitia creandis magiſtratibus habuit. Biennio pòſt, querentibus Narnienſium Legatis ad numerum ſibi colonos non eſſe, & immixtos quoſdam non ſui generis pro colonis ſe gerere, earum rerum cauſa triumuiros creare Cornelius conſul eſt iuſſus, creatus P. Aelius cum Sex. fratre & P. Cornelio Lentulo. Eodem anno, cùm cenſores crearentur, multis claris petentibus uiris, ipſe prælatus cæteris, ac P. Cornelio Scipioni Aphricano collega eſt datus, ij magna inter ſe concordia & ſenatum ſine ullius nota regebant, & portoria uenalium Capuæ Puteoliſq; item caſtrorum portorium, quo in loco poſt oppidum fuit, fruendum locarunt, colonoſq; eo trecentos (is enim numerus finitus ab Senatu erat) adſcripſerunt, & ſub Tifatis Capuæ agrum uendiderunt. Biennio pòſt, cùm decem legati in Macedoniam mitterentur, de quorum conſilio T. Quintius inibi Imperator leges pacis Philippo Macedoniæ Regi uicto daret, in ijs & P. Aelius fuit. itaque ſecuto anno, profectis Legatis, leges datæ, fin-

gula eius legationis percurrere, quia caput eius Ae-lius nõ fuerit, haud eſt uiſum, certe Legatos præterea regum gentiumq́; audiuere, & ab ijs omnium earum prouinciarum ſtatus formatus eſt. Cum deinde munia inter Legatos diuiderentur, uel diuiſa prius à Senatu eſſent, quum quiſq; gentem regemq́; ordinaret, ad dirimenda inter Antiochum Syriæ & Ptolemæũ Aegipti reges certamina miſſum cum quatuor collegis P. Aelium Seſymbriam in quibuſdam locis inuenio, unde re infecta diſceſſum eſt, & Legati Romã ſequenti anno rediere, ac ſenatui, quo in ſtatu res Oriẽtis & Græciæ eſſent, quidq́; egiſſent, retulerũt. Sequenti anno, poſtulante T. Quintio, qui Philippum deuicerat, ut de ijs, quæ cũ decem Legatis ipſe ſtatuiſſet, ſenatus audiret, eaq́;, ſi uideretur, auctoritate ſua cõfirmaret, Græciæ Legatis in ſenatum introductis, auditisq́;, benigne omnibus reſponſum, cũ Antiocho, quia longior diſceptatio erat, decem Legatis, quorum pars in Aſia, aut Lyſimachiæ apud regem fuerãt, delegata eſt, Quintio mãdatum, ut adhibitis ijs, legatorum Regis uerba audiret, quibus auditis, req́; iterũ ad ſenatũ delata, legatos mitti ad regẽ eoſdem, qui Lyſimachiæ apud eũ fuerant, placuit P. Sulpitiũ, P. Iuliũ, P. Aeliũ, ijq́; è ueſtigio profecti ſunt. Cogor tamen de Liuiani codicis fide ſubambigere: nam, quamuis in poſtrema hac legatione fuiſſe P. Aelium apertè tradat, non tamen, ubi Lyſimachiæ primum congreſſum cum rege exponit, affuiſſe Aelium dicit, & in hac ipſa poſteriore legatione exponẽda, poſtquam ad Regem uen-

tum

tum eſt, nullam Aelij mentionem facit, & duos tantum legatos commemorat, niſi quòd ex Claudio fuiſſe in ea legatione Aphricanum ſcribit. Vndeuigeſimo inde anno P. Aelium triumuirum inuenio in coloniam Lunam duo millia ciuium Roman. cum collegis deduxiſſe, ac quingena & ſingula iugera & ſemiſſes agri in ſingulos dediſſe, de Ligure captus is ager erat, Hetruſcorum, antequam Ligurum, fuerat, incertum tamen facit non additum Pæti cognomen, an ad hunc ea deductio pertineat, quod fuit per ea tempora alter P. Aelius cognomine Ligur. Sequenti demum anno Pætus, cùm Augur eſſet, peſtilentia obijt. In cuius locum, ne honos de familia exiret, Qu. Aelius Pætus ſuffectus eſt, quem Qu. Aelium ne illum eſſe putem, qui à Pomponio inter iuris peritos ponitur ut Publij huius aut Sexti filius, facit, quod hunc Qu. Aelium conſulatum geßiſſe reperio, quem adimere Pomponius illi filio uidetur.

Sex. Aelius Pætus.

SEx. Aelius Pætus, publij frater, ædilis curulis cum M. Claudio Marcello, anno ab urbe condita quingenteſimo quadrageſimo primo, frumenti uim magnam ex Aphrica aduectam binis æris in modios populo diuiſit, & ludos Romanos cum magno apparatu fecit, diem unum inſtaurauit, ſigna ænea quinque ex mulctatitio argento, in ærario poſuit. Sequenti anno ad ſupplendos Narnienſibus Colonos ſecer-

nendoſq́;, qui non ſui generis immiſti pro Colonis ſe gerebant, triumuir à conſule cum P.*fratre &* P.Cor*nelio* Lentulo *creatus eſt.* Conſul *anno proximo creatus cum* T.Quintio Flaminio, *cum quo ex ſenatus cõſulto* in Capitolio *ſcripto ſortitus prouincias,* Italiam *obtinuit,cum nouo omni exercitu: nam delectum habuit.*Attali *inde* Regis *Legatos in ſenatũ cũ Collega introduxit, eiſdemq́; ſenatus iuſſu, ut optabant,reſpondit.Cumq́; prodigia multa nunciarentur, ſupplicatio unum diem habita,& conſules rebus diuinis operã dederunt, placatiſq́; dijs in prouincias profecti ſunt.* Aelius *cum* Aelio *prætore in* Galliam Inſu*brium,exercitumq́; ab* L.Lentulo *acceptum, quem dimittere debebat,prætori tradidit,ipſe nouis legionibus,quas ſecum adduxerat,bellum geſturus. Neq́; memorabilis rei quicquam geßit, cùm duos exercitus in prouincia habuiſſet,unum retẽtum,quẽ dimitti oportebat,cui* L.Cornelius *proconſul præfuerat (ipſe ei* C.Aelium *prætorem præfecit)alterum,quem in prouinciam adduxit,totum propè annum* Cremonenſibus Placentiniſq́; *cogendis redire in* Colonias, *unde belli caſibus dißipati erant,conſumpſit. itaq́;* Gallia *eo anno præter ſpem quieta fuit.* Inde comitiorum cau*ſa* Romam *reuerſus, creauit conſules* Gn.Cornelium Cethegum *&* Qu.Minutium Rufum.*biduo pòſt prætorum comitia habuit.* Quadriennio *poſt creatus cenſor cum* C.Cornelio Cethego, *principem ſenatus* P.Cornelium Scipionem Aphricanum,*tũc iterum conſulem,quẽ & priores cenſores legerant.legit tres*

omnino

omnino ſenatores, neminem Curuli honore uſum præterijt, gratiam quoq; ingentem ſibi apud eum ordinē peperit, quod ludis Ro. impetrauit ædilibus Curulibus, autore Aphricano conſule, ut loca ſenatoria ſecernerent à populo: nam antea in promiſcuo ſpectabant. itaq; ſenatus tum primùm ſecretus à populo ludos ſpectauit cū magna plebis indignatione, nec ſine Aphricani autoris pœnitentia, mos tamen inualuit, equitibus quoq; perpaucis ademit equos, nec in ullum ordinem ſæuijt, atriū libertatis & uilla publica ab eo refecta amplificataq;, uer ſacrum ludiq; uotiui, quos uouerat ſeptēnio antè Seruius Sulpitius Galba cōſul, facti, omnia communiter cum collega: nam ſequētibus ſex menſibus luſtrum à collega conditum. Is Sex. *Aelius ex illis eſt, qui more ueteri tranſuerſo foro ambulantes, ciuibus omnibus conſilij ſui copiā faciebant, ad quos olim & ita ambulantes & in ſolio domi ſedētes de rebus omnibus referebatur, de quo more nos latius in Corūcano diximus. Habitus eſt enim Aelius non modò omnium æqualium ſuorū iuris peritißimus, ſed etiam ad dicendum paratus; ut non immerito Ennius poëta eum ita laudauerit, Egregie cordatus, homo catus, Aelius Sextus.* Extabat liber eius *Pomponij tempore, qui tripartita inſcriptus erat, quod lege* XII. *tabularum propoſita, iungebatur interpretatio, debinc ſubtexebatur legis actio, ita ueluti cunabula iuris continebat, & ius Aelianum appellabatur. Eiuſdem tres alij eſſe libri ferebātur, quos tamen quidam eius negabant eſſe. Cicero certè ad Trebatium*

ſcribens, autorē Sex. Aelium facit eius ſententiæ, quod poßit hæres rectè furti agere de furto, quod antea factum eſſet. Sed & in libris de Oratore & Topicis cō mētarios Sexti Aelij citat, & aliquot præterea autores uetuſtißimi, ut appareat uehementer ſcripta Aelij ea tempeſtate in manibus hominum eſſe uerſata.

Aelius Pætus, filius.

AElij filium inter Iureconſultos ponit Pomponius, ſed ita, ut neſcias Publij'ne an Sexti filium intelligat, neque prænomen adijcit. cæterùm, cùm in Liuij annalibus duo iuniores per P. & Sex. Aeliorum tempora, Aelij nominentur, nos utriuſq; uitam in incertum collegimus, quæ alioqui nonnihil attinere ad gloriam patris ac patrui poterat, quandoquidem ne grauißimis quidem philoſophis diſplicet, partem fœlicitatis in poſterorum, utique proximorum, ſucceßibus eſſe poſitam. C. igitur Aelius, ædilis plebis cùm eſſet P. Cornelio Lentulo, P. Iulio Appulo cōſulibus, ludos plebeios cum collega inſtaurauit, epulum ludorum gratia Ioui fecit. Eodemq; anno in inſequentem prætor creatus, Galliam Inſubrium prouinciam ſortitus eſt, & eo cum Sex. Aelio conſule patre uel patruo (ut quidem nos opinamur) profectus, nihil memorabile geßit, ut in uita Sex. Aelij ſcripſimus. Nouennio poſt C. Aelium ſiue Heluium (nam ubique ea ambiguitas eſt) auſpicijs Gn. Manlij Volſonis conſulis militaſſe in bello aduerſus Gallogræcos inuenio, legatum arbitror conſuli datum. in eo bello, cùm ad

Olym

Olympum pugnaturus conſul eſſet, trifariàm diuiſo exercitu, Aelium cum tertia parte circuire ſenſim per infima montis, deinde ab æſtiuo occaſu erigere agmen iubet ille, ut & alter Legatus ab alia parte, cùm, quoad uiam colles obliqui dederunt, aſcendiſſet, poſteaquam ad inuia uentum eſt, flexit iter in partem montis, quæ una habebat iter, & ſequi cõſulis agmen uelut ex compoſito cœpit, quod primò optimum factu fuiſſet, in id neceßitate ipſa compulſus. ſubſidia enim in talibus iniquitatibus locorum maximæ ſpei ſuis fuerint, ut primis fortè deturbatis, ſecundi & tegant pulſos, & integri pugnam excipiant. itaque hoſtes fuſi, capta caſtra, à quorum direptione cùm conſul milites ad inſequendum hoſtem diuertiſſet, C. Aelius cum tertio agmine aduenit, nec continere ſuos à direptione caſtrorum ualuit, prædaq́; eorum, qui pugnæ non interfuerant, iniquißima ſorte facta eſt. Sequenti etiam anno in eadẽ legatione fuit. M. uerò Aelius anno poſt Caium ædilis plebis cùm fuiſſet, creatus in inſequentem quartus eſt prætor, quo primùm anno ſex prætores creari cœpti, creſcentibus iam prouincijs, & latius pateſcente imperio. In eo magiſtratu ulteriorem Hiſpaniam prouinciam ſortitus, cum Gn. Sempronius Tuditanus collega eius, qui cum etiam ædilitatem geſſerat, citeriorem obtinuiſſet, à Senatu terminare iußi ſunt, qua ulterior citeriórque prouincia ſeruaretur. militum octo millia peditum ſocium ac latini nominis & quadringentos equites accepit, ut è prouincia ſua ueterem

*mitteret militem. forte ingens eo anno in ulteriore Hi
ſpania coortum eſt bellum. M. Aelius literis ſenatum
certiorem fecit, Culcam & Luſcinonem regulos in ar
mis eſſe, cum Culca decem & ſeptem oppida, cum Lu
ſcinone fidas urbes Cerdonem & Bardonem & mari=
timam oram omnem, quæ nondum ſuperioribus bellis
animum mutauerat, ad finitimorum motus conſurre=
cturam. literis lectis, ſucceſſuro prætori bellũ decretũ
eſt. nec quicquam præterea ab eo in ea prouincia me
morabile geſtũ reperio, cùm triennium in ea fuiſſet.
nam finito anno, in quẽ ei data fuerat retentus ibi lon
go & graui fuerat morbo. Cæterùm decedenti inde
Aelio cum præſidio ſex millium militũ, à prætore da=
to, Celtiberi agmine ingenti ad oppidum Iliturgim oc
currerũt. uiginti millia armatorũ fuiſſe Valerius ſcri
bit, duodecim millia ex ijs cæſa, oppidũ Iliturgim re=
ceptum, & puberes omnes interfectos. inde ad caſtra
Catonis Coſ. Aelius peruenit, &, quia tuta iam ab
hoſtibus regio erat, præſidio in ulteriorem Hiſpaniã
remiſſo Romam contendit, & ob rem fœliciter geſtã
ouans eſt ingreſſus. argenti infecti tulit in ærariũ qua
tuordecim millia pondo, ſeptingenta trigintaduo, &
ſignati bigatorum decemſeptẽ millia uiginti tria, &
oſcenſis argenti centum uiginti millia quadringenta
trigintaocto. cauſa negati triumphi fuit, quod alieno
auſpicio & in aliena prouincia pugnaſſet. Sequẽti
anno cum duobus collegis Triumuir coloniæ deducẽ=
dæ, Sypuntum in agrum, qui Arpinorum fuerat, colo=
niam ciuium deduxit.*

Attilius

Attilius Sapiens.

L. Attilius, ſiue, ut eſt in Pomponio, P. (nam ego plus fidei in hoc Ciceroni adhibẽdũ puto) qui ſapiens primus à populo Ro. appellatus eſt, quòd prudens eſſe in iure ciuili uidebatur, is (opinor) eſt, qui cum M. Aelio prætor poſtremus creatus Sardiniam prouinciam ſorte obtinuit. Vbi nihil, quod magnopere memoria dignum ſit, ab eo geſtum reperio. Familia, quanquam plebeia, ingentium uirorum ferax. principem in ea conſulatus inuenio M. Attilium Regulum (nam eo potiſſimum cognomento Seraniq; & Calatini Balbi ac Glabrionis inclyta) collegam M. Valerij Coruini quarto cõſulatu. multo ante Tr. militum Cos. poteſtate bis L. Attilium, prætorem longo interuallo M. Attilium. Secutus eſt Regulus ille Seranus bis Cos. qui raro fauere fortunã ſummæ uirtuti docuit. captus enim à Carthaginienſibus per primum bellum Punicum, Romamq; ad commutandos captiuos, data redeũdi fide, dimiſſus, eam permutationem in ſenatu diſſuaſit: & ad hoſtem reuerſus, miſerabili tormentorũ cruciatu diſperijt. Iis aliquotq; præterea maioribus illuſtris Attilius noſter, familiæ titulis, ſapientiæ cognomen adiecit, ne ſola auorum gloria niteretur: ſed ut poſteris, qui plurimi & clariſſimi extitere, hac uera humani animi laude præluceret. Quam eandem Græco cognomine Sempronius ante obtinuerat, in quo Accurſius & Zaſius fruſtra torquentur.

Accurſij & Zaſij error.

P. Cornelius Scipio Naſica.

PAtricia gens Cornelia nobilitatis antiquæ fuit, ut quæ uigeſimumquintum ab eiectis regibus conſulatum, & decemuiratum geſſerit, inter cognomina primum Maluginenſe, ab origine (ni fallor) prioris patriæ, obtinuit. Coßi dein, Scipiones, Scapulæ, Barbati, Lētuli, Dolabellæ, Rufini, Merēdæ, Blæſi, Falcones, Cethegi, Merulæ, Leuini, Cinnæ, Syllæ. Scipiones quoq; uarijs agnominibus diſtincti, Aruinæ, Aſinæ, Calui, Naſicæ, & à deuictis prouincijs Aphricani, Aſiatici. Eorum primus legitur P. Cornelius Scipio magiſter equitum M. Furij Camilli primum dictatoris, idemq; anno ſequenti Tr. militum Cos. po. quinquennio fere ante captam à Gallis urbem, diuq; poſt primum Cos. L. Cornelius Scipio Aruina. Naſicam neminem ante hunc, cuius nunc uitam ſcribimus, dictum reperio.

Igitur P. Cornelius Scipio Naſica, Gn. Cornelij Scipionis in Hiſpania occiſi filius, frater patruelis fuit Aphricano maiori. eum inter Iureconſultos nominat Pomponius. Is, cum bello punico ſecundo, M. Cornelio Cethego, P. Sempronio Tuditano, Conſulibus, uel proximis prioribus, Scipione ſcilicet Aphricano, & P. Licinio (nam utrūq; Liuius diuerſis locis à ſe ipſe diſſentiens ſcribit) ut alienigena hoſtis ex Italia pelleretur, monitu Sibyllini carminis, Idea mater magna deûm Cybele è Phrigiæ oppido peßinunte Romam adueheretur, ac iam Tarracinam aduenißet, & recipi eam hoſpitio optimi in ciuitate uiri, conſecrariq; ex oracu

ex oraculo Pithyo oporteret, haud paruæ rei iudi-cium ſenatum tenebat, qui uir optimus in ciuitate eſ-ſet. Veram certe uictoriam eius rei ſibi quiſq; mallet quàm ulla imperia honores'ue, ſuffragio ſeu patrum ſeu plebis delatos. Patres conſcripti iurati P. Scipio-nem Naſicam adoleſcentem nondum quæſtorium (qui bus uirtutibus non traditur) iudicauerunt in tota ciui tate uirum optimum eſſe. Quæ laus uni huic à condi-to æuo contigit. Itaq; explica totos faſtos, conſtitue omnes currus triumphales, nihil tamen in eorum prin cipatu ſpecioſius reperies. Igitur cum omnibus matro nis Hoſtiam ire iuſſus obuiam Deæ, isq; eam de naue accipere, & in terram delatam, tradere referendam matronis. Poſtquam nauis ad oſtium amnis Tyberini acceßit, ſicut erat iuſſus, in ſalum naue euectus, ab ſa-cerdotibus deam accepit, extulitq; in terram, lapis erat, quem matrem deûm Incolæ dicebant, ab At-talo rege Aſiæ Romanis traditus. Matronæ primo-res ciuitatis, inter quas unius Claudiæ Quintiæ in-ſigne eſt nomen, accepere, cui dubia (ut traditur) an-tea fama, inducta Romam deorum matre, cum na-uem, qua uehebatur aduerſo Tyberi repente in ua-do commoratam, & nullis uiribus mobilem, Zo-na pertraxiſſet, precata Deam, ut, ſi pudicam ſe ſciret ſequeretur, clariorem ad poſteros tam re-ligioſo miniſterio pudicitiam fecit. Eæ per ma-nus ſuccedentes deinde aliæ alijs, omni effuſa ci-uitate obuiàm, thuribulis ante ianuas poſitis, qua præferebatur, atq; accenſo thure, precantibus ut

uolens propitiaq́; urbem Romam iniret, in ædem uictoriæ, quæ eſt in Palatio, pertulere deam pridie idus Aprilis. isq́; dies feſtus fuit, populus frequens dona deæ in Palatio tulit: lectiſterniumq́; & ludi fuere, Megaleſia appellata. Alibi Liuius ab ipſo Naſica delatam Romam à mari deam in Palatium ſcribit, quod tamen opera mulierum, præeunte ipſo, quaſi ab eo factum intelligi poteſt. Quidam addunt deam ab ipſo priuatis etiam ædibus exceptam. Decennio inde prætor factus (nihil enim inter hæc ſcriptum de eo comperi, niſi is fuerit, qui quinq; antè annis triumuir ad ſupplendum Venuſinis colonorum numerum cum C. Terentio Varone T. Quintio Flaminio eſt datus, colonosq́; aſcripſit. Quod & ad Aphricanum pertinere poteſt. Nã uterq; P. Cornelius Scipio dicebatur, neq; eſt aut Aphricani, aut Naſicæ agnomen additum, ut celebriorem accipi Aphricanũ par ſit) ulteriorem Hiſpaniam ſorte obtinuit. Ibiq́; trans Hiberum multa ſecunda prælia fecit. Quo terrore non minus quinquaginta oppida ad eum defecerunt, prætor hæc geßit. Poſtero anno proprætor Luſitanos, peruaſtata ulteriori prouincia, cum ingenti præda domum redeuntes in ipſo itinere aggreſſus, ab hora tertia diei ad octauam incerto euentu pugnauit, numero militum impar, ſuperior alijs: nam & acie frequenti armatis aduerſus longum & impeditum turba pecorum agmen, & recẽti milite aduerſus feſſos longo itinere occurrerat, tertia nanq; uigilia exierant hoſtes, huic nocturno itineri tres diurnæ horæ acceſſerant, nec ulla quiete data la

ta la

ta laborem uiæ prælium exceperat. Itaq; principio pugnæ uigoris aliquid in corporibus animiſq; fuit. & turbauerant primo Ro. *deinde æquata pauliſper pugna eſt. In hoc diſcrimine ludos Ioui, ſi ui fudiſſet exscidiſſetq; hoſtes, proprætor uouit, tandem gradum* Ro. *acrius intulerunt. ceßitq; Luſitanus, deinde prorſus terga dedit, & cùm inſtitiſſent fugientibus uictores, ad* XII. *millia hoſtium ſunt cæſa, capti quingenti quadraginta, omnes fermè equites: & ſigna militaria capta centum trigintaquatuor, de exercitu* Ro. *ſeptuaginta & tres amißi. Pugnatum inde haud procul Ilipa urbe eſt, eò uictorem opulentum præda exercitum* P. *Cornelius reduxit, ea omnis ante urbem expoſita eſt, poteſtaſq; dominis ſuas res cognoſcendi facta, cætera uendenda quæſtori data. quod inde redactum eſt, militi diuiſum. Quæ res eo opportuniores euenere quod* Sex. *Digitius citerioris Hiſpaniæ prætor crebra aduerſa prælia fecerat, & dimidium acceptorum militum amiſerat, ut, niſi Scipio Hiſpanos contudiſſet, omnis Hiſpania ſublatura animos fuerit. Inde Romam reuerſus, in maximo Conſulatus ambitu, competitore ex patricijs* L. Q*uintio Flaminio, &* C. M*allio Volſone in Campum deſcendit, ſed omnium oculi in Quintium & Cornelium coniecti, nam & in unum locum tendebant patricij ambo, & rei militaris gloria recẽs utrunq; commendabat. Cæterùm ante omnia certamen accendebant fratres candidatorum, duo clarißimi ſuæ ætatis Imperatores, maior gloria Scipionis, &, quo maior, eo propior inuidiæ. Quintij recentior,*

ut qui eo anno triumphaſſet. Accedebat, quod alter decimum iam propè annum aßiduus in oculis hominum fuerat. quæ res minus uerendos magnos homines ipſa ſatietate facit. Conſul iterum poſt deuictum Annibalem Cenſorq́; fuerat. in Quintio noua & recentia omnia ad gratiam erant, nihil nec petierat à populo poſt triumphum, nec adeptus erat. pro fratre germano non patruele ſe petere aiebat, pro legato & participe adminiſtrati belli, ſe terra, fratrem mari rem geßiſſe. Is obtinuit, ut præferretur candidato, quem Aphricanus frater ducebat, quem Cornelia gẽs, Cornelio Conſule comitia habente, quem tantum præiudicium Senatus, uirum è ciuitate optimum iudicatum, qui matrem Ideam peßinunte uenientem in urbem acciperet L. Quintius & Gn. Domitius Aenobarbus Coſſ. facti, adeo ne in plebeio quidem Conſule, cùm pro C. Lelio niteretur, Aphricanus ualuit. Sequentis tamen anni conſulatum in magna rurſus competitorum contentione accepit, ut delatum priore anno, tali uiro, non negatum honorem appareret. Inito magiſtratu, Conſules à patribus, priuſquam de prouincijs agerent, res diuinas facere maioribus hoſtijs iuſſi ſunt in omnibus phanis, in quibus lectiſternium maiore parte anni fieri ſolet, precariq́;, quod Senatus de nouo bello in animo haberet, ut ea res Senatui Populoq́; Ro. bene atq; feliciter eueniret, ea omnia ſacrificia læta fuerunt, primisq́; hoſtijs perlitatum eſt, & ita aruſpices reſponderunt, eo bello terminos populi Rom. propagari, uictoriam ac triumphum oſtendi.

Hæc

Hæc cùm renunciata eſſent, ſolutis religione animis, patres rogationem ad populum ferri iuſſerunt, uellēt, iuberent'ne cum Antiocho rege, quiq; ſectam eius ſecuti eſſent, bellum iniri, ſi ea perlata rogatio eſſet, tum, ſi ita uideretur Conſulibus, rem integram ad ſenatum referrent. P. Cornelius eam rogationem pertulit. Tum Senatus decreuit, ut Cōſules Italiam, & Græciam prouincias ſortirentur, cui Græcia eueniſſet, ut præter eum numerum militum, quem P. Quintius in eam prouinciam ex autoritate Senatus ſcripſiſſet imperaſſet'ue, eum exercitum acciperet, quem M. Bebius prætor anno priore ex S.C. in Macedoniam traieciſſet, & extra Italiam permiſſum, ut, ſi res poſtulaſſet, auxilia ab ſocijs ne ſupra v. millia numero acciperet. L. Quintium ſuperioris anni cōſulem legari ad id bellum placuit. Alter Cos. cui Italia prouincia eueniſſet, cum Boijs iuſſus bellum gerere utro exercitu mallet ex duobus, quos ſuperiores Coſſ. habuiſſent, alterum ut mitteret Romam, eæq; urbanæ legiones eſſent paratæ, quò Senatus cenſuiſſet. Is ita in Senatu, ad id, quæ cuius prouincia foret, decretis, tum demum ſortiri Conſules placuit. Attilio Græcia, Cornelio Italia euenit. Certa deinde ſorte, Senatuſconſultum factum eſt, quod populus Ro. eo tempore duellum iußiſſet cū rege Antiocho eſſe, quiq; ſub Imperio eius eſſent, ut eius rei cauſa ſupplicationē imperarent Conſules. Supplicatio paulo pòſt ab duobus Conſulibus edicta per biduum fuit. Cùm inſtaret in Græciam & Antiochum regem Syriæ bellum, adeo in apparatum curamq;

eius belli ciuitas intenta fuit,ut P. *Cornelius Conſul ediceret,qui Senatores eſſent,quibusq́; in Senatu ſententiam dicere liceret,quiq́; minores magiſtratus eſſent,nequis eorū ab urbe* Roma *longius abiret, quàm unde eo die redire poſſet,ne'ue uno tempore quinq; Senatores ab urbe* Roma *abeſſent*. Deinde, *priuſquam in prouinciam ſuam ad bellum,quod cum* Boijs *gerendum erat in Ciſalpina* Gallia,*proficiſceretur, poſtulaui ab* Senatu,*ut pecunia ſibi decerneretur ad ludos, quos prætor in* Hiſpania *inter ipſum diſcrimen pugnæ uouiſſet*. Nouum *atq; iniquum poſtulare eſt uiſus.Cenſuerunt ergo, quos ludos inconſulto Senatu ex ſua unius ſententia uouiſſet,eos uel de manubijs,ſi quā pecuniam ad id reſeruaſſet,uel ſua ipſe impenſa faceret, eos ludos per dies decem* P. *Cornelius fecit*. Per *idem ferè tempus ædes matris magnæ* Ideæ *dedicata eſt, quam deam is* P. *Cornelius aduectam ex* Aſia *in* Palatium *à mari detulerat*. Locauerant *ædem faciendam* M.*Liuius*, C.*Claudius Cenſores* M. *Cornelio* T. *Sempronio Coſſ.*Tertiodecimo *anno poſtea quàm locata erat, dedicauit eam* M.*Iunius Brutus, ludiq́; ob dedicationem eius facti, quos primos ſcenicos fuiſſe* Valerius *Antias eſt autor* Megaleſia *appellatos, quidam ab ipſo* Naſica *factam dedicatamq́; ferunt*. Cum *adhuc* Romæ *maneret,nunciatis prodigijs,iuſſus à Senatu eſt,ut quibus dijs quibusq́; hoſtijs edixiſſent decemuiri,ſacrificaret.placatis dijs nunc uotis ritè ſoluēdis,nunc prodigijs expiandis,in prouinciam proficiſcitur, atq; inde* Gn. *Domitium proconſulem dimiſſo*

exer

exercitu Romam *decedere iuſsit. ipſe in agrum* Boijo*rum legiones induxit, ac duobus ferè pòſt menſibus cum* Boijorum *exercitu ſignis collatis egregiè pugnauit.duodetriginta millia hoſtium cæſa* Antias Valerius *ſcribit,capta tria millia & quadringentos,ſigna militaria* CXXIIII. *equos mille ducentos triginta, carpenta ducenta quadraginta ſeptem, ex uictoribus mille quadringentos octoginta quatuor cecidiſſe. ubi in numero ſcriptori parum fidei ſit. quia in augendo eo non alius intemperatior eſt.magnam tamen uictoriã fuiſſe apparet,quòd & caſtra capta ſunt, &* Boij *poſt eam pugnam extemplo dediderunt ſeſe,& quòd ſupplicatio eius uictoriæ cauſa decreta ab ſenatu,uictimæq́; maiores cæſæ.* Inde *primò obſidibus à* Boijo*rum gente acceptis, agri parte ferè dimidia eos mulctauit,quo,ſi uellet,*Populus Rom.*coloniam mittere poſsit.* Inde Romam *ut ad triumphum haud dubium decedens,exercitum dimiſit, & adeſſe* Romæ *ad diẽ triumphi iuſsit. ipſe poſtero die, quàm uenit,* Senatu *in ædem* Bellonæ *uocato, cùm de rebus ab ſe geſtis diſſeruiſſet,poſtulauit, ut ſibi triumphanti liceret in urbem inuehi.* P.Sempronius Blæſus Tribunus *plebis non negandum* Scipioni,*ſed differẽdum honorem triumphi cenſebat, bella* Lygurum Gallicis *ſemper iuncta fuiſſe,eas inter ſe gentes mutua ex propinquo ferre auxilia,ſi* P.Scipio *deuictis acie* Boijs *aut ipſe cum uictore exercitu in agrũ* Lygurum *tranſiſſet,aut partem copiarum* Q. Minutio *miſiſſet, qui iam tertium ibi annum dubio detineretur bell°,debellari cum* Ly=

guribus potuiſſe. nunc ad triumphum frequentandum deductos eſſe milites, qui egregiam nauare operam Reip. potuiſſent, poſſent etiam, ſi ſenatus, quod feſtinatione triumphi prætermiſſum eſſet, id reſtituere, differendo triumpho, uellet, iuberent Coſ. cum legionibus redire in prouinciam, dare operam, ut Lygures ſubigantur: niſi illi cogantur in ius ditionemq́; populi Ro. ne Boijos quidem quieturos, aut pacem, aut bellũ utrobiq; habenda. deuictis Lyguribus paucos poſt mẽſes proconſulem P. Cornelium multorũ exemplo, qui in magiſtratu non triumphauerunt, triumphaturum eſſe. Ad ea Cõſul, neq; ſe Lygures prouinciam ſortitũ eſſe ait, neq; cum Lyguribus bellum geſſiſſe, neq; triũphum de ijs poſtulare, Q. Minutium confidere breui ſubactis ijs meritò triumphum poſtulaturum atq; impetraturum eſſe, ſe de Gallis Boijs poſtulare triumphum, quos acie uicerit, caſtris exuerit, quorum gentem biduo poſt pugnam totã acceperit in deditionẽ, à quibus obſides abduxerit pacis futuræ pignus. Verùm enimuero illud multo maius eſſe, quod tantum numerum Gallorum ceciderit in acie, quòd cũ tot millibus certe Boijorũ nemo ante ſe imperator pugnauit, plus partem dimidiam ẽx quinquaginta millibus hominum cæſam, multa millia capta, ſenes puerosq́; Boijs ſupereſſe. Itaq; id quẽquam mirari poſſe, cur uictor exercitus, cùm hoſtem in prouincia neminẽ reliquiſſet, Romam uenerit ad celebrandũ Coſ. triumphum? Quorũ militum ſi & in alia prouincia opera uti Senatus uelit, utro tandem modo promptiores ad aliud pericu-

lum nouumq́; laborem ituros credat? ſi perſoluta iJs ſine detrectatione prioris periculi laboriſq́; merces ſit? an ſi ſpem pro re ferentes dimittant, iam ſemel in prima ſpe deceptos? Nam, quod ad ſe attineat, ſibi gloriæ in omnem uitam illo die ſatis quæſitum eſſe, quo ſe uirum optimum iudicatum ad accipiendam matrē Ideam miſiſſet Senatus. hoc titulo, & ſi nec Conſulatus nec triumphus adijcitur, ſatis honeſtam honoratamq́; P. Scipionis Naſicæ imaginē fore. Vniuerſus Senatus non ipſe modò ad decernendum triumphum cō ſenſit, ſed etiam tribunum pleb. autoritate ſua compulit ad remittendam interceßionem. P. Cornelius Coß. triumphauit de Boijs, in eo triumpho Gallicis carpentis arma ſignaq́; & ſpolia omnis generis trāſuexit, & uaſa ænea Gallica, & cum captiuis nobilibus equorum quoque captorum gregem traduxit, aureos torques trāſtulit M. CCCCLXX. *ad hæc auri pondo* CCXLV. *argenti infecti factiq́; in Gallicis uaſis non infabre ſuo more factis duo millia* CCCXL. *pondo: bigatorum numûm* CCXXXIIII. *militibus, qui currum ſecuti ſunt, centenos uicenos quinos aſſes diuiſit, duplex centurioni, triplex equiti. Poſtero die, concione aduocata, de rebus ab ſe geſtis, & de iniuria tribuni, bello alieno ſe illigātis, ut ſuæ uictoriæ fructu ſe defraudaret, cùm diſſeruiſſet, milites exautoratos dimiſit. Habitis inde comitijs ſub anni exitum, Conſules L. Cornelium Scipionem, quem ipſe competitorem in conſulatu habuerat, C. Læliū creauit. Biennio inde cenſuram cum multis magnæ dignitatis uiris*

cùm petiſſet, repulſum tulit. Iterumq́; quinquennio poſt petitam cũ octo competitoribus, haud obtinuit. Anno proximo triumuir ad Aquileiam coloniam latinam deducendam creatus, & cum T. Quintio Flaminio, ac L. Scipione Aſiatico ad Pruſiam Bithyniæ regem eſt miſſus, ut quidam autores ſunt, nam uariant, ſatis conſtat in gratiam Populi Ro. contendente legatione, effectũ à Pruſia, ut Annibal Pœnus imperator, qui apud eum forte tum erat, obſeptis præſidio militum omnibus cubili exitibus, ſumpto ueneno occumberet. Biennio poſt Naſica cũ collegis coloniã Aquileiam deduxit tria millia peditum, quibus data quinquagena iugera, centurionibus centena, centena quadragena equites acceperunt. Interceſſerãt anni undecim, cum Hiſpanis, qui per legationem ſe ſpoliatos uexatosq́; à magiſtratibus Ro. apud ſenatum querebantur, facta ab eo poteſtas eſt, ut apud datos recuperatores quatuor patronos eligerent, qui ſuam cauſam tuerentur. diſſenſione inter duarum prouinciarum Legatos orta, citerioris Hiſpaniæ populi M. Porciũ Catonem & Naſicam ſumpſerunt patronos, ulterioris L. Paulum & C. Sulpitium ac duobus prætoribus repetundarum reis in exiliũ expulſis, cæteri ſilẽtio obliterati, in futurum Hiſpanis conſultum ab Senatu. P. is noſter Naſica Iuriſperitus maiorem natu è duabus P. Aphricani maiori, patruelis ſui filiam à patre collocatam in matrimonio habuit. Huic etiã publicè domus in ſacra uia data eſt, quo facilius conſuli poſſet. Huius eſſe arbitror illud dictũ, ſimulatione ſtultitiæ bellum,

cum

cùm enim ad poëtam Ennium ueniſſet, eiq́; ab oſtio quærenti Ennium, Ancilla dixiſſet, domi non eſſe, Naſica ſenſit, illam domini iuſſu dixiſſe, & illum intus eſſe. paucis pòſt diebus, cùm ad Naſicam ueniſſet Ennius, & eũ à ianua quæreret, exclamat Naſica, ſe domi non eſſe. tum Ennius, quid? ego non cognoſco uocem, inquit, tuam? hic Naſica, homo es, inquit, impudens, ego, cùm te quærerem, ancillæ tuæ credidi, te domi non eſſe, tu mihi non credis ipſi? Iuuat poſt iocos inſerere hoc loco ueteris paupertatis cum ſumma gloria coniunctæ exemplũ. Sororem is Naſica habuit, cuius iam adultæ uirginis dotem cùm pater Hiſpaniæ præfectus ſenatui ſcripſiſſet ſine ſe expediri non poſſe, ac proinde peteret, ut ſibi ſucceſſor mitteretur, Senatus, ne Reſp. bono duce careret, patris ſibi partes deſumpſit, conſilioq́; uxoris ac propinquorum Scipionis conſtituta dote, ſummam eius ex ærario erogauit, ac puellã nuptui dedit, dotis modus quadraginta millia æris. qua parſimonia uixiſſe tum priuatos putemus, cum Ro. Reſp. quæ iam tum uniuerſam Italiam, Hiſpaniam, Siciliam, Sardiniam, & circũiectas inſulas numerabat in cẽſu, haud amplius quàm aureos noſtrates CCCC. filiabus ſuis in dotẽ daret? Plinius de noſtro hoc ſcriptũ reliquit, bis in toga cãdida à populo repulſa notatum eſſe, quod poteſt ad illas duas cenſuræ, quas diximus, petitiones pertinere, tametſi antea quoque in petitione conſulatus ſemel repulſus erat. ſed, quod adiungit, nõ licuiſſe ei in patria mori: uereor ne per errorem ex alio Naſica ortum dixerit,

nam ille Gracchanæ cædis inuidia cedere Italia coa=
ctus apud Pergamum Aſiæ interijt. Plures enim (ne=
quid cuipiam fortè præteritũ à nobis in huius uita ui
deatur) poſt hunc fuere Naſicæ cognomine. primus
ille, quem appellatum Corculũ ait Cicero, qui bis Cõ=
ſul & Cenſor fuit, & habitus eſt eloquens. quẽ ego,
propè eſt, ut huius noſtri filium exiſtimem, licet eum
Error cum hoc iuriſperito Cotta Mediolanenſis eundẽ eſſe
Cottæ. falſò tradat. Inde Naſica Serapion, qui Gracchũ per=
culit, quem nepotem, & aliũ inde P. Naſicam, qui Iu=
gurthæ bellum indixit: quem pronepotem fuiſſe puto
ex Bruto Ciceronis. oſtendit id Paterculus planiſſimè
libro poſteriore, cùm de occiſore Gracchi loquere=
tur, P. Scipio Naſica, inquit, eius, qui optimus à Sena=
tu iudicatus erat: nepos, eius, qui cẽſor porticus in ca
pitolio fecerat, filius, pronepos autem Gn. Scipionis
celeberrimi uiri, P. Aphricani patrui, tametſi falſò
Locus pater ſcriptum eſt patruus, apud Paterculum. Hoc in gene=
culi emenda re etiam à Valerio Maximo peccatũ eſt, qui putauit
tus. eundem eſſe hunc noſtrum Naſicam cum eo, qui Cos.
Vale. Max. Iugurthæ bellũ indixerit, & qui multas & peſtiferas
lapſus. ſeditiones oppreſſerit, qui aliquot annos princeps ſe=
natus fuerit. Itaq; nõ uidet Valerius duorum trium'ue
hominum ac fortè quatuor res in unũ congeri, & Cõ
ſulatus, annorum inter ſe octuaginta interuallo diſtã=
tes, in unum hominem conferri. Sed &, quod addit de
repulſa, uereor ne non ad hunc pertineat, eiusq; er=
Plinij pec= rorem fortè ſecutus ſit & Plinius in uniuerſa illa lau
catum. datione. Id uerò tale eſt (nam adſcribere in incertum

libuit

libuit (cùm ædilitatem curulem adoleſcẽs peteret, ac manum cuiuſdam ruſtico opere duratam, more candidatorum tenacius apprehendiſſet, ioci gratia interrogauit eũ, num manibus ſolitus eſſet ambulare. Quod dictum à circunſtantibus exceptum ad populum manauit, cauſamq; repulſæ Scipioni attulit. omnes nanque ruſticæ tribus, paupertatem ſibi ab eo exprobratam iudicantes, iram ſuam aduerſus contumelioſam eius urbanitatem diſtrinxerunt. Igitur ciuitas Ro. nobilium iuuenum ingenia ab inſolentia reuocando, magnos & utiles ciues fecit, honoribusq;, non patiendo eos à ſcurris peti, debitum autoritatis pondus adiecit. Ne illud quidem omittendum, in quorundam breuiarijs noſtrum hunc M. dici non P. quod ego magis mẽdo librarij, quàm autoris mendacio, factum interpretor. Hæc ſunt, quæ de Naſica uiro optimo ab optimis relata autoribus inuenias. Cæterum, quia Cicero coniecturam præbet, & autor leuis opuſculi de uiris illuſtribus planè indicat, iuris ſcientia excelluiſſe illũ, qui propter hanc cognitionem & eloquẽtiam & prudens ingenium ſit cognominatus Corculum, quem nos ſuprà huius uiri optimi filium fuiſſe oſtendimus (licet eundem cum patre filium idem autor inſcitè faciat) fit, ut uerear, ne Pomponius patrem pro filio in hunc cenſum retulerit, utq; ea, quæ ſparſim de Naſica Corculo apud autores leguntur, tanquam ad Naſicam iuriſperitum uel ſuo nomine magis, uel patris non multo minus pertinentia, duxerim colligenda. Sed illud in primis teſtatum relinquam, quæcunq; apud autorem

Error autoris de uiris illuſtribus.

Error Pomponij.

Liuianæ epitomes lib. XLVII. XLVIII. XLIX. *ſcripta ſunt de Scipione Naſica, nos à Corculo geſta eſſe exiſtimare, quamuis autor ille ea ex profeſſo Scipioni uiro optimo à ſenatu iudicato adſcribat. mouet me, quòd ad illa uſq; tempora perueniſſe non opinor uirum optimum, futurum, ſi perueniſſet, ſupra octuagenarium, cùm tamen nõ ſit eius ſenectus celebris, & quòd ſi eas res Corculo adimas, nihil relinquetur, quod ab eo in tantis honoribus geſtũ ſcripſiſſe* Liuius *dici poßit, quod quidem in illam epitomen ſit relatũ, quod mihi ueriſimile non ſit. hæc autem ferè ſunt:* Priore *Conſulatu* Dalmatas *domuit. addit* Appianus, *&* Scordiſcos *gentem* Illyricam *à* L. Scipione *propè ad interneccionem eſſe deletam, ipſum deinde, cum* Medis *&* Dardanis *ſacri auri, quod illi, expoliatis templis atq; oraculis, prædati fuerant, pactione corruptũ iciſſe fœdus, quæ ſacrilegij contagio* Rempub. *deinde perpetuis ciuilibus bellis ad tyrannidem uſq; inuoluerit, quod tamen, à* Corculo *ne, qui* P. *non* L. *fuerit, geſtum ſit, nondum ſatis conſtitutum habeo, ut* Corculo *attribuam, facit, quòd ſcriptor uirorum illuſtrium ab eo conſule expugnatam tradit* Delminium *urbẽ* Dalmatarum, *additq; imperatoris nomen à militibus & triumphum à ſenatu oblatũ recuſaſſe. Illud igitur certius, quod traditur, cùm in finibus* Carthaginienſium *maximus* Numidarum *exercitus,* Archobazane *Duce* Syphacis *nepote, diceretur eſſe: &* M. Cato *ſuaderet, ut* Carthaginienſibus, *qui exercitum ſpecie cõtra* Maſiniſſam *regẽ, ſed re uera cõtra* Ro. *accitũ in finibus haberent*

Error autoris Liuianæ epitomes.

haberent, bellum indiceretur, contradixiſſe Naſicam, effectumq́; , ut legati mitterentur Carthaginem, qui ſpecularentur quid ageretur. quibus mißis neq; ſatis benigne acceptis, cùm Guluſſa Maſiniſſæ filius denunciaſſet Carthagine delectus agi, claſſem comparari: & haud dubium bellum ſtrui, Catone ſuadente, ut ijs bellum indiceretur, Naſica dixit, nihil temere faciundum. Itaq; rurſus legati exploratum mißi, qui cùm reuerſi legationem retuliſſent, Catone & alijs principibus ſenatus ſuadentibus, ut in Aphricam confeſtim tranſportaretur exercitus: Naſica ſententiam dixit, nondum ſibi iuſtam cauſam belli uideri, quamuis exercitus & claßis Carthagine depræhenſa eſſet. Itaq; placuit, ut bello abſtineretur, ſi Carthaginienſes claſſem exußiſſent, & exercitum dimiſiſſent, ſin minus, proximi Coſſ. de bello Punico referrent. Interim, cùm cēſores theatrum lapideum in urbe, ad floralium cæterorumq́; ludorum ſpectacula conſtruendum locaſſent, is, ne fieret, grauißima oratione obſtitit, perſuaſitq́;, ne Græcam luxuriam humilibus patriæ moribus paterentur obrepere, inimicißimum hoc fore inquiens bellatori populo, ad nutriendam deſidiam, laſciuiamq́; commentum. adeoq́; autoritate ſua mouit ſenatum, ut non ſolum uendi omnia theatro comparata iuſſerit, ſed etiam ſubſellia, quibus ad breue horæ ſpatium congeſtis, in ludorum ſpectaculo, iam uti ciuitas cœperat: ludis poni intra urbem propius'ue mille paſſus prohibuerit, quod factum traditur anno ab urbe condita circiter ſexcēteſimo: ut ſcilicet remißioni animo

rum iniuncta ſtandi uirilitas propria Ro.gentis nota eſſet. Sed reclamat hic rurſus D. Auguſtinus, uir, ut cæterarum literarũ, ita hiſtoriæ quoq; peritiſsimus, qui hanc theatri interpellationem Naſicæ Pon. max. tribuit, id autem ſacerdotium geßit non Corculus, ſed filius eius Serapion, autore Cicerone atq; alijs. Deinde, cùm Cato non deſiſteret, quacunq; de re ageretur in ſenatu, ad extremum ſententiæ exclamare delẽdam eſſe Carthaginem, Naſica diſſentiens inſtitit in hunc modum contrariam tueri ſententiam, ut ſemper haberet in ore, è Rep. ſibi uideri, Carthaginem non euerti, potißimum quoniam populus Ro. ſecundis rebus elatus & inſolens à multis iam ſceleribus contineri non poſſet, qui proſperitate rerũ adeo luxuriaret, ut, quò impetus animorum ferret, eò per uim atq; impotentiam graſſaretur. hunc ergo metum moderatorem & ſalutarem quaſi frenum quoddam temeritati multitudinis retinendum cenſebat. Carthaginienſes enim, quẽadmodum Romanos ſuperare non poſſent, ſic ſatis eſſe ad populum Ro. intra moderationis terminos continendum. ad extremum tamen peruicit Catonis ſententia, non multo magis, ſi ex euentu rerum iudicandum eſt, Reip. ſalutaris, quàm Naſicæ. placuit tamen, ut urbs tantum loco moueretur, nihil enim ſpecioſius uiſum, quàm eſſe Carthaginem, quæ non formidaretur. Idem alium quoq; conſulatum geßit, & cùm ſe aduerſis auſpicia conſulem à Graccho nominatum comperiſſet, magiſtratu ſe abdicauit. à Tiberio enim Graccho, ad collegium augurum literis ex prouincia mißis, quibus

D. Aug. Lapſus.

quibus ſignificabat, ſe cùm libros ad ſacra populi per tinẽtes legeret, animaduertiſſe uitio tabernaculum ca ptum, comitijs conſularibus, quæ ipſe feciſſet: eaq́; re ab auguribus ad ſenatum relata: iuſſu eius C. Figulus è Gallia, Scipio Naſica è Corſica Romam redierunt, & ſe conſulatu abdicauerũt. Quod inter cultæ religionis exempla ponitur. id tamen priore eius conſulatu geſtũ exiſtimo, in quo habuit collegam Figulum, in poſterio re M. Claudium Marcellũ II. Cenſor etiam fuit, & ſtatuas, quas ſibi quiſq; per ambitionem in foro pone- bat, ſuſtulit, porticusq;, ut diximus, in capitolio fecit. Multa alia ſcripta de Naſica reperias, quæ neq; ad hunc, neq; ad patrem eius referri poßint: quale illud, quod ſcribit Valerius, maxima libertate ad populum dixiſſe Naſicam, plus ſe quàm Quirites, quid Reip. ex pediret, intelligere. quod ad Serapionẽ pertinere faci- le diſcas ex Epitome Liuij lib. LV. multa, in quibus du bites: ut quod tradit Plinius Naſicã cenſorẽ collegam Lanati primũ Romæ aqua diuiſiſſe horas æque noctiũ ac dierũ: idq́; horologiũ ſub tecto publice dicaſſe. L. etiam quẽdam Porciũ Naſicã apud Ciceronẽ reperio.

Q. Fabius Labeo.

Q. Fabius, qui primus in familiã Labeõis cogno men attulit, tametſi à Põponio prætereatur, à Cicerone iuris & literarũ atq; antiqui tatis bene peritus eſſe extimatus dicitur, iccirco uitã quoq; eius inſerẽdã putauimus, fuit enim uir in Repu. magnæ dignitatis. Is quæſtor urbanus cũ L. Aurelio,

anno ab urbe condita D X L I I I I. *magnum certamen cum omnibus ſacerdotibus habuit.* Pecunia *enim opus erat,q; ultimam penſionem pecuniæ in bellum collatæ perſolui priuatis placuerat. quæſtores ab auguribus* Pont.*q́;,qui ſtipendium per bellum non contuliſſent, petebant, illi nequicquàm tribunos appellauere, omniumq́; annorum, per quos non dederant, exactum eſt.* Septennio *pòſt prætor claſſem ſortitus,in* Aſiã *ad mare uenit.quod pacatum adepto,cogitantiq́;* Fabio,*cui rei potißimum inſiſteret,ne ocioſam prouinciam habuiſſe uideri poſſet,optimum uiſum eſt in* Cretam *inſulam traijcere.*Cydoniatæ *bellũ aduerſus* Gortynios Gnoſiosq́; *gerebãt,& captiuorum* Ro.*atq;* Italici *generis magnus numerus in ſeruitute eſſe per totam inſulam dicebatur.* Claſſe *ab* Epheſo *profectus, cùm primum* Cretæ *litus attigit,nuncios circa ciuitates miſit,ut armis abſiſterent,captiuosq́; in ſuis quenq; urbibus agrisq́; conquiſitos reducerent,& legatos mitterent ad ſe,cum quibus de rebus ad* Cretenſes *pariter* Ro.*q́; pertinentibus ageret.*Nihil *magnopere ea* Cretenſes *mouerunt, captiuos præter* Gortynios *nulli reddidere.*Valerius Antias *ad quatuor millia captiuorum,quia belli minas timuerint,ex tota inſula reddita ſcripſit, eamq́; cauſam* Fabio,*cùm rem nullam aliam geßiſſet,naualis triumphi impetrandi ab ſenatu fuiſſe.* A Creta Epheſum Fabius *redijt,inde tribus nauibus in* Thraciæ *oram mißis, ab* Aenio *&* Maronia *præſidia* Antiochi *reduci iußit,ut in libertate eæ ciuitates eſſent.* Sequẽtis *anni* Cos *mandat* Fabio,*qui adhuc*

huc claſſi præerat, ut Patara extemplo proficiſcere=tur, quæq; ibi naues regiæ eſſent, conciderct, crema=retq;. Profectus ab Epheſo, quinquaginta tectas naues aut concidit, aut incendit, Telmeſſum eadem expedi=tione, territis ſubito aduentu claßis oppidanis, rece=pit. ex Lycia protinus, iuſsis ab Epheſo ſequi, qui ibi relicti erant, per inſulas in Græciam traiecit. Athe nis paucos moratus dies, dum Piræeum ab Epheſo na=ues uenirent, totam inde claſſem in Italiam reduxit. Quidam autores ſunt, cùm ipſe Antiochum bello ui=ciſſet, pactusq; eſſet in fœdere, ut ſibi dimidia nauium regis pars daretur, medias omnes ſecuiſſe, ut eum tota claſſe priuaret. Romam inde delatus, petito trium pho, cùm obſtarēt Tri. pl. iactarentq; nō modò nō iu=ſtum bellum ab eo geſtum, ſed hoſtem omnino non ui=ſum, à ſenatu deterriti ſunt. ita ille triumphauit. Quadriennio poſt cùm conſulatum petiſſet, tanta am bitio exarſit, ut è quatuor plebeis competitoribus P. Claudius Conſulis tum Ap. Claudij frater, Conſulem ſecum ſine lictoribus toto foro circunducens, Fabium deiecerit, opinione omnium iam Conſulatui deſtina=tum, clamitantem cum maiore parte ſenatus, meminiſ=ſe Ap. Claudium debere prius, ſe Cōſulem populi Ro. quàm fratrem P. Claudij, eſſe, quin ille ſedens pro tri=bunali aut arbitrum, aut tacitum ſpectatorem comi=tiorum ſe præberet. coerceri tamen ab effuſo ſtudio nequiuit. magnis contentionibus Tribunorum quoq; pl. qui aut contra Conſulem aut pro ſtudio eius pugna bant, comitia aliquoties turbata, donec peruicit Ap=

pius. Eo anno Fabius Polentiam in Picenum, Piſaurum in Gallicum agrum colonias cũ collegis deduxit, ſingulis ſena iugera diſtribuit. Conſul anno proximo, cùm de prouincijs cũ collega ad ſenatum retuliſſet, Lygures cum iiſdem exercitibus, quos proximi Cõſules habuerant, ipſe & collega decreto obtinuere. qui prius quàm eò proficiſcerentur, legationes tranſmarinas in ſenatum introduxerunt, quæ tantæ nunquã Romæ fuerãt. Tum profecti: ſed Fabius in Lyguribus nihil admodum memorabile geſsit. Eodem anno deductam coloniam Ro. ciuium à Q. Fabio Labeone cum collegis triumuiris Saturniam in agrum Caletranum, & iugera in ſingulos data dena, inuenio. ſed, idem'ne fuerit, qui Conſul, autores non tradunt. cæterum uериſimillimum uidetur diuerſum eſſe, quod Conſul in prouincia perſeuerauit, ita, ut, cùm Romam ſcripſiſſet Apuanos ad rebellionem ſpectare, periculumq; eſſe, ne impetum in agrum Piſanum facerent, cum exercitu, quem habebat, ei prorogatum in annum imperiũ ſit. uerùm ne tum quidem, quia eodẽ profecti ſunt cum imperio Conſules ambo. quidquam auſpicijs aut cõſilio Labeonis geſtum reperio. Pontifex in demortui locũ triennio poſt ſuffectus eſt. De Q. Fabio Labeone id quoq; traditur, cùm arbiter Nolanis & Neapolitanis de finibus agri conſtituendis datus eſſet à ſenatu, & ad locum ueniſſet, cum utriſq; ſeparatim locutum, nequid cupidè agerent, nec appeterent, atq; ut regredi, quàm progredi mallent, id cum utriq; moti autoritate uiri feciſſent, aliquantũ agri in medio relictũ eſt. itaq; illo

rum

rum fines,ſicuti ipſi dixerãt,terminauit,in medio reli ctum quod erat,populo Ro.adiudicauit,ſi id iudicare fuit,non decipere.uidelicet imitatus eſt Scaptiũ illum ſenem concionalem de plebe,qui po.Ro.perſuaſit, ut agrum,de quo Ardeates, atq; Aricini po.Ro.iudicem ſumpſerant,ſibi adiudicaret. Verum, idem'ne cum Cõ ſule,aut idem'ne Conſul, & triumuir ille, quiq; iure= conſultus,non ſatis compertum habeo.

Q. Fabius Pictor.

QVi primus Fabij generis dictus eſt Pictor, ideo appellatus creditur, q pingeret, tametſi ea res tum uiro nobili apud Ro.non ſatis dare= tur.Autor eius cognominis poſt Vibulanos, Ambu= ſtos, Maximos, familiæ multis titulis nobiliſsimæ fuit Q. ille Fabius,qui ſua manu parietes pinxit in æde Salutis,quã C.Iunius Bubulcus dictator dedicauerat, eiſq; nomẽ ſuum inſcripſit anno V.C. CCCCL. unde ad huius noſtri præturã centũ amplius anni interceſſe re.quẽ noſtrũ q quidã maximũ etiã uocãt, indicio eſt principẽ agnominis filiũ fuiſſe Q. Fabij Rutiliani,q primus eſt Maximus cognominatus p Bubulci tẽpora. Pictores duos ſub bella Pyrrhi inuenio,ut appareat cognomẽ id Fabiæ gẽti à primo illo mãſiſſe. Itaq; Q. uel Ser.Fabius Max. Pictor quẽ ne ipſum quidẽ nume rat Põponius,iuris & literarũ & antiqtatis bene peri tus.Prætor eodẽ,quo Fabius Labeo,anno fuit ab V.C. DLI. flamen Quirinalis eo anno inauguratus fuerat. Sardiniã puinciã ſortitus,antequã eò proficiſceretur,

certamen cum P.Licinio Pont. Max. habuit, tenebat enim Fabium, ne in prouinciam exiret, & in ſenatu, & ad populum magnis contentionibus certatum eſt, & imperia inhibita ultro citroq;, & pignora capta, & mulctæ indictæ, & Tribuni appellati, & prouocatum ad po. eſt, religio ad poſtremum uicit, ut dicto audiens eſſet flamen Pontifici, & mulctæ ex iuſſu Po. remiſſæ. Ira prouinciæ ereptæ Prætorem magiſtratu abdicare ſe conantē patres autoritate ſua deterruerunt, &, ut ius inter peregrinos diceret, decreuere. Neq; aliud ab eo geſtum in Rep. ſed anno quarto ac uigeſimo poſt uitam obijſſe apud Liuium comperio, tametſi corrupte M. pro Q. ſcriptum eſt. ſolet enim mortes ſacerdotum diligenter colligere, quam Pictoris nunquam antea tradidit. Verſatum hūc in Punicis bellis & Pontificem fuiſſe quidam autores ſunt, certe annales conſcripſit, in quibus cætera quidem breuiter, ſui uerò temporis res geſtas, quo tempore ſenatui intererat, bello ſcilicet Punico ſecundo, fuſius perſequebatur primusq; Ro. ſcripſiſſe res dicitur, ſcripſit autem græce, ut fragmenta illa duorum librorum, quæ ſub eius nomine circunferuntur, collectitia ſint ex uarijs autoribus, qui Fabij teſtimonio ſint uſi, qualia & nos multa collegimus, quæ fragmentorum titulo aliquando fortaſſe edentur.

M. Porcius M.F.Cato.

M *ille Porcius Cato Cenſorinus princeps Porciæ familiæ, quæ inter plebeias ſubſiſtit, Tuſculo*

ſculo oriundus, ita inter ſuæ ætatis iureconſultos eſt habitus (quamuis & eloquentiæ laudibus & imperatorijs ſenatorijsq; excelleret) ut, præterquã quòd laudatur à Pomponio, *non dubitet ſcribere* Cicero *fuiſſe eum iuris ciuilis omnium peritiſsimum: ſed, quòd de uita eius eſt* Plutarchi *libellus diſertè conſcriptus, ac etiam in latinum ſermonem iampridem uerſus: actum (quod aiunt) non agã: tametſi haud ſanè pauca adijci illis poſſe uideantur ex Cicerone, Liuio, alijs autoribus ex quibus duo illa quin ponã, temperare mihi non poſſum, quòd dicere ſolebat literarum radices amaras eſſe, fructus iucundos, item leges neruos eſſe ciuitatum.* Is Cato *filios duos genuit: unum ex priore uxore: alterum ex Salonina.* Prior *ille à* Pomponio *in numerum iuriſprudentum refertur.* Is *ex matre longe magis antiquitate generis quàm diuitijs nobili natus, & materno lacte nutritus, tantopere à patre dilectus eſt, ut è foro, quoties lauaretur puer, pannisq; inuolueretur, domum (niſi quid maioris publici negotij impediret uiſum ueniret. quoq; gratior ſeruis dominus foret, ancillarum quoq; ſuarum pueros mater uberibus admouebat.* Hunc, *ubi primùm per ætatẽ capere literas potuit, pater ipſe erudiuit, quamuis* Chilonem *grammaticum celebrem inter ſeruos haberet, qui etiã tum pluribus pueris ludum aperuerat, indignũ ratus, natum ſuum, ſi fortè diſcendo tardiuſculus eſſet, à ſeruo caſtigari, & uulſis auribus diſtorqueri, & doctrinæ inſuper gratiam mancipio debere. itaq; ipſe filio literarum præceptor fuit, ipſe leges docuit, ipſe exer*

cendi corporis magiſter, nõ modò iaculandi, tractãdi arma, equitandi, ſed etiam pugno dimicãdi, & calorẽ ac frigus tolerandi, ac rapidos fluuios & aſperrimos gurgites tranandi artibus inſtruxit, qum & propria manu hiſtorias maiuſculis literis exaraſſe traditur, ut antiquæ uirtutis exẽpla filiolo eſſe uſui atq; adiumẽto domi poſſent. Eo præſente ſic à uerborũ obſcœnitate abſtinuit, quaſi cũ ueſtalibus uirginibus loqueretur, nec cũ eo unquã lauit ut cæteri ſolebãt. omnia deniq;, quæ ad ingeniũ ac mores pertinerẽt à patre filius percepit. Cuius cùm corpus natura mollius eſſet, quàm ut bellicis laboribus ſuffecturũ uideretur, ſtrictè ac caſtigatè uiuẽdi leges ſibi remiſit. ſtudio tamen atq; induſtria, adeo in re militari excelluit, ut, cùm in pugna Pauli Aemilij aduerſus Perſea regẽ Macedoniæ multa fortitudinis atq; audaciæ facinora ediderit, tãdem, dũ inter cõfertiſſimos hoſtes inſigniter dimicat, equo delapſus, pedeſtre prælium adoleſcens aggrederetur. nam cadentẽ manipulus hoſtiũ cũ horrido clamore, uelut iacentẽ obtruncaturus, circũſteterat. at ille, citius corpore collecto, magnas ſtrages edidit. Cum ad unum opprimendũ undecũq; hoſtes cõuolarent, dum procerum quendã petit, gladiũ è manu præ ſudore in ictu prolapſum traditur amiſiſſe. qui cùm in mediã cohortem hoſtiũ cecidiſſet, ipſum, ut egregij animi adoleſcentẽ, multiſq; diſciplinis præditũ, & magno patri magnæ uirtutis debitorẽ, nequaquã ſibi uiuendũ exiſtimaſſe, ſi eius ſpolio potiretur hoſtis. Itaq; per prælium diſcurrentẽ, ubi quẽ amicũ aut familiarẽ conſpexiſſet

xiſſet, eum ſibi in auxilium adiũxiſſe, atq; ita collecta iuuenum manu, impetuq; in hoſtes facto, multisq; uulneribus ac cædibus repulſo hoſte, nudatoq; circum loco, gladium quæſiſſe. ſunt, qui umbone ſe protegentẽ, inſpectante utroq; exercitu, inter infeſtos hoſtiũ mucrones irruiſſe, ac multa uulnera accepiſſe ſcribant. Quem poſtquã tandẽ in magno armorũ & cadauerũ aceruo inuenerit, exultantem lætitia cũ ſodalibus rurſus maiore impetu in hoſtes irrupiſſe, cæterisq; audaciam eius imitatis partam eſſe uictoriam. Quo audito Paulum imperatorem ſocerum eius (nam filiam ſuam adoleſcenti nuptui dederat(magna eſſe cum admiratione tum uoluptate affectum. extabat & patris ad filium epiſtola, in qua ſtudium id recipiendi enſis magnopere laudabatur. ſcilicet imitatus in eo patrem fuerat, qui cum ab hoſte in acie uehemẽti periculo peteretur, uagina gladius eius elapſus decidit, quẽ ſubiectum præliantium globo, atq; undiq; hoſtilibus pedibus circundatum, poſtquam abeſſe ſibi animaduertit, adeo conſtanti animo in ſuam poteſtatem redegit, ut illum non periculo oppreſſus rapere, ſed metu uacuus ſumere uideretur. quo ſpectaculo attoniti hoſtes, poſtero die ad eum ſupplices pacem petentes uenerunt. Fuit igitur ea indole uirtutis hic Cato filius, ut, præterquã quòd ſua magis dignitate, quàm ſplendore patris, affinitatẽ Aemilij ſibi cõpararat, ſedulitate, induſtria, diligẽtia, & paternæ, et omniũ hominũ expectationi ſatis reſpõdiſſe uideatur. Illud præterea, quod ad rem militarẽ attinet, de eo traditur, cùm in exercitu

Popilij imperatoris Tyro militaret, uiſumq́; Popilio eſſet legionem, in qua Cato militabat, dimittere, eum inter alios exautoraſſe: ſed cùm is amore pugnandi in exercitu remanſiſſet: ſcripſiſſe ad Popilium Catonem patrem, ut, ſi filium ſuum pateretur in exercitu remanere, ſecundo eum obligaret militiæ, ſacramento, quia priore remiſſo, iure cum hoſtibus pugnare nõ poſſet, & extabat ſenis Catonis ad filiũ epiſtola, in qua ſcribebat, ſe audiuiſſe, eum miſſum factum eſſe à Conſule, cùm in Macedonia bello Perſico miles eſſet, monebat igitur, ut caueret, ne prælium iniret, negabat enim, ius eſſe qui miles non ſit, pugnare cum hoſte. adeo ſumma erat Rom. Populi obſeruatio in bello mouendo. Scripſit præterea ad eum commentarios pater, in quibus eum admonebat, ut omne medicorum genus deuitaret, inſtruebatq́;, quo pacto incolumitatemq́; uel tueri poſſet, uel recuperare, quo in opere de ualetudinis obſeruatione, ut ex oraculo aliquo prodidit, ſenilem iuuentam præmaturæ mortis eſſe ſignum. Sed & in medicinam præſertim Græcorum ita inuehebatur, dicam de iſtis Græcis M. fili, quid Athenis exquiſitũ habeam, & quod bonum ſit illorum literas aſpicere, non perdiſcere, uincam nequiſſimũ & indocile genus illorum, & hoc puta uatem dixiſſe, quandocunq; iſta gens ſuas literas dabit, omnia corrumpet: tunc etiã magis, ſi medicos ſuos huc mittet. Iurarunt inter ſe barbaros omnes necare medicina. ſed hoc ipſum mercede faciunt, ut fides his ſit, & facile diſperdant. Nos quoq; dictitant barbaros & ſpurios, noſq́; magis quàm alios

Catonis uerba in græcas literas et medicos.

opicos appellatione fœdât. ea uiuẽdi auſteritate cùm aliquandiu familiam in ſanitate continuiſſet, tandem uxorem amiſit, cùm iam uxorem filio tradidiſſet. Tum delectatus ſenex puellæ cuiuſdam coloni ſui clientiſq; filiæ, coitu, quæ ad eum uentitabat, utebatur, id facile propter domus anguſtias deprehenſum eſt. filius, cùm mulierculam impudentius ac tumultuoſius ad patris thalamum profectam intellexiſſet, uerbum nullum fecit, ſed quaſi rei turpitudine affectus, grauius in eam oculos coniecit, quod ubi pater intellexit, nihil queſtus, nullo doloris ueſtigio uel uultu, uel fronte edito, cùm in forum deſcendiſſet, nouercam filio ſuperinduxit. Audita re filius, ægre paſſum patrem arbitratus, collectis ſodalibus hominem conuenit, ueniam orat, quòd cum ſua contumacia ſenem ad ſecundas nuptias impuliſſet. cui pater, meliora quæſo, inquit, fili, tua me omnia uoluptate afficiunt, neq; eſt quicquã, quod tibi ſuccenſeam, uerùm id conſilij cæpi, ut tui ſimiles multos mihi filios, patriæ ciues relinquerem. Poſt aliquot annos filius hic deſignatus prætor, uel, ut alij ſcribunt, cũ in imperio rem gereret, patre ſuperſtite, uita exceßit. cuius funus tenuißimo, ut ualuit (nã pauper erat) pater ſumptu fecit, eiuſq;, ut uiri optimi memoria à patre multis eſt ſcriptis celebrata. Hic, cùm eſſet patris diſciplinam ſecutus, complures egregios de iuris ſcientia libros reliquit: unde illud annotat miraturq; Cicero, uel apud eum L. Craſſius orator: nominatim ferè referri, quid alicui de iure uiro aut mulieri reſponderit: quaſi in nominibus, non in re, con-

ſultationis aut dubitationis cauſa eſſet: quo tamen in exemplo etiam inſecutus iuriſperitorum ordo perſeuerauit. ut, quicquid quantumuis generaliter aut diſputent, aut reſpondeant, præpoſitis perſonarum proprijs nominibus tractent: quod non uidetur ſatis intel

Error Zaſij *lexiſſe Zaſius. præterquàm quod de paternis libris acceperit, extant hodie in libris legum regula catoniana ad legata pertinens, & de diuidendis ſtipulationibus perſubtilis doctrina, aliæq; aliquot ſententiæ.* Reliquit *& filium, qui non leuis orator fuit, multaſq; orationes ad exemplum aui ſcriptas reliquit: & uir clariſsimus ac potentiſsimus,* Conſul *cum* Q. Martio Rege, *in* Aphricam *profectus, ibi extinctus eſt: relicto & ipſe filio, qui cùm ædilis curulis & prætor fuiſſet, in* Galliam Narbonenſem *profectus moritur: hæc proles per gradus ex* Catonis *filio iureconſulto progenita eſt.* Ex *ſecundis nuptijs tulit* Cato *pater filium, qui materno cognomine Salonianus eſt dictus: is, cùm eſſet imperator, moritur ſuperſtitibus filijs* L. *&* Marco: *ex* M. *qui tribunatu plebis functus, præturæ candidatus interijt, natus eſt* Cato *ille, qui ſe* Vticæ *bello Cæſariano manu ſua interfecit: cuius uitam* Plutarchus *idem conſcripſit: quamuis* Plutarchus *hũc* Marcum *ſcribat* Vticenſis *auum non patrem: & Conſulatu etiam eſſe functũ: ſed potior eſt apud nos in* Ro. *rebus* Latinorum *fides, nam &* Cicero Pliniuſq; *& alibi* Plutarchus *ipſe &* Solinus, *Catonem illum primum* Cenſorium, *proauum dixit eſſe* Vticenſis, *& id diligentiſsimè* Gellius *confirmat.*

M. Manilius Torquatus.

Nobiliſsima inter patricias gens Manilia, eademq; Manlia & Mallia, decimũ ab eiectis regibus conſulatum in M. Manlio Tullo, cui quidã addunt agnomen Longi, aſſecuta plurimos deinde ſummos honores geßit. Inter cognomina Tullos, Cincinnatos, Volſones, Capitolinos, Torquatos, Vitulos, Regulos, Atticos, Lucrones, Accidinos, Maximos habuit. Multa eius familiæ egregia in Remp. merita produntur, inter quæ nobile Capitolini adoleſcentis factum, cui tumultu Gallico detractus in ſingulari certamine ferocienti hoſti torquis cognomen Torquati dedit. Idem antea patrem, quamuis in ſe acerbißimũ, & ,ut uocabatur, imperioſum, ab inſectatione Tr. pl. audaci conſilio exemerat. admiſſus enim domi à Tr. quaſi accuſationẽ inſtructurus, ſtricto ferro iuſiurandũ haud ultra uexandi patris extorſit. Idẽ III. *Conſul, cũ latini populi per Annium Setinũ legatum in ſenatu peterent, ut conſulem unum ex ſuis Romano collegã quotannis darẽt, & ſenatus pars æqua utrinq; eſſet, unus po. una Reſp. fieret, adeo non tenuit iram, ut, ſi tanta dementia* P. C. *cepiſſet, ut ab Setino homine leges acciperent, gladio cinctum in ſenatum ſe eſſe uenturum, palàm diceret, ac, quencunque latinum in curia uidiſſet, ſua manu interempturum. & ad ſecutum inde bellum imperator miſſus, filium contra ſua edicta cum hoſte pugnare auſum atq; uictorem ſecuri percußit. unde Maniliana imperia in prouerbium*

ſeueritatis uenere. Ex eadem domo fuerat M. Mālius Capitolinus, qui capitolio à Gallis ſeruato, tyrannidē dein affectare uiſus; de rupe Tarpeia præcipitatus eſt, adiectáq; præter publicā notam, ne quis patricius in arce aut capitolio habitaret, gentilica quoq;, quòd gentis Manliæ decreto cautū eſt, ne quis dein M. Manlius uocaretur. & ſi quidam nō M. prænomine, ſed cognomine capitolini interdictū familiæ tradūt, utcunq; eſt, (ego tamen abolitum longo tempore domeſticum decretum interpretari malim) is, cuius uitam ſcribimus, M. eſt dictus, & ex Capitolinis Torquatis fuit. Is (ut quidam autores ferunt) cæſo matris utero in lucem editus, cum L. Martio, uel (ut apud Eutropium & alios) Mallio, Cenſorino, conſul fuit, anno ab urbe condita ſexcenteſimo, ut quidam, ſecundo, ut alij, quinto, ut Cicero, ſexto, nam apud Paterculum, ubi eſt DCXLI. mendum eſſe ſuſpicor. hunc ut pro eo acciperiam, quem ut iureconſultum Pomponius & alij plerique celebrant, ſuadet, quòd nullum præterea M. Manilium per hæc tempora conſulem reperio, nam quòd Zaſius quaſi ex Ciceronis Bruto Catonem Cenſorinū cum M. Manilio conſulem facit, errore labitur, Catoniſq; nomen de ſuo falſò adijcit, neq; erat, cur Cenſorinum dictum fuiſſe ſolum Catonem interpretaretur, cùm ſignificet, ſicut conſularis, qui conſulatum, ſic Cēſorinus, qui cenſuram geßit. neq; enim Cato cum Manilio conſulatum, ſed illo & Martio Cenſorino Coß. mortem obijt, ut eſt in eodem Bruto Ciceronis. Iis igitur conſulibus tertium bellum Punicum exortum eſt, &

Locus paterculi mendoſus.

Error Zaſij.

eſt, & uterq; eò M. Manilius pedeſtribus copijs L. Martius equeſtribus præfectus, miſſi ſunt. eis clàm mã datum à ſenatu erat, ne prius Carthagine exercitum deducerent, quàm urbem euertiſſent. Peractis ſacris, è Sicilia ſoluentes Vticam uerſus nauigare pergũt, quin queremes quinquaginta, ſexquiremes cẽtum unam ducentes, has onerariæ & roſtratæ naues quamplurimæ ſequebantur, quæ octoginta millia peditum, equitum quatuor millia ex habitis undecunq; delectibus ſecum uehebant, cùm omnes ferme ciues, omnes ſocij, ueluti ad inſignem quandam militiam & ſperatam uictoriã ultro accederent. Territis nouitate rei Carthaginienſibus, legatisq; confeſtim Romam deſtinatis, reſponſum à ſenatu eſt, ſi conſulibus in Sicilia exiſtẽtibus intra diem trigeſimum trecentos pueros è nobiliſſimis obſides dediſſent, fore, ut cæteris, quæ dicturi eſſent, aurem præberent. Sed aliud clàm ad Cos. ſcribunt patres, placere ſibi. itaq; pueri aduecti in Siciliam, Romam à conſulibus miſſi ſunt, & ab eiſdem reſponſum Carthaginienſibus, ſe eis ad finem belli cætera ad Vticam dicturos. ita claſſe delati in Aphricam, caſtra locant, pedites, ubi antea ſub Scipione, tabernacula ponunt. naues in Vticæ portu ſtant. profectis inde ad eos Carthaginienſium legatis, Coſſ. in edito quodam loco conſedere, ducibus ac tribunis militum eos circunſtantibus, quos uniuerſus deinde exercitus longo ordine in ſignibus obibat armis, uexilla recta ſtetere, ut coràm legati multitudinem copiarum intuerentur. poſtremò Coſſ. indicto per tubas ſilentio, accedere legatos per

tubicinem iuſſere. illi per ingentia profecti agmina, neutiquàm ad Conſulum tribunal admiſſi ſunt, ſed eo tabernaculo, quod in medio ſitum erat, perſtitere. Inde, ſi quid uellent, fari à Coſſ. iuſſi, longa & miſerabili oratione habita, datoq́; à L. Martio Cõſule reſponſo, ut omnia Carthaginis arma, naueſq́; traderentur. iiſq́; traditis ad eum numerum, ut facilè Aphrica ex his tota armari potuerit, cum omnibus inſtrumentis belli, ſi qua Carthagine erant, atq; incenſa in ipſo urbis conſpectu, uniuerſa claſſe, cum petiſſet conſul, ut urbs dederetur, quo pro ſenatus iuſſu funditus dirueretur, multis ultro citroq́; habitis orationibus (tãgebat enim etiam Coſſ. tãti excidij miſericordia) cùm permittere tur à Coſſ. euocatis principibus, ut, ſi ſalui eſſe uellẽt, migrantes finibus, aliam urbem decem à mari millibus paſſuum, nec minus, ubi liberet, conderent, inq́; ea libe ri ſuis legibus uiuerent, neq; ea conditio à Carthaginienſibus acciperetur, neq; ſpacium daretur mittendi Romam legatos, dolore apud Carthaginiẽſes pro atrocitate rei atq; indignitate in iras & deſperationẽ uerſo, comploratum publice ſtatim, & dari uoce clamatum eſt ad arma, feditq́; ſententia quoquo modo rebellandum, non quia ſpes ulla iam ſupereſſet, ſed quia patriam ſuam mallent hoſtium, quàm ſuis manibus euerti, ſeſeq́; & propter ipſam & cum ipſa uno eodemq́; funere cõtumulari. Itaq́; ducibus creatis duobus Aſdrubalibus, ad bellum itum eſt, tanto ſtudio ac furore, ut ad fabricanda arma, deficiente iam ferro atq; ære, in officinis, aurum & argentũ conflaretur. tecta domuſq́;

in uſum

in uſum nouæ claßis reſciſſæ ſint, matronæq́; in tormẽtorum uincula crines ſuos contulerint. Coß. pœnitentiam eorum deſperationemq́;, quaſi obſidentes, opperiebantur. Maſiniſſa interim non ſat aperto animo cum Coß. agẽs, cùm ab eo illi auxilium petiſſent, tum ſe miſſurum reſpondit, cùm eis opus fuiſſet. paulo deinde poſt: cùm ad Coß. miſiſſet, ſiquid opus eſſet, paratum ſe fore. Coß. ſuperbiam eius non ferentes, & quaſi iam præ ſenio deſipienti minus confiſi: reſpondere, miſſuros ſe, cùm indiguiſſent. exercitui interim commeatum omni cura ſtudioq́; parabant, ex oppidis, quæ Romanæ ditionis erant. Paucis inde diebus Carthaginem uerſus mouere copias: partito inter ſe exercitu ad pugnam inſtructi: Manilius à mediterraneo ſupra collum urbis, repleturus foſſam, ferebatur: ut breui murum, qui illi imminebat, & ab illo altiora mœnia inuaderet: Cenſorinus à mari aggreſſus eſt. Situs Carthaginis huiuſmodi fuiſſe dicitur: uigintiduo, uel, ut alij, uigintitria millia paſſuum muro àmplexà: cingebatur pene tota mari præter fauces: quæ trium millium ſpatio à continente patebant. Is locus murum triginta pedes latum habuit ſaxo quadrato: altum cubitos quadraginta. Arx, cui Byrſæ nomen fuit, paulo amplius quàm duo millia paſſuum amplexa: murũ ex parte una cõmunẽ urbi habuit imminentẽ mari, quod ſtagnũ uocabãt, quoniã obiectu protẽtæ linguæ trãquillabatur. Igitur Coß. ambo, ueluti inter inermes pugnaturi, quippe traditis antea armis, graſſabantur: donec nuper armatis occurrẽtibus inopina uirorũ multitudine

deiecti repelluntur, ita ea ſoluta oppugnatio eſt, ſed, cùm pugnam iteraſſent, rurſusq; pellerentur, Carthaginienſibus creuere animi. Itaq; Aſdrubalem ducem Carthaginienſium, qui extra urbem erat, ueriti (nam poſt eos haud magno interuallo ſupra ſtagnum caſtra habebat) exercitus ambo uallo muniunt. Cenſorinus prope ſtagnum ac ſub ipſis mœnibus, Manilius ſupra collũ ad uiam, quæ in mediterranea uertit, inſederat, confectis à Cenſorino machinis, iterum urbem ambo oppugnant, iterato pelluntur. Manilius, cùm aliquantam muri partem machinis diruiſſet, ab incepto deſtitit: neq; multo amplius cùm profeciſſet collega: reparatis noctu per Carthaginienſes mœnibus, ad inuadenda etiam cum facibus atq; igni caſtra Ro. erupere, ac magnam eorum partem abſumpſere. Sed ſuccurrentibus Ro. in urbem, uaſtatis magna ex parte caſtris, reuerſi ſunt. Poſtero die uix illuceſcente, Romani, qui cum Manilio erant, quà murus corruerat, nõdum firmiter refectis mœnibus, inuadunt, urbemq́; ui ingredi conantur. campus interiore pomerio ad pugnam accommodus late patebat, in hoc Carthaginienſes primùm armatos à fronte conſtituunt, à tergo horum inermes lignis lapidibusq́; inſtructi erant. plurimos etiam ſuper imminentes campo & uijs domos collocarunt, qui hoſtes ingreſſos deſuper impeterent. Romani ad pugnam acrius incenſi, prorſus quaſi ab inermibus deſpicerentur, audacius in eos feruntur, & cùm neglectos ab una parte muros duo tribuni, fruſtra reclamante Aphricano minore, qui tunc tribunatum gerebat militum, temere

mere cum cohortibus irrupiſſent, & ab oppidanis grauiter cedentibus pellerentur, Aphricanus, qui ſuas cohortes, plurifariam diſtributas, per interualla in muro ſtatuerat, eos, repulſo intra mœnia hoſte, incolumes recepit. Cuius rei gratia, & q̃ caſtellum, quod nocte ab hoſtibus oppugnabatur, paucis equitibus adiuuātibus, caſtraq́; etiã ab alio nocturno impetu defenderat, donatus eſt à Manilio obſidionali corona, ſimul q̃ tribus cohortibus eductis, tres alias ab hoſtibus obſeſſas, ut ſuo loco dicetur, ſoſpites reduxerat, quod ſtatuæ eius in foro ſuo Octauius Auguſtus, poſteà inſcripſiſſe fertur. Sed (ut ad ordinem reuertar) eodem tempore Cenſorinus à mari re haud quaquàm fœliciter geſta, paulo pòſt Romam ad comitia deceßit: relicto penes Manilium, uniuerſo belli pōdere. itaq; hinc rem omnē quaſi eius auſpicijs geſtam peragam. Carthaginienſes ſolito audacius ſoli Manilio inſultabant, alij noctu armati cum plurimis inermibus cōgeſtos aſſeres inijcere caſtrorum foßis, alij uallum tranſcendere aggreßi. Romanis nocturno pauore perterritis, Scipio per eas portas, quæ auerſißimæ ab oppugnatione erant, cum equitibus accurrit, inde in Carthaginienſes prouectus tantum terroris iniecit, ut relictis caſtris, retro in urbem redire compulerit, rurſusq́; ſeruaſſe exercitū Ro. ſit uiſus. Manilius exercitum munire, prædučto ante uallum muro, diligentius cœpit, & nauale præſidium ad cōmeatus cuſtodiam à mari impoſuit, ipſe ad mediterranea cōuerſus, cum decem millibus peditum, equitum duobus millibus duces emiſit, qui oram popula-

rentur, ligna, pabulum, commeatum omnem in caſtra conferrent. Ductabant tribuni unus poſt alium frumẽtatores. Sed erat Phanias quidam Himilconis præfectus equitum Carthaginienſium, uir fortis, & cuius præcipua opera Pœni nitebãtur, qui paulo ante auctis proſpera pugna animis, cùm equis paruis atq; agilibus & gramine tantum paſci ſolitis uteretur, quibus famẽ ſitimq; pati, cùm oporteret, perfacile eſſet, in ſyluis delitescens ac conuallibus, nec opinatò pabulãtes aggrediebatur Romanos, & in morem aquilæ ingruens ſubinde, ac fugiens, deprædabatur. cæterùm, ubi Scipio ductaret, nuſquam apparebat. Is enim pedites in ordinẽ diſpoſitos & paratos equites in promptu habere, in metendo non prius ſolui ordines pati, quàm campum, in quem eundum eſſet, peditibus occupaſſet, equitibus circum muniſſet, ipſe cum alijs equitũ turmis præſens aſtitiſſet, quippe qui in egreſſum ordine aut corona militem grauiter animaduertere ſoleret. Itaq; Phanias cum Scipione congredi neutiquã audere, ex ea re creſcere in dies Scipionis gloria. Quod cùm cæteri intelligerent tribuni, per inuidiam detrahere homini, quaſi neceßitudine inter Scipionem & Phaniam iam inde ab auo perdurante, non deſiſtere. eueniebat etiam, ut Pœnos intra oppida & caſtella quibus abundabant, ſeſe recipientes cæteri tribuni ſimulatis fœderibus circunuenirent, Scipio autem ſeruata fide domos quoſq; ſuas dimitteret. Itaq; nemo dedere ſe ante audebat, quàm interueniſſet Scipio, tanta illi uirtutis ac fidei opinio breui etiam apud hoſtes creuerat. Sed, redeuntibus

tibus aliquando à pabulatione Romanis, Carthaginiẽ ſes nauium cuſtodiam inuaſerãt, clamor quoq; uarius ac multiplex ciuium, ad tumultum conclamantium, in urbe audiebatur. Manilius cùm ſtrepitus cauſam igno raret, copias intra uallum continuit. Scipio, pauidasq́; ſe cum ducens cohortes, præire cum accenſis facibus iu= bet, neq; per noctem congredi hoſtibus, ſed cum igne huc illuc diſcurrentes ingentis agminis præbere ſpe= ciẽ, metũq; hoſti incutere: quo pauore utrinq; perculſi Carthaginiẽſes in urbẽ refugere. Scipio omniũ in ore eſſe, dignus Paulo patre, dignus auo adoptiuo Scipiõe exiſtimari. Paulo poſt Manilius aduerſus Aſdrubalẽ, qui cũ altera manu iniquũ ſaltũ inſederat, mouẽdũ cẽ ſebat. Nepheris iugo nomen erat. Scipio, qui per ru= pes & cõualles præruptaq́; loca iter eſſe faciendum ui debat, ſuaſit primo Conſuli, ne tam iniquo loco conſli geret. Ille tamen proceßit. cumq́; iam haud amplius quingentis paßibus ab Aſdrubale abeſſent, & tranſ= mitti fluuium oporteret, uereri rurſus, & ſuadere de reditu cœpit, quaſi alio tempore atq; ordine in Aſdru balem eundum eſſet. Sed uictus complurium tribu= norũ ſentẽtijs, qui & prudẽtiæ eius & uirtuti inuide= bant, ignauiæq́; non conſilij eſſe dicebant, ſi in conſpe ctu hoſtium cederent, qui, fugam opinati, extemplo ſe à tergo inuaderẽt, monere eos inſtitit, ut ſaltẽ uallũ ante amnem iacerent, ut, ſi fortè pellerentur, tutus receptus ſupereſſet, cùm fugæ nullus aliunde relinque retur locus. Id uerò irridere Tribuni, unus etiam abiecturum ſe enſem iracundè minatus eſt, ſi non

Manilius, ſed Scipio eſſet imperator. Igitur Manilius ex plurium ſententia tranſmiſit exercitum, & ſaltum ſequēte etiam Scipione ingreſſus eſt. cui ſtatim Aſdrubal ex aduerſo occurrit. cædes utrinque magna exoritur, Aſdrubal, poſtquam intra uallum ſe receperat, nihil aduerſi pati poterat. tantum ut abirent Romani, operiebatur, quo eos à tergo inuaderet. Romani, ſera erroris, pœnitentia adducti, regredi incipiunt. cùm fluuio aprropinquaſſent, & ſub ordinibus tranſire uado anguſto atq; aſpero non poſſent, neceſſario turbāt ordines. quod conſpicatus Aſdrubal, ſumma alacritate eos aggreſſus, plæroſq; fœda proſtrauit ſtrage, cùm omnibus in fugam uerſis, nulla pars exercitus alteri ſubueniret. Tribunos tres occubuiſſe cōſtat, ex ijs, qui ducem in primis ad prælium impulerant: Scipio trecētos circiter equites, quos ſecum habuit, additis alijs, quotcūq; cogere in unum potuit, in duas diuiſit acies, eaſq; in hoſtem emiſit, iuſſas celeri curſu, per uices iaculando, incurrere, ut pars inceſſeret, pars regrederetur, & cōtinue iaculandis miſsilibus ſeſe inuicem quodam quaſi circulo commutarent. Id cùm illi aſsidue ac ſine intermiſsione feciſſent, Pœni, in eos conuerſi, in Scipionem ferebantur. Ita abeūtes Romani, minus infeſto hoſte, Scipioneq; iugiter in eum adequitando dimicante, traijcere flumen permiſsi. Interea quatuor Romanorum cohortes (tres alij, quidā duas, alij octo ſcripſere) pugnæ initio per hoſtem à fluuio interclusæ, ad tumulum quendam confugerant. quem Aſdrubal obſidere cœpit. ea res non prius, quàm in caſtra redierint, animad

anim aduerſa, tum demum uehemẽter omnium animos perculit, nonnullis deſerendas cohortes cẽſentibus, ne totus exercitus paucorum cauſa in diſcrimen ueniret, Scipio aperte oſtendit, prius, quàm inciperent, conſilio & prudentia, in illo ſuorum periculo, ſi boni fortesq́; eſſent, manuum atque animi promptitudine eſſe opus, ipſe cum nonnullis delectis equitibus aut alacriter rediturum in caſtra, aut cũ cæteris læto animo occaſurum ſe pollicitus, ſumptis duorum dierũ cibarijs, cunctis de reditu eius deſperantibus, iter peregit. cum ad tumulum perueniſſet, aſcenſum quendam, qui tumulo præminebat, ſuperat curſu, ſic ut una duntaxat uallis inter illum & hoſtes intercederet. tum uerò Pœni obſeſſos acrius urgere, ac prædicare neutiquam à Scipione propter itineris difficultatem auxilium ſuis afferri poſſe. at Scipio, radices utriuſq; tumuli & interiacentem contemplatus uallem, extemplo per eam in hoſtes fertur. qui ſtatim utrinq; circũuenti, in fugã uertuntur. eos Scipio numero militum haudquaquam par (nam aut tres tantum cohortes, aut, quod alij tradunt, exiguas equitum turmas eduxerat) libere abire paſſus, obſeſſos in caſtra incolumes reduxit. quem cæteri álonge uenientem cum ſocijs, præter ſpem ſaluũ adeſſe conſpicati, clamoribus maximis ingentiq́; lætitia excepere, non ſine opinione fauentis ei numinis, à quo etiã Scipioni maiori auo eius futura ſæpenumero prænunciata eſſe uulgo ferebantur. Manilius in caſtra urbi proxima reuerſus, multam cõminatus eſt, ſiquis in recipiẽdis copijs Scipionis dicto audiens nõ fuiſſet.

cæterùm mœrebat uniuerſus exercitus, quòd cæſi ad Nepherim Tribuni & milites inſepulti iacerent. Scipio captiuum quendam dimitti ad Aſdrubalem iußit, qui iuſta cadaueribus impetraret. Aſdrubal perquiſita corpora & ex annulis agnita (aureis enim tribuni, cæteri ferreis utebantur) ſepulturæ tradidit, ſeu communem mortalitatis conditionem miſeratus, ſeu quòd Scipionem iam tum reueritus, inire ab eo potißimùm optarit gratiam. Euenerat etiam, ut, Romanis ab Aſdrubale redeuntibus, Phanias recẽti clade perculſis occurreret, & ab alia parte Carthaginiẽſes facta eruptione inuaderent. Ibi aliquot, qui cum impedimentis & ſarcinis erant, occiſi ſunt. Interea Senatus in Aphricam miſerat, qui diligentißimè omnia, quæ gererentur, cognoſcerent. apud quos Manilius cæteriq́; pro ſe quiſq; duces Tribuniq́; omni depoſita inuidia, exercitusq́; omnis Scipioni ob res ab eo fortißimè fœlicißimeq́; geſtas teſtimoniũ uirtutis præbuit. quæ cũ legati Romã renunciaſſent, Senatũ gaudio repleuere. Sed, quia pleraq; haud ſanè proſperè in Aphrica euenerãt, placuit ad Maſiniſſam inuiſendũ legatos mitti, qui illum hortarentur, & ad bellũ ſtrenuè in Carthaginienſes gerendum incitarent. uerùm ille, propterea quòd ſenio ac ualetudine confectus iacebat, à legatis adiri non potuit. rogatu eius Manilius Scipionem, quem ille inſtanti iam fato curatorẽ liberis dare præſentem cupiebat, ad regem tranſmiſit. Is, poſt Maſiniſſæ mortem, compoſitis inter regulos rebus familiaribus, cùm rediret in caſtra, Guluſſam regis filium in

ſocie

ſocietatem belli ſecum duxit, cuius conſilio potiſſimum Phaniæ inſidias, quibus Romanos aſſiduè infeſtos habebat, repreſſit. forte cõtigit, ut Scipio & Phanias per crepidinem quandã, quæ uaſtam in medio habuit & inacceſſam uallem, ducerent, ita ſe alter alterum aggredi non poſſet. ueritus Scipio, ne quis locum ponendis inſidijs antecaperet, progreſſus tribus duntaxat comitantibus, cuncta rimatur. Id conſpicatus Phanias, unico ex ſuis comite, proceſſit obuiàm. ratus igitur Scipio eſſe, quod ille communicatum uellet, unico & ipſe comitatus accedit. ibi cùm appropinquaſſent, ut ſe inuicem audire poſſent, Scipio audacter (præiuerat enim & Phanias Carthaginienſes) cur, inquit, de ſalute tua non cogitas Phania, quando cõmunem deſperatam uides? at ille, quid eſt, quod mihi ſalutis ſperare poſſim hoc rerum noſtrarũ ſtatu, qui tanta mala uobis intulerim? Tum Scipio, ſpondeo, inquit, & præſtabo, ueniam tibi apud Romanos & gratiam non defuturam. annuit Phanias, &, cùm ſe minimè dubitare dixiſſet, quin tantum apud ſuos ualeret Scipio, dirempto colloquio utrique receſſere. Manilius pudore cladis ab Aſdrubale acceptæ, ſumptis quindecim dierum cibarijs, rurſus ad Nepherim mouit. &, cùm appropinquaſſet iugo, caſtra poſuit, uallum foſſa munijt, & cùm nihil opportuni omiſiſſet, pauere tamen ac trepidare uidebatur, ne abeuntibus à tergo inſtaret Aſdrubal. Interim nuncius ab exercitu Guluſſæ epiſtolam Scipioni reddit. eam acceptam, ſicut erat, obſignatam imperatori

tradidit. cùm aperuiſſent, in hanc ſententiam ſcriptũ inuenere: hoc ipſo die eò loci ueniã, tu, cũ quibus placuerit, accedito, cuſtodibus impera, ut ad ſe uenientẽ noctu accipiant. nihil plus literis ne nomen quidẽ autoris inerat. Quamobrẽ Scipio à Phania miſſam eſſe credere, Manilius Scipionis ſaluti metuere, callidũ & inſidioſum Pœnum dicere. ad extremum mitti Scipionem placuit, qui Phaniæ incolumitatem polliceretur, honorem aut beneficium nullum certum, ſed pro meritis, quæ ille apud ſuos renunciaſſet, non defuturam ei apud Ro. gratiam. Sed ne id quidem expectauit Phania, ſed, ubi primùm in Scipionis conſpectum uenit, ſatis ſe ei de ſua ſalute fidei habere profeſſus, quantum ſibi à Ro. gratiæ referretur, in eorum poteſtate fore affirmauit. hæc fatus, poſtero die aciem inſtruit, & cum cæteris ducibus progreſſus in mediũ, quaſi aliud conſultaturus, cùm ſuos hortatus eſſet, ut, quando cõmuni non poſſent, ſaluti ſuæ conſulerent, ſeſeq; imitarẽtur, cum equitatu ſuo & præfectis aliquot ad ſummam equitum duûm millium ducentorum amplius ad Ro. tranſijt, quos & Hanno cognomine Leucus imitatus eſt. reuertenti Scipioni cum Phania obuiàm profectus exercitus, quaſi triumphantem lætis clamoribus excepit. Manilius imperator gaudio elatus, cùm haud amplius periculoſum iter arbitraretur, nec Aſdrubalem metu territum ulterius à tergo inſecuturum putaret, tandem neceſſitate rerum compulſus, receſſit. ſeptimum enim ac decimum agebat diem, & defecto bidui cibarijs triduũ inſuper in reditu abſumendũ erat,

famesq;

ſamesq́; perſerenda. Verùm Scipio cum Phania,& Guluſſa cæteriſq; ſuis, Italica præmiſſa manu, ad campũ proceßit, quem magnum Barathrum incolæ uocant, ingẽtemq́; uim frumenti & commeatus exercitui per noctẽ ſupportauit. Cognito deinde Manilius ſucceſſorem ſibi Calphurnium Piſonem cũ imperio mitti, Scipionem cum Phania Romam dimiſit. qui incredibili dolore militum profectus in urbem, honoribus muneribusq́; à Senatu ut Phanias exciperetur, effecit. Manilius paulo pòſt & ipſe tradito Piſoni imperio, cùm, præter res ſuperius expoſitas, Tenzagam quoq; urbem, cæſis duodecim millibus Aphrorum, ſex millibus captis, expugnaſſet atq; diripuiſſet, Romã ex prouincia deceßit. Biennio poſt à Scipione conſule uicta ac deleta Carthago, quam primus Ro. Manilius per uim cum exercitu intrauerat, ut ſuprà demonſtrauimus. Is prudens etiã orator eſt habitus. tres libros de iure ciuili ſcriptos reliquit, ex quibus multa, præſertim de uenalium uendendorum legibus, & actionibus, ac ueterum uerborum proprietatibus à Cicerone & Varrone citantur. Denique, prætèr egregia multa raræ dignitatis, ſacrorum quoq; Pontificalium peritißimus fuit, & ex illis, qui tranſuerſo foro ambulãtes conſilij ſui copiam omnibus facerẽt, quiq; omnia, quæ quidem tum Ro. ciuitas noſſet, ut ſapiẽtiæ gloria excellerent, cõplecti ſolebãt. fuit P. Scæuola æquali ſuo oratione copioſior nec multo minus prudens. Paternæ etiam ſeueritatis inſigne exemplũ edidit. Nam, cùm ad Senatum Macedonia de filio eius, qui à patris

nomine cui in adoptionem datus fuerat, Decius Syllanus dicebatur, qui eã prouinciam prætor obtinuerat, querelas per legatos detuliſſet, quòd pecunias cœpiſſe arguerent, à P.C. petijt, nequid ante de ea re ſtatuerent, quàm ipſe Macedonum filijq́; ſui cauſam inſpexiſſet. ſummo deinde tum ampliſsimi ordinis, tum etiã eorum, qui queſtum uenerant, conſenſu, cognitione ſuſcepta, domi conſedit, ſolusq́; utriq; parti per totũ biduũ uacauit, ac tertio die, pleniſsimè, diligentiſsimeq́; auditis teſtibus, ita pronuntiauit, Syllanum filiũ meũ pecunias à ſocijs accepiſſe mihi probatum ſit, neq; talem fuiſſe in imperio, quales maiores mei fuerint, & Rep. eum & domo mea indignum iudico, protinusq́; è conſpectu meo abire, nec redire ultrà iubeo. tam triſti patris ſententia percuſſus Syllanus, lucem ulterius intueri nõ ſuſtinuit, ſuſpendioq; ſe proxima nocte cõſumpſit. Peregerat iam Torquatus ſeueri patris, religioſi iudicis, partes, ſatisfactum erat Reipub. habebat ultionem Macedonia, potuit tam uerecundo obitu filij, patris inflecti rigor: attamen ille neq; adoleſcentis exequijs interfuit, &, cùm maximè funus eius duceretur, conſulere ſe uolentibus domi de more ſedens uacuas aures accommodauit. uidebat enim ſe in eo atrio conſediſſe, in quo illius imperioſi Torquati ſeueritate conſpicua imago poſita erat. prudentiſsimoq́; uiro ſuccurrebat, effigies maiorum ſuorum cum titulis ſuis idcirco in prima ædium parte poni ſolere, ut eorum uirtutes poſteri non ſolùm legerent, ſed etiam imitarentur.

rentur. Hæc quaſi de iureconſulto ſcribi à Valerio Maximo dubitari non poteſt. quem cùm Titum prænominet, Cicero uerò Lucium, eiq́; collegam in conſulatu Cn. Octauium adſcribat lib. 1. de finibus, magnopere uerebar, ne M. ille Manilius, cui res multas bellumq́; præſertim Punicum tertium attribuimus, nihil omnino ad numerum iuriſperitorum pertineret. ſed tamen, cùm uideam apud eundem ſæpe Ciceronem, M. Varronem, & in libris iuris ciuilis perpetuò M. Manilium autorem reſponſorum & rerum legitimarum nominari, fit, ut temere putarit Valerius, ſeuerũ illum Sillani patrem, collegam Octauij, eum extitiſſe, qui ſtudio rerum ciuilium & iuris claruerit, & facilius poſsis iureconſulto hanc grauitatis laudem, quàm belli decora, & ſuperiorem gloriam detrahere. Ne illum quidem arbitror fuiſſe iuriſperitum, quem tradit Plinius ſenatorem maximis nobilem doctrinis doctore nullo, qui primus atq; diligentiſsimus togatorum de Phœnice prodiderit, neminem extitiſſe, qui uiderit ueſcentẽ. ſcripſit enim ille P. Licinio M. Cornelio Coſs. quinquaginta annis poſt noſtri conſulatum. Vale. Max. incuria.

M. Brutus.

IVniæ familiæ celebris antiquitas noſtræ ſcriptionis præconia parũ deſiderat, quippe cùm Ilio oriũda, in Italiã cũ Aenea uenerit, affinitateq́; Ro. reges cõtigerit. & ille liberator Po. Ro. L. Iunius cognomento ſimulatæ ſtoliditatis Brutus, M. patre V. C. genitus,

matrem habuerit Tarquiniam Tarquinij *priſci regis filiam, qui quidẽ necati fraude regia patris fratriſq́; ſimul & uiolatæ pudicitiæ uindex acerrimus,* Tarquinum Superbum *regem, auunculum aut amitinum ſuũ regno deiecit. neq; minus fortis ultor tentatæ libertatis, non modò uim* Hetruſcam *ad mortẽ uſq; ſuſtinuit, ſed etiam duos filios inſidiantes patriæ uirgis cæſos ſecuri percußit. Superſtitibus ne liberis alijs deceſſerit, incertum facit autorum diſſenſio.* Plutarchus *ei alios præterea fuiſſe filios tradit.* Dionyſius *& antiquior, neq; minus diligens, teſtimonio etiam certißimorum autorum negat,* Iunioſq́; *&* Brutos, *qui poſtea extiterint, plebeios fuiſſe, hunc patricium, ſcribit, niſi forte, ut de* Octauis *quoq; traditur, ad plebem ſe ſponte cõtulerint, certe ab eo* Iuniorum *nemo per propè ducentos annos ædilitatem aut tribunatum exceßit, donec* Iunius Brutus *à* P. Philone *dictatore magiſter equitũ dictus, & duodecim poſt annis* T. Iunius Brutus Scæua *conſul eſt factus, cùm iam plebeis quoque is honos pateret. Succeßit uir inſignis* Iunius Brutus Bubulcus, *uilia nomina, ſed in ſordidis titulis honeſtæ uirtutes latebant.* Libones *deìn,* Peræ, Pulli, Syllani, Iuliani *ex adoptionibus.* Hinc *itaq; genitus* M. Brutus *iurecõſultus, præturam, ut* Pomponius *putat, non exceßit, ideo difficilius, & quis fuerit, & quid geſſerit, dictu eſt. Ab eo relictos ſeptẽ libros de iure ciuili idem eſt autor, quorum tamen tres tantũ uerè fuiſſe* Bruti Cæſar *apud* Ciceronẽ *ſe ex* Scæuola *audiſſe, & alibi* Cicero *ipſe confirmat.* Inde *illi* L. Craßi *oratoris ioci.*

nam

nam, cùm is Brutus, M. *filium reliquiſſet (qui magiſtratus non petiuit, ſed fuit accuſator uehemens & moleſtus, ut facilè cerneres naturale quoddam ſtirpis bonũ: pater enim uir optimus & iuris peritiſsimus fuerat, degeneraſſe uitio deprauatæ uoluntatis, accuſatoriam enim artem profitebatur) cum igitur eum filium reliquiſſet* Brutus, *magnum generi dedecus, eum in quodam iudicio ex his libris mirificè uexauit* Craſſus, *nam cùm* Brutus *duos lectores excitaſſet, & alteri orationem Craßi de colonia* Narbonenſi *legendam dediſſet, alteri de lege Seruilia, & cùm contraria inter ſeſe de* Rep. *capita cõtuliſſet,* Craſſumq́; *ꝙ primus peregrini marmoris columnas* Romã *ad palatinas ædes ſuas inſtruendas aduexerat,* Venerem Palatinam *appellaſſet,* Craſſus *facetißimè tres patris* Bruti *de iure ciuili libellos tribus lectoribus legendos dedit. in libro primo ita erat, forte euenit, ut ego &* M. *filius in* Priuernati *eſſemus. tum* Craſſus, Brute, *teſtificatur pater ſe tibi* Priuernatem *fundum reliquiſſe. deinde ex libro ſecundo, in* Albano *eramus ego &* M. *filius. hic* Craſſus, *ſapiens uidelicet homo cum primis noſtræ* Ciuitatis *norat hunc gurgitem, metuebat, ne, cùm is nihil haberet, nihil eſſe ei relictum putaretur, tum ex libro tertio, in* Tiburti *forte aſſedimus ego &* M. *filius.* Craſſus *hoc loco, ubi ſunt ij fundi* Brute, *quos tibi pater publicis commentarijs conſignatos reliquit? ꝙ niſi puberem te (inquit) iam haberet, quartum librum compoſuiſſet, & ſe etiam in balneis locutum cum filio ſcriptum reliquiſſet, nam forte nuper* Brutus *filius* Balneas *pater-*

nus uendiderat. Vnde ille etiam eiuſdem Craßi iocus, cùm enim ſe Brutus ſine cauſa ſudare in facili & aperta cauſa diceret, minime mirum (inquit Craſſus) modò enim exiſti de balneis. Hæc, quæ ad fortunas, filium, cōmentarios M. Bruti iureconſulti pertinebant, non putaui indigna, quæ adſcriberentur, ut ſunt apud Ciceronem. Illa quoq; ſententia de actione furti teſtatori facti danda hæredi apud hunc erat, ſicut apud Sex. Aelium, M. Manilium. ſed & ſedulitatem adhibuit, ut multa uerba, quæ iam maioribus fugitiua obliuione prærepta fuerant, retraheret. Tenuit is Brutus nōnullum etiam inter oratores locum, neq; honorem ullū

Error Zaſij. (ut diximus) prætura maiorem geßit, pudendo Zaſij apud Pomponiū errore. M. etiam Brutum, M. Bruti diuini hominis, qui C. Iulium Cæſarem tyrānum interfecit, patrem exiſtimat Cicero non modò acutum oratorem, ſed etiam iuris publici & priuati ſanè peritum fuiſſe: eum Pomponius non numerat. Is Marianas ſecutus partes, primò cum Cn. Pompeio etiā tum adoleſcente conflixit: quo in prælio turbatis equitibus Bruti, peditatus quoq; in fugam eſt uerſus, ita fuſus fugatusq; Brutus. Prætor inde cùm eſſet, Mario intra urbem incluſo, Senatum conuocauit, in quo à Mario multi diuerſæ factionis principes occiſi. Aliquot poſt annos, mortuo Sylla, Lepidoq; Marianas partes rurſus capeſſente, eum ſectatus eſt Brutus. Galliam Ciſalpinam is à Lepido uictam tenebat, contra eos miſſus eſt Pompeius magnus, qui cùm cætera facilè uiciſſet, Brutum in reditu diutius Mutinæ obſedit, ſed ille ſiue à militi

militibus proditus, ſeu ſponte mutato ad defectionem animo, ſalutem ſuam ac militum Pompeio commiſit, deinde equitibus quibuſdam præmiſsis ad caſtellum quoddam iuxta Padum conſedit, eo poſtridie cùm Geminius Pompeij iuſſu ueniſſet, Brutus apud Regium occiſus eſt, cuius cædes magno crimini Pompeio fuit, cùm enim initio captæ Mutinæ ad Senatum ſcripſiſſet, uoluntariam à Bruto deditionem eſſe factam, poſt cædem deniq; eum per alias literas apud Senatum criminatus eſt, in quo perfidiam prius ac crudelitatem exercuerat. Neq; uerò à Cæſare fœlicius Bruto fuit. ſiquidem Cæſar (ut impudicitiæ & adulteriorum cupiditate flagrabat) uxorem Bruti Seruiliam etiam tum uiuo uiro, adoleſcens turpiſsimè ante alias adamauit, cuius etiam poſt uiri mortem allatas ad ſe in Senatum literas, Catoni Vticenſi uterino Seruiliæ fratri, dum is uehementiſsime in Catilinæ coniurationem inueheretur, Cæſar legendas præbuit, cùm eum Cato ex earum lectione in ſuſpicionem traheret, eidem Seruiliæ primo ſuo conſulatu ſexagies ſeſtertium margaritā mercatus eſt, & bello ciuili ſuper alias donationes ampliſsima prædia ex auctionibus haſtæ numo addixit, cùm quidem plæriſque uilitatem mirantibus, facetiſsimè Cicero, quo melius (inquit) emptum ſciatis, tertia deducta eſt. exiſtimabatur enim Seruilia etiam filiam ſuam Tertiam conciliare Cæſari. quo adulterio & quod eum Cæſar inter uulnera filium appellauit, quidam natum eſſe Brutum ſuſpicati ſunt, illum tyrannicidam.

P. Mutius Scæuola.

IN *Scæuolarum familia complures iuris cognitione celeberrimi extitere, ut non immeritò quaſi hæreditaria eius gentis exiſtimata ſit.* Origo *Scæuolæ nominis ſub initia* Ro.*libertatis à* Mutio *iam tum nobili familia ſpectatæ uirtutis adoleſcente, qui, cùm,* Porſenã Hetruſcorum *regem interfecturus, in caſtra eius* Romam *obſidentis ueniſſet, uoti impos in uolam, id eſt, manum, quæ pro rege ſcribam obtruncaſſet, igni impoſitam ſæuierit.* Ex *hac gẽte primus* P. Mutius P. F. *Scæuola iuris ſcientiæ gloriam eſt adeptus.* Is P. (*tametſi* C. *pro* P. *in breuiarijs reperio*) *anno ab urbe condita* DCXXI. *uel (ut apud alios, nam tota hæc conſulum ſeries triennio ferè aut non multo ſecus apud autores uariat) undeuiceſimo, conſul, cum* L. *uel,* Cn. Calphurnio Piſone *fuit, uerè enim tradi quidquam propter deperditos hinc* Liuij *annales uix licet. In eo magiſtratu, cùm* Tiberius Gracchus Tribunus *plebis legẽ agrariam ferre uellet, ei in cõſilio fuit, ſed obſcurius, nõ ut ſeditionem ſuſcitaturus, ſed legis æquitatem inueni aſſentiens, atq; ex ea re ciuitate commota, conuocatoq; per* Mutium *Senatu, in ædem fidei publicæ, & interrogatis patribus, quidnam in tali tempeſtate faciendũ eſſet, (nam ea lex patres ut diuites offendebat)* Scipio Naſica Serapion *cunctiq; patres conſulem ad* Remp. *capeſſendam cohortati, id ab eo reſponſum acceperet, ſe nec autorem inteſtini belli fore, nec ciuem* Ro. *indicta cauſa necaturũ, nec, ſiquid per uim ad populum*

pulum Gracchus tuliſſet, pro lege habiturum, quod Zaſius per errorem Q. Mutio Auguri attribuit, quin etiam tribus coëgit, cùm ille leges ferret. Idem tamen, qui in gerenda Rep. putabatur fuiſſe ſegnior conſul atq; languidior, geſta, multis ſenatuſconſultis Naſicā, qui Gracchum interfecerat, extemplo reum factum nō modò defendit, ſed etiā ornauit, & iure optimo ſumpta eſſe uel à priuato in tribunum arma contendit, ita maiorem iuſtitiæ quàm fortitudinis ex eo negotio laudem reportauit. Pontifex etiam maximus fuit, poſtq; eum ait Cicero deſitum eſſe à Pontificibus maximis cōfici annales maximos, quos ab initio rerum Ro. ad eū conſcripſerant, ut res ſingulorum annorum mandarēt literis, publicæ memoriæ retinendæ cauſa, afferreq; in album ſolebant, & tabulam domi proponere, poteſtas ut eſſet populo cognoſcendi. In pōtificatu illud geſtū ab eo traditur, cùm Licinia uirgo ueſtalis, ſummo loco nata, ſanctiſsimo ſacerdotio prædita T. Flaminio Q. Metello conſ. aram, & ædiculam & puluinar ſub ſaxo ſacro dedicaſſet, eam rem ex autoritate ſenatus ad collegium pōtificum Sex. Iulius prætor retulit, tum P. Scæuola pontifex maximus pro collegio reſpondit, ꝗ in loco publico Licinia C. F. iniuſſu populi dedicaſſet, ſacrum non uideri eſſe. Senatus prætori urbano negotium dedit, ut curaret, ne id ſacrum eſſet, & ut, ſi quæ eſſent inciſæ aut inſcriptæ literæ, tollerētur, adeo autoritas Mutij ualuit. Is Mutius, cùm P. Craſſum Mutianum oratorem fratrem adoptiuum haberet, iuris eū doctrina imbuit, quantum eſſe oratorio muneri neceſ-

Error Zaſij

ſarium exiſtimauit. Scæuola ipſe nonnullum inter oratores locum tenuit, dicebat enim ualde prudenter, & acutè, & paulo etiam, quàm multi æquales ſui, copioſius. Iudex iniuriarum condemnauit eum, qui L. Acciũ poetam lædendi gratia in ſcæna nominauerat, cum C. Cælius abſoluiſſet eum, qui Lucillium poetam in ſcæna nominatim læſerat. Reliquit de iure ciuili libellos decem. Huic illud etiam ridiculè contigit, q., cùm eum Scipioni multis probris onerato M. Flaccus iudicem tuliſſet, eiero, inquit Scipio, iniquus eſt. cumq; eſſet ad murmuratum, ab (inquit) P. C. non ego mihi illum iniquum eiero, uerùm omnibus. Is P. pila etiã & duodecim ſcrupis atq; alea optime luſiſſe dicitur, ita ut illo duodecim calculorum luſu tanta diligentia fuerit, ut, cùm aliquando calculum promouiſſet, eſſetq; uictus, dum rus tendit, repetito totius certaminis ordine, quo loco erraſſet recordatus, redierit ad eum, qui cum luſerat, isq; ita factum confeſſus ſit. Ita non uno diuerticulo animum forenſibus miniſterijs fatigatum recreare contentus fuit, ſed, cùm bene ac diu iura ciuium & deorum ceremonias ordinaſſet, & in rebus ſerijs Scæuolam egiſſet, in iocoſis agebat hominem, quanquam hæc magno errore Valerius Maximus de Q. Mutio Augure memoriæ prodidit, ut in eius uita longius demonſtrabitur.

Vale. Max. error.

P. Licinius Craſſus Mutianus.

PLebeia gens Licinia prima ſuo ordini tribunatum militum Cos. poteſtate dedit in P. Licinio

Caluo

Caluo,poſt multas contentiones uix extortum patribus. eũdem ipſa primum ex patricijs antea honoribus nacta.&, cùm idem P.quadriennio pòſt reficeretur, impetrauit à tribubus,ut ſua uice filium legerẽt. ideq́; (opinor,nam apud Liuium uariãt prænomina P.C.q́;. atq; inde ſcriptoribus breuiarij Coſſ. errandi occaſio,& Caluos cum Stolonibus confundendi)ipſe P.F. Caluus primus de plebe magiſter equitum dictus,breuiq́; poſt Cos.Eadem domus C.Licinium Stolonem dedit uirum in cauſa plebis expertæ uirtutis. qui Tr.pl. decimum refectus,collega L.Sextio, tandem rogationes pertulit,frementibus patribus, de ære alieno minuendo,de finiẽdo modo agrorũ,deq́; conſulatu plebi cõmunicãdo,quo munere delinita plebs utrũq; deinceps uno interpoſito primos ex ſuo corpore Coſſ. fecit.Inter cognomina gentis fuere & Vari,& Craſſi. Craſſum primum inuenio dictum eum, qui per ſecundum Punicum bellum,nondum ædilitius Q. Fuluium Flaccũ & T.Manliũ Torquatũ bis Coſſ. & cẽſorios, in petitione pont. Max.deiecit.cùm ante intra centũ & uiginti annos nemo præter unũ creatus eſſet pont. max.qui ſella curuli non ſediſſet. idem poſtea magiſter equitum & Cos.fuit.acceſſit genti ex opulentia diuitum agnomen:multiq́; ex ea principem locum in Rep.tenuerunt.inter quos M.ille Craſſus,qui conſpiratione cum Pompeio & Cæſare inita, cæſus deinde à Parthis,optimatiũ dignitatẽ illis debilitatã reliquit. illuſtrauit gẽtẽ & Licinius Macer uetus annaliũ Ro. ſcriptor.Quidam & Luculos Licinijs annumerant.

Glareani error.

Igitur P.*Licinius Craſſus Mutianus, cognomine diues, naturalem ortum è Craſſorum gente habuit, ſed adoptione in familiam Mutiam tranſijt. Is ſexcenteſimo circiter ab urbe condita anno, quæſtor eſt factus. Ac triennio pòſt, cùm nondum à Cenſoribus in ordinem ſenatorium lectus eſſet(quo uno modo etiam ijs, qui iam honores geſſerant, aditus in curiam dabatur) & rure domũ reuerteretur, Q. Fabius Max. ignarus Craſſum Senatorem nondum eſſe, narrauit in itinere, quod ſecreto in curia de tertio bello Punico indicendo actum erat. Quamobrem à conſulibus obiurgatus eſt Fabius. Craſſus à P. Scæuola fratre domeſticam iuris diſciplinã hauſit, & ualde probatus eſt orator habitus, nã ingenio præterea ualuit & ſtudio, & ſummo oratori Ser. Galbæ, cuius filio Caio filiam ſuam collocauerat, affinitate ſeſe deuinxit. In eo induſtriam ſummam conſtat fuiſſe, maximamq́; gratiam, cùm & conſuleretur plurimùm, & diceret. Itaq;, etiam cùm ædilitatem peteret, de iure conſulebatur, &, cùm ruſticanus quidam conſulendi gratia acceßiſſet, eumq́; ſeduxiſſet, atq; ad eum retuliſſet, reſponſumq́; ab eo uerum magis, quàm ad ſuam rem accommodatum abſtuliſſet, Galba, qui Craſſum in petitione aſſectabatur, ubi triſtem ruſticanum uidit, nomine appellauit, quæſiuitq́;, qua de re ad Craſſum retuliſſet. ex quo ut audiuit, cõmotumq́; ut uidit hominem, ſuſpẽſo (inquit) animo & occupato Craſſum tibi reſpõdiſſe uideo. deinde ipſum Craſſum manu prehendit, &, heus tu, (inquit) quid tibi in mentem uenit ita reſpondere? Tum ille fidenter,*

homo

homo peritiſsimus, confirmare, ita ſe rem habere, ut reſpondiſſet, nec dubium eſſe poſſe. Galba autem allu dens uariè, & copioſe, multas ſimilitudines afferre, multaq; pro æquitate contra ius dicere. Craſſus, cùm diſſerendo par ſummo oratori Galbæ eſſe non poſſet, ad autores confugit, & id, quod ipſe diceret, & in P. *Mutij fratris ſui libris, & in* Sex. *Aelij commentarijs ſcriptum protulit, ac tamen conceſsit, Galbæ diſputa- tionem ſibi probabilē, & propè uerā uideri.* Aedi *lis itaque factus functus eſt ædilicio maximo munere. primus enim argēto auroq; folia imitatus coronas de dit, acceſſerunt* Lemniſci *quoq;, quos adijci ipſarū co ronarum honos erat, propter* Hetruſcas, *quibus iungi niſi aurei non debebāt.* Is *quoq;* Tiberio Graccho *legem* Agrariam *ferenti, quòd filiam ſuam alteram* C. Graccho *fratri* Tiberij *in matrimonium locauerat (id enim & à pluribus tradi ait* Plutarchus, & Cicero *affirmat, cui ego maxime credo, quanquam alij* Bruti *putent) palàm in cōſilio fuit, quo interfecto ſenatus, iram plebis leniturus, impugnare legem deſtitit, & in* Tiberij *locum diuiſorem* P. Craſſum *legit. Conſulatū inde cum* L. Valerio Flacco *geſsit, anno ab urbe con- dita* DCXXIII. *uel, ut alij, ſecūdo, id eſt, biēnio poſt* P. Scæuolam *fratrem in quo magiſtratu, cùm ferretur ad populum, quem ei bellum contra* Ariſtonicum *ge- rere placeret,* Craſſus, *qui tum* Pont. Max. *erat,* Flac co *collegæ, quòd erat flamen* Martialis, & *eam pro- uinciam ambiebat, mulctam indixit, ſi à ſacris diſceſ- ſiſſet, quam mulctam populus* Ro. *remiſit, pontifici ta*

men flaminem parere iuſsit. neq; tamen ad priuatum detulit bellũ, quanquã erat Africanus, qui anno ante de Numantinis triumphauerat. qui cùm longè omnes belli gloria & uirtute ſuperaret, duas tantũ tribus tulit, & populus Ro. cõſuli potius Craſſo, quàm priuato Aphricano bellum gerendũ dedit. Igitur in Aſiam ad debellandum Ariſtonicum, qui mentitus regiæ ſtirpis originẽ (ſunt, qui Eumenis regis nothum filiũ tradant, & Attali fratrẽ, eius, qui Aſiam populo Ro. teſtamento reliquerat) eam prouinciã occupauerat, cũ imperio, & inſtructiſsimo exercitu eſt miſſus, cũ eſſet Conſul & idem Pont. Max. quod nunquã antea factũ erat, ut Pont. Max. extra Italiã proficiſceretur habebat Craſſus infinita regum auxilia, nam & Bithyniæ rex Nicomedes, & Mithridates Põticus, & Ariarates Cappadox, & Pilemenes Paphlagon Romanos iuuere. ibi, cùm obſidionem oppugnationemq; Leucatis oppidi moliretur, opusq; eſſe firma ac procera trabe ad arietem muris quatiendis conficiendũ animaduertiſſet, recordatus duos à ſe opportunos ei rei malos Athenis uiſos, Architectũ Athenienſium armamẽtarij per literas monuit, ut maiorem ad ſe mitteret. ille re cauſaq; eius perſpecta, cõmodiorẽ arbitratus minorẽ, miſit. accitũ cũ Craſſus, interrogatũq;, quid ita aliũ, quàm quem petierat, malum miſiſſet, excuſationẽ eius rationesq; non accipiens, nudatum uirgis cædi iuſsit, corrumpi ac diſſolui omnem imperatoris dignitatem atq; officiũ ratus, ſi quis ad id, quod facere eſt iuſſus, non obſequio ſed conſilio irrequiſito reſpondeat.

Illam

Illam etiam incredibilem in eo magiſtratu laudem eſt memoriæ cōſecutus, ut quinq; Græci ſermonis differē tias ſic breui penitus perdidicerit, ut, qua quiſq; apud eum lingua ad tribunal eius poſtulaſſet, eadē ius ſibi & decreta referret, quæ res maximū ei ſociorū amorem cōciliauit. Sed, cum bellū gereret, uel, ut alijs placet, è prouincia decederet, ab hoſtibus prælio uictus eſt. ſunt, qui Attalicæ prædæ quàm bello intentiorem, extremo anni tempore inordinata acie prælium conſeruiſſe aſſerant. cæſo igitur exercitu, Thraces, quorū magnum numerū Ariſtonicus in præſidio habuit, recipientem ſe Craſſum inter Eleam & Smyrnam intercepere. Sed ille memor, & familiæ, & nominis Romani, ne in ditionem hoſtis perueniret, dedecus accerſita ratione mortis fortiter effugit. uirgam enim, qua ad regendum equum uſus fuerat, in oculum cuſtodientis ſe barbari direxit, ita ut excæcarit. ille, ui doloris accenſus, latus Craßi mox ſica cōfodit. dumq; ſe ulciſcitur, imperatorem Ro. maieſtatis amiſſæ turpitudine liberauit. itaq; oſtendit fortunæ Craſſus, quàm indignū uirum tam graui contumelia afficere uoluiſſet, quando quidē iniectos ab ea libertati ſuæ miſerabiles laqueos prudēter ſimul & fortiter rupit, ſeq; iam Ariſtonico donatum dignitati ſuæ reddidit. Caput tamen mortui Ariſtonico oblatū eſt, corpus Smyrnæ ſepultum, ſed breui poſt Craßi ſucceſſor Perpēna ſtragē eius, capto Ariſtonico & Romæ in carcere ſtrangulato, uindicauit. Traditur Craſſus Mutianus multis ac præcipuis bonis ornatus fuiſſe, quinq; præſertim, ꝙ ditißimus,

quòd eloquentiſſimus, quòd nobiliſſimus, quòd iuris conſultiſſimus, quòd Pont. Max. Sanè P. ille Craſſus, quem bello ciuili Syllano, ſua manu interfectũ Cicero ſcribit, Lucanus uerò & Florus laceratũ à Fimbria cum patre, alium ab hoc Mutiano fuiſſe temporum etiam ordo indicat. Putarem citius Mutiani filium, ſi patris mors concederet, aut ſi alioqui relictũ à Mutiano filium conſtaret. nam de morte facilius Ciceroni accedam. Sed & alius P. Craſſus fuit, quem ueterem appellat Cicero, qui cum ſuperiore Aphricano Conſul fuit, & ipſe diues uocatus. nam eorum, quæ Zaſius Mutiano apud Pomponium tribuit, nihil ad eum pertinet.

Zaſij error.

C. Liuius Druſus.

Liuiorum familia quãquam plebeia, ſeroq; ad magiſtratus patricios admiſſa, tamen & ipſa admodum floruit, octo cõſulatibus, cenſuris duabus, triumphis tribus, dictatura etiam & magiſterio equitũ honorata, clara & inſignibus uiris, ac maxime Salinatore Druſiſq;. princeps in ea conſulatus M. Liuius Denter anno ab urbe condita CCCCII. dein M. Liuius poſt duos conſulatus & dictaturam Salinator dictus. quòd in cenſura nouũ uectigal ex ſalaria annona commentus putabatur ex odio populi, quòd iniquo eius iudicio poſt conſulatũ multa irrogata ſe damnatum dolebat. qua quidem etiam indignitate uniuerſas tribus, præter unam Metiam, leuitatis nomine notauit, & ærarias reliquit, quòd & innocentem ſe condemnaſ

demnaſſent, & cõdemnatum, iterum conſulem ac cenſorem feciſſent, neque inficiari poſſent, aut iudicio ſemel, aut comitijs bis ab ſe peccatum eſſe. collegã quoque, qui ſe dempto equo inter ærarios retuliſſet, pari nota affecit. Poſt C. Liuius Druſus, hoſtiũ duce Druſo comminus trucidato, ſibi poſteriſq́; ſuis cognomen inuenit. traditur etiam proprætor ex prouincia Gallia retuliſſe aurum, Senonibus olim in obſidione capitolij datum, nec (ut fama eſt) extortum à Camillo. is & Cos. fuit cum Africano minore eius abnepos, ob eximiam aduerſus Gracchos operam, patronus ſenatus dictus: filium reliquit, quem in ſimili diſſenſione multa uariè molientem diuerſa factio per fraudem interemit. Ex hac ſtirpe natum C. Liuium Druſum tanta laude iuris ſcientiæ celebrari à Valerio Max. deprehendi, ut, licet à Pomponio præteritum, inuolui ſilentio paſſurus non ſim. ea nanq; induſtria ac ſtudio fuiſſe hominẽ tradit, ut & ætatis uiribus & acie oculorum defectus, ius ciuile populo benigniſſimè interpretatus ſit, utiliſſimaq́; diſcere id cupientibus monimenta compoſuerit. nam, ut ſenem illũ natura, & cæcum fortuna facere potuit, ita neutra interpellare ualuit, ne non animo & uideret, & uigeret. Sanè, quinã præcipue is fuerit, aut quibus temporibus, pro certo non poſuerim. Cicero tres in oratorum numerũ Druſos refert, M. Druſum C. F. qui in Tribunatu C. Gracchum collegam iterum tribunum fecit, uirum & oratione grauem, & autoritate, eiq́; proxime adiunctum C. Druſum fratrẽ, & M. Druſum patritium, auuncu-

Pomponij incuria.

lum magnum M.Bruti, eius, qui Cæſarem occidit, qui fuerit grauis orator, ita dũtaxat, cùm de Rep. diceret quem ego illũ eſſe opinor, quẽ poſt multa Paterculus in Tribunatu iuuenem occiſum tradit. Ex his ego illũ Caium C.F. opinor iuris conſultũ fuiſſe, quẽ ſecundo loco poſui, M.Druſi fratrẽ. uideo enim Druſum Cæcum ab eodẽ Cicerone alibi Caium uocari, tametſi in ijs maxime prænominibus mendoſi codices ſunt. Idem Cicero de hoc iureconſulto ſcriptũ reliquit, domum eius (ut acceperit) compleri cõſultoribus ſolitã, & cum, quorũ res eſſet, ſua ipſi nõ uiderẽt: Cæcum adhibebant ducem. Durauit genus ad imperatoria uſq; tẽpora. Fuit enim M.Druſus conſul cũ Calphurnio Piſone, anno DCCXXXIX. *ab urbe condita, ut apud quoſdã inuenio: principatu ſcilicet Octauij Cæſaris. Sed & Liuius Druſus in hanc fimiliã per adoptionẽ inſertus: cũ naturale genus ab Ap. pulchro Ap. Claudij Cæci filio duceret, Liuiæ Druſillæ pater (tametſi apud Paterculũ mendoſe ſcriptũ eſt Iuliæ) eius, quam poſtea Octauius uxorẽ duxit. qui partibus Bruti & Craßi, in quibus fuerat, uictis, ne tentata quidẽ hoſtis miſericordia, ipſe ſe in tabernaculo interemit. filia augustum honorem per maritũ Liuiæ genti addidit, Tiberio filio, pronepote Caio Caligula, nepote D.Claudio faſtigium imperatoriæ dignitatis adeptis.*

Locus Paterculi emendatus.

C. Martius Figulus.

A*Ncum Martium regem Rom. Numæ Pompilij ex filia nepotem, principem Martij generis ferunt*

runt, cuius filij duo propè puberes relicti, ne cæſo quidem Tarquino priſco ſucceſſore patris, regnare potuerunt. ſed Sueſſam Pometiam in exilium ſpõte profecti damnatiq; ſubſiſtere. regij tamen tituli honos durauit in gente, Romam, opinor, exactis regibus reuerſa. ſunt enim dicti Martij Reges. eorum nemo Coſ. legitur præter unum Q. Martium collegam M. Catonis nepotis, anno ab urbe cõdita DCXXXVI. adeo ſummi generis amplitudo ſemel proſtrata, diu interdum iacet. ea tamen propè reuixit in Iulio Cæſare. ſi quidem auia eius paterna huius nominis fuit. Legimus & Martios Rutilios, & Tremulos, & Philippos, & Figulos, & Rallas, de plebe omnes. Ex figulis primum Cos. reperio C. Martium cum Naſica Corculo, anno ab urbe condita DXCII. & ſeptennio poſt iterum cum Cornelio Lentulo. Is filium genuit C. iuris ciuilis ſtudio celeberrimum, qui cur à Pomponio prætermiſſus ſit, equidem ſatis mirari non poſſum. eum etſi manſuetiſsimi ingenij, ira tamen prudentiæ ac moderationis aliquando immemorem reddiderunt. nam, cum in petitione conſulatus repulſam tuliſſet, tanto dolore accenſus eſt: atque eo magis, quòd illum honorem bis patri ſuo datum meminerat, ut, cũ ad eum poſtero comitiorum die multi conſulendi cauſa ueniſſent, omnes dimiſerit, ita præfatus, omnes conſulere ſcitis, conſulem facere neſcitis. dictum grauiter & merito, ſed tamen aliquanto melius non dictum. Nec quicquam ultra de eo comperi.

Pomponij incuria.

P. Rutilius Rufus.

Nautia gens, quæ Rutiliorum cognomen aſſumpſit, Troianæ originis fuiſſe proditur. Nautius nanq; autor generis, cum Aenea domo profugus, ſacerdos Palladis urbium cuſtodis fuit, eiusq; ſimulachrum in Italiam tranſtulit. quod inde Nautij per manus traditum cuſtodiuere. Neuij quoque (niſi fallunt codices Liuij) Virginij patriciæ gentes, & Martij plebeia eodem cognomine fuerunt, ut non falſò grammatici, quibus iſta conſectari curæ fuit, ſcribere uideantur, antiquas mulieres, quòd ſtudioſæ rufi, id eſt, rutili coloris fuerint. primũ Rutilas Rutiliasq; dictas, quaſi ualde rufas, itemq; uiros Rutilios. Ex Nautijs & Virginijs Rutilijs multi ſub initia Ro. libertatis cõſulatus ſummosq; alios honores geſſere, primus Sp. Nautius V.C. annis duobus & uiginti poſt pulſos reges plurimi deinde Nautij, Virginij, Martij, quorum omnium titulos exequi longum eſt. Cæterum qui primus Rutilij nomen, non cognomen, habuerit: legitur Sp. Rutilius Craſſus, gente patritia, tribunus conſularis anno ab urbe cõdita CCCXXXIX. Fuit & M. ille Rutilius Cenſorinus, qui iterum creatus cenſor, ad concionem uocatum populũ, quàm potuit grauiſſima oratione, corripuit, quòd eam poteſtatem bis ſibi detuliſſet, cuius tempus, quia nimis magna uideretur, maiores coartandum iudicaſſent. uterq; recte, & Cenſorinus, & populus. alter enim ut moderate honores crederẽt, præcepit, alter ſe moderato credidit. Inſertus eſt

tus eſt familiæ & Q. Fabius Rutilianus (tametſi qui dam Rollianum malunt) qui primus ex Fabijs ob uirtutem Maximi cognomen adeptus, hæreditarium generi reliquit, qui conſulatus quinq;, tres triumphos, dictaturam, cenſuramq; unam geßit, alteram repudiauit cui mortuo tantum æris liberalitate populi cõgeſtum eſt, ut inde filius uiſcerationem & epulas publice dederit. Inter cognomina & Calui fuere. Familiam ijs honoribus illuſtrem, excepit P. Rutilius Rufus hic iureconſultus, non minus dignam ſeriem poſterorum, ut in ſeruiente Rep. poſt ſe habiturus. Is itaq; P. Rutilius Rufus M. F. adoleſcens P. Mutium Scæuolam ſectatus eſt, ab eoq; & iuris ſcientiam & innocentiæ morumq; opinionem hauſit. *Tribunus plebis, cùm prius eius honoris candidatus repulſam tuliſſet, C. Mancinum proconſulem, Numantinis ex ſenatusconſulto in pœnam turpis cum illis initi fœderis deditum, neq; acceptum, domum reuerſum, & in ſenatum uenire auſum, extrahi iußit, quòd eum ciuem negaret eſſe, quia ſic eſſet memoriæ proditum, ei, quem populi Ro. iuſſu pater patratus dediſſet, nullum eſſe ius poſtliminij.* *Conſulatum inde cùm petiſſet cum M. Aemilio Scauro, acri homine, & uehementi, repulſusq; eſſet, non modò accuſauit ipſe ambitus competitorem Scaurum deſignatum conſulem, ſed & à Scauro abſoluto uocatus eſt ipſe in iudicium. in quo illud acutè atq; concinnè cõiectura explanatum eſt, aliter, quàm eſſet. Nam, cùm accuſator Scaurus oſtenderet in Rutilij tabulis literas A.F.P.R. idq; ita interpretaretur, actum fide P. Ru-*

tilij, Rutilius autem ita, ante factum poſt relatum: C. Cānius eques Ro. qui Rutilio aderat, exclamauit, neutrum illis literis ſignificari. & cùm Scaurus interrogaſſet, quid ergo? Aemilius fecit, plectitur Rutilius, inquit Cannius. Poſtea tamen conſul fuit, cum C. Mallio, anno ab urbe condita DCXLIX*. quo in magiſtratu armorum tractādorum meditationem militibus tradidit, ac, nullius ante ſe imperatoris exemplum ſecutus, ex ludo C. Aurelij Scauri doctoribus gladiatorum accerſitis, uitandi atq; inferēdi ictus ſubtilitatem ac rationem legionibus ingenerauit, uirtutemq; arti, & artem rurſus uirtuti miſcuit, ut illa impetu huius fortior, hæc illius ſcientia cautior fieret. Idem quoq; de iure tribunorum militarium, ut à conſule non à populo fierent, legem tulit. unde illi Rufuli Rutiliq; dicti. neq; aliud quidquam propter ſcriptorum paucitatem ab eo dignum memoria geſtum in conſulatu reperio. Aſiæ inde proconſul fuit. Sed & in Saturnini tumultu Remp. adiuuit. Admirabile etiam exemplum conſtantiæ, grauitatis, innocentiæ præbuit. cùm enim aliquando amici cuiuſdam iniuſtæ rogationi reſiſteret, isq; indignatus dixiſſet, quid ergo mihi amicitia tua, ſi nihil abs te impetro, opus eſt? reſpondit Rutilius, imò quid mihi tua, ſi propter te inhoneſti aliquid facturus ſum? Nec tamen quamuis innocentiſſimo fortunæ & improborum uim effugere licuit. in iudicium enim ordinum magis diſſenſione, quàm ſua culpa reus à M. Scauro repetundarū nomine uocatus eſt, conſpirantibus in eum publicanis, propterea quod legatus*

gatus C. Marij proconſulis ab eorũ iniurijs Aſiam de-fenderat, quamuis eorum ordini adoleſcẽs ipſe reo ali quando non defuerat. ſed plus ualuit recens iniuriarũ memoria, quo quidem in iudicio mirificè Rutilij *uirtus conſtantiæ enituit. nam nec mutare ueſtem ſordidamq́; induere ſuſtinuit, neq; inſignia ſenatoris deponere, neq; capillum barbam ue ad cognitionis uſq; diẽ ſummittere, nec ſupplices ad iudicum genua manus tẽdere, nec dicere quidquam, quod non ſplendori præteritæ ætatis ſuæ, & geſtorum magiſtratuum reſponderet, &, cùm ea tempeſtate florerent in rep. eloquentiſsimi uiri* L. *Craſſus, &* M. *Antonius conſulares, adhibere eorum neutrum uoluit, dixit ipſe pro ſeſe, & pauca* C. *Cotta, ꝙ ſororis eius erat filius, & is quidem tamen ut orator, quanquam erat admodum adoleſcẽs, &* Q. *Mutius, enucleare ille quidem & politè, ut ſolebat, nequaquam tamen ea ui atq; copia, quam genus illud iudicij & magnitudo cauſæ poſtulabat.* Igitur *pertæſus iudiciũ cùm multa, tametſi falſò, ſe indigna, quæ ad ſuſpitionem ſtuprorum ac libidinum pertinerent, audire cogeretur, uir totius æui non modò ſui ſeculi inter* Ro. *optimus, innocentiſsimus, ſanctiſsimus, temperatiſsimus, Mariana ſeditiõe & iudicũ, qui cau ſam dicẽt omnibus ſeculis, periurio uictus ab ingrata ciuitate in exiliũ abire maluit, dãnatusq́; eſt equitum ſentẽtijs, q tũ Gracchanis legibus iudicia obtinẽtes, in optimũ quẽq; maximè ſæuiebãt, præſertim ſi publicani qui ex eodẽ erãt ordine, anniterẽtur. Cæterùm illo* Ru *tilij iudicio cõuulſam penitus eſſe rẽp. exiſtimatũ eſt.*

Illam certè in maximo gemitu ciuitatis laudem tulit, ut Socratem, quo neminem unquam in terris uixiſſe meliorem hominem philoſophi putant, egregiè imitatus homo Ro. & conſularis uideretur. Sic enim damnationem ſuam tulit, tanquam illi nihil moleſtũ eſſet aliud, quam quod malè iudicaretur. Aſiam igitur petenti ut exuli, triumphare contigit, ſiquidem omnes illius prouinciæ ciuitates legatos ei obuiàm miſerunt, orantes, pro ſe quæq; ut tanti uiri hoſpitio atq; exilio ornarentur, ipſe Smyrnam incoluit, ibiq;, cùm ei reditum in patriam Syllana uictoria præſtaret, in exilio, nequid contra leges faceret, aut ciuili ſeditione reuocatus uideretur, quamuis reuocãte Sylla, ſubſtitit, ei reditum ſuum negare auſus, cui nihil tunc negabatur, neq; tantum ſolus dictatori aliquid negauit, & reuocatus nõ rediјt, ſed longius etiam fugit. uiderint, inquit, hoc iſti, quos Romæ depræhendit fœlicitas tua: uideant largum in foro ſanguinem: & ſupra Seruilianum lacum (id enim proſcriptionis ſpoliarium eſt) Senatorum capita, & paßim uagantes per urbem, percuſſorum greges, & multa millia ciuium Ro. uno loco poſt fidem, imò per ipſam fidem trucidata. uideant iſta, qui exulare non poſſunt. Itaq; paſſus eſt iniquiore animo eripi ſibi exilium, quàm ſe patriæ. Ergo literarum ſtudijs uacans in Aſia Smyrnæ conſenuit, & ciuitatis dono ultro affectus ciuis eſſe Ro. deſiјt. quin &, cùm ab amico quodã prius conſolaretur, diceretur q; inſtare arma ciuilia: breui futurum eſſe, ut cum exulibus cæteris reduceretur, quid tibi (inquit) mali feci, ut mihi peiorem reditum

tum quàm exitũ optares? malo ut patria in exilio meo erubeſcat, quàm reditum mœreat. Ibi dum eſſet, uerſa returq; in Aſia, exorto inter Mithridatem regem ac Romanos bello, Mytilenis à rege depræhẽſus, cùm rex uno die Ro. omnes, qui in Aſia erant, per literas occidi iußiſſet, crudelitatem eius in togatos ueſtitus mutatione uitauit, ſibiq; ſoccos & palliũ Græco more induxit, quod erat homini Ro. alioqui dedecori. Sylla inde in Aſia res gerente, cum Fimbria, deſperatis omnibus, colloquium Syllæ expetiſſet, ille Rutilium (hunc opinor) ad Fimbriam miſit, qui oranti ueniam Fimbriæ pollicitus eſt, fore, ut à Sylla uſq; ad mare tutus dimitteretur, ſi ex Aſia, cuius procõſul Sylla eſſet, enauigare uellet. quod ille ægrè ferens, paulo pòſt manus ſibi ipſe intulit. Eodẽ Mithridatico bello, cùm Marius & Eumachus duces à Mithridate aduerſus Lucullum mißi eſſent, magno exercitu breui congregato, cũ P. Rutilio (neſcio an hoc noſtro) apud Chalcedoniam congreßi, eum plurimamq; exercitus eius partem ceciderunt. Hæc in uita & moribus, illa in doctrinis præſtitit Rutilius. Inter oratores non obſcurum locum tenuit, ſed in quodam triſti ac ſeuero genere dicendi uerſatus eſt, & natura uehemẽs, & acer, & ſtudio etiam Stoicæ philoſophiæ, cui præceptore Panetio operam dedit, Græcis literis non modo eruditus, ac doctus, ſed propè in Stoicis perfectus, quorum peracutum & artis plenum orationis genus, ſed tamẽ exile, nec ſatis populari aſſentationi accommodatum, itaq; illa, quæ propria eſt huius diſciplinæ, philoſo-

phorum de ſe ipſorum opinio, firma in hoc uno & ſtabilis inuēta eſt. In forenſibus actionibus ac patroni munere multa opera, multaq; induſtria fuit, quæ erat propterea gratior, ꝗ idem magnum munus de iure reſpondendi ſuſtinebat. ergo orationes reliquit, Ciceronis iudicio, ieiunas. multa inſuper præclarè de iure ſcripta compoſuit, quorum interdum teſtimonio poſteriores uſi ſunt, & habitus eſt in Stoicis oratoribus. cū ita doctum exiſtimauit Lucillius, ut in ſuis illis publicis eruditorum reiectionibus, Tarentinis, Conſentinis, Siculis ſe ſcribere diceret, propterea quod Rutilij, Perſij, Scipionis iudicium reformidaret. Inter orationes unam reliquit de modo ædificiorū, quam poſtea Auguſtus recitauit Senatui, & notā populo per edictū fecit, quo magis perſuaderet, eam rē non à ſe primò animaduerſam, ſed antiquis iam tū curæ fuiſſe. Neq; uerò ſibi tantū ſeuerus Rutilius fuit (quamuis hoc præcipua laude dignū) ſed & alios oratorijs fucis in iudicio utentes non dubitabat uituperare, & fures flagitioſosq; dicere: ut L. Craſſum, & Galbā cæterosq;. Panetio præceptori ſuo plurimū tribuit: itaq; ſolebat dicere, ut nemo pictor eſſet inuentus, qui Veneris eā partē, quā Apelles inchoatam reliquiſſet, abſolueret (oris enim pulchritudo reliqui corporis imitandi ſpem auferebat) ſic ea quæ Panetius intermiſiſſet, & nō perfeciſſet, propter eorum, quæ feciſſet, præſtantiā, neminem eſſe proſecuturū. reliquit etiā hiſtorias & libros de uita ſua: quorum nihil ad noſtrā ætatē ſeruatū eſt. Peruenit uſq; ad Ciceronis tēpora, ut à quo uiſus audituſq; ſit. fundū in

Formia

Formiano habuit. Sanè nõ ſatis cõſtat, an is ſit P. Rutilius, quẽ traditur leui morbo impeditũ, nũciata fratris in petitiõe conſulatus repulſa, ilico expiraſſe: nã tres P. Rutilios hoc tẽpore intra triginta propè annos reperio cõſules: hũc Rufum, & eũ, qui aliquãto ante cũ Popilio Lenate Conſul fuit, aliũ P. Rutiliũ Lupũ, qui poſt Rufum hunc noſtrũ annis quindecim honorẽ eũdẽ geßit. Certè cõſtat hũc iuris peritũ in exilio indigniſſimè mortuũ, ut qui maleuolentiæ immerito nõ ſacer, fortunæ aduerſæ impetũ nõ ad imminutionẽ uirtutis, ſed ad experimentũ contulit. Sororẽ habuit Rutiliam, quæ pari uirtute C. Cottam filiũ, cùm is depulſus per inuidiam tribunatu, non multis ab eo tempore mẽſibus, eiectus eſſet è ciuitate, ſecuta eſt in exilium, & uſq; eò fuit indulgẽtia conſtricta, ut mallet exiliũ pati quàm deſyderiũ, nec ante in patriã quàm cũ filio redijt. Eundẽ iã reductũ & in Rep. florentẽ tam fortiter amiſit, quàm ſecuta fuerat. nec quiſquam lachrymas eius poſt elatum filium notauit. in expulſo uirtutem oſtendit, in amiſſo prudentiã. nam & nihil illam à pietate deterruit, & nihil in triſtitia ſuperuacua ſtultáq; detinuit. Fuit & Rutilius Lupus, qui Gorgiæ Græci rhetoris ſui temporis quatuor libros de figuris in unũ ſuum tranſtulit, qui nunc uerſatur in manibus.

Q. Aelius Tubero.

TVberonũ, quos ex Aelijs Pætis fuiſſe ſuprà oſtẽdimus (nam & Poſthumios Tuberones & Tubertos legimus) primùm inuenio P. Aelium prætorem

ſub finem belli Punici ſecundi. Ea quoq; familia haud uno fuit iureconſulto contenta. E duobus, qui ſanè ætatibus diſtincti ſunt, maior, Q. Aelius Tubero, natus eſt ex Q. uel, ut alibi eſt, C. Aelio Tuberone cognomento Catelio (uel, ut eſt apud Plinium, Cato Aelio. & ſi ferè ſuſpicor utrunq; deprauatũ ex C. Aelio: neq; enim hic fuit ille Catus Aelius Sextus) & Aemilia L. Pauli, qui Perſem deuicit, filia, itaq; auunculum habuit P. Aphricanum minorẽ, qui Pauli & ipſe filius, in Scipionum familiam per adoptionem uenerat.

Plinij locus ſuſpectus.

Pater Tubero, uir fuit optimus, & magnæ in Rep. autoritatis, ſed ita tenui patrimonio, ut ſex & decemuiri ex Tuberonum familia ſimul unis ædibus, & quidem modicis, cum coniugibus & liberis habitarent, eodem loco, quo poſtea fuerunt Mariana monumenta. erat ijs unus in agro ueiente fundus multo pauciores cultores deſiderans, quàm haberet dominos: inq; maximo circo Flaminio ſpectaculi locus: quæ quidem loca ob uirtutem publicè donata poßidebant. eadem gens nullum antea ſcrupulum argẽti habuit, quàm Paulus. Perſe rege deuicto, huic Q. Tuberoni genero ſuo phialam quinq; pondo argenti ex præda donaret. in talem tamen domum princeps ciuitatis Aemilius collocare filiã ſuam non recuſauit, ipſe quoq; gloria quàm pecunia ditior. Tuberoni uerò iureconſulti patri hoc quoq; glorioſum contigit, quod, cùm in expeditione contra Perſem eſſet, ſocerum comitatus, dedenti ſe Perſeo & in caſtra Ro. proficiſcenti obuiàm miſſus eſt à Paulo, Tuberoniq; cuſtodiendus traditus eſt rex,

magni

magni Alexandri inter ſucceſſores inclytus. Eidem cõ ſulatum gerenti, in quẽ ſocero ſucceſſerat, cùm Aetolorum gens omnis uſus uaſa argẽtea magno pondere, exquiſita arte fabricata per legatos miſiſſet, qui ſuperiori tempore gratulandi cauſa ad eum profecti, retulerant: fictilia ſe in eius mẽſa uaſa uidiſſe, monitos, ne continentiæ, quaſi paupertati ſuccurrendũ putarent, cum ſuis ſarcinis abire iuſsit. quã bene Aetolici, domeſtica prætulerat, ſi frugalitatis eius exemplum poſterior ætas ſequi uoluiſſet. Sed quò paulo poſtea uentum eſt? à ſeruis uix impetrari poterat, ne eam ſupellectilem faſtidirent, qua uti conſul non erubuerat. Plinius enim eundem hunc eſſe tradit, qui fuerit Aemilij gener. Ex hoc patre ortus Tubero iuriſperitus, uita ſeuerus duruſq; fuit, & congruens cum Stoica diſciplina, quam colebat, & à Panetio Græco philoſopho dies nocteſq; ſtudioſe hauſerat, adeò ut in triũuiratu contra Africani auunculi ſui teſtimonium nõ dubitauerit iudicare, uacationem auguribus, quo minus iudicijs operam darent, non competere. Eundẽ tamẽ Africanum poſt mortem funebri laudatione à C. Lælio, ut fertur, cõſcripta de more laudauit, ipſe enim nullo in oratorum numero eſt habitus, ſed, ut uita, ſic & oratione durus, incultus, horridus, deniq; mediocris in dicẽdo, doctiſsimus in diſputãdo, quod ferè Stoicis omnibus propter nimiã in arguta illa & arida dialectica conſuetudine cõtigit. itaq; honoribus maiorũ paupertate orationis reſpondere non potuit, tametſi ad cõſulatum perueniſſe eũ, ſcribit Pomponius, quod ego in

breuiarijs non comperi, conſtans alioqui ciuis, & fortis ſummaq́; uirtute & prudentia, & in primis Graccho moleſtus, quamobrē & Gracchi in eū oratio, & Tuberonis in Gracchū plures relictæ ſunt. cognitione uerò iuris non modò nō ceßit maioribus ſuis Tubero, uerùm etiam doctrina præcelluit. Scripſit etiā hiſtorias, unde multa citāt Liuius, Dionyſius, Gellius, & librum ad C. Oppiū, & de officio iudicis. exiſtimabat etiā nullū ſenatuſconſultū fieri poſſe, nō facta diſceßione, & ius eſſe præfecto urbis latinarum cauſa relicto, ſenatus habēdi. De eo illud quoq; traditur, cùm eſſet à Fabio Max. epulū populo Ro. nomine P. Africani patrui ſui defuncti dāte, rogatus, ut triclmiū ſterneret, lectulos ligneos punicanos pellibus hedinis ſtrauiſſe, & pro argēteis uaſis ſamia expoſuiſſe, cuius rei deformitate ſic omnes eſſe commotos, ut, cùm alioqui uir egregius haberetur, comitijsq́; prætorijs cādidatus in campū L. Paulo auo, & P. Africano auūculo nixus, deſcendiſſet, repulſa inde notatus abierit. nam, ut cōtinentiam ſemper priuatim probabant, ita publicè maxima cura ſplendoris habebatur. quo circa Ro. ciuitas non unius cōuiuij numerū, ſed totā ſe in illis pelliculis iacuiſſe credens, ruborē epuli ſuffragijs ſuis uindicauit. Sed quid cum populo bellua multorum capitum agas? qui ſapientius æſtimant, hoc uno facto Tuberonē cuiuis optimo ac ſummo uiro cōparare nō dubitāt, & Lælijs ac Catonibus inſerunt, quibus uidetur cenſura illa fuiſſe non cœna. inde illa Senecæ conqueſtio, ô quàm ignorant homines cupidi gloriæ, quid illa ſit,

aut

aut quemadmodum petenda. illo die populus Ro.multorum ſupellectilem ſpectauit, unius miratus eſt. omnium illorum aurum argentumq́; fractum eſt,& millies conflatum, at omnibus ſeculis Tuberonis fictilia durabunt.paupertatem enim ſe dignam & capitolio iudicauit, cum fictilibus in publica cœna ante ipſius Iouis cellam uſus, oſtendit debere his hominem eſſe cõtentum,quibus dij etiam tum uterentur. Hunc (ut diximus) etiam Cos. fuiſſe autor eſt Pomponius, quod equidem apud alios non inuenio.uir certe fuit & eruditus,& honeſtus,& nobilis,ciuis optimus, atq; integerrimus. Quædam ad eũ ſcripſit præceptor eius Panetius,ut de dolore patiendo,& epiſtolas,quibus inter cætera præcipiebat,ut Cratoris ueteris academici libellum de luctu aureolum ediſceret ad uerbum. Diſcipulus quoque Panetij Hecaton Rhodius,de officijs ad Tuberonem ſcripſit. Idẽ Tubero L. Lucullũ Xerſem togatum appellabat propter ea ædificia, & moles,quas in Campania mari impoſuerat, quæ Tubero haud ſanè admirabatur.

Paulus Virginius.

P*Aulum quoque Virginium hoc ferè ordine Pomponius enumerat,de quo ipſo nihil memini ſcriptum legiſſe. Virginia gens antiquiſsima patricij ordinis, ut ex qua Opiter Tricoſtus Oſtricatuſ'ue cognomine octauum à pulſis regibus conſulatum tenuerit:is,qui Cameriam urbem euertit. Multi deinde Virginij inſignes uiri , uarijs cognominibus , Tricoſti,*

Celimontani, Rutilij. Fuit & alia plebeia, quam illuſtrauit ille interfector filiæ. ex utra ortus iureconſultus, incertum.

Sex. Pompeius.

SEx. Pompeius Sex. F. Cn. Pompei magni patruus, *præſtantiſsimum ingenium cõtulit ad ſummam iuris ciuilis, & ad perfectam geometriæ ac rerum Stoicarum ſcientiam.* Fratrem habuit Cn. Pompeium *in aliquo oratorum numero. ipſe ad* Ciceronis *uſque adoleſcẽtiam peruenit.* De maioribus *eius haud ſanè multa prodita monumentis legimus, conſulatum primus intulit in familiam* Q. Pompeius *cognomẽto* Nepos, *anno ab urbe condita* DCXIII. *nec quiſquam poſtea traditur* Cos. *in gẽte ante* Gn. Pompeium Strabonem, *huius noſtri germanũ, magni patrem, qui* Syllanas *partes acriter ſuſtinuit. dignitas generis à filio ad ſummum conceſſæ in libera ciuitate amplitudinis gradum prouecta, in nepotibus fruſtra Cæſarianæ tyrannidi obluctatis, penè funditus concidit. duo tamen* Sex. Pompeij *per* Octauij *principatum longo interuallo in numerum* Coſ. *referũtur. fuerat &* Q. Pompeius Rufus, *Strabonis in conſulatu ſucceſſor. inuenio etiam* Sex. Pompeium *prætorij uiri patrem,* Hiſpaniæ *citerioris principem, cùm horreis ſuis uẽtilandis præſideret, correptum dolore podagræ merſiſſe in triticũ ſeſe ſupra genua, leuatumq́; ſiccatis pedibus, mirabili modo, hoc poſtea remedio uſum eſſe.*

L. Cæ

L. Cælius Antipater.

L. *Cælius Antipater, quamuis inter iuris peritos numeretur, maiorem tamen eloquentiæ quàm ſcientiæ iuris operam dedit, neq; tamen ita, ut ſit magnus orator habitus, aut nimis ſacundè hiſtoriã conſcripſerit. paululum modo ſe ſupra Pictorem, Piſonẽ, Catonem, Fannium, Vennonium, antiquiores rerum Ro. ſcriptores erexit: & addidit hiſtoriæ maiorẽ ſonum uocis, nam illi non exornatores rerum, ſed tantũmodo narratores fuerant. ita is illos quidem uicit, ſed ne ipſe quidem diſtinxit hiſtoriam uarietate locorũ, neq; uerborum collocatione, & tractu orationis leni, & æquabili perpoliuit illud opus, quod Salluſtius poſtea, & T. Liuius egregie abſoluit, ſed, ut homo neq; ualde doctus, neq; maxime aptus ad dicẽdum, ſicut potuit, dolauit, & paulò inflauit uehementius, habuitq; uires agreſtes ille quidem atq; horridas, ſine nitore ac palæſtra, ſed tamẽ admonere reliquos potuit ut accuratius ſcriberent, & tamen Adrianus imperator, uetuſti generis dicendi ſtudioſus, hunc Salluſtio præferebat. Deniq;, ut temporibus illis, luculẽtus ſcriptor fuit, iuris ualde peritus, multorum etiam, ut L. Craßi ſummi oratoris, non P. Craßi Mutiani (in quo Zaſius fallitur) magiſter, & cum eodem Craſſo familiariter uixit, eſtq; uir optimus exiſtimatus. De huius quoq; maioribus pauca comperi, nec niſi circa eius tẽpora C. Cælium Caldum Cos. nam quem alij antea P. Cælium Ligonem numerant, eſt apud Liuium ſæpe*

Zaſij error.

Aelius Ligur. Addidit deinde familiæ nonnullũ decus M. Cælius Rufus, uir prætorius, non leuis orator, pro quo extat Ciceronis oratio, & eius epiſtolarũ liber inter Tullianas. uixit enim cum eo familiariſſimè.

Q. Mutius Scæuola Augur.

Q. Mutius Scæuola Augur, is eſt, quem Cicero in libris de Oratore facit cum L. Craſſo genero ſuo, quẽ & ius ciuile docuit, de oratoris officio diſſerentem, & in dialogo de amicitia diſputantem, meminit & in Bruto, multisq; præterea locis. eum enim adoleſcens Cicero coluit, ad eumq; frequentiſſimè uẽtitauit, & ius ciuile ab eo didicit. Is Mutius in oratorum quidẽ numero nõ fuit, ſed, quod pro ſe opus erat, ipſe dicebat, ut de pecunijs repetundis contra T. Albutium. quo in iudicio, cùm eſſet abſolutus, bellè obiurgauit Albius Graniũ. cùm enim Granij tabulis quiddam Albutius in Scæuolam probaſſet, ualdeq; abſoluto Scæuola gauderet Granius, nõ intelligis, inquit Albius, contra tuas tabulas Grani eſſe iudicatum? Iuris autem ciuilis intelligentia, atq; omni prudentiæ genere & Stoica philoſophia, ut Panetij auditor, præſtitit. quo magis miror à Pomponio iureconſulto in commemoratione iuriſperitorum eſſe præteritum, cùm & domum eius quotidie maxima conſulentium frequentia, & maximorum hominum ſplendore celebratam legamus, ita ut propè habita ſit totius oraculum ciuitatis, niſi quòd fortè ſcripti nihil reliquit. Habitus eſt etiam percomis, & facetus, ut in

Pomponij incuria.

eundem

eundem accuſatorem ſuum T. Albutium, *qui quum ut uideretur, Græcus, uſq; ad ineptias affectaret, à Scæuola eſt prætor ſalutatus* Athenis. *quem quidem locum cum multa uenuſtate & omni ſale poſuit* Lucillius. *apud quem præclarè Scæuola, Græcũ te Albuti, quàm* Romanum *atq; Sabinum, municipẽ* Ponti, Titi, Anni, *Centurionum præclarorum, hominũ ac primorum, ſigniferũq́;, maluiſti dici.* Græce *ergo prætor* Athenis, *quòd id maluiſti, te, cùm ad me accedis, ſaluto. inquam,* Tite, *lictores, turma omnis, cohorsq́; hinc hoſtis* Muti Albutius, *hinc inimicus.* Eum *etiã pedibus laboraſſe cõſtat, & tamen Scæuolã optime pila luſiſſe in certo eſt, in quo tamen (ſi fas eſt dicere,) ſuſpicor hallucinatũ* Valerium Maximum, *hæc noſtro huic* Auguri *tribuentem, quæ uidetur* Cicero *ſub* Antonij *perſona de* P. Mutio *Scæuola, cuius uitam ſupra ſcripſimus, prodidiſſe lib.* 1. *de* Oratore, *his uerbis. nã ſi, inquit, quiſque, ut in aliqua arte, & facultate excellens, aliam quoq; artẽ ſibi aſſumpſerit, is perficiet, ut, quod præterea ſciet, id eius, in quo excellet, pars quædam eſſe uideatur, licet iſta ratione dicamus pila bene &* XII. *ſcrupis ludere proprium eſſe iuris ciuilis, quoniam utrũq; eorum* P. Mutius *optime fecerit. hæc* Cicero: *& quo minus ambigatur, illa præſente* Q. Mutio *hoc* Augure *dicta ſunt. de quo* Augure *nõ ſenſiſſe* Valerium, *ne ſuſpicandum quidem eſt, cùm eũ & Lælij generũ & ſocerum* L. Craßi *dicat, tametſi pro* L. Craſſo P. Craſſum *exemplaria mendoſa* Valerij *habeãt, lib.* VIII. *cap.* VIII. Itaq; *hæc de* P. *illo Scæuola*

Val. Max. *lapſus.*

Locus Vale. Max. *emendatus.*

ego accipio, qui decem libellos reliquit, de quo ſuprà diximus, fratre P. Craßi Mutiani. Habuit igitur Q. Mutius Lælij filiam maiorem in matrimonio, ab eoq; in Augurum collegium cooptatus eſt, C. Fannio altero genero præterito grandiore. Filiam ſuam Mutius ipſe nuptui dedit ſummo oratori L. Craſſo. à quo ita eſt reueritus, ut magiſtratus petens, cùm omnium candidatorum more circa forum ſupplex ambire populum cogeretur, nunquam adduci potuerit, ut id præſente ſocero ſuo grauiſsimo, & ſapientiſsimo uiro faceret. itaq; rogabat eũ Craſſus, ut à ſe, dũ ineptæ rei inſeruiſſet (quod erat blãdius petere) diſcederet, maiorem uerecundiam dignitatis eius, quàm candidæ togæ ſuæ reſpectum agens. Idem Mutius tanta moderatione erat, ut, cùm de iure prædiatorio conſuleretur, homo peritiſsimus conſultores ſuos nonnunquã ad Furium & Caſſelium prædiatores reijceret, quòd putabat negotium ab his aptius explicari poſſe, qui quotidiano eius uſu callebant. Prætor Aſiam obtinuit, in qua cùm eſſet Rhodi, ſæpe cum dicẽdi magiſtris, præſertim clariſsimo Apollonio contendere conſueuerat, philoſophiam oratoriæ facultati anteponens. Conſulatũ etiã geßit, anno ab urbe cõdita DCXXXVII. *in quo magiſtratu de Dalmatis uictis cũ collega triũphauit. alij collegam ſolũ, idq; ſine cauſa, triumphaſſe ſcribunt. Cùm Sylla, depulſis proſtratiſq; inimicorum partibus. Remp, occupaſſet, ſenatumq; armatus coëgiſſet, & ſumma cupiditate ferretur, ut quamcelerrimè ſenatus C. Marium hoſtem patriæ iudicaret, nec*

quiſquam

quiſquam ſenatorum uoluntati eius reſiſtere auderet, ſolus Scæuola de re interrogatus dicere ſentētiam noluit. quinetiam truculentius ſibi minitante Sylla, licet (inquit) agmina militum, quibus curiam circūſediſti, mihi oſtentes, licet mortem identidem miniteris, nunquam tamen efficies, ut propter exiguum ſenilemq́; meum ſanguinem, reip. hoſtem Marium iudicē, à quo urbs, & Italia conſeruata eſt. Bello etiam Marſico cùm eſſet ſumma ſenectute, & perdita ualetudine, quotidie, ſimul atq; lucebat, faciebat omnibus conueniendi ſui poteſtatem, neq; eum quiſquam illo bello uidit in lecto, ſenexq́; & debilis primus ueniebat in curiam. Idem cōfectus iam ſenectute, præpeditus morbo, mancus, & membris omnibus captus, ac debilis, cùm propter Saturnini tumultum ſenatus capiēda eſſe arma decreuiſſet, haſtili nixus, & animi uim, & infirmitatem corporis oſtentauit, nec patriæ, ne extremo quidem in ſpiritu defuit. Habuit Mutius ſubiratum Lucillium poetam ſatyrarum autorem, à quo etiā carminis licentia impetitus eſt, & quidem patientiſſimè, unde illud eſt Iuuenalis;

Quid refert, dictis ignoſcat Mutius, an non.

Irridens autem Mutium Lucillius, ſic loquentem faciebat in Albutium aduerſarium ſuum,

Quàm lepide lexei compoſtæ, ut teſſerulæ omnes,
Arte pauimento atq; emblemate uermiculato,
Craſſum habeo generum, ne rhetoricoteros tu ſis.

Q. Mutius Scæuola Pont. Max.

P. Mutij, à quo decẽ de iure ciuili libellos eſſe relictos ſuprà demonſtrauimus, filius Quintus cognominem habuit Mutium Augurem, cuius item uita ſuperius ſcripta eſt. Itaq; ſacerdotio diſtinguuntur, ille etenim Augur, hic Pont. Max. fuit. quo ſacerdotio patrem quoq; eius Publium functum oſtendimus. Cæterùm is filius tribunatũ geßit, eoq́; tum in roſtris ſedente ſuaſit Seruiliam legem L. Craſſus, qui cum uiro eloquentißimo poſtea conſulatum geßit Scæuola, cæteroſq́; omnes magiſtratus, præter tribunatũ, quem anno poſt, & cenſuram, quam aut ſemper ſpreuit, aut certe nunquam aſſecutus eſt, in conſulatu legẽ tulit, ne eſſet pro ciue, qui ciuis nõ eſſet. traditur etiã (hunc enim opinor) Q. Scæuola P. filius primus omnium Romæ plurium ſimul leonum pugnam in ſpectaculis curulis ædilitatis edidiſſe. Proconſulatum quoq; Aſiæ obtinuit, quo exituro illud peruenuſtè dictum contigit per dißimulantiam, quam ironiam Græci uocant: nam, cùm rogaretur à Septumuleio Anagnino, cui pro C. Gracchi turbulẽtißimi ciuis capite erat aurum repenſum, ut ſe in Aſiam præfectum duceret, quid tibi uis (inquit) inſane? tanta malorum eſt multitudo ciuium, ut tibi ego hoc confirmem, ſi Romæ manſeris, te paucis annis ad maximas diuitias eſſe uenturum. Prouinciam tam ſanctè tamq́; fortiter adminiſtrauit, ut non modò, ſi quis integrum magiſtratum dicere uellet, Q. Mutium cum appellaret, ſed etiam ſenatus

natus deinceps in eam prouinciam ituris magiſtrati=bus, exemplum, atq; formam officij Scæuolam decre=to ſuo propoſuerit. illud ſigillatim traditur, nullum ibi iudicem ex cohorte ſua iudicandis rebus dare ſoli=tum. Edicto quoq; neſcio cui exceptionem illam addi=dit, extra quam ſi ita negocium geſtum eſt, ut eo ſtari non oporteat ex fide bona. Illud quoq; edixit, ut Græ=ci inter ſe legibus ſuis diſceptarent, atq; alia multa quæ quàm plurimi poſtea magnæ integritatis uiri in ſua tranſtulerunt. Inimiciſſimos uerò habuit pro=pter ſeueritatem ſuam publicanos, genus hominũ mo=roſum, & nihil non ſibi pecuniæ ſtudio indulgeri cu=piens, Romæ tamen, quòd ſplendidiſſimum ex equeſtri or dine eſſet nimio plus, quàm oportuiſſet, potens, Scæ=uola autem ita ſeuerus, ut à iure æquoq; & bono nul=lius cauſa dimoueri, ne tranſuerſum quidem (quod aiunt) unguem unquam potuerit. gloriam iuſtitiæ, & abſtinentiæ eo illuſtriorem ex prouincia retulit, quòd ci=tò deceſſit. nam ſolos nouem menſes Aſiæ præfuit. Ciuili quoq; tumultu Saturnini armatus pro patria ac currit. Omnino moribus ornatiſſimis fuiſſe traditur, nam & parcorum elegantiſſimum, & in multa ſeueri tate comem fuiſſe, & mulis præterea rebus elegan=tem hominem coſtat. fundum habuit, pertenui uilla, ut uix meſſem caperet, cùm eadem ætate uilla Luculli fun dum deſideraret. itaq; uterq; ab agriculturæ peritis in eo reprehenſus eſt. Studia hæc maximè coluit. Ha=bitus eſt præter iuris ciuilis cognitionẽ in patronorũ atq; oratorum quoq; numero, erat enim, & diſciplina

iuris eruditiſsimus, & ingenio prudẽtiaq; acutiſsimus, & oratione maximè limata atq; ſubtili, uerbiſq; ad rem ſumma cum breuitate explicandam mirabiliter accommodatis, ut eum non immerito collega eius Craſſus iuriſperitorum eloquẽtiſsimum, eloquentium iuris peritiſsimum exiſtimauerit. Clariſsima eius oratio fuit in iudicio M. Curij, & M. Coponij apud centumuiros. cùm enim ita ſubſtitutus eſſet Curius poſthumo, ſi is antea moreretur, quàm in ſuam tutelã perueniſſet, Scæuola Coponium ab inteſtato hæreditatem petentem defendit, negauitq;, ſi poſthumus natus non eſſet, locum ſubſtituto factum. ita enim ſcriptum eſſe, ut & naſci eum oporteret, & pupillis decedere. Contrà collega eius L. Craſſus, ex bono & æquo, autore Mutio Augure ſocero ſuo, ſubſtitutum admittendum eſſe contendit, etiam non nato poſthumo, q; id ſenſiſſe teſtator uideretur, ut, etiam ſi non natus eſſet poſthumus, admitti tamen ſubſtitutum uellet. uterq; uerò ita ſe in ea cauſa iactauit, ut omnium iudicio laudatiſsimi diſceſſerint. multa dixit Scæuola de teſtamentorum iure, de antiquis formulis, quemadmodum ſcribi oportuiſſet, ſi etiam non nato poſthumo ſubſtituere teſtator Curium uoluiſſet, quàm captioſum eſſet populo, quod ſcriptum eſſet, negligi, & opinione quæri uolũtates, & interpretatione diſertorum ſcripta ſimplicium hominum peruertere. multa etiam de autoritate patris, qui ſemper id iuris eſſe defenderat, multa quoq; de conſeruãdo iure ciuili. quæ quidem omnia tam peritè, ſcienter, breuiter, preſsè, ornatè explicuit, ut nemo

in popu

in populo fuerit, qui aut expectaret, aut fieri poſſe quidquam melius putaret. Cuius tamen ſententia D. *Marci & Veri conſtitutione reprobata tandem eſt. dixit &* pro P. Rutilio *repetundarum reo, enucleate, & politè. & orationes aliquot ſcriptas reliquit. eiuſdem multa in iure ciuili feruntur dicta. nam & formulam iuriſiurandi condidit, quo in arrogationibus uterentur. & dicere ſolitum ferunt, non eſſe uſurpatam mulierem, quæ, cum* Cal. Ianu. *apud uirum matrimonij cauſa eſſe cœpiſſet, ad diem quartum* Cal. Ian. *ſequentis anni uſurpatum iſſet. nõ enim poſſe impleri trinoctium, quo abeſſe à uiro uſurpandi cauſa ex* XII. *tabulis deberet, quoniam tertiæ noctis poſteriores ſex horæ alterius anni eſſent, qui inciperet ex* Cal. *ſummam uim eſſe dicebat in omnibus arbitrijs, in quibus ageretur ex fide bona, fideiq́; bonæ nomẽ exiſtimabat manare latiſſimè, idq́; uerſari in tutelis, ſocietatibus, fiducijs, mandatis, rebus emptis, uenditis, conductis, locatis, quibus uitæ ſocietas continetur. In his magni eſſe iudicis ſtatuere, præſertim cùm in pleriſq; eſſent iudicia contraria, quid quemq; cuiq; præſtare oporteret.* Ipſe *cùm aliquando poſtulaſſet, ut ſibi fundus, cuius emptor erat, ſemel indicaretur, idq́; uenditor ita feciſſet, dixit ſe pluris æſtimare, addidit centum millia: adeo à uiri boni officio non diſcedebat. pontifices ab eo dictos interpretabatur, q̃ poſſent facere, nexum, quicquid per æs & libram fieret, aut obligaretur, præterquam ſi daretur mancipio, multorumq́; præterea uerborum etymologias conatus eſt ſedulo retrahere,*

quæ fugitiua obliuio maioribus iam tum ademerat. dicebat, ut ex patre etiam audiſſet, pont. neminem bonum eſſe, niſi qui ius ciuile cognoſcet. Primus ius ciuile conſtituit generatim in libros decem & octo redigendo, plurimosq́; auditores habuit, ſed præcipuæ autoritatis, Gallum Aquilium, Lucillum Balbum, Sex. Papirium, C. Iuuentium. ei & Cicero adoleſcens operam dedit poſt Scæuolæ Auguris mortem, ab eoq́; multa didicit, quorum meminit præcipuè de legibus, cùm de ijs agit, qui ſacris defuncti alligentur. eum ita probauit Scæuola, ut diceret fore, ut Mariana quercus in Arpinati, quam Cicero carmine celebraſſet, caneſceret ſeculis innumerabilibus. is quanquam nemini ſe daba t ad docendum, tamen, conſulentibus reſpondendo, ſtudioſos audiēdi docebat. fit autem, ut quum tot ſint Scæuolæ, multa circunferantur, quæ ad quem pertineant, incertum ſit, niſi aut prænomē, aut ſignum aliud adijciatur. nā, & ſi pontifex dicitur, neſcias patrē'ne an filium accipi oporteat, ut illud, quod eſt apud Macrobium, ſolitum Scæuolam pontificem dicere, qui ferijs indictis conceptis'ue opus feciſſet prudens, expiare non poſſe, quod tamen Varro innuit ad filium pertinere, quum ſcribit, prætor, qui illis ferijs prudens ſit fatus, ex Q. Mutij ſententia ambigi eum expiari, ut impium non poſſe. Itemq́; illud, Scæuola (inquit) conſultus, quid agi ferijs liceret, reſpondit, quod prætermiſſum noceret. tametſi hæc promiſcuè dicta libentius ad filium retulerim, qui eſt celebrior habitus, iuris præſertim cognitione, niſi quæ aut temporum aut

alia im

alia impediat ratio. Illud uerò, quod legitur, pertuliſſe Q. Mutium multa aſperè, & ferociter, & liberè in ſe dicta, ad utrum referemus? Augurem, in quo genuinum fregit Lucillius? an pontificem? qui proconſulatu Aſiæ, ac reliqua ſeueritate inimicitias ſibi publicanorum conflauit? & illud, quod inter moderationis animi exempla in Q. Scæuola excellẽtiſſimo uiro adnotatum eſt. teſtis nanq; in reum productus, cùm id reſpondiſſet, quod ſalutem periclitantis magnopere læſurum uidebatur, diſcedens adiecit, ita ſibi credi oportere, ſi & alij idem aſſeueraſſent, quoniam unius teſtimonio aliquem credere peſſimi eſſet exempli. & religioni igitur ſuæ debitam fidem, & communi utilitati ſalubre cõſiliũ reddidit. Sed (ut ad huius certa & propria reuertamur) orta inter Syllam & Marium contẽtiõe, quũ pro Sylla ſenſiſſe crederetur, Marianiq; urbem inuaſiſſent, ſub ſpecie habendi ſenatus, inſtigante Mario filio tũ Cos. Damaſippi prætoris iuſſu (alij Damã, quidã Damaſciũ tradũt) omnis nobilitas cõuenit. obſeſſaq; curia, ſic de ſenatu, quaſi de carcere, q iugularẽtur, educti tũ Scæuola fugiẽs, & ueſtales amplexus aras, ad Marij funus in curia Hoſtilia à C. Fimbria iã grandis natu trucidatus eſt ita, ut ſanguine ſuo ſacrariũ, & ſimulachrũ Veſtæ reſpergeret. Quẽ cùm ex uulnere aliquãtiſper recreatũ Fimbria, ac poſſe uiuere cõſpexiſſet, adiecit ſceleri ludibriũ. Scæuolã enim apud populũ accuſare inſtitit, eiq; diẽ dixit. interrogatus deinde, qd de eo ſecus dicturus eſſet, cui ꝓ ſanctitate morũ, ſatis digna laudatio reddi nõ poſſet, ille (ut erat fu

rioſus atq; inſaniſsimus) reſpondit, ſe obiecturũ illi, ꝗ parcius neq; totũ corpore telũ recepiſſet. Attamẽ Scæuola obijt, corpusq; inde in Tyberim proiectũ eſt. Hũc uir optimus, tẽperãtiæ ac prudẽtiæ ſpecimẽ, infeliciſsimũ exitũ fortunæ iniuria eſt perpeſſus. mors eius tãtũ potuit, ut omnes ciues ſuos perdiderit, quos quia ſeruare per compoſitionẽ uolebat, ipſe ab eis interemptus eſt, neq; id imprudens: nam, cùm dicere ſoleret, ſe id fore uidere, quod factum eſt, poſſetq; ſuas partes extra urbem ſequi, ſe id malle prædicabat, quàm, cùm diſceſsiſſet, armatum ad patriæ mœnia accedere. Lucanus tamen, ante Marij patris mortem ſignificare uidetur extinctum eſſe Scæuolam, illis uerſibus:

Te quoq; neglectum uiolatæ Scæuola dextræ,
Ante ipſum penetrale deæ ſemperq; calentes
Mactauere focos. paruum ſed feſſa ſenectus
Sanguinis effudit iugulo, flammisq; pepercit.
Septimus exequitur repetitis faſcibus annus.
Ille fuit uitæ Mario modus.

Error Blondi. Quam necem Blondus magno errore Mutio Auguri aſcribit. ut contrà Mediolanenſis Cotta huic illud de reijciendis ad Furium & Caſelliũ conſultoribus, quod nos ſuprà Auguri tribuimus. neq; minus imperitè Zaſius ab Augure ad hunc transfert illud de domo eius à Cicerone ſcriptũ in perſonam L. Craſsi, quæ fuerit habita totius oraculũ ciuitatis, & de ſeditione Gracchana, cuius tempore non hic, ſed pater eius P. Mutius Cos. fuit. Hunc antiquiſsimum ferunt inter eos, quorũ ex libris confecerit Iuſtinianus Pandectas iuris ciuilis,

Error Cottæ.

Error Zaſij.

unumq;

unumq́; tantum ibi librum eius acciri definitionum.

C. Aquilius Gallus.

AQuilij generis nobilitas utinam tam egregio quàm ueteri facinore conſtaret. Siquidem inter coniuratos reducẽdi Tarquinij regis per proditionẽ, Aquilij ex ſorore Collatini Cos. nati, legũtur, & Cos. C. Aquilius anno XXIII. poſt pulſos reges, aliquotq́; deinde Corui, Floriq́;. Galli cognomine primus inuenitur L. Aquilius, q prætor Siciliã obtinuit anno ab urbe condita DLXXVIII. Hac ortus familia C. Aquilius Gallus eques Rom. à Q. Mutio Pont. Max. ius ciuile didicerat. cũq́; acutus eſſet & exercitatus, promptam & paratam in agendo, & reſpondendo celeritatẽ obtinuit, fuitq́; maximæ autoritatis apud po. Ro. & res multas iudicabat, trãſactionibusq́; ſeſe interponebat, & peritiſsimus exiſtimatus eſt. itaque regnum quoddam eius iudiciale erat, cuius gratia à petendo etiam cõſulatu abſtinuit, cùm præterea morbũ iuraſſet. Ipſe Seruium Sulpitium ius ciuile docuit, & ab eo illuſtratus eſt. nam alioqui ſcripta eius nõ talia fuere, quæ in poſterorũ manibus magnopere uerſata ſint, atq́; expetita. Celebre illud eſt æquitatis eius exẽplum, nam cùm C. Viſellius Varro graui morbo correptus, trecenta millia numûm ab Octacilia Laterenſi, cum qua commercium libidinis habuerat, expenſa ferri ſibi paſſus eſſet, eo conſilio, ut, ſi deceſsiſſet, ab hæredibus eam ſummam peteret, quam legati genus eſſe uoluit, libidinoſam liberalitatem debiti nomine colo-

rando, euaſit deinde ex illa tempeſtate aduerſus uota Octaciliæ. quæ offenſa, quod ſpem prædæ ſuæ morte non maturaſſet, ex amica obſequenti ſubitò diſtrictã fœneratricem agere cœpit, numos petendo, quos ut fronte inuerecunda, ita inani ſtipulatione captauerat. de qua re C. Aquilius uir magnæ autoritatis, & ſcientia iuris ciuilis excellens, iudex adductus adhibitis in conſiliũ principibus ciuitatis, prudentia, & religione ſua mulierem repulit. quod ſi eadẽ formula & Varro damnari, & aduerſaria abſolui potuiſſet, eius quoq; non dubito quin turpem & inconceſſum errorẽ libenter caſtigaturus fuerit, nũc priuatæ actionis calumniã ipſe compeſcuit, adulterij crimen publicæ quæſtioni iudicandum reliquit. Remp. etiam attigit, & optimatiũ partibus adhæſit, id eſt, ijs, qui diligere patriã uidebantur. Domum habuit in colle Viminali, cõſenſu omnium, multo cæteris omnibus Rom. ædibus illo æuo pulchriorem, ut exiſtimari poßit, ſecundum noſtrorũ hominum in ueteribus pecunijs æſtimandis diligentiã, ducentis circiter millibus noſtratium aureorum habitaſſe Gallus, eius nonnulli hodieq; oſtendi fundamenta apud Suſannæ autores ſunt, quod an ad iuriſperitũ referendum ſit, fruſtra dubitat Zaſius. Inter repentinæ mortis exempla numeratur P. Quintius Scapula, qui apud hunc cœnans repente animam efflauerit. Filium etiam habuit Gallus, quem uiuens amiſit. Vixit cũ M. T. Cicerone familiariter, collegæ enim in prætura fuerunt, eumq; orãtem iudex non ſemel audiuit. iuriſdictionem etiam de ambitu exercuit. Solebat Gal-

lus

lus, cũ de littoribus ageretur, quærentibus ijs, ad quos ea res pertinebat, quid eſſet littus, ita definire, qua fluctus eluderet, deſcribẽs ſcilicet per translationes uerbi ex ſimilitudine cum quadam ſuauitate, ut oratores, & poëtæ ſolent. Ac, ſi quando aliquis ad eum quid tale retulerat, ut de facto quæreretur, quia id nihil ad ius pertinebat: ad Ciceronem, inquibat Gallus oratoris munus eſſe interpretans. Cumq; Gallus de dolo malo formulas protuliſſet, euerriculum malitiarũ omniũ (nam antea in tutela tantum XII. *tabulis & circũſcriptio adoleſcentium lege Plectoria, & ſine lege: iudicijs, in quibus ex fide bona agebatur, dolus malus erat uindicatus) quærente de eo Cicerone, quid eſſet dolus malus, reſpondebat luculenter, ut homo peritus definiendi, cùm eſſet aliud ſimulatum, aliud actũ. Huius uiri prudentiam Populus Rom. in cauendo, non in decipiendo perſpexit: iuris enim ciuilis rationem nũquam ab æquitate ſciungebat. Multos annos ingeniũ, laborem, fidem ſuam Populo Ro. promptam expoſitamq; præbuit. Denique ita iuſtus, & bonus uir fuit, ut natura non diſciplina conſultus eſſe uideretur, ita peritus, ac prudens, ut ex iure ciuili non ſcientiam ſolùm quandam, uerùm etiam bonitatem ei natam appareret. Eius tantum fuit ingenium, & prompta fides, ut, quicquid inde haurires, purum liquidumq; te haurire ſentires, ideoq; reſponſa eius maximæ apud iudices autoritatis erant: ex quibus multa adhuc in libris Digeſtorum extant, celeberrimum illud de poſthumis nepotibus hæredibus inſtituendis.*

L. Lucillius Balbus.

L. Lucillius Balbus, doctus, & eruditus ac peritiſsimus homo, & ipſe Seruium Sulpitium inſtruxit in iure ciuili. In agendo, & reſpondendo conſiderata tarditate utebatur. Eius quoq; ſcripta parum uerſata ſunt in poſterorū manibus, ſed à diſcipulo Seruio maxime illuſtratus eſt. Is plurimum conſulebatur. Dedit & Stoicæ philoſophiæ operā, qua in diſciplina tantos progreſſus habebat, ut cum excellentibus in eo genere Græcis compararetur. Itaq; etiam Antiochus Græcus philoſophus ei opus ſuum quoddā miſit, ex quo eum Cicero partes Stoicorum in ſuis libris defendentem fecit. P. etiam quendam Octauium Balbum iuriſperitiſsimum, ingenio prudentiſsimum, fide, religione, officio diligentiſsimum, nominat in oratione pro Cluentio Habito, & in Verrem, qui aliquando iudex fuerit. Vt idem eſſe poßit, ratio temporis, ut non poßit, uarietas nominum facit. De origine aut antiquitate gentis uix quicquā comperi, ut inter nouos homines numerari Lucillius poßit. fuit eodē nomine poëta ſatyrarum apud Latinos autor, & qui primus cōdidit ſtyli naſum, ætate paulo ſuperior Balbo: ex Aurūca.

Cn. Aufidius, aliȷq́ꝫ.

CN. etiam Aufidium ſignificat Cicero inter iuris peritos fuiſſe, licet eum omiſerit Pomponius. Is, cùm eſſet cæcus, tamen & in ſenatu ſententiam dicebat, cùm eſſet prætorius, nec amicis deliberantibus

deerat, & Græcam ſcribebat hiſtoriam, multumq; ui debat in literis. Et, ut una defungamur opera, idem Ci cero aliquot ſparſim enumerat circa hæc tēpora, aut paulo ante, à Pomponio præteritos, credo quòd nihil ſcripti reliquerant. in ijs eſt C. Aculeo matertera Ci ceronis uir, qui cū L. Craſſo oratore familiariter mul tumq; uixit, filiusq; eius C. Viſellius Varro conſobri nus Ciceronis. C. Fimbria, Q. Lucretius Viſpillo, C. Bilienus, P. Quintilius, M. Marcellius, L. Valerius ille facetiſsimus, Ciceroni familiaris, cū quo per literas ſe ſtiuiſsime iocatur, & ſodalem ſuum nuncupat, ſed & P. Conſa. quem facetiſsime irriſit Cicero, nam, quū in iudicio de re quadam teſtis interrogatus, negaſſet ſe quicquam ſcire, fortaſſe de iure interrogari te putas, inquit Cicero. alios præterea recenſet non tam ciuilis quàm aut pontificij, aut publici, ut L. Poſthumiū, aut Auguralis iuris peritos, ut Ap. Claudium æqualē ſuū, à quo ſcriptos ad ſe libros de iure Augurali indicat. Hos igitur oēs nobis non eſt uiſum longius attingere.

C. Iuuentius.

C. uel (ut apud Ciceronem eſt) T. Iuuentius, Q. Mutij Pont. Max. & ipſe auditor fuit, præcipuæ autoritatis, nam & oratoriam exercuit, & in priuatis cauſis multum uerſabatur, nimis ille quidē lentus in dicendo, & penè frigidus, ſed & callidus, & in capiēdo aduerſario uerſutus, & præterea nec indo ctus: & magna cum iuris ciuilis intelligētia. Cuius au ditor P. Orbius, Ciceronis ferè æqualis, in dicendo nō

nimis exercitatus, in iure autem ciuili non inferior, quàm magiſter, fuit. Itaq; ne huius quidē Iuuentij ſcripta ualde in manibus hominum uerſata ſunt. Hūc etiā Seruius Sulpitius audiuit, & crebram in libris ſuis mētionem eius faciebat. Familiæ non in poſtremis claritas. Primum legi T. Iuuentium prætorem anno urbis conditæ DLX. *qui peregrinam iuriſdictionē habuerit, neq; multo poſt Cos. M. Iuuentium, tum eiuſdem prænominis prætorē, qui ſit à pſeudo Philippo in Macedonia cum exercitu cæſus. & poſt iuriſperitū ille, uita & morte conſentaneus, & merito appellatus uir ſanctiſsimus Iuuentius Lateranēſis, qui bello ciuili Antoniano, cùm diu egregiā Reip. operā præſtitiſſet, & ſe tādem deceptū perfidia M. Lepidi intelligeret, cui ualde ſuaſerat, ne ſe cū Antonio cōiungeret, gladio ſe ipſe transfixit, uir & fidei & animi in patriā ſingularis. fuit per idē tēpus is quoq;, cuius mellitos oculos laſciuo carmine celebrat Catullus, cognomen omnibus unū propémodū datur, ſed inconſtantia codicū uariū. Talpas enim, Taluas, Caluas, Heluas, dictos reperias.*

Sex. Papirius.

INter auditores eiuſdem Q. Mutij, quorū ſumma extitit autoritas, fuit & Sex. Papirius, quem etiam Seruius Sulpitius & audiuit, & ſcriptis ſuis, parum per ſua ipſius monumenta celebrem, illuſtrauit. originem gentis & titulos in Papirio maiore executi ſumus. Huius Papirij prænomen ex Sex. in L. mutare nititur Zaſius ratione imbecilli.

Error Zaſij.

P. Ser

P. Seruius Sulpitius.

SVlpitiorum familia Romæ nobiliſſima antiquiſſimaq; fuit, ut ex qua oriundus Galba Imperator, paternam originem ad Iouem, Minoemq; retulerit, propoſito etiam ſtemmate, in atrio palatinæ domus. relictam in Hetruria ſobolem ferunt ex Glauco Minois filio, qui bello illis gentibus illato captus Vetuloniæ ſubſtiterit. Multi tamen Sulpitij, ſub liberatam à regibus Romam illuſtres cognomento Camerini coniecturam faciunt gẽtem Camerio oriundam fuiſſe, utcunq; uaria gentis cognomina atque honores exequi hoc loco non uacat. Illud non prætereundum, ex Sulpitijs Galbis Auguſtum patremq; eius inter iuriſperitos à nonnullis numerari. nam pater modicæ in dicendo facultatis, cauſas induſtrie actitauit. filius inter liberales diſciplinas attendit & iuri. Sed res eorum geſtas eleganti libello Suetonij inter Cæſares relatas repeti ſuperuacaneum eſt. Itaq; redeo ad Seruium Sulpitiũ, cui quidam prænomen P. addũt, Cicero etiam Rufi & Lemoniæ cognomina. Rufum quidẽ Sulpitium primũ dictũ inuenio poſt Camerinos, Coſſos, Cornutos, trib. conſularem anno, quo urbs à Gallis capta ſit, ut inde durarit in gente. Cæterùm ſignificare uidetur Cicero quodam loco, gentem Seruiam præcipuam quandam & à Sulpitia diuerſam fuiſſe, cùm ait ad alluſionem nominis fingi poſſe, originem à Seruio rege Ro. traxiſſe. Vtcũq; ſit, auus Seruij huius nulla illuſtri laude celebratus: pater Q. Seruius equeſtrem locũ non

exceßit.Itaq; P.Seruius Sulpitius Rufus Lemonia, cu ius nunc uitam ſcribimus, memoriam generis ſui propè intermortuam uirtute renouauit. Is adoleſcentiæ ſuæ annos eloquẽtiæ exercitationibus philoſophiæq; impendit, eiusq; adipiſcendæ gratia Rhodum eſt cum Cicerone profectus, quo melior eſſet, & doctior, & inde ut redijt, cùm in eloquentia, & patronorum numero principi cuiuis par eſſe poſſet, maluit tamen in iure ciuili primum, quàm in eloquentia Ciceroni proximum locum obtinere. Scribit autẽ Pomponius, cùm in cauſis orandis Seruius primum locũ aut certe poſt M.Tullium obtineret, dici ad conſulendum Q. Mutium Pont. Max. de re amici ſui ueniſſe: cumq; reſpõſum Mutij de iure Seruius parũ intellexiſſet, iterumq; Mutium interrogaſſet, ne ſecundum quidem reſponſum percepiſſe, itaq; obiurgatum à Mutio, quòd diceret turpe eſſe patricio & nobili uiro, & cauſas orãti, ius, in quo uerſaretur, ignorare. ea ueluti contumelia tactum Seruiũ, ait Pomponius iuri operã dediſſe, ſub Gallo Aquilio, Lucillio Balbo, Sex. Papirio, C. Iuuentio. Iuris autem ſcientia ita excelluit, ut omnes nõ eiuſdem modò ætatis, ſed eos etiam, qui antea fuiſſent, longe ſuperauerit. Et ſi enim iuris ciuilis magnũ uſum multi ante Seruium habuerant: is tamen primus arte quadam eam ſcientiam pertractauit. dialecticã enim adhibuit, qua confuſum antea ius in partes diſtribueret, definiret, interpretaretur, diſtingueret, regulam denique haberet, qua uera à falſis dignoſceret, uideretq;, quæ quibus propoſitis eſſent, quæq; non eſſent

conſe

conſequentia. adiunxit & literarum ſcientiam, & loquendi elegantiam. cumq; diſcendi cauſa duobus peritiſsimis operam maximè dediſſet, L. Lucillio Balbo, C. Aquilio Gallo, Galli hominis acuti, & exercitati, prõptam & paratam in agendo, & reſpondendo celeritatem, ſubtilitate, diligentiaq; ſuperauit, Balbi docti & eruditi hominis in utraq; re conſideratam tarditatem uicit expediendis conficiendisq; rebus. ſic & habuit, quod uterq; eorũ, & expleuit, quod utriq; defuit. Itaq; ſapientiſsime, cum duæ ciuiles artes ac forenſes plurimum & laudis haberent, & gratiæ, perfecit, ut altera præſtaret omnibus, ex altera tantum aſſumeret, quantum eſſet, & ad tuendum ius ciuile, & ad obtinendam ſenatoris dignitatem ſatis. Reip. *quoq; aſsiduè ſe dedit. in qua, quod memoriæ proditum ſit, hæc ferè egit. Quæſturam cum L. Murena petijt, priorq; renunciatus eſt, & ſortitus prouinciam Hoſtienſem, non tam gratioſam, & illuſtrem, quàm negotioſam & moleſtam, in ea fere nomen eius conſedit, nullum enim ei ſors campum dedit, in quo excurrere uirtus & cognoſci poſſet. Inde ſe ad iuris exercitationem cauendi, reſpondendi, ſcribendi contulit, plenum ſolicitudinis & ſtomachi ius ciuile didicit, multũ uigilauit, laborauit, præſto multis fuit, multorum ſtultitiam perpeſſus eſt, arrogantiam pertulit, difficultatem exorbuit, uixit ad aliorũ arbitriũ, nõ ad ſuum, multas indignitates deuorauit. Præturã inde longo interuallo cum eodẽ Murena petijt, at prior deſignatus eſt. in qua caſu nullos ludos edidit, cùm collega magnificẽtiſsimos exhibuiſſet,*

Quæſtionem peculatûs ſorte habuit, in quā Reip. gratia multos & lædere non infimos uiros, qui publicam pecuniam auerterant, & ſcribam damnare neceſſe habuit. Functus prætura exire in prouinciam noluit. Cū Cicerone in omni conſuetudine, & reip. adminiſtratione uixit coniunctiſsimè. ſtudioſum etiam ſui habuit M. Catonem Vticenſem, Ciceronis conſulatu, ipſe Seruius in inſequentem annum petijt: ſed declaratis Sylla no ac Murena repulſam ipſe tulit, accuſauitq; ambitus Murenam Seruius per filium, quod flagrātibus comitijs tam conſtanter denūciarat, ut minitari interim non deſtiterit, ſe, quiſquis collegarum ambitum exercuiſſet, accuſaturum: legem etiam ferri de ambitu nouam flagitauit, lata eſt grauiore, quàm cæterarum, in reos pœna, ita ut ne morbi quidem excuſationem admitti uoluerit, quin ad comitia iretur. cōfuſionem etiā flagitiorum flagitauit, prorogationem legis Maniliæ, æquationem gratiæ, dignitatis, ſuffragiorum: ædilitios iudices eſſe uoluit, loca non dari in circo aut foro amicis aut tribubus. deniq; abiecto propémodum petitoris munere, accuſatoris partes aſſumpſit. Quæ omnia tametſi irrideat Cicero, eiq; forte apud imperitam plebeculam offecerint, negari tamen non poteſt iuſti ac grauis & incorrupti ciuis fuiſſe, & quin ipſe plus gloriæ ex repulſa, quàm corruptores ex adepto conſulatu, retulerit. Poſt octo deinde annos, cùm turbata rep. neq; Coſs. creatis, res ſæpe ad interregnum rediſſet, ipſe interrex ad extremum creatus, autore ſenatu, conſtituendæ ciuitatis, tumultuſq; ſedādi cauſa, dedit

operam

operam, ut Cn. Pompeius Magnus ſolus Cos. crearetur, ipſumq́; ad v. Cal. Mart. mēſe intercalario Conſulem renunciauit. Ipſe ſequenti anno, cùm ſe in conſulatu competitorem M. Catoni profeſſus eſſet, ingrati nomen apud pleroſq; non effugit. Catoni tamen nimia ſeueritate in ea petitione uſo, neq; ambire populum de more ſuſtinenti, iam in petendo cautior, ſine ulla tamen, uel ipſius Catonis teſtimonio, corruptela, prælatus eſt, collegamq́; habuit M. Marcellum. In eo magiſtratu hæc ferè memoratu digna ab eo geſta eſſe traduntur. Ciceronem in Ciliciā prouinciā cum imperio profecturū, legionibus militum, quibus ea contra Parthorum incurſiones defendebatur, ſupplementū in Italia cùm ſcribere ſenatus cōcederet, Seruius Cos. nō permiſit. Et, cùm primis temporibus collega eius adimere prouincias Gallias C. Iulio Cæs. ante tempus uellet, idq́; ad ſenatum retuliſſet, ne'ue abſentis in petēdo conſulatu ratio haberetur, Seruius bellum ciuile cō moueri hac Marcelli acerbitate intelligens, reſtitit, ſenatumq́; accuratiſſimè monuit, collectis omnibus bellis ciuilibus, ut & illa timerent, quæ ab alijs inflicta Reip. uulnera inteſtinis ſeditionibus meminiſſent, ſcirentq́;, eū ſuperiores, nullo tali exemplo antea in rep. cognito, tā crudeles fuiſſent, quicūq; poſtea Remp. oppreſſiſſet armis, multo intolerabiliorem futurū. quod enim exemplo fieret, id etiam iure fieri exiſtimari, addi præterea afferriq́; à nouis multa de ſuo. neq; toto cō ſulatu deſtitit prædicere, quàm eſſet peſtiferū futurū bellum, uicit tamē uel dignitas uel fatum Reip. factūq;

eſt S.C. pridie Cal. Oct. ut proximo anno circiter Cal. Mart. de prouincijs ageretur. Rê inde ſæpius dilata, multis conditionibus utrinq; propoſitis, neq; conuenientibus, tandem ciuile bellum, carnis complutæ, neq; putrefactæ, ſed ab auibus direptæ, prodigijsq; alijs præmonſtratum, erupit, initio anni ab urbe condita ſeptingeteſimi tertij. In quo Seruius eam eſt moderationem ſecutus, ut & , quoad licuerit, à bello abeſſet, neq; tamen deſtiterit, & conciliare pacem, & Reip. dignitatem defendere. nam, cùm, pulſo ex Italia Pompeio, Romam Cæſar cum exercitu ueniſſet, ſenatu paucorũ habito, in quo Seruius, ualetudinis impedimẽto retentus Romæ, interfuit, ita eſt locutus, ut diceret (tanta fuit, hominis conſtantia) neq; placere ſibi Cæſarem cum Rep. bellum gerere, neq; in Hiſpanias, ut facturum apparebat, ad Pompeij legatos exercitusq; oppugnandos proficiſci, tentandam pacem, & Pompeium Senatumq;, qui cum eo magna ex parte ab urbe fugerat, in Italiam Romamq; reuocandos, nihil deniq; prætermiſit aut querelarum aut monitorum. quæ cùm fruſtra dixiſſet, Cæſare in Hiſpanias profecto, ipſe cum Cicerone, etiam tum in Italia circa ſua prædia commorante, locutus, tãdem eſt, ne Reip. deeſſet, in Africam profectus. ibi Iubam regem, patres Reip. ſecutum, C. Curione Cæſaris legato fuſo, fugato, cæſo, Vticam deduxit. Sequenti anno, Cæſare, poſt uictum Pharſalico prælio Pompeium, potito rerũ, Seruius finem ſibi belli fecit, & in Græciam ſe cõtulit. in Italiam enim neq; audebat, neq; (q, M. Antonio Cæſar Alexandria ſcripſerat

pſerat, prohiberet omnes ſenatores Italia: niſi quorũ ipſe cauſas cognouiſſet, ut ſcilicet uafer tyrannus eam indulgentiæ umbram ſuo ſceleri nefario prætenderet) licebat. Ibi aduentu Cæſaris in Italiam diutius expecta to, nunc ſe Athenis, nunc Sami alijsq́; Græciæ locis con tinuit, ſcholisq́; etiam Græcorum more habitis patri= cios Rom. inq́; his M. Brutum frequenter audito= rem adhibuit, cùm de iure pontificio, qua ex parte cũ ciuili coniungeretur, diſputabat, ſolatia tanti ma= li interim à ſtudijs petens. Cùm Cæſar tandem reuertiſſet, non modò reſtitutus ab eo, ſed Græciæ quoq́; præfectus eſt. Quam prouinciam aliquãdiu ille ſumma moderatione, ſummaq́; iuſtitia, ac prudẽtia ſin gulari adminiſtrauit. Ibi M. Marcello collegæ ſuo per Magium Chilonem clientem interfecto, funus nobiliſ= ſimum, monumentumq́; Athenis in Academiæ Gymna= ſio faciundum curauit. Reuerſus in Italiam, Cæs. tã dem interfecto, autor Senatui decernendi fuit, ne qua tabula poſt Idus Mart. quo die cæſus ille fuerat, ullius decreti Cæſaris aut beneficij figeretur. Mox tamen tu multuante Antonio Cæſarianisq́;, deſperata Rep. iace bat, & ad tempus abfuit Roma. Octauio inde, qui poſtea Auguſti honorem, ab oppreſſa Repu. extorſit, magis quàm meruit, in Seruij ſententiam decretum à Senatu eſt, ut omnes magiſtratus ei ante tempus anna= lium legum petere liceret, q; is Antonio, concitatis ue teranis ad urbem diripiendam properanti, reſtitiſſet. Cumq́; menſes aliquot ſumma autoritate, & optime de Rep. ſentiens Seruius uiguiſſet, bello tandem per

M. Antonium triumuirum ſceleſtiſſimum ciuem in Remp. renouato, cum ille Mutinæ D. Brutum obſideret, creatus à ſenatu Seruius legatus cum L. Philippo, & L. Piſone conſularibus, ad M. Antonium, ſi fieri poſſet, à perditis conſilijs ad ſanitatem, pacemq́; reducendum, legationis eius curam, quoad potuit, ualetudinis excuſatione uehementer deprecatus eſt, quod cùm non impetraſſet, itinere iam, ſed nondum legationis munere confecto, ingraueſcente morbo, extinctus eſt, uxore ac filio ſuperſtitibus, Hircio, & Panſa Coſs. Ei de more, quod in legatione mortem obijſſet, Cicero pedeſtrem ex ære ſtatuam faciendam & in roſtris collocandam, funusq́; & ſepulchrum, Romam relato ampliſſimum ſumptu publico condendum grauiſſima oratione contendit. poſitam ſtatuam & ætate ſua extitiſſe pro roſtris Auguſti, corpusq́; eius publico funere elatum Pomponius, & D. Hieronymus apud Euſebium autores ſunt. Cæterùm, quod adhuc benignitate fortunæ orationem Ciceronis in manibus habemus, eaq́; ſingulari uiro grauiſſimum & uirtutis, & doctrinæ teſtimoniũ præſtat: nos plura de eo ſcribere ſuperſedebimus. conſtet modò hominem iuſtitia, fide, pudore, temperantia, grauitate, uirtutibus deniq; omnibus excelluiſſe. Vxorem habuit Poſthumiam, quam adulterio à C. Cæſare corruptam, conſtans opinio eſt, filium Seruium, ſtudijs (ſi Ciceroni credimus) deditiſſimum, moribusq́; & uirtute præſtantem: cuius etiam operum autoritate Feſtus non raro utitur. Eum ſcribit idem Cicero militaſſe cum Cæſare: & ad obſidendum Brunduſij Pompeiũ

à patre miſſum, quod poſtremum per iracundiam ſcilicet dictum eſt. Reliquit *& filiam, quam in matrimonium duxit* Q. Tubero *iurecõſultus: cuius uita paulo pòſt ſuo loco ponetur.* Scripta *ſua de iure* Seruius *pater multa iam tum uiuus edidit: quibus nulla fuiſſe ſimilia* Cicero *tradit. plæraq; eorum ſcripta ad* Cercinnam *inſulam, eumq; ibi aliquandiu uixiſſe* Pomponius *ſignificare uidetur: ambiguis tamen neq; ſat integris uerbis. nam de* Sicyone *quod ait* Zaſius, *non puto ad illa tempora aut perueniſſe* Aquilium, *aut* Seruium *didiciſſe ab eo ciuile ius: qui ipſe iam tum grandis natu morti quàm diſciplinæ aptior erat. ſunt, qui & uerſiculos ab eo, & quidem interdũ lubricos, & laſciuiuſculos factitatos ſcriptum reliquerint.* Feſtus *eum in duodecim ſæpe citat.* Pomponius *centum prope octuaginta libros à* Seruio *relictos tradit: in his duos ad* Brutum *perquam breuiſsimos, ad edictum inſcriptos, quam partem iuris ille primus ſcripto attigit.* Plinius *addit commentationem ab eo factam, quamobrem menſa linquenda non ſit. quod addit* Zaſius: *commentationem & librum ab eo compoſitum de claris iuriſconſultis, exemplo* Ciceronis, *cuius extat de claris oratoribus opuſculũ: utinam uerè diceretur, & ille labor extaret: melius dignitati huius ordinis quàm noſtra hac opera cõſultũ eſſet: ſed* Zaſius *nimirũ fallitur, neq;* Põponius *aliã quã præceptorũ ſuorũ habitã à* Seruio *in eius opibus mẽtionẽ oſtendit.* Cuius *tamẽ ex tã multis monimẽtis nihil ad nos peruenit, præter epiſtolas duas ad* Ciceronẽ *ſcriptas, ſed eas ea*

Error Zaſij.

Error Zaſij.

prudentia, eaq́; uerborum, ac ſententiarum elegantia, & ſubtilitate, ut de toto homine iudicium inde facere poſſimus. Illud ad extremum addemus, tãtam ei curam omnis iuris percipiendi fuiſſe, ut non dubitauerit diligentiſſime per literas interrogare M. Varronem, *quid fauiſſæ uerbum in iure cenſorio ſignificaret, ut diſcãt noſtrates hi iuris profeſſores, non tam pro nihilo cognitionem proprietatis uerborum, & literarum politiorum profeſſionem ducere. eas oſtendit* Pompeius Feſtus *fuiſſe locum iuxta templa, in quo fuerit incluſa aqua: aut in* Capitolio *cellis ciſternisq́; ſimiles, ubi reponi ea conſueuerint, quæ facta eſſent in templo uetuſtate inutilia.* Reliquit *etiam* Seruius *ingentem diſcipulorum numerum: qui poſt* Trebatium *ordine referentur.*

C. Trebatius Teſta.

C. Trebatius Teſta, *eques* Ro. *iureconſultus, nullis, quod ſciam, maioribus illuſtris, adoleſcens in amicitiam, fidemq́;* M. Tullij Ciceronis *oratoris* V. C. *ſe contulit, eoq́;, dum uixit, patrono fortunarum ſuarum & honoris eſt uſus. nam primum, cùm ſe* Cicero Pompeio Magno *annonæ per omne imperium præfecto legari paſſus eſſet, eum ſecum in prouinciam ducere, domumq́; commodis, & ornamentis omnibus honeſtiſſimũ reducere in animo habuit*. Deinde, *ubi id longius fieri mutariq́; fere ſententiam ſuam uideret,* Cæſari, Gallias *tunc cum imperio obtinenti,* Trebatium *cũ literis miſit, & ſæpe per literas diligentiſſime cõmendando*

dando, effecit, ut in ſamiliaritatem Cæſaris intimam perueniret, utq; ei Cæſar tribuni militum ſtipendia, dempto etiam militiæ labore, deſerret. Quã ab urbe abſentiã initio, quòd in loca inamœna, & barbara ueniſſe ſibi uidebatur, uix ferebat Trebatius, miroq; urbis & urbanitatis deſiderio tenebatur. paulatim tamẽ & Ciceronis adhortationibus, & Cæſaris gratia retẽtus in caſtris, in patriam non ſine magnis emolumẽtis rediit. Quo magis miror, Zaſium credidiſſe, Trebatiũ inſigni inter optimates dignitate, ſecutũ Pompeianas partes, interuentu Ciceronis reſtitutionẽ à Cæſare impetraſſe, ac tum demum, quæ diximus, commoda cõſecutum. Fuit igitur poſtea Trebatius ſemper ex intimis ſamiliaribus Cæſaris. Orto ciuili bello Cæſariano, quod Ro. Remp. ad extremũ funditus euertit, orare, obteſtariq; Ciceronẽ Trebatius literis non deſtitit: ut uel ſe Cæſari coniungeret, ſpe certa ſucceſſus, & cõmoda belli omnia cum Cæſare communia habẽdi, uel, ſi ſenectutis excuſatione in detrectando bello uti uellet, in Græciam ſe longe à bellis ad ſolitudinẽ otiumq; conferret. iniquo animo paſſus Cicero à Cæſare ſecũ per Trebatii potius quàm per eius literas agi, nihil aliud reſpondit, quàm ſe nihil neq; dignitate ſua, neq; Rep. indignum eſſe facturum. Cæſare inde ex urbe ad Hiſpanias profecto, tẽtatoq; per Trebatium Seruii Sulpitii cum Cicerone colloquio, tandẽ Cicero ad Põpeium in caſtra ex Italia profectus eſt. Occupata deinde per Cæſaris tyrannidem Rep. fretus eius beneuolentia Trebatius, adeunte quondam Cæſarem cum

Error Zaſii.

pluribus honorificentiſſimisq́; decretis ſenatu, ſedentem eũ pro æde Veneris genitricis admonuit, ut P.C. *aſſurgeret. quod ille ita ægre tulit, ut ſubirato uultu* Trebatium *reſpexerit. Quam tamen deſpecti ſenatus contumeliam autores inter præcipuas Cæſarianæ necis cauſas commemorant.* Fuit Trebatius *in iure ciuili ſingulari memoria, ſumma ſcientia. Præceptorem habuit* P. Cornelium *quendam maximum, non ſatis celebrem ſuo nomine iuriſperitum, quo fit, ut nihil ſit, quod de uita eius præter ea tradi poßit. Natura fuit* Trebatius *familiaris, & iocoſus, ut ex epiſtolis ad eũ* Ciceronis, *quibus nihil fieri poßit feſtiuius, oſtẽditur.* Familiares *multos habuit, ſed, ut diximus,* Ciceronem *in primis, à quo etiam impetrauit, ut* Ariſtotelis Topica, *quæ extant, in* Latinum *uerteret, ſibiq́; dicaret, exemplis etiam ex iure ciuili adiectis.* Ei, *ſi quid* Ciceroni *inter orandum aut etiam amicorum gratia incidiſſet, in quo eſſet iure ciuili opus, ſumminiſtrare, cumq́; eo interdum etiã diſceptare cõſueuerat.* Aedes Romæ *habuit in lupercali, fundos, uillamq́;* Veliæ *in* Lucania: *domumq́; etiã* Papirianam, *oppidum ipſum, &* Vlubras *multaq́; præterea in patrocinio.* In *honore fuiſſe etiam* Octauij Auguſti *temporibus ſignificat* Horatius Flaccus *poëta, cùm ad eum ſatyram ſcribens, patrem optimum appellat, & doctum.* Denique Auguſtus *dicitur, cũ deliberaret, an uſum codicillorũ ante ea tempora inſolitum ſanciret, cõuocaſſe ſapiẽtes uiros, inter quos* Trebatium *quoq́;, cuius tũc autoritas maxima erat, & quæſiſſe, an poſſet recipi hoc,*

nec

nec abſonus à iuris ratione codicillorum uſus eſſet, & Trebatium ſuaſiſſe Auguſto, quòd diceret, utiliſsimũ, & neceſſarium hoc ciuibus eſſe, propter magnas & longas peregrinationes, quæ apud ueteres erãt, ubi ſi quis teſtamentũ facere nõ poſſet, tamẽ codicillos poſſet. Sunt, qui locũ ei ẽtiã inter poëtas fuiſſe ſcribãt, quod & Horatius innuit. libros certe multos de iure ciuili cõpoſuit, & de religionibus nouẽ. ſed eius opera nõ nimis lectitari ſolita ſcribit Põponius. Fuit autẽ peritior iuris quàm eloquentior. Auditorem habuit Antiſtium Labeonem, eumq́; ius docuit.

A. Offilius.

SEruientis iam hinc ciuitatis hominũ, ac proinde minus in gerenda Rep. illuſtrium, uitas peragam, quorum oſtendi maiores nequeãt, aut certe quàm paucißimi. quot enim familias, quantũ florem nobilitatis cum bellis ciuilibus, tum dominatu ac tyrannide illa triumuirorum eſſe extinctum putamus? Sed ab intẽpeſtiuis ac nimiũ ſeris querelis ad hiſtoriã reuertamur. A. igitur Offilius eques Ro. Seruij Sulpitij auditor, ab eo ius ciuile didicit. uixit Octauij Cæſaris imperio, ita ut iam tum uiuo Seruio (quod coniectari ex Cicerone licet) de iure reſponderit. Floruit omnino his tẽporibus, quibus & Trebatius. eo autem & Caſſelio, æquali item ſuo, habitus eſt doctior. Apparet ab eo etiam re pecuniaria adiutum Ciceronem, aut omnino aliquid interceßiſſe inter eos commercij. Perſeuerauit omnino in equeſtri ordine, quamuis eſſet Cæſari

familiariſſimus. Libros de iure ciuili plurimos, & qui om̄ne partē operis fundarent, reliquit, nā de legibus uiceſimæ primus cōſcripſit, de iuriſdictione. Idem edictum prætoris primus diligēter compoſuit, instruxit etiam iuris ciuilis ſcientia Q. Tuberonem.

A. Caſſelius.

A. *Caſſelius, uel, ut in pleriſq; locis eſt, Ceſelius, & ipſe eques* Rom. Q. *Mutij Voluſij opera ius ciuile didicit, æqualis* Trebatio, *atque* Offilio. *ſed, cùm utroq; eſſet minus & doctus, & peritus, eloquentia ambos ante ibat. Itaq; cū ut uenuſtū etiam laudat Quintilianus. cōſulenti enim mercatori, ac dicenti, nauem cū ſocio diuidere uolo, perdes, inquit, ex ambiguitate iocatus, q diuiſæ nauis perdatur uſus. urbanitatis enim miræ libertatiſq; eſt habitus. præcipue tamen is iocus eius innotuit. lapidatus à populo* Vatinius, *cū gladiatorium munus ederet, impetrarat, ut ædiles edicerent, nequis in arenā aliud quàm poma mitteret. forte ijs diebus à quodā conſultus Caſſelius, an nux pinea pomū eſſet, reſpondit, ſi in* Vatiniū *miſſurus eſſet, pomum eſſe. quod* Zaſius *immemoriter ad* L. Ciliū *refert, rem omnē peruertens. neq; enim is fuit iocus* Cecilij, *ſed ille, quòd cùm* C. Cæſar *alijs, qui ſecum pila luſitabant, centena ſeſtertia, illi uni quinquaginta dari iuſſiſſet, quid? ego, inquit, una manu ludo, non duabus, ut tantundem accipiam?* Optimū *tamē iuris conſultum quoq; ſignificare uidetur* Horatius Flaccus, *cum ait, neſcit, quantum Caſſelius Aulus,*

Error Zaſij.

Sed tam

Sed tamen in precio eſt mediocribus eſſe poëtis
Non dij, non homines, non conceſſere columnæ.

Fuit autem quæſtorius, nec ultra progredi uoluit, cũ Octauius Cæſar illi etiam conſulatum offerret, credò quòd cum Reip. ſtatũ, accipiendis à tyrãno magiſtratibus, probare nollet, uir in libera ciuitate, & natus, & ad uirilem uſq; ætatem innutritus. dedit enim ſingulare præclariſsimæ libertatis exemplũ, cùm nullius, aut gratia, aut autoritate compelli potuit, ut de aliqua earum rerum, quas Triumuiri Reip. euertendæ (non, ut ipſi ſe appellabãt) cõſtituendæ, Lepidus, Antonius, Octauius, dederant, componeret formulã, hoc animi indicio uictoriæ eorum beneficia extra omnem ordinem legum ponens, &, cum multa de temporibus Cæſaris liberius loqueretur, amiciq;, ne id faceret, monerẽt, duas res, quæ hominibus amariſsimæ uiderẽtur, magnam ſibi licentiã præbere reſpondit, ſenectutẽ, & orbitatem. Huius etiam opera uſum ſe Cicero ſub extrema uitæ tempora ſignificare uidetur. Sanè Q. Mutium Voluſium, quẽ nõ tam inter iuris cõſultos, quàm ut Magiſtrum Caſſelij nominat Pomponius, ſatis nõ ſcio, an in hunc cenſum referam, ſatisq; integra ſit codicis fides, ſed tamen oſtendimus apud Pomponiũ etiã Caſſelij Magiſtrum, tametſi à Plinio Volcatius dicatur, corrupto forte codice, Voluſium eſſe debere. de quo illud ſcribit Plinius, Aſturcone è ſuburbano redeuntem, cùm adueſperauiſſet inuaſum à latronibus, à ſuſcane eſſe defenſum. Illud certe cõſtat, à moriente Caſſelio Q. Mutium nepotem præceptoris ſui Mutij in

Plinij locus ſuſpectus.

honorem eius, teſtamento hæredē eſſe relictum. Nihil *aliud è ſcriptis Caſſelij extitiſſe ſuo tempore* Pompo*nius ſcribit, quàm unum librum benedictorum.* Alius *fuit paulò antiquior Caſſelius ille prædiator, quē ta-men* Cotta *per errorem cum iuriſperito cõmiſcet, &* Furium *prædiatorem iuris prudentibus annumerat.* Alius *item Ceſelius ille uindex, cuius frequenter* Gel*lius commentarios citat rerum antiquarum, fuit enim ille, quantum apparet, grammaticus.*

Error Cottæ.

Q. Aelius Tubero.

Q. Aelius Tubero, *illuſtri familia,* L. *Tuberone patre, ingenioſo, ac docto homine genitus, patritio* Ro. *qui quondam legatus* Q. Ci*ceronis proprætore Aſiā obtinentis, fuerat, quòd eſſet* Ciceronibus *propinqua cognatione cõiunctus, primū orator fuit. itaq; adoleſcens, cū bello ciuili Cæſariano pater eius à* Rep. *ſtaret, &* S. C. *ad obtinendam pro patribus* Africam *miſſus eſſet (quod quidē munus ille æger penè inuitus ſuſceperat) cum eo filius in prouinciam contendit. Sed nauibus* Vticam *petens, cùm prohibitus eſſet pater à* Q. Ligario, *qui prius eam prouinciam obtinuerat, eáq; inde ab* Actio Varo *occupata, oræ maritimæ præerat, ac neque applicare littori neq; haurire aquam ægrum ſiuiſſet, aut filium ualetudine affectum exponere in terram, ſublatis anchoris recedere inde eſt compulſus, & in* Macedoniā *in* Cn. Pompeij *caſtra, à quo miſſus in* Africam *fuerat, reuerſus cum filio eſt. Ibi uterque bello acerrimè, prælio*

etiam

etiam Pharſalico interfuit. Apud uictorem deinde Cæſarem, finito bello, Tubero filius Ligarium accuſauit, quòd patrem ſuum cum imperio proficiſcētem in Africam repuliſſet, non tam cauſa, apud illum præſertim iudicem, quàm offenſa in illū Cæſaris, fretus: nam & Ligarius cum Rep. contra Cæſarem ſenſerat, eoq; nomine patria etiam tum carebat. dixit autem Tubero tanta uehementia, ut Cæſar, certo iam conſilio damnandi Ligarij, defenſorem eius, delectationis potius gratia, quàm cognoſcendæ cauſæ, auditurum ſe dixerit. ad extremum tamen Ligariorum fratrum bene de Cæſare meritorum, ac Ciceronis preces, & facundia plus apud Cæſarem, quàm crimen Q. Ligarij, aut oratio Tuberonis, ualuere: itaq; abſolutus eſt Ligarius. Q. Tubero inde à cauſis dicēdis ad ius ciuile trāſijt: & A. Offilio operam dedit, doctiſſimusq; habitus eſt iuris publici ac priuati: & complures utriuſq; operis libros reliquit: ſermone etiam antiquo affectauit ſcribere, & ideo parum grati ad poſteros libri eius fuere. Is, opinor, eſt, qui Octauij dominatu conſulatum cum Paulo Fabio Maximo geſſit, anno ab urbe condita ſeptingenteſimo quadrageſimotertio: qui fuit, ut quidam cōputant, annus nonus ante exortum CHRISTI Dei. *Quo in magiſtratu quid geſſerit, ab autoribus non traditur: ſerua quippe iam ciuitate imago conſulatus non poteſtas permanſerat. Inuenio tamen de curatoribus aquarum facta eſſe in ſententiam eius collegæq; ſenatus conſulta plurima, quæ, quia apud Iulium Frontinum extant, non apponam.*

Seruij Sulpitij filiam in matrimonium duxit: exq́; ea filiam ſuſcepit. Habuit & ſuperior & inſecuta proximè ætas alios quoſdam Tuberonũ nomine, quorum, quia ab hoc diuerſi ſunt, res præter mittimus.

P. Alphenus Varus.

P. Alphenus Varus, auditor & ipſe Seruij Sulpitij, plurimũ inter æquales autoritatis habuit, eum Vafrum appellat Horatius. cognomine ne gentili pro Varo, ut Horatianis interpretibus placuit, an totiuſ iuris adiectione, quod ipſum idem alibi Vafrum nominat, incertum. Is, quocunq; cognomine, Cremonæ natus, in eo municipio diu ſutrinam exercuit, tandem, ut poëta iocoſè teſtatur, abiecto inſtrumento artis clauſaq́; taberna, Romam ſe contulit, & Seruio operam dedit, eoq́; iuris ciuilis cognitione atq; exercitatione peruenit, ut uel conſulatum adipiſceretur. fuit enim (ut quibuſdam placet) cũ P. Vinitio Cos. Octauij Cæſaris dominatu, triennio poſt natum in terris CHRISTVM. Rerum antiquarum nõ incurioſus habitus, reliquit Digeſtorũ libros quorũ uel quartũ, & trigeſimum citat Gellius, idemq; Collectaneorum ſecundũ. quo magis miror, fuiſſe, qui ſcriberẽt ex Lãpridio, Alphenũ Alexandro principe iuri operã dediſſe, niſi uerò alter ille ſit eodẽ nomine, & ſtudio celeber. ſatis cõſtat Alphenum publico funere eſſe elatum. Fuit & alius eo nomine Bebriacenſi tumultu præfectus caſtrorum, & alius, de quo multa Cicero in oratione pro Quintio, ſed nihil ad hunc.

Caius

Caius.

INter Seruij auditores Pomponius numerat & Caium, cuius non modò nullum extat nomẽ, ſed ne qui fuerit quidem ſatis ſcitur. certe perabſurdũ eſt, quod quidam fecerunt, credere hunc illum eſſe Flauium ſcribam, qui cornicum oculos confixerit, arcanis actionũ & iuris inuulgandis. ille enim & longe antiquior, quippe Ap. cæci ſcriba, & Cn. prænomine fuit, neq; minus ineptè C. Druſum accipias, à Cicerone in iuris conſultis poſitum, nam & ille Seruio antiquior, & à nobis dudum ſuo loco relatus. ætate mea uenere in lucem Caij inſtitutionũ libri duo, unde Iuſtinianus multa in ſuas tranſtulerat. ſed is'ne fuerit Seruij auditor, incertum. illud ſatis mirari nequeo, cum, quicunq; tandem fuerit, adeo aut ignobilem genere ac maioribus, aut præſtanti gloria extitiſſe, ut ſolo prænomine innotuerit, & ſi fere ſuſpicor nomen eius in præfatione Iuſtiniani ſcriptum, uitio exemplarium in noſtri dictionem deprauatum.

Locus Iuſtiniani ſuſpectus.

quid enim ita ſuum appellet Iuſtinianus præcipue hũc Caium tot ante ſeculis demortuum? Sunt, qui Caium floruiſſe per imperium Caracallæ tradant. quod ſi recipimus, duos fuiſſe iuriſperitos Caios temporum interualla fateri coegerint, quæ Riuallius parum animaduertit, quum huius poſterioris ſeptimum librum de origine uocabulorum ab A. Gellio citari prodidit.

Riuallij Error.

neq; enim ad illa uſq; tempora peruenit Gellius, & iuriſconſultum Caium non tam uocat, quàm innuit. Cæterum, ſiue unum modò, ſeu duos nu=

meremus, q; neuter ſatis eſt notus, & illa ſcripta, quibus conſerti ſunt legum libri, utrius fuerint, in ambiguo eſt, ea hoc loco à nobis referentur, ut ſunt apud Politianum, *cui hanc quoq; lucubrationem noſtri homines debent. ſunt autem hæc: ad edictum prouinciale libri* XXXII. *ad leges* XV. *ad edictum publicum* XV. *qui ſoli tum reperti fuerunt. aureorum ſeptem. dodecadelti, id eſt,* XII. *tabularum, ſex. inſtitutionum tres. quos tamen* Boetius *duos tantum fuiſſe ſignificat, quum poſteriorem commentarium Caij inſtitutionum citat. de manumiſsionibus tres. fideicommiſſorum duo. de caſibus unus. regularum unus. dotaliciorum unus. hypothecariæ unus. nominat* Iuſtinianus *eius commentarios etiam rerum quotidianarum præterea, quod diximus,* Gellius *de origine uocabulorum opus, cuius ex ſeptimo libro teſtimonium citat, ſi modò ille eſt iuriſperitus. illud ad extremum teſtabor, prænomen hoc Caij apud* Pomponium *uideri ſuppoſititium, niſi uero gemino prænomine* Offilium C. A. *uocemus. quem morem duplicandi prænominis an ueteres uſurparent, nondum ſatis obſeruaui. eſt tamen apud* Liuium *(niſi codices fallunt) non ſemel* Q. P. Philo. *mouet, q;* Seruij *auditores* Pomponius *decem numerat, plures exponit. quod cum &* Zaſius *uideret, exuberantia tamen nomina neq; expunxit, neq; ad decem homines contraxit. id quod ita fiet, ſi, abolito, aut ad* Offilium *proximum'ue* Titium *(* C. *enim* Titium *in* Cicerone *&* Macrobio *legimus) tranſlato* C. *prænomine,* C. *deinde* Atteium Pacuuium *pro uno eodemq;* *accepe*

Locus Pomponij mendoſus.

Zaſij obſeruatio inaccurata.

acceperimus, duæ nanq; hominum appellationes decuriam illam auditorum Seruij perperam in Pomponio augent. Ita unus ille relinquetur poſterior Caius, ſolo prænomine, & modo enumeratis operibus illuſtris, hoc ipſo loco, ad expurgandũ Pomponij codicem, paulo ante tempus à nobis expoſitus.

Titius Cæſius.

Eiuſdem Seruij auditor à Pomponio in numerum iuriſprudentum refertur Titius, incerto ex uarietate codicum cognomine. uariè enim Cæſius, Celſuſq; dicitur. de quo quidquam tradi uix licet. Titij duo C. & Sex. ferè æquales apud Ciceronẽ in oratoribus habentur, ſed paulò etiã, quàm Seruius ætate ſuperiores, ut nihil, niſi aliqua forſitã neceßitudine, ad hunc pertineant. quorũ C. eques Ro. iudicio Ciceronis eò eloquentiæ peruenit, quò potuit ferè Latinus orator, ſine Græcis literis & ſine multo uſu, peruenire. eius orationes tantum argutiarum, tantum exemplorum, tantũ urbanitatis habebant, ut penè Attico ſtylo ſcriptæ eſſe uiderentur. eaſdẽ argutias in tragœdias, ſatis quidẽ ille acutè, ſed parum tragicè, tranſtulerat, quẽ ſtuduit imitari L. Afranius poeta. Sex. uerò Titius orator fuit loquax ſanè & ſatis acutus, ſed tam ſolutus & mollis in geſtu, ut ſaltatio quædã naſceretur, cui ſaltationi Titius nomen eſſet. adeo cauendum eſt, nequid in agendo dicendo'ue facias, cuius imitatio rideatur. Scribit idem Cicero ad P. Cæſium literas, ſanè quaſi ad iuriſconſultum, & patronũ, ſeq; natu minorẽ. rogat enim

hominem & pro ſua & pro paterna amicitia, ut P. M*eſſenium familiarem ſuum in fidem recipiat, eiusq́; rem famamq́; tueatur, commendat etiam* Titio L. F. R*uſo prætori urbano, cùm eſſet in* Cilicia *procos.* L. C*uſtidium tribulem, municipem, & familiarem ſuum, &* T. Titio T. F. *legato annonæ* C. A*uianum* F*laccũ, & (nequid prætercam) extat eius epiſtola, qua* Titiũ *nullo prænomine quaſi uirum doctum conſolatur, ſuper morte liberorum, oppreſſa iam* Rep. *illud longe à iuriſconſulto alienius duco, quod ex eiſdem epiſtolis* Z*aſius de* T. F*abio aut* F*adio annotat.* T*itium etiam* F*eſtus citat, &* S*eruius, &* M*acrobius, ſuper ferijs.* H*oratius* T*itium lyricum & tragicum poetam nominat ſodalem ſuum, &* C*laudij* T*iberij, qui poſtea imperauit, comitem, eum* P*orphirio doctiſsimum fuiſſe, & ſcripſiſſe lyrica ad* P*indari imitationem teſtatur.*

Aufidij duo.

EX *eodem* S*eruij auditorio prodiere* A*ufidius* T*uca, quem alij* S*uram nuncupant,* A*ufidius* N*amuſa,* M*amuſa'ue, magno annorum numero utriq; ab illo* C*n.* A*ufidio cæco, quem ſuprà retulimus, diſiuncti, & à tribus alijs* A*ufidijs, quos* Z*aſius diligenter collegit, quibus, ut totum prope gentis nomen peragatur, adiũgi poteſt ille* T. A*ufidius, qui uixit ad ſummam ſenectutem, & bonus uir & innocens, qui orator fuit per* S*yllæ dictatoris tempora, ſed dicebat parum, iuris autem intelligentia callidus,* T. I*uuentio &* P. O*rbio, quos diximus, uolebat eſſe ſimilis.* I*dem'ne fuerit* T.

A*ufidius*

Aufidius, ambigo, qui cùm Aſiatici publicani exiguã admodum particulam habuiſſet, poſtea totam Aſiam proconſulari imperio obtinuit, nec indignati ſunt ſocij, eius parere faſcibus quem aliena tribunalia adulantem uiderant. geßit ſe etiã integerrimè ac ſplendidißimè, miroq; id modo demonſtrauit, priſtinum quæſtũ, ſuæ fortunæ, præſens uerò dignitatis incrementum, moribus ſuis aßignari debere. legimus & Aufidium Baſſum, & Gn. Aufidium Oreſtem ſolum in familia Cos. anno ab urbe condita DCLXXXIII *. utriuſq; Aufidij in legum libris non raro laudatur autoritas. Namq; uſa etiam dicitur uolumina & ſcripta octo æqualium & condiſcipulorum ſuorum collecta in centum quadraginta libros diſtribuiſſe.*

C. Atteius Pacuuius.

IS quoq; à Seruio inſtructus eſt, quem ut pro uno accipiam, facit illa numeri ratio, in Caio inita. de quo pauca dicenda ſunt, quia nulla uel aliena uel ipſius de eo monumenta loquuntur, ne maioribus quidem eius, quod ſciam, claris. nullum enim legimus Atteium curuli honore functum, ante Capitones, quos paulopòſt ſuo loco referam.

Flauius Priſcus.

A Seruio fuit Flauius quoq; Priſcus, nibilo, quàm Atteius, notior aut ſuo aut maiorum ſplendore. aliamq; etiam opinor fuiſſe gentem Flauiam Reate oriũdã, tribus auguſtis Veſpaſianò, Tito, Domitia-

no poſtea illuſtrem. fuerat quidem longe antea Gn. ille Flauius Libertini generis, ſcriba Ap. Cæci, ad quē ſtemma atq; originem Flauij Priſci referre, putidum exiſtimo. Sed quis antiquitatem omnium aut ſtirpē teneat? cùm noui quotidie homines ac repētini ad ſummam euadant gloriam, nec uirtus aliam, quàm animi, quem incolit, nobilitatem deſyderet. Macrobius, ubi de intercalādi ratione agit, Flauium nominat, & aliū M. Flauium ſcribam, qui, C. Cæſare tyranno, corrigente annum, ſcriptos dies ſingulos ita ad eum retulerit, ut ordo eorum inueniri facillimè poſſet, & inuento certus ſtatus perſeueraret.

Cinna.

AVdiuit & Cinna Seruium Sulpitium. ita enim legi apud Pomponium mihi iampridē placuit, potius quàm aut Cecinna, qui ſtudio augurali & diſciplina Hetruſca, non ciuili claruit, aut Porcina, ut reponit Zaſius. M. enim ille Aemilius Lepidus, qui eſt Porcina dictus, à Priſciano laudatus, apud Ciceronem inter oratores, ſine ulla intelligentiæ iuris mentione numeratur, quam tamen ſolet accurate in illis ſuis oratoribus ponderare. adde q̄, & Seruiū multis annis præceßit. deniq; codex Noricus, cuius autoritate crebro utitur Zaſius, Cinnam habet, idemq; non raro in libris legum accitur. Familiam gentis Corneliæ fuiſſe ſuprà demonſtrauimus. primū, qui Cinna ſit dictus: inuenio illum quater Cos. Marianarum partium, patriæ ac libertatis penè oppreſſorem, &, quod ad iuriſperitum

magis

magis fortè pertineat,per eius tempora Cinnam poe-tam autorem Smyrnæ:quem celebrat Catullus, & Vir gilius,Lucretium quoq; Cinnam Cos. anno ab urbe cō dita DCCXXXV.. Octauij dominatu,& C. Cinnam magnum ſeptennio poſt natum in terris Chriſtum.De ipſo iuriſperito,an ex his unus fuerit, aut certi quid-quam tradere non habeo.

P. Cecilius.

DEdit operam Seruio & P. Cecilius: cuius per-frequens in Digeſtorum libris citatur autori-tas.Cecilia gens antiquiſsima primū trib. Cos. habuit T.Cecilium cognomento Siculum,anno ab urbe condi ta CCCX. in quo tamen arbitror uitiatos Liuij codi-ces,& pro Cloelio Cecilium inditum:eundem enim Dionyſius Clælium uocat:& aliquanto ante idem co-gnomen Quinto tribuit, qui apud utroſq; Clælius dici tur.ſed & Clælium alium Liuius ipſe Siculum uocat. Itaq; rectius Cecilij generis primus nominabitur L. Cecilius Metellus Cos.anno ab urbe condita CCCC-LXIX. multi deinde Cecilij Metelli uarijs agnomini-bus celebres extitere, quos ſigillatim enumerare lon-gum eſt,cùm præſertim neſciam,an quidquā ad hunc noſtrum pertineant:nam ne ipſe quidem ſatis cōſtat, quis aut unde fuerit, tantam iacturam librorum feci-mus,præter uetuſtatem,rerum omnium,quamuis illu-ſtrium,obrutricē.Sanè huius ille fuiſſe iocus creditur, quē Macrobius L.tamē nō P.Cecilio tribuit,tralatitio ſcilicet illo & frequēti prænominum errore.nam,cùm

Caſtigatus Liuij locus

C.Cæſar cæteris colluſoribus ſuis pilæ centena ſeſtertia dari iußiſſet, ſoli Cecilio quinquaginta, quid ego, inquit, una manu ludo, ut nequeam tantundem capere? Fuit *& alius* Sex.Cecilius *per* Traiani *&* Hadriani *principatus, in diſciplina iuris ac legibus po.* Ro.*noſcendis interpretandisq; ſcientia, uſu, atq; autoritate illuſtri. extat eius &* Phauorini Philoſophi *perelegãs apud Gellium diſputatio de legibus* XII. *tabularum, purgat enim* Cecilius *illa uitia, quæ fuerant à* Phauorino *illis legibus imputata, Leuitatem, duritiem, obſcuritatem, remißionem.* Eundẽ *cum hoc putat fuiſſe* Riuallius *illum Cecilium, quẽ Gallum cognominat* Macrobius, *& uirum doctißimũ appellat, qui ſcripſerit de ſignificatione uerborum, ad ius ciuile pertinẽtium, libros aliquot: in quo ego ſubdubito.*

Sulpitius Galba.

HOrum temporum æqualis *Sulpitius Galba, poterat, ut à* Pomponio, *præteriri: niſi eum inter iureconſultos ponerent, qui de perſonis Horatianis ſcripſerunt. idq; & nos ſuprà promiſeramus, ſed dignitas hominis mutare ſententiam coegit.* Huic *abauus fuit* Sergius *Galba conſularis, temporum ſuorum eloquentißimus. quem tradũt* Hiſpaniæ *proprætorem,* XXX. *Luſitanorum millibus perfidia trucidatis, Viriatini belli cauſam extitiſſe. auus ob conſulatus repulſam infenſus* Iulio *Cæſari, cuius legatus in Gallia fuerat, conſpirauit in cædem eius cum Bruto & Caßio. propter quod pedia lege dãnatus eſt. patrẽ habuit clariorẽ ſtu*

dio

dio quàm dignitate. non enim egreſſus præturæ gra-dum, multiplicem, nec incurioſam hiſtoriam edidit. ipſe ad conſulatum peruenit. quem tamen in breuia-rijs non reperio. neque enim is fuit P. Sulpitius Quiri nus, cum M. Valerio Meſſala II. Cos. quem nihil ad ueterem & patriciam Sulpitiorum familiam perti-nuiſſe, affirmat Cornelius Tacitus, ſed ortum munici-pio Laniuino. unus relinquitur Q. Sulpitius Cameri nus, quinquennio ante mortem Octauij principis, col lega G. Poppeij Sabini. & ſi Porphirio Seruium Gal-bam uocat. nam C. Sulpitium, qui cum Hario Cos. fuit decennio ante eum Galbam, qui poſtea principatum tenuit, facilius crediderim iuriſconſulti filiū. id enim & Tacitus & Suetonius ſignificant. quanti tamen id refert? eorum temporum uix habemus hiſtorias, an-nales certe nullos, nec niſi miniſtrorum principis res geſtas. ſatis tum erat Coß. notare annum, imperatore pro libitu Rempub. adminiſtrante. itaque res hominis priuatas perſequar: corpore fuit perbreui, atq; etiam gibbo, & ad omnium cauillos expoſito. Octauius agē ti apud ſe cauſam, atque identidem repetenti, corrige in me, ſiquid reprehendis, ego te, inquit, monere poſ-ſum, corrigere non poſſum. in eundem M. Lollij uox circunferebatur, ingenium Galbæ male habitat. ne grā matici quidem dicacitatem euaſit uir inter ciuitatis principes. ſiquidem, cùm Orbilius iudicio frequēti te-ſtimonium diceret, interrogatus à Galba, diuerſæ par tis aduocato, cui uel incognitus erat, uel diſsimulaba-tur ad ruborem inijciendum, quidnam ageret, & quo

Locus Suetonij uitioſus.

artificio uteretur, reſpondit, à ſe gibbos in ſole fricari, atque inde in umbram transferri ſolere. quod tamen in libris Suetonij minus accuratè ſcriptis, ad Varronem & Murenam inconſtanter pro Galba relatum legimus. nam Macrobius planè de Galba tradit, quem alibi idem ipſe & Suetonius gibboſum produnt. Modicæ in dicendo facultatis, ut diximus, cauſas tamē induſtriæ actitauit. Vxorē habuit Mumiam Achaiam, neptem Catulli, proneptemq́; L. Mummij, qui Corinthum excidit. ex qua liberos, C. & Sergium procreauit. quorum maior C. attritis facultatibus, urbe ceſſit, prohibitusq́; à Tiberio principe ſortiri anno ſuo proconſulum, uoluntaria morte obijt. Sergius ad imperium uſque peruenit, ſed non diuturnius ſeptimeſtri. in ſecundis nuptijs habuit Liuiam Ocellinam, ditem admodum & pulchram: à qua tamen nobilitatis cauſa appetitus ultro exiſtimabatur, & aliquanto enixius, poſtquam ſubinde inſtanti, uitium corporis, ſecreto, poſita ueſte detexit, ne quaſi ignaram fallere uideretur. Laboraſſe hominem adulteriorum infamia, ſignificat Horatius Flaccus illis uerſibus, quin etiam illud Accidit, ut quidā teſtes caudamq́; ſalacem Demeteret ferro, iure omnes, Galba negabat, Quaſi & ipſe ſectator matronarum. habuit & uillam ſuppoſitam colli prope Tarracinam, ſiniſtrorſum Fundos petentibus. in qua natus eſt filius poſtea imperator. qui & ipſe, ut ſuprà quoque memorauimus, inter liberales diſciplinas, attendit & iuri.

Antiſtius Labeo, pater & filius.

Vetus Antiſtiorum familia, Gabijs (niſi me coniectura fallit) oriunda, ibi plurimum polluit. habuit enim Petronem Antiſtium *uirũ pace belloq́; clariſsimum, quem* Sex. Tarquinius *regis ſuperbi filius, quaſi inſidiantem ſibi, dolo ſuſtulit, in illo ſimulato exilio & paternis ſimultatibus, cum decutiendis papauerum capitibus ſummis, cædem principum Gabinæ ciuitatis nuncio filij tacitus indicaſſet, ea calamitate multis Gabinorum in exilium pulſis, multis ſponte profectis, capta deinde urbe, & pace inita, labante paulatim Gabina re, uerisimile eſt, Antiſtios migraſſe* Romam. *Ibi inter plebeios retenti, primum curulem magiſtratum in* L. Antiſtio *tribuno conſulari tenuere, ante impartitum plebi conſulatum, anno urbis cõditæ* CCCLXXVI. *in libera ciuitate nullum reperio Cos. dominatu* Octauij C. Antiſtium *ueterem, biennio ipſo ante natum in hominibus* CHRISTVM, *aliquot deinde Antiſtios ueteres*. Labeonis *cognomine primus extat is, qui prætor Siciliam ſorte habuit, bello* Philippi Macedonico. *Ex hac proſapia ortus* Q. *uel (uariant enim in prænomine, ut ſolent, exemplaria autorum)* M. Antiſtius Labeo, *patrem habuit* Antiſtium Labeonem *uirum ſapientia illuſtrem, qui inter occiſores* Iulij Cæſaris *tyranni fuit, perſtititq́; conſtantiſsimè in partibus, donec* Pharſalica *acie,* M. Bruto, *cuius erat legatus, ab* Antonio *&* Octauio *iniquitate fortunæ ſuperato, ubi eum mortuum, ſe ab eo*

cum ſuſpirio commemoratum, hoſtes uictores cognouit, locum in tabernaculo ad corporis ſui modum effodit, ac mandata, quæ ad coniugem, & liberos ferrentur, ſeruis ex ordine tradidit, epiſtolasq; etiam ad familiares dedit. unum deinde ex ſeruis fidißimũ dextra apprehenſum, & ad ſe uerſum (quod moris fuit in dãda libertate Romanis) tradito gladio, oblatoq; ultro iugulo, ut ſe necaret, iußit. ſic illi tentorium pro ſepulchro fuit, atq; ita manus hoſtiũ deuitauit. Hunc quoq; propè eſt, ut putem, à Pomponio inter iuris profeſſores & Seruij diſcipulos numerari, cùm præſertim uideã ab Appiano huic ſapientiæ laudẽ attribui, tametſi celebriorem iuris ſcientia filium facere uideatur. Eo parente genitus Labeo, gloriã patris adauxit. nam & philoſophiæ operam dedit, & ius ciuile à pleriſq; ſuæ ætatis natu grandioribus, ſed à Trebatio præſertim didicit. Plurimam ſtudijs operam dedit, & totum annum ita diuiſerat, ut Romæ ſex menſibus cũ ſtudioſis eſſet, & ſecederet ſex menſibus, & conſcribẽdis libris operam daret. itaq; reliquit quadraginta uolumina, uel (ut alibi caſtigatius) quadringenta, ex quibus plurima in manibus poſterorum ad multos annos uerſata ſunt, & frequenter accita. Is primus ueluti ſectã quandam iuris cum Atteio Capitone exercuit. nã, illo in ueteribus præceptis permanente, Labeo doctrina atq; ingenio fretus, innouare inſtitit. quo minus fidei in nõnullis habeas ſcribẽti Atteio apud Gellium, hominem hũc libertate quadam nimia, ac uecordia eſſe uexatum, uſque eò, ut Octauio iam principe, ac Remp.

oppri

opprimente,nihil tamen faceret, quod non iuſtum ſanctumq́; eſſe,in Ro. *antiquitatibus legiſſet. quid enim hic reprehendere iure poßit* Atteius?*Sanè cõſtat* La*beonem ſeu iniuria paternæ cædis,ſeu ingenua liberta te commotum,quaſi in libera ciuitate uixiſſe.nam & ea ſenatus lectione, qua uir uirum legebat. (Sic enim emendandi codices* Tranquilli) P. & Cn. Lentulis Coss.*legit* M.Lepidum *hoſtem olim* Octauij,*& tunc exulantem,interrogatusq́; ab eo,an eſſent alij digniores,ſuum cuique iudicium eſſe,reſpondit.autores ſunt* Octauium *ea de re ſupplicium homini interminatum, puerum eum appellaſſe,cumq́; ille dixiſſet, quid enim commiſi,ſi hominem,quem tu* Pontificem *eſſe permittis,in ſenatum aſciui?placatiorem ſeſe* Labeoni *exhibuiſſe.concupiuerat enim id ſacerdotiũ* Octauius Cæſar,*neq; tamẽ eripere uiuo* Lepido, *iam reliqua omni dignitate ac patria ſpoliato,unquàm ſuſtinuerat.*Ver*bis aliquando in ſenatu habitis, ut ſenatoribus ea dignitas in ſucceßionẽ ſeruaretur,*Labeo,*cùm neq; aſſentiri uellet,neq; aduerſari apertè poſſet, rogatus ſentẽtiam,ſterto,inquit, neq; tamẽ mihi me dormitum cõferre ante eum licet.* Ea *contumacia effectum eſt, ut* Octauio *parum probaretur. idcirco in iniuriam eius conſulatum* Capitoni *accelerauit,ut* Labeonẽ,*eiſdem ciuilibus ſtudijs præcellentem, dignatione eius magiſtratus* Capito *anteiret. nam illa ætas duo pacis decora ſimul tulit,ſed* Labeo *incorrupta libertate, & ob id fama celebratior,*Capitonis *hominis lõge minus ſui capitis obſequium dominantibus magis probabatur.*

Emendatus Suetonij locus.

Titidio (ſic enim ſcriptum eſt pro Antiſtio fortè) Labeone Veſtiliæ marito rationem, cur in uxore delicti manifeſta ultionem legis omiſiſſet, atq; illo prætēdente, ſexaginta dies ad conſultandum datos, nondū præteriiſſe, ſatis uiſum eſt de Veſtilia ſtatuere, eaq; in inſulam Seriphum ablegata eſt. Sed, quia multi aliarum quoq; gentium Labeonis tulere cognomen, hoc libentius eam contumeliam ab Antiſtio auerterim. eſt & apud Senecam inter oratores declamatoresq; Labeo, cuius tamen libri accuratius ſcripti Labienū ſeruant, conſentiente etiam Suetonio. Corneliū Labeonem citat Macrobius. nos Fabium Labeonem ſuprà memorauimus. Idē error ex Labieno Labeonē fecit apud Plutarchum in Pompeio, in Græcis quoq; exemplaribus. Et ſi Antiſtij etiam Pompeium affinitate cōtigerint. habuit enim primis nuptijs in matrimonio Antiſtiam, cuius pater uir prætorius propter eam propinquitatē quaſi Syllanus in ſenatu iugulatus eſt. Illud certè de hoc Labeone traditur, primum codicillis eſſe uſum, atque ita factum, ut huius ſimul & præceptoris ſui Trebatij, quam diximus, autoritate, poſtea nemini dubium fuerit, quin iure optimo ſuprema uoluntas codicillis teſtata relinqueretur. Ex Labeonis operibus, inter quæ numerantur etiam ad XII. tabulas. & XL. poſteriorum libri, ad edictum Prætoris peregrini XXX. ad urbani complures. exiſtimat Politianus adhibitos à Triboniano in ſuos legum centones, decem libros poſteriorum, octo probabilium. quam ſententiam Riuallius refellit ratione non inſubtili,

Plutarchi locus emendatus.

neq; in eo tãtum, ſed & in Q. Mutio Pont. & Aquilio Gallo. Sanè, quamuis Labeo principali ſtudio iuris prudentiam exercuerit, & conſulentibus publicè reſponderit, attamẽ cæterarum quoq; bonarum artium expers non fuit. & in grammaticam ſeſe atq; dialecticam literasq́; antiquiores altioresq́; dederat, ac Latinarum uocũ origines rationesq́; & proprietates percallebat, eaq́; præcipue ſcientia ad enodãdos pleroſq; iuris laqueos utebatur. apparuit hoc ipſum in libris poſteriorum, poſt eius mortem, ut ferunt, editis, quorum continui tres XXXVIII. XXXIX. XL. *pleni erant id genus rerum, ad enarrandam illuſtrandamq́; Latinam linguam admodum conducentium.*

C. Atteius Capito.

C. Atteius Capito, auo centurione Syllano, patre prætorio, haud admodum uetere, nec tamen ignobili familia ortus, conſulatum Romæ geßit cum Germanico Cæſare, Octauij imperio, anno poſt CHRISTVM *natum decimotertio. Quo quidem in magiſtratu adeo nihil egiſſe traditur, ut ne iudicauerit quidem, collega eius omnia iudicia peragente. error eſt in Coß. Caßiodori, Holoandri, Glareani, pro Atteio Fonteium ſcribẽtium, quos diuerſos fuiſſe, & hunc conſulem, etiam ex Tacito diſcas. Is quoque magnam ſibi in iure ciuili autoritatẽ comparauerat, & alterum quaſi oraculum ciuitatis eo tempore habebatur. Doctorem habuerat Offilium, in cuius etiã præceptis, atque ſententijs perſeuerabat, dißidebatq́; à Labeone*

beone non modò diſciplinæ exercitatione, ſed moribus etiam, & toto uitæ genere, ille cum principibus contumacia certabat, hic obſequioſus dominantibus in adulationem uſq; erat. Quibus illecebris probatus Octauio, cõſulatum exq; eo honore inuidiam adeptus eſt. ac ſequenti anno in curatione aquarum Mæcenati ſucceßit. itaq; triennio inde cum Tiberis urbem inundaſſet, relabentemq; ſecuta eſſet ædificiorum, & hominum ſtrages, remedio coërcendi fluminis à Tiberio principe præfectus eſt, collega dato, L. Arruncio. Qui cùm in ſenatu egiſſent, an ob moderandas Tiberis exundationes, auerti flumina & lacus oporteret, per quos augeſcit, auditis municipiorum & coloniarum, ad quas ea res pertinere poterat, legationibus, nihil mutari placuit. Auxit adulationis uitium Capitoni, Tiberij principis dißimulata inſolentia, qui, cùm nimio plus adulatoribus delectaretur, amare tamen in ciuibus, ac ſenatoribus libertatem dicendi ſimulabat. itaq; eius animi non ignarus Capito, cùm L. Ennius eques Ro. maieſtatis poſtulatus, q. effigiem principis Tiberij promiſcuum ad uſum argenti uertiſſet, recipi inter reos uetaretur à Cæſare, palàm quaſi per libertatem aſpernatus eſt, non enim debere eripi patribus autoritatem ſtatuendi, neq; tantum maleficium impune habendum. ſanè lentus in ſuo dolore eſſet, reip. iniurias ne largiretur. intellexit hæc Tiberius, ut erant, magis quàm ut dicebantur, perſtititq; intercedere. Capitoni inſignior infamia fuit, q. humani diuiniq;

iuris ſciens egregium publicum, & bonas domi artes dehoneſtauiſſet. eodemq́; ipſo ànno eſt mortuus, qui fuit poſt Chriſtum natum XXIII. *Illa Capitonis ridicula fuit adulatio. nam, cùm Tiberius edicto quodam uerbum parum apud Latinos uetus inſcripſiſſet, eiusq́; recordatio noctu principi ſubiſſet, conuocatis poſtridie, quotquot Romæ grammaticam aut uerborum interpretandorum ſcientiam profiterentur, Pomponio grammatico uerbum repræhendente, Capito affirmauit, & eſſe illud antiquum, &, ſi non eſſet, futurum certe iam inde, & ciuitatem in gratiam Cæſaris id uerbum inter antiqua relaturam. quod adeo tacitum non tulit, ut grammaticus ad Tiberium conuerſus, mentitur Capito, reſponderit, tu enim Cæſar ciuitatem Romanam dare potes hominibus, uerba & linguæ Latinæ uſum non potes. Eam reſponſionem Dion Procillio cuidam ſenatori adſcribit, ſed pluris eſt apud me Suetonij diligentiſſimi ſcriptoris autoritas. Idem Capito Atteium philologum grammaticum dicebat inter grammaticos rhetorem, inter rhetores fuiſſe grammaticum, id quod hodie multis euenit. Reliquit Capito libros non paucos, quorum teſtimonio ſæpe Gellius, interdum & Macrobius & Frontinus utuntur. Multa de Atteio Capitone Tribuno ple. ſunt apud Dionem libro* XXXIX. *ſed ea ad patrem potius iuriſconſulti pertinere, temporum ratio indicat. quemadmodum & quæ in ſenatus conſulto à Cælio ad Ciceronem in epiſtolis miſſo. forteq́; etiam*

Dionis incuria.

etiam, quæ de Atteio quodam copiarum ductore per Octauij, & L. Antonij bellum ſcribit Appianus libro v. bellorum ciuilium. ſed & illud, quod ſcribit Paterculus, Capitonem ſenatorij ordinis uirum, patruum ſuum, Agrippæ, C. Caßium de cæde Cæſaris lege Pedia accuſanti, ſubſcripſiſſe, ad patrem melius quàm ad filium referas quaſi iam tum ab eo hæreditarias acceperit partes Cæſarianas filius. licet hoc malit Zaſius filio adſcribere. Fuit & quæſtor Iudææ Capito quidem, C. Caligulæ imperio, ut Philo Iudæus ſcribit, quem non temere filium huius iuriſconſulti exiſtimaueris. quendam etiam Capitonem inter primarios declamatores memorat Seneca, Plinius iunior Titinium Capitonem ſcriptorem uirorum illuſtrium. Siſinnium quoq; & Aſinium Capitones inuenio. Sed, ut ad noſtrum redeamus, libros hos conſcripſit, commentaria ad XII. *tabulas, coniectaneorũ libros* CCLX. *de põtificio iure, cuius cõſultißimus fuit, ſeptẽ, de ſenatoris officio unũ, de iure ſacrificiorũ decem, cõmentarium etiã de iudicijs publicis. ex ijs operibus permulta citãtur à Gellio, Feſto, Macrobio, Nonio, Frontino.* Error Zaſij.

M. Cocceius Nerua, pater & filius.

M. *Cocceius Nerua iuris conſultus, Cocceium Neruam patrem habuit, qui cum L. Gellio triumuirali dominatu conſul fuit, & conciliandæ inter Antonium & Octauium amicitiæ ſeſe cum Mæcenate interpoſuit. Narnienſe familiæ genus. Nerua*

ipſe iuriſconſultus Labeonis ſectam excepit, & diſſenſiones diſciplinarum cum Capitonis ſucceſſoribus adauxit. Is omnis diuini atq; humani iuris ſciens, eaq; cognitione illuſtris, familiariſsimus atq; aſsiduus Tiberio Cæſari fuit. In curatione aquarum (quod munus principibus in ciuitate uiris dari conſueuerat) Satrio Ruſo ſucceßit, Seruio Cornelio Cethego, L. Viſellio Varrone Coſs. anno poſt natum Chriſtum quinto ac uigeſimo. Biennio pòſt ſolus ex ſenatorio ordine Cæſarem in Campaniam atq; inſulam Capreas ſecedentem ſecutus eſt, ibiq; cum eo annos ferme octo permanſit. Traditur etiam antè conſulatu functus, quod extraordinario ac ſuffectitio munere ei contigiſſe exiſtimo, atq; ideo nullum annum in commentarijs conficit, nec ſciri poteſt, quibus Coſs. geſſerit conſulatum. Anno, poſtquam ſeceſſerat, ferme octauo, cùm Tiberius omnia cædis ac libidine repleuiſſet, uir priſcæ probitatis Nerua, eius conſuetudinis impatiens, integro ſtatu, corpore illæſo, moriendi conſilium cæpit. quod ut Tiberio cognitum eſt, aßidere Neruæ, cauſas requirere, addere preces, fateri poſtremò, graue conſcientiæ, graue famæ ſuæ, ſi proximus amicorum nullis moriendi rationibus uitam fugeret. auerſatus ſermonem Nerua, cùm diu nullis precibus elici ab eo reſponſum potuiſſet, abſtinentiam cibi continuauit, atq; ita uitam finiuit. cauſæ mortis præcipue ferebantur à gnaris cogitationum eius, q, quanto propius mala Reip. intueretur, præ ira ac metu, dum

integer

integer, dum intentatus eſſet, honeſtum finem uolue=rit. alij præter alias hanc addunt, ꝙ leges á Cæſare po ſitas de condemnationibus reperiret, unde infidelita=tis plurimum, ac tumultus prouenire oporteret. Cæ=terum adeo cōmotus eſt tacito mortis eius conuitio Ti berius, ut cōfeſtim ad mitigandas uſuras uigintiquinq; ſeſtertiorū millia in publicum contulerit, unde gra=tuito indigentibus in triennium mutuo daretur, & ce leberrimos, ac notiſsimos quoſq; accuſatores iuſſerit uno die interfici. Reliquit filium Nerua eadem iu=ris cognitione celebrem, qui libros de uſucapionibus reliquit. Eo natus eſt Nerua ille, qui Rom. imperium optime omnium geſsit, ut non modò Nerua hic pro=bitate conſpicuus ipſe fuerit, ſed filio, nepote, ac de=inceps propinquis, præſertim uero arrogato Traiano opti. principe iuriſq; diuini atq; humani conſultiſsi=mo, deincepsq; adoptione optimorum principum ad Commodum uſq; cenſendus ſit. Nerua filius (ſi Vlpia=no credimus) annum agens ætatis ſeptimum ac deci=mum, aut paulo plus de iure publice reſpondit. Fue=runt & Syllij & Licinij Neruæ, ſed aliæ gentes, nec niſi cognomine ſimiles.

Maſurius Sabinus.

MAſurius Sabinus è plebe homo, Atteio Capito=ni in diſciplina iuris ſucceſsit, & Cocceium Neruam emulum habuit. Receptus eſt in equeſtrem or dinem iam grandis natu, & annorum ferè quinqua=

ginta. ei neq; amplæ ficultates fuerunt, ſed plurimum à ſuis auditoribus ſuſtentatus eſt. obtinuitq; à Tiberio *Cæſare, ut ſibi de iure reſpondere liceret. atq; ita publice primus reſcripſit.* Nam, *ut obiter ſciamus, ante tempora* Augusti, *publice reſpondendi ius non à principibus dabatur, ſed, qui fiduciam ſtudiorum ſuorum habebant, conſulentibus reſpondebant, neq; reſponſa, utiq; ſignata, dabant, ſed plærunq; iudicibus ipſis ſcribebant, aut teſtabantur illos, ij, a quibus conſulti fuerant. primus* Oct. Auguſtus, *ut maior iuris autoritas haberetur, conſtituit, ut ex autoritate eius reſponderent. & ex illo tempore peti hoc pro beneficio cœpit.* Vnde *paulò poſt effectum eſt, ut peſtis humani generis* Caligula, *inter cætera liuoris, ac malignitatis in omnes claros uiros ſcelera, de iuris quoq; conſultis, quaſi ſcientiæ eorum omnem uſum aboliturus, ſæpe iactauerit, ſe mehercle effecturum, ne quid reſpondere poſſent, præter æquum.* Poſtea *deinde optimus princeps* Adrianus, *quaſi priſtinum morem, & libertatem relaturus, cùm ab eo uiri periti peterent, ut ſibi liceret reſpondere, reſcripſit eis, hoc non peti, ſed præstari, atq; effici ſolere. & ideo, ſi quis fiduciam ſui haberet, placiturum ſe populo, ad reſpondendum ſe præpararet.* Poſtremò *res eò deuenit, ut, retento* Auguſti *more, nemo iuris conſultus appellaretur, aut publice ius interpretaretur, déque eo reſponderet, niſi eam autoritatem à principe impetraſſet. quorum omnium ſententiæ, & opiniones in tantum honoris uenere, ut*

ex prin

ex principum conſtitutionibus recedere ab eorum reſponſo iudicibus non liceret. & ex horum tantummodo ſcriptis Iuſtinianus confici Pandectas ſuas, cæteris reiectis, uoluerit. Extat de *Maſurio illud in ſatyra* Perſij *carmen in perſona* Libertini: *Vindicta poſtquã meus à prætore receßi, Cur mihi nõ liceat, iußit quodcunq; uoluntas* Excepto, *ſiquid Maſuri, rubrica uetauit. & (ut quidam putant) epiſtola* Plinij *Cæcilij lib.* IIII. *qua cum ut religioſum defenſorem ſupremarum uoluntatum laudat. ſed ego ad illa tempora non puto perueniſſe* Maſurium. *Opera hæc ab eo feruntur relicta,* Memorabilium *libri* XII. *Iuris ciuilis tres. Commentarij de indigenis, Liber de furtis. unde multa* Gellius Macrobiusq; *nominatim ſumpſere.*

Caſſius longinus.

CAßij patricij iam inde ab initio Ro. *libertatis magni atq; ampli extitere.* Sp. *enim Caßius, cognomẽto* Becillinus (Vſcellinũ, Vicellinũ *autores aut librarij uariant) octauo poſt pulſos reges anno* Cos. *duos deinde alios, & magiſteriũ equitũ primus geßit. poſtremò, cùm iactãda lege agraria, quæ nunquã deinde ſine maximis motibus rerũ agitata eſt, ea largitiõe captare animos plebis, & ſibi uiã ad tyrannidẽ facere uideretur, ubi primùm magiſtratu abijt, dãnatus necatusq; eſt. ſunt, qui patrẽ autorẽ eius ſupplicij ferãt, eũ, cognita domi cauſa, uerberaſſe ac necaſſe, peculiumq;*

filij Cereri conſecrauiſſe, ſignum inde factum eſſe, & inſcriptum, ex Caßia familia datum. ſed, quæ familia primum molitorem tyrannidis dederat: eadem poſt multos inſignes uiros, acerrimum uindicem libertatis protulit C. Caßium, Iulij Cæſaris interfectorem. Longini cognomen habuiſſe primus legitur Q. Caßius Cos. anno ab urbe condita DXC. *multiq́; deinde ampliſsimis functi magiſtratibus. inſignis eſt in genere & L. ille Caßius prætor, cuius tribunal, propter nimiam ſeueritatem, ſcopulus reorum dicebatur. Ex hac gẽte, Caßius Longinus, natus ex filia Tuberonis, nepte Seruij Sulpitij, prope hæreditariam iuris ciuilis ſcientiam exercuit, cùm proauum Sulpitium, Tuberonem auum maternos habuiſſet. Is Maſurio Sabino ſucceſſit, & Caßianorum nomen ſuis reliquit, princepsq́; & parens eius ſcholæ eſt habitus. Hunc alij C. alij L. prænominant. Cõſul fuit cum Quartino, quem alij M. Vinitium uocant, anno imperij Tiberij Cæſaris decimoſeptimo. In quo quid geſſerit, uir alioqui ingentis ſpiritus, quoniam eius anni hiſtoria apud Tacitũ deſideratur, ſciri non ſatis poteſt. Sequenti anno, cùm atroces in ſenatu ſentẽtiæ in Iuliam Tiberij quondam uxorem dicerentur, & ut bona Seiani, qui ex maxima principis gratia in ſæuiß imam ignominiam ac necem deciderat, ærario ablata in fiſcum referrentur, in ijs & Caßius idem aſſeueratione multa cenſuit. Extremo deinde Caligulæ principatu, cùm Aſiæ proconſul eſſet, & fortunæ Antiatinæ principi reſpondiſſent,*

diſſent, ut à Caßio caueret, immemor princeps Caßiū Chereæ quoque à quo poſtea occiſus eſt, eſſe nomen, interficiendum Caßium Longinum delegauerat, ſed fatalis neceßitas ingruens Caligulæ Lōginum ſeruauit. Rerum inde potiente Claudio, Caßius Syriæ præfectu ram accepit Marſo ſuccedens. qua in prouincia cùm eſſet, ſacerdotalem ſtolam Pontificis Iudæorum, qua ille ſolennibus modò ſacrificijs utebatur, magno ſumptu elaboratam, in cuſtodiam Romanorum redegit. ea enim cùm antea uſque ad Tiberij tempora in turri, quam Barin uocabant, ſeruaretur, ita, ut pridie ſacrificiorum, adhibito pontificis Iudæi ſigillo & dūcis præſidij Rom. promeretur, & peractis ſacris, eodem inſpiciente, conderetur, Tiberius in gratiam Agrippæ regis, ſtolam poteſtati omnino Iudæorum permiſerat. hanc igitur Caßius cum Cuſpio Fado procuratore Iudææ, in Antonianā (ſic enim turrim, quæ prius Baris dicebatur, in Antonij gratiam Herodes rex uocari iuſſerat) turrim deponi iußit. Romanos enim, ut prius, principes eſſe oportere: neque de ueteri iure quicquam detrahi. id enim petiturus de Iudæis Caſpius, ueritus ne non obtemperaret gens religionis & ſacrorum tenacißima, cui tum ipſe præerat, Caßium ex Syria cum magnis copijs acciuerat. roganti igitur populo, ut præſides ſpatium indulgerent legatos ad Claudium Cæſarem ſuper ea re mittendi, conceſſum eſt, acceptis filijs obſidibus, tādemq́; res à Cæſare impetrata. Et, cum legati Parthorum Meherdatem eius

gentis, qui tum Romæ erat, in regem aduerſus tyrannidem Gotarzis expetiſſent, princeps miſſum Meherdatem cum literis, Caßio, ut ad ripam Eufratis amnis deducat, mandat. Caßius ea tempeſtate cæteros præeminebat peritia legum, militares enim artes per otium ignotæ, induſtriosq́; ac ignauos pax in æquo tenet. attamen, quantum ſine bello dabatur, reuocare præciſum morem, exercere legiones, cura, prouiſu perinde agere, ac ſi hoſtis ingrueret, ita dignum maioribus ſuis & familia Caßia, per illas quoq; gentes, ob uirtutem egregiam C. Caßij eius, qui C. Iulium Cæſarem tyrannum interemerat, & Pompeij legatus eã aliquando prouinciam obtinens bella cũ Parthis geſſerat, celebrata, ratus. igitur excitis ijs, quorum de ſentẽtia petitus rex fuerat, poſitisq́; caſtris apud Zeuma, unde maximè peruius amnis, poſtquam illuſtres Parthi, rexq́; Arabũ Abbarus aduenerat, monet Meherdatem Caßius, barbarorum impetus primo acres, cunctatione inde langueſcere, aut in perfidiam mutari. itaq; urgeret cæpta. quod ſpretum fraude Abbati, Meherdatem in perniciem ac manus inimicorum deduxit. Poſt nouennium, Nerone iam dominatum exercente, nunciata de Parthis uictoria, cum finis non fieret agendis ſupplicationibus, referendisq́; inter feſtos diebus, quibus parta uictoria, & ad ſenatum nũciata relataq́; eſſet, aliaq́; in eandẽ formam nimis modum egreſſa decernerentur, Caßius cohiberi non potuit, quin, de cæteris honoribus aſſenſus, diceret in ſenatu

natu, ſi pro benignitate fortunæ dijs gratiæ agerētur, ne totum quidem annum ſupplicationibus ſufficere, ideoq́; oportere diuidi ſacros, & negotioſos dies, quibus diuina colerentur, neque humana impedirentur. Eodem anno, tumultuantibus ſeditione plebis in ſenatorium ordinem Puteolanis, Caßius adhibendo remedio delectus eſt. cuius cùm ſeueritatem non tolerarēt, precante eo, ad alios ea cura translata eſt. Triennio inde, cùm ageretur in ſenatu de nece Pedanij Secundi præfecti urbis, quem ſeruus eius, ſeu propter negatam libertatem, cui precium pepigerat, ſiue amori exoleti infenſus, & dominum emulum non tolerans, interfecerat, & ex ueteri more familiam omnem, quæ ſub eodē tecto manſitauerat, ad ſupplicium agi oporteret, ac concurſu plebis, quæ tot innoxios protegebat, ad ſeditionem uſque uentum eſſet, ſenatoribuſq́; ſtudijs in cōtrarias partes inclinantibus, inter eos, qui nihil mutandum cenſebant, Caßius ſententiæ loco in hunc modum diſſeruit. Sæpenumero P.C. in hoc ordine interfui, cùm contra inſtituta, & leges maiorum noua ſenatus decreta poſtularentur, neque ſum aduerſatus, non quia dubitarem ſuper omnibus negotijs melius atque rectius olim prouiſum, &, quæ conuerterentur, in deterius mutari, ſed ne nimio amore antiqui moris ſtudium meū extollere uiderer, ſimul, quicquid hoc in nobis autoritatis eſt, crebris cōtradictionibus deſtruendum non exiſtimabam, ut maneret integrum, ſi quādo Reſp. conſilijs eguiſſet. quod hodie euenit, conſulari

uiro domi ſuæ interfecto per inſidias ſeruiles, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamuis nondum cõcuſſo ſenatus conſulto, quod ſupplicium toti familiæ minitabatur. decernite hercule impunitatem. at quem dignitas ſua defendet, cùm præfectura urbis non profuerit? quem numerus ſeruorum tuebitur, cùm Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula noſtra auertit? an, ut quidam fingere non erubeſcunt, iniurias ſuas ultus eſt interfector? quia de paterna pecunia transegerat, aut auitum mancipiũ detrahebatur, pronunciemus ultro dominum iure cæſum uideri. libet argumenta conquirere in eo, quod ſapientioribus deliberatum eſt. ſed, & ſi nunc primum ſtatuendum haberemus, creditiſ'ne ſeruum interficiendi domini animũ ita ſumpſiſſe, ut non uox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? ſanè conſilium occuluit, telum inter ignaros parauit. num excubias tranſiret? cubiculi fores recluderet? lumen inferret? cædem patraret? omnibus neſcijs. Multa ſceleris indicia præueniunt. ſerui ſi prodant, poſſumus ſinguli inter plures, tuti inter anxios, poſtremò, ſi pereundum ſit, non inulti inter nocentes agere. Suſpecta maioribus noſtris fuerunt ingenia ſeruorum, etiam cùm in agris aut domibus ijſdem naſcerentur, charitatemq; dominorum ſtatim acciperent. poſtquam uerò nationes in familijs habemus, quibus diuerſi ritus, externa ſacra, aut nulla ſunt, colluuiem iſtam non niſi metu coërcueris. at quidam

dam inſontes peribunt. num & ex fuſo exercitu, cùm decimus quiſque fuſte feritur, etiam ſtrenui non ſortiuntur? habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra ſingulos, utilitate publica, rependitur. Sententiæ Caßij, ut nemo unus contraire auſus eſt, ita diſſonæ uoces reſpondebant, numerum aut ætatem, aut ſexum, ac plurimorum dubiam innocentiam miſerantium. Præualuit tamen pars, quæ ſupplicium decernebat. Quadriennio poſt, cum Poppeæ Neronis coniugi mortuæ funus fieret, Caßio Nero officia exequiarum probibuit. quod primum illi indicium mali fuit, neque in longum dilatum eſt. igitur miſſa ad ſenatum oratione, remouendum Caßium à Repub. diſſeruit. obiectauitq́ꝫ, quòd in uetere gentili ſtemmate, inter imagines maiorum, etiam C. Caßij tyrannoctoni effigiem reſtituiſſet, ita inſcriptam, duci partium. ſemina enim belli ciuilis & defectionem à domo Cæſarum quæſitam, ac, ut memoria tantum infenſi nominis ad diſcordias uteretur, aſſumpſiſſe L. Syllanum iuuenem, genere nobilem, animo promptum, quem nouis rebus oſtentaret. Is diſciplina Caßij, apud quem educatus fuerat, ad magnam claritudinem euaſerat. Inducit poſthac ſub nomine indicum, qui in Lepidam Caßij uxorem, amitam Syllani, inceſtum cum fratris filio, & diros ſacrorum ritus confingerent. Tunc ſenatus conſulto exilia Caßio, & Syllano decernuntur. de Lepida Cæſar ſtatueret. Deportatus eſt in inſulam Sardiniam Caßius, & ſenatus iuſſus expectabatur. Sylla-

nus quoque relegatus paulo pòſt iuſſu Neronis ſub-miſſo percuſſore occiditur. Alij deinde multi, ut conſcij, uexati ſunt. adeo calamitas illa dira ciuitati Ro. incubuerat, ut ſenem iuris peritiſsimum luminibus orbatum (nam id quoq; de Caſsio traditur) nullo crimine, niſi quòd opibus uetuſtis & grauitate morum praecelleret, affligere non dubitauerit. & ſunt (ſi dijs placet) qui principis unius libidinem publicae libertati, ubi & ſentire, quae uelis, & quae ſentias, dicere liceat, anteponendam putent. Caeterùm ad Caſsiũ redeamus, qui beneficio longiſsimae aetatis, Rep. ad meliorẽ principem delata, à Veſpaſiano de relegatione reuocatus, uitam in patria finiuit. domum habuit, quae poſtea teſtamento Numidiae Quadratillae ad Quadratum oratorem deuenit. Fuit & alius Longinus ex equeſtri ordine, qui poſtea ad praeturam uſq; peruenit. ad quẽ cur potius exilium retulerit Aimarus Allobrox, quàm ad conſularem illum iuris cõſultum, equidem cauſam non inuenio, cùm ex Tacito apertiſsime conſtet de iuris perito dictum. Alium C. Caſsium quidam memorãt per Hadriani tempora, qui decem iuris ciuilis libros ſcripſerit. ad quem mulierem quandam cum quinque liberis, uno partu editis, adductã ait. Caſsium & Macrobius citat. Inuenio etiam L. Caſsium Longinũ ijſdẽ temporibus plebeio genere, uerùm antiquo honoratoq;, qui ſeuera patris diſciplina educatus, facilitate ſaepius quàm induſtria commendatus fuerit. Cui Druſillam, Germanico Tiberij ex Druſo fratre, nepote, & ado

Error. Riuallij.

& adoptiuo filio, ortam, Tiberius in matrimonium dederit, ſuperq́; ea re cum leui honore iuuenis ad ſenatum ſcripſerit, ac triennio pòſt, cùm urbs graui incendio afflicta eſſet, æſtimando cuiuſq; detrimento, cum tribus ſororijs & P. Petronio præfecerit, eam Druſillam adeo amauit C. Caligula Imperator, quãuis ſororem, ut & ante, quàm Longino collocaretur, uirginem prætextatus adhuc uitiauerit, & in concubitu etiam eius quondam deprehenſus ſit ab auia Antonia, apud quam ſimul educabantur. mox Longino nuptam abduxit, & in modum iuſtæ uxoris propalam habuit. hæredem quoque bonorum atq; imperij æger inſtituit. eadem defuncta, iuſtitium indixit, in quo riſiſſe, lauaſſe, cœnaſſe cum parentibus aut coniuge libe ris'ue capitale fuit. ac mœroris impatiens, cùm repentè noctu profugiſſet ab urbe, tranſcurriſſetq́; Campaniam, Syracuſas petijt. rurſusq́; inde propere redijt, barba capilloq́; promiſſo. nec unquam poſtea, quantiſcunq; de rebus, ne pro concione quidem populi, aut apud milites niſi per nomen Druſillæ deierauit. Hæc addidimus, quòd aut filius fuiſſe, aut omnino aliquid attinuiſſe Longino is iuuenis exiſtimari poterat. nã, ut hic ille ſit, qui ad præturam uſq; peruenit, impedit, quòd cõſularem eum appellat Suetonius. Appoſuimus etiam Epigramma quoddã uetus libertorũ Longini, Romæ repertum.

D. M.

C. Caßius Verecundus fecit ſibi, & Caßiæ Damali-

di libertæ cariſſimæ & bene mer. idem coniugi, & C.Caſſio Cotino, & Caſſiæ Moſchidi parentibus, ſuis iſdem patron. libertis C. Caſſij Longini, & libertis ſuis, libertabuſq́;, poſteriſq́; eorum.

Aminius Rebius.

AMinij Rebij nihil præter mortẽ & epitaphiũ inuenimus. ſed, quia cum Tacitus peritia legũ inter primores numerat, uiſum eſt inſerere. De maioribus nihil comperi, ipſe pecuniæ ditiſſimus, famæ non admodum bonæ fuit, ob libidines muliebriter infamis. mortem tamen opinione hominum conſtantius tulit, atq; adeo ſumpſit. cruciatus enim ægræ ſenectæ, miſſo per uenas ſanguine, effugit. obijt imperij Neronis anno tertio.

Proculus.

SCholam, & diſciplinam Neruæ patris Proculus excepit. magna is autoritate fuit, ac plurimum potuit non in ciuili modò ſcientia, in qua tanti fuit, ut, qui prius à Labeone, ac Nerua nomen accipiebant, ab eo Proculiani cœpti ſint dici, ſed, opinor, etiam in Repub. hunc non eum eſſe arbitror (multi enim & priſcis temporibus, & illo æuo Proculi extitere) qui C. Acerronius Proculus uocatus, & cum C. Pontio Nigrino Coſ. fuerit, extremo Tiberij principis anno. Caligula dominationem ingreſſus, cùm decretum interceſſiſſet, ut Coſſ. magiſtratu ſe abdicarẽt, quo prin

cipi

cipi daretur, id quidem abnuit Imperator, ſed una tamen ipſe ac Claudius patruus cum illis cōſulatum geſſere. Sed ne eum quidem puto, quem Cocceium Proculum uocat Tacitus, & ſpiculatorem fuiſſe indicat, nec quem Plinius Ceclius ut poetam bonum memorat. ſed Licinium illum Proculum, qui Othonianas partes ſecutus, cæſo Galba, præfectus prætorio creatus eſt. fuerat is intima familiaritate Othoni cōiunctus, ac ſuſpectus conſilia eius ſouiſſe. Poſt, Othone iam rerum potito, cùm ſeditio, ac tumultus militum ipſorum in urbe exortus eſſet, Proculus milites allocutus, promiſſis quinis millibus numûm, turbas ſedauit. Cumq; Otho obuiàm ire Vitellio contenderet, plurimum ſpei & fiduciæ in Proculo collocauit. itaq; eum peditum equitumq; copijs præfecit. is enim urbanæ militiæ impiger, bellorum inſolens, cæteros criminando, prauus & callidus bonos & modeſtos anteibat. Cùm prope hoſtes uentum eſſet, agitante conſilia Othone, an bellum trahi oporteret, cæteris ducibus trahendum putantibus, Proculus inclinatum in diuerſam ſententiam principem adulatione atq; imperita properatione iuuit. fortunam enim, q. & copiæ alacres, & uictoria recēs eſſet, & princeps hoſtium Vitellius aberat, deos quoq; & numen Othonis adeſſe conſilijs, unà cum Ticiano fratre principis teſtabatur. itaq;, poſtquàm pugnari placuit, idem autor principi, ne prælio intereſſet, ut Brixellum ſe cōferret, impulit, ibiq; dubijs præliorum exemptus ſummæ rerū & imperio ſe ipſe reſeruaret.

quæ res in primis partes eius afflixit. profectò itaq; Brixellum Othone, honor imperij penes Titianum fratrem, ius atq; poteſtas ad proculum reſedit. qui, poſitis ridiculè caſtris, inter media flumina atq; aquas milites ſiti conficiebantur. & , cùm poſtridie in hoſtem procedere uellet, itinere uiginti millium amplus, neq; Paulinus collega aſſentiretur, ſuperuenere à Bebriaco Othonis literæ, quibus rem quamprimum decernere iubebantur. Vbi igitur uentum in pugnam eſt, confuſo agmine, fuſi Othoniani: ita ut appareurit non ignauia militum, ſed ducum temeritate peccatum, in fuga Proculus caſtra uitauit. Aliquanto poſt ueniente in Italiã Vitellio (nam duces abſente eo ad Padum Othonianos deuicerant) cum cæteris ducibus occurrit & Proculus. quem cum Suetonio Paulino primum triſti mora ſqualidum tenuit: donec auditi cum neceſſarijs magis defenſionibus quàm honeſtis uterentur, proditionem ultro ſibi imputabant, ſpatium longi ante prælium itineris, fatigationem Othonianorum, permixtũ uehiculis agmẽ, ac pleraq; fortuita fraudi ſuæ aßignãtes. ita Vitellius credidit de perfidia, & fidẽ abſoluit. Hæc omnia ideo de iuris conſulto dici interpretati ſumus, ꝙ plurimum potuiſſe eum Pomponius tradit: id quod de nullo alio Proculo his temporibus reperiebamus. nam neq; prætorij præfectura à iuris conſulto abhorrebat, quam poſtea & Papinianus, tantus in ciuili facultate uir, alijq; geſſerint. Neq; ultra quidquã nobis de Proculo compertum eſt, niſi quod eũ Vlpianus

quaſi

quaſi non leuem iuris autorem nominat ex reſcripto diuorum fratrum. Celſus uerò etiam filium Proculum autorem iuris, habuiſſe uidetur.

Cælius Sabinus.

SVcceßit Longino in diſciplina iuris Cælius Sabinus. is ab Othone bimeſtrem Quintili ſcilicet & Sextili menſe conſulatũ cũ Flauio Sabino ante acceperat, quorũ honori ne Vitellius quidem uictor interceſſit. Veſpaſiani tamen poſtea temporibus plurimũ potuit, ſiue q, cum fratre eius Flauio Sabino amicitia & cõſulatu coniunctus fuerat, ſiue quia initiũ Veſpaſiano imperij primo eius conſulatus die Cal. ipſis Sex. feliciter occeperat, Alexãdro Tiberio in Veſpaſiani ſacramentũ Alexandriæ adigente. isq; primus principatus dies in poſterum celebratus eſt. Librum de edicto ædilium curulium ſcripſiſſe dicitur, in quo multa ſcripſit de uenalium ſeruorum legibus. id enim erat præcipuum argumentum ædilitij edicti.

Sex. Pedius.

QVo tempore uixerit Pedius, in incerto eſt. mihi non admodũ abeſſe à uero uidetur, hominẽ circa hæc tempora ponere, illumq; ipſum eſſe, quẽ ſignificat Perſius in Satyra etiam oratorem eloquentißimum extitiſſe, illis uerſibus,

Fur es, ait pedio, Pedius quid? carmina raſis
Librat in antithetis, doctas poſuiſſe figuras, laudatur.

Niſi tamen malimus in Perſio eum accipere, de quo

& Horatius (ſolet enim Perſius uti nominibus & perſonis Horatianis,) Cũ Pedius cauſas exudet publicus. Traditur & de Pedio Blæſo temporibus Neronis, qui ſit repetundarum & furti damnatus. Sed, quicunq; fuerit is iure conſultus, & quacũq; ætate, libros reliquit de ſtipulationibus. item ad edictum quinq; ac uiginti. unde multa citantur à plæriſq; autoribus Iuſtiniani digeſtorum. quod indicio eſt hominem & ſatis antiquũ eſſe, & magnæ autoritatis.

Pegaſus.

PRoculus ſucceſsionem diſciplinæ reliquit Pegaſo. Is temporibus Veſpaſiani Cos. fuit, cum Puſione. quo magiſtratu in uerba eius factum eſt S.C. ut ei, qui rogatus eſſet hæreditatem reſtituere, perinde liceret quartam partem retinere, ſicut per legem falcidiã ex legatis retinere iampridem licuerat. ex ſingulis quoq; rebus per fideicommiſſum relictis eadẽ permiſſa retentio eſt, illud quoq; eodem S.C. cauebatur, ut, ſi recuſaſſet ſcriptus hæres adire hæreditatem quaſi ſuſpectam atq; damnoſam, deſiderãte fideicommiſſario, iuſſu prætoris adiret, & reſtitueret hæreditatem. cuius decreti multa abrogauit Iuſtinianus, multa in Trebellianum S. C. tranſtulit, propter captioſas neſcio quas ſtipulationes. certe Pegaſianum ab eo nomen habuit. Eodem imperante præfectus urbis fuit, atq; etiam Domitiano, quod ſignificare uidetur Iuuenalis, honorificentiſsimo hominis teſtimonio. ait enim:

Rapta

Rapta properabat abolla
Pegaſus, attonitæ poſitus modo uillicus urbi.
An'ne aliud tum præfecti? quorum optimus atq;
Interpres legum ſanctiſsimus, omnia, quanquam
Temporibus diris, tractanda putabat inermi
Iuſtitia. *Vexabat enim tunc Romam Domitianus.*

Priſcus Iabolenus, & Plautius.

SVcceſsit Cælio Sabino Priſcus Iabolenus. Is officijs interfuit, adhibitus conſilijs eſt, ac de iure publice reſpondit. tametſi ſunt, qui eum inter male ſanos numerent. Ad Antonini Pij imperium uſq; peruenit. eoq; eſt uſus princeps iuriſperito, cùm multa iura ſanciret. Argumentum dementiæ eius illud fertur, q, cùm Paſſenius Paulus ſplendidus eques Rom. & in primis eruditus, ſcriptor elegorum, municeps & gẽtilis Propertij, recitaret, & ita carmen cœpiſſet dicere, Priſce iubes? ad hoc Iabolenus Priſcus (aderat enim ut Paulo amiciſsimus) ego uerò non iubeo. hic tibi riſus, ioci, eo maiores, quo uir grauioris profeſsionis deſipuerat, & quod Paulo aliena deliratio aliquantum frigoris attulerat. E. Caſsio quindecim libros, epiſtolarũ quatuordecim, quinq; ad Plautium reliquit. Fuit enim & Plautius inter iuris prudẽtes celeberrimus. de quo & ſi nihil comperti in uita habeo, ſæpe tamen in libris legum accitur, multosq; & præcipuos iuris prudẽtes uel ad eum uel in opera eius ſcripſiſſe conſtat. quanquàm

eum quoq; cum multis tacuit Pompo.

Iuuentius Celſus, pater ac filius.

CElſus pater Pegaſo ſucceßit. de Mario quodam Celſo multa apud Tacitũ in rebus Othonis inuenio, quorum nihil pertinere ad hũc noſtrum arbitror. Is Celſus & apud Traianum magno in honore, & Hadriano principi inter iudicãdum præcipue in conſilio fuit, cùm ille non amicos ſuos, aut comites ſolùm, ſed iuris conſultos etiam, quos tamen ſenatus omnis probaſſet, adhiberet. Filius quoq;, quem quidam Iuliũ uocant, eodem ſtudio clarus, duos conſulatus per Hadriani, ut ferũt, principatum geßit, unum cũ Neratio Marcello, poſteriorem cũ Iulio Balbo, quẽ apud Caſſiodorum nõ comperio. ſed & pro Marcello, Marcellinũ ponit. Plinius tamẽ Cecilius Marcellũ ſeruat. eſt ſanè apud eundẽ Caßiodorum Cos. Celſus cũ Criſpino per Traiani principatum, anno XIX. ante conſulatũ illum cũ Neratio. ut poßit is honos ad patrẽ etiã pertinere. Filius libros reliquit Digeſtorum XXXIX. Inſtitutionum XX. Epiſtolarum XIII. Hadriano in cõſilio fuit. De Iuuẽtiorum gente, ſatis ſuprà demonſtrauimus. Extat hodie apud Albertinos Romæ marmor cũ ijs inſcriptionibus libelli precum.

VELIVS FIDVS IVBENTIO CELSO COLLEGAE SVO SALVTEM.

Deſideri frater Arri Alphij Arriæ Fadillæ domini.

N.Imp.

N.Imp.Antonini Aug.matris liberti libellũ tibi miſi cogniti mihi ex longo tẽpore primæ iubẽtutis etiã mi ratus cũ ab ædibus eſſem quot eo loco ſe contuliſſet,à quo didici cauſa ſe requitiõis ſet & religiõis magnope à domino N.Imp.impetraſſe ita ne qua mora uideatur ei per nos fieri libellũ ſubſcriptũ per eũdẽ publicũ ſine mora mihi remittas.opto te ſaluon & fœcem es. Requietionis P.R.

EXEPLV LIBELLI DATI

Cum ante hos dies coniugem & filiũ amiſerim & preſſus neceßitate corpora eorũ fictili ſarcofago commendauerim doni quies locus quem emeram ædificaretur uia Flaminia inter miliar. II. & III. euntibus ab urbe parte læua cuſtodia monumenti Fla. Thumeles Ame ſolæ M.Sini Orgili rogo domine permittas mihi in eodem loco in marmoreo ſarcofago quem mihi modò comparaui ea corpora colligere ut cuãdo ne ego eſſe deſier pariter cum eis ponar. fecretũ fieri placet.Iubẽtius Celſus promagiſter ſubſcripſi III. non. Nouemb.Antio Polione & Opimiano Kos.ordinalis Seuero & Sabiniano Cos. Donec quietis P.R. Decretum P.R.

Neratius Priſcus.

IS quoq; ſcholã Celſi patris excepit.Traianus princeps optimus tantopere eum probauit, ut frequens opinio fuerit,eum in animo habuiſſe, Neratium, non Hadrianum,ſucceſſorem relinquere,multis id ei amicis aſſentiẽtibus,uſq; adeo,ut Priſco aliquãdo dixerit, cõmendo tibi prouincias,ſi quid mihi fatale cõtigerit.

nam & Traianus ipſe (ut quidam tradunt) iuris diuini atq; humani conſultißimus fuit. quod magni huic ſtudio honoris loco habendum eſt. Sed tamen Hadriano ſeu fauore Plotinæ, ſeu propter ſuſpicionem affectatæ à Palma & Celſo inimicis eius contra Traianum tyrannidis, in adoptione atq; imperij ſucceßionem promoto, Neratius inter præcipuos iudiciario cõſilio affuit. conſulatum etiam, (incertum, quo tempore) adminiſtrauit. quidam addũt ei collegam Antoniũ aut Antoninum. eius hæc ferebantur uolumina, Membranarum libri ſeptem, Quæſtionum tres, Reſponſorum quinq;, è Plautio decem, quatuor Epiſtolarum, Regularum quindecim, unus de nuptijs, unde Gellius morem ſponſaliorum latinorum annotat. Neratios præter hunc aliquot legimus. Neratium Marcellum, ut dixi, nominat Cæcilius. eſt uero apud Gellium ex libris Labeonis nequam ille Neratius, qui pro oblectamento habebat, os hominis liberi ſua manu uerberare, ſequente ſeruo cum loculis plenis aßium. &, quemcũq; dominus depalmauerat, numerari ſtatim ex XII. tab. aſſes XXV. iubebat. propterea prætores edixerunt, ſe iniurijs æſtimandis recuperatores daturos. atq; ita paulatim lex abolita deſuetudine eſt.

Domitius Labeo.

GEntis Domitiæ originem ac progreſſus, ad imperatorios titulos Neronis à Suetonio relatos, non tã inertia hoc loco prætermittimus, quã inſtituto & *conſilio*

conſilio, ſua apud quemq; autorem relinquendi, nihilq;, tantum ut tranſcribam, tranſcribendi, & quod, is Labeo familiæ'ne ac ſtirpis Domitiæ fuerit, nobis in ambiguo eſt, cùm præſertim ea nominum inditione plebeiorum hominum, qui ſe ipſi adoptabant, & maiorum gentium titulis nuncupabant, magna ex parte corruptam Rom. hiſtoriæ ueritatem, Cicero affirmet. Is, quacunque progenie fuerit, Hadriani temporibus floruiſſe dicitur, & libros epitomatum unum, epiſtolarum complures ab eo relictos, unde ea ſint omnia, quæ Tribunianus ſuis Digeſtis inſeruit Labeonis nomine, non ab Antiſtio. quem Politiani errorem, repetitum, ut pleraq;, à Cotta, Riuallius Allobrox nõ abſurdè coarguit. cuius ſentẽtiam ut probem, facit à Labeone citata ſæpe Labeonis in legibus autoritas. ſic enim malo accipi, quàm, ut mihi quoque ipſi aliquando placuit, patrem à filio laudari. quos ambos ſuprà memorauimus.

ff. de condi. & demon. l. xxxix. et xl. §. pen.

T. Ariſto.

T. quoq; Ariſtonem, & ſi omiſit Pomponius, nobis non eſt uiſum præterire. fuit enim iuris conſultus & doctus, & priuati iuris ac publici peritißimus. quod non modò Gellius indicat, ſed Plinius quoq; Iunior honorificẽtißimis ad eũ literis teſtatur. conſulit enim hominem de obſcuro iure quodã ſenatorio (quod, & ſi corruptis exemplaribus, partẽ ait eſſe publici) an ſententias diuidi, an iri in ſingulas oportere

Caſtigatus Cæcilij locus.

tuerit. aitq; Ariſtoni, in omnium penè negligentia, & temporum Domitiani iniquitate, ſuperfuiſſe curæ, ſic iura publica, ut priuata, ſic antiqua, ut recentia, ſic rara, ut aſsidua, tractare. apud eundem alia epiſtola ſe purgat, de recitatis uerſiculis molliuſculis, in quo illũ amicè ac ſimpliciter à quibuſdam reprehenſum docuerat. ſcripſit Ariſto uolumina de decretis Frõtinianis. Frontinum enim & Corellium (ut ne hos quidem prætercam) ait idem Cæcilius ſpectatiſsimos in ciuitate uiros extitiſſe ſua tempeſtate, & à ſe in conſiliũ adhibitos ſuper inofficioſo teſtamento. quos tamen ne ſcias an inter iuris peritos numeres. idẽ certe Plinius mortem Corellij, ſine ulla eius profeßionis mentione, deſcribit. ideoq; omittimus.

Alburnius Valens, & Tuſcianus.

IAboleni auditores, Alburnius Valens, quem quidã Eburnium, Capitolinus Saluium nuncupat (niſi uerò duo ſint, alter ab altero diuerſus Valens atque Alburnius, ſiue malis Eburnium) & Tuſcianus, parum omnino habent, quod in eorum uita memorari poßit. niſi quòd Valens traditur Antonino Pio operam ſuã in iure condendo, atq; uſum præſtitiſſe, ac reliquiſſe fideicommiſſorum libros ſeptem. Neq; uerò ſatis conſtitutum habeo, hunc illum eſſe Valentem, ad quẽ ſunt Plinij Cæcilij literæ, cũ nonnulla tamen ſignificatione uel iuri, uel aduocationibus deditι hominis. illum quidam cum Vero fuiſſe Cos. tradunt.

Vindi

Vindius Verus, Vlpius Marcellus.

HOs quoq; Antonino Pio fuiſſe in conſilio, cùm iura conderet, quibus nō mediocriter incubuit, Capitolinus eſt autor, ſed ita, ut quibuſdam quatuor, alijs duo uideantur, quod propius uero eſt. Vlpiū igitur Marcellum etiam Seueri imperio floruiſſe ferunt, & reliquiſſe libros Digeſtorum unū, uel, ut eſt apud alios, octo & triginta, Reſponſorum unum, Sex ad leges. quibus adijcit Riuallius Quæſtionū XXXII. de iure militari duos, quinque de officio Cos. Vtraq; familia & Vera & Marcella nobiliſsimæ, illa uerò etiam imperatoria, ſed quarū neſcias ij nec ne fuerint progenies. Marcella durat in hodiernum Venetijs, & priſtinam nobilitatem retinet. ut & aliæ aliquot Ro. Calua, Memmia, Balba, Veturia, &, ut quibuſdā placet, Cornelia, ex fuga ſeruitutis & barbariei in portū libertatis principatusq́; ſeruatæ.

Arrianus.

HAdriani atque Antonini tempora ut pacata & iuſta, multos iuris prudentes tulere, in ijs etiam Arrianum, qui libros fertur ſcripſiſſe complures, præſertim de re militari. Sunt, qui exiſtiment, hunc illum eſſe, qui res geſtas Alexandri Macedonis Græcè ſcripſerit. quibus ego non facilè aſſentiar. citius illum extitiſſe putem, ad quem multæ ſunt Cæcilij epiſtolæ, quibus eum non tam quaſi iuris conſultum, quàm

ut aduocatum & oratorem, atque adeo Demoſtheni & Caluo ui orationis parem alloquitur. ſignificatq́; & in ſenatu uerſatum, tandemq́; in otium ſeceßiſſe.

Tertullianus.

EIdem ætati adſcribitur Tertullianus, qui libros Quæſtionum quatuor, unum de Caſtrenſi peculio edidit. quidam eum & Cos. fuiſſe produnt. quod ego apud Caßiodorum non reperio, ſed Tertullũ, quẽ Cæcilius Cornutum uocat, principatu Antonini Pij, collegam Sacerdotis ad cuius etiam relationem factũ interpretor S. C. *Tertullianum, ſed Hadriani imperio, de ſucceßione matris in bona filij inteſtati, ad quæ per* XII. *tab. antea nõ admittebatur ſunt, qui conijciant eundem eſſe Tertullianum, qui poſtea religionẽ* CHRISTI *amplexus, egregios pro ea libros reliquerit. id mihi nondum planè liquet. extat alioqui apud D. Hieronymum inter ſcriptores Chriſtianos.*

Saluius Iulianus.

SAluius Iulianus cognomento Seuerus origine Mediolanenſi, nobili familia, iuris peritißimus fuit. quam cognitionẽ à Priſco Iaboleno acceperat. is perpetuum edictum diligẽtißimè compoſuit, ſuppleuitq́; etiam, nouo addito capite, quo liberi emancipato patri coniungerentur in bon. poſſeßionibus ſucceßionum prætoriarum, anno poſt natum CHRISTVM CXXXIIII. *per Hadriani imperium. cui etiã in cõ-*

ſilio

ſilio, cùm iudicaret, aſſedit. Antonino deinde Pio *ac* D D. *fratribus carus & magno in honore fuit. cum enim quodam reſcripto & amicum ſuum &* V.C. *appellant. extat eius apud* Pomponium *memorabilis illa uox, & ſi alterum pedem in ſepulchro haberem, adhuc tamen addiſcere uellem. cõſulatus duos geßit, & præfecturam urbis. ſed iuris ciuilis ſcientia maximè nobilitatus eſt. reliquit libros* Digeſtorũ *nonaginta, de* Ambiguitatibus *unum, ad* Minutium *ſex, ad* Vrſeium *quatuor.* Hunc *nonnulli uetuſtißimum putant, inter eos, quorum ex operibus* Digeſta Iuſtiniani Tribunianus *confecerit. conſtat ex antiquißimis & illi æuo proximis autoribus, paternum proauum fuiſſe iuriſperitum* Didio Iuliano, *qui, poſt* Pertinacem, *imperium* Rom. *à militibus pecunia redemit. tametſi apud alios leuioris fidei ſcriptores auum, à* Politiano *autẽ (per errorem credo) auunculus dicatur. nam ex iuriſconſulti filio natus* Petronius Didius Seuerus, *principem ex clara* Aemilia *genuit.* Saluium *ad* Commodi *uſque tempora perueniſſe, ab eoq́; inter principes uiros cæſum, memoriæ proditur à* Græcis *quibuſdam autoribus. quorum fidei temporum interualla non ſatis congruunt, niſi ad extremam ſenectam uenerit.* Imperator *ipſe proauum iuris gloria adæquaſſe creditus. cuius uitam quòd optimis plurimisq́; autoribus, ampliore titulo, inter imperatorias traditam habemus, conſcribendi conſilium non fuit.* Sepultus *eſt uterque uia* Labicana, *milliario ab urbe quinto. ſunt, quibus*

Politiani error.

placeat etiam Iulianum illum Chriſtianæ religionis deſertorem, Ro. principem, ex hac familia nonnullam originem ducere. quod nobis nõ ſatis conſtat. ille enim ex Conſtantio Conſtantini magni fratre germano eſt natus, proſapia paterna Dardanæ originis, matre Baſilina nobiliſſima. per quam ſi forte Iulianorum domum contingebat, ſatis imperij nomine & ſcriptis teſtatam ſui memoriam reliquit.

L. Voluſius Metianus.

ANtoninus Pius, & (ut Politianus addit) Hadrianus etiam hoc quoque iuris perito ſunt uſi. Marcus uerò Antoninus philoſophus, cùm iuuenis adhuc iuri operam daret, eundem hunc magiſtrum habuit. quod haud mediocris laudis loco equidẽ poſuerim, cùm ille uerè diuinius princeps tantopere uel ſtudia coleret, quibus meliorem fieri uitam negari non poteſt, uel magiſtros honoraret. ſolebat enim ille imagines præceptorum aureas in larario habere, & mortuorum ſepulchra, adhibitis hoſtijs & floribus, ſemper ornare. Traditur à Lampridio Metianus etiam diſcipulus fuiſſe Papiniani, & Alexandri imperatoris familiaris, & in conſilio ſocius, ut ratione temporum adducar, ne eundem Metianum putem. fuerunt alterutrius aut utriuſque opera hæc, Fideicommiſſorum libri ſexdecim, Publicorum quatuordecim. addit Riuallius Quæſtionum ſingularem.

Martianus, Mauricianus.

VT ſimilia nomina, quæ ſæpe mutuo uitiãtur, cõiungamus, fuit per eadem ſanè aut paulo inferiora tempora, Aelius Martianus autor iuris nõ inceleber. eum Didius Iulianus imperator iuſſerat occidi. ſed elapſus diſcrimi, poſtea in conſilio Alexãdri fuit. Libri eius hi ferebantur, Inſtitutorum ſexdecim, Regularum quinq;, de Appellationibus duo, totidem Publicorum, ſingulares tres, de delatoribus, hypothecariæ, ad Senatus Conſultum Turpilianum. Sanè eadem hic quoq;, quæ & in Metiano, ambiguitas. Martianũ enim Lampridius inter diſcipulos Papiniani, familiaresq; ſocios & conſiliarios Alexandri principis numerat, ad quem ſunt ab Hadriano anni amplius centum, à Iuliano ferme quinquaginta. ſed tamen non habeo autorem ueterem de intentata ei à Iuliano cæde. & pugna eſt non inter Capitolinum & Lampridiũ, ſed inter hunc & Politianum, quiq; eius autoritatem ſecuti ſunt. Mauricianum præterea quendã numerat Riuallius, cuius fuerint ad leges libri ſex.

Serbidius Scæuola.

M. Antoninus, quem ſapientiæ ſtudium, philoſophi cognomine honeſtauit, hoc præcipue iuriſperito & ſanciendis legibus, & in cõſilio imperator eſt uſus, & ante imperium, ut nonnulli tradunt, etiã præceptore. Docuit præterea Serbidius Septimiũ

Seuerum Afrum, qui poſt Iulianum glorioſiſsime imperauit, & Papinianum etiam. ſolebat dicere, ius ciuile uigilantibus eſſe ſcriptum. reliquit libros Quæſtionum uiginti, Digeſtorum XL. Reſponſorum ſex, Regularum quatuor, de Quæſtione familiæ unũ, alium Quæſtionum publice tractatarum. in reſponſis eam ſemper cautionem adhibuit, ut ius ad facti conditionem qualitatemq́; accommodaret. itaq; ſemper illa clauſula utitur, ſecundum ea, quæ proponerentur.

Aemilius Papinianus.

IVris ciuilis cognitionem Papinianus, Hoſtilio Papiniano, atque Eugenia Gracili natus, à Scæuola didicit. procurationem fiſci poſt Septimium Seuerum exercuit. cui quòd uel ex condiſcipulatu, uel affinitate per ſecundam uxorem (nam id quoque traditur) uel conſuetudinis gratia, amiciſsimus erat, ubi ille rerum potitus eſt, Papinianũ præfectum prætorio cõſtituit, non ut ait Politianus & Cotta, urbis. quo in magiſtratu Paulum atque Vlpianum diſcipulos ſuos aſſeſſores habuit. idem princeps ei moriens filios ſuos commendauit. quorum alter Antoninus Baſsianus Caracalla à patre poſthabitus, ad imperium tamen fauore exercitus cùm perueniſſet, Getamq́; de medio tollere in animo haberet, & de inſidijs eius apud prætorianos milites in caſtris queſtus eſſet, Papinianus, etiã tum prætorij præfecturam obtinens, fratrum concordiam, quàm potuit maxime, fouit, egitq́;, ne Geta occidere

Error Politiani & Cottæ.

cideretur. qua de re, cæſo iam fratre, infenſus ei Caracalla, tametſi eum cum cæteris concordiæ autoribus perdere deſtinaſſet, ei tamen innitens, à Capitolio in palatium rediјt. nec multo poſt, aliјs cõpluribus ſublatis, qui fautores fuerant Getæ, à militibus, non ſolùm permittente, uerùm etiam ſuadente Caracalla, occiſus traditur. ſunt, qui in conſpectu eius ſecuri percuſſum, & à militibus confoſſum ſcribant, ideoq; carnifici dixiſſe principẽ, gladio te exequi oportuit iuſſum meũ. cauſa mortis, utcũq;, aut prætextus certe atq; occaſio, amor Papiniani non tam in fratrem, quàm in concordiam utriuſq;, fuit. proditum tamẽ uariè memoriæ eſt. multi dixerunt, Caracallam, occiſo fratre, mãdaſſe Papiniano, ut & in ſenatu per ſe & apud populum facinus dilueret, illum reſpondiſſe, non tam facile paricidium excuſari poſſe, quàm fieri. aliј rogatum ferunt à principe, ut orationem, qua inueheretur in fratrẽ, ſibi dictaret, recuſaſſe, ac dixiſſe, aliud eſt paricidium, accuſare innocentem occiſum. quam cauſam tametſi quidam improbent, cur non conueniat, haud equidem uideo: in iuris perito præſertim, qui non minorem dicendi quàm armorum facultatem haberet. illud cõſtat, diuinam ab eo in morte editam uocẽ. nam, cùm raptus à militibus ad palatium traheretur occidendus, dixit, ſtultiſsimum fore, qui ſibi ſuccederet, præfectum, niſi uiolatam crudeliter præfecturam uindicaret. quod & factum eſt. nam ſucceſſor Papiniani Opilius Macrinus, & ipſe à iuris ſtudio non abhorrens, occiſo Cara-

calla, ex præfecto prætorij imperiũ inuaſit. cuius Ma-*crini uitam, q. multis imperij nomine conſcripta eſt, non conficiemus. ſicut ne* Traiani *quidem aut* Iuliani *aut deniq; cæterorum imperatorum confecimus.* Hunc *finem immeritißimo habuit uir ſanctitate morum, ſciẽtia ac rebus geſtis inclytus, qui iuris Aſylum, qui doctrinæ legum theſaurus fuerat, ex cuius ludo, tanquam ex equo* Troiano, *innumerabiles ciuilis ſcientiæ proceres exierant. atq; ideo habuit, q. paricidium excuſare noluerat, ne homini per ſe & ſua conſcientia magno dignitas ſaltem deeſſet. uerùm enimuero longe tũ is ea de morte felicior, quàm ille de imperio, qui ſe feliciſsimum omnium exiſtimabat.* Neq; *tamen tanto ſcelere ſatiari rabies tyrannica potuit, ſed innocentiſsimi filij cædem patris ſanguini addidit. qui quum triduo ante quæſtor opulentum munus edidiſſet, interemptus eſt. & paucis diebus innumeri, qui* Getæ *partibus fauebant.* Ita, *quantum in illa fuit peſte, atq; immaniſsima bellua, ſeminarium omne iuris interciderat, niſi complures, atq; omnes, quos infra ſubnectam, hauſtam è* Papiniani *fontibus diſciplinam, unde ipſi* Papi*nianiſtæ ſunt dicti, conſeruaſſent, & uolumina eius. quæ hæc fuere, libri* Reſponſorum XIX. Quæſtionũ XXXVII. *Definitionum duo, de* Adulterijs *unus, ad edictum ædilium curulium unus,* Digeſtorum XIX.
Fertur *hominis epitaphium duplex. nam* Socinus *filius ſcribit, ætate ſua, ut ex patre audierit, urnam argenteam, à quodam ruſtico* Romæ *inuẽtam, oſſaq; inde in*

Tiberim proiecta, ubi hic titulus fuerit:
Aemilij Papiniani iureconſulti & præfecti prætorio requieſcunt hic oſſa, cui infelix pater & mater ſacrũ fecerunt, mortuo anno ſuæ ætatis XXXVIII.
Alterum ex marmoribus, quod ego diu quæſitum Romæ non comperi, tale fuit:

D. M.

Aemilio Paulo Papiniano præfect. prætor iuriſconſulto qui uixit annis XXXVI. *diebus* X. M. IIII. *Papinianus Hoſtilius Eugenia Gracilis turbato ordine in ſenio heu parentes fecerunt filio opti.*

Fabius Sabinus.

PAtrem Fabij Sabini Sabinum conſtat inſignem uirũ & conſularẽ fuiſſe. qui, cùm ſenatus, iuſſu Heliogabali, cædẽ cõſobrini ſui Alexãdri, q̃ poſt eũ imperauit, agitãtis, urbe exceßiſſet, ipſe q; remãſerat, uocato per principẽ cẽturiõe, mollioribus uerbis occidi eſt iuſſus. cæterùm ſurdaſter cẽturio, ut urbe Sabinus pelleretur, mãdari ſibi ratus, hominẽ eiecit. idq́; uiciũ ſaluti Sabino fuit. Ad eũ ſunt ſcripti libri, ab Vlpiano, Paulo, Põponio, qui ad Sabinũ ferũtur. Filius Fabius Sabinus intimus Alexandro & conſiliarius, Cato ſui tẽporis eſt dictus, de illo Politianus & Cotta dubitãt uter (nã alterutrũ conſtat) Papiniano operã dederit, & libros ſcripſerit iuris ciuilis tres, epiſtolarum octo, ex Proculo ſingularẽ. quibus addit Riuallius reſponſorũ tres, ad Vitelliũ XX. *Digeſtorũ, ad edictũ prætoris*

Vrbani quinq;.hæcq; filio attribuit.illud præterit, in quo ijdem illi ambigunt,uter fuerit,qui conſularis & præfectus urbi,ſub Maximino fuſte percuſſus in populo, atq; occiſus,& in publico relictus ſit.id Zaſius patri,iuris ſcientiam filio concedit.

Domitius Vlpianus.

INſignem is etiam famam inter iuris conſultos & uiuens & poſt fata obtinuit, Phenicię urbe Tyro, ut ipſe fatetur,oriundus.Iam primum Papiniani diſcipli na eruditus,eidem prætorij præfecto aſſedit,atq; in cõſilio fuit. moreq; iam inde à M.& Commodo per Peſcennij Nigri motũ tradito atq; obſeruato,cùm ſacrorum ſcriniorum Alexandri principis magiſter & cõſiliarius aſſeſſorq; fuiſſet,ac ad libellos apparuiſſet,ſtatim præfectus prætorio & ipſe eſt factus.alij ab Heliogabalo delatum ei hunc honorem ſcribũt, utcunq;,Heliogabali(imperio dicam an tyrannide?)ut uir bonus à rep.remotus eſt,cùm illa impura bellua cædibus, exilijs, libidine cuncta repleret.uixq; uitam retinuit. cæterùm, cùm diutius ferre ciuitas tantam nequitiam nõ potuiſſet,trucidato turpiſſime, atq; in Tiberim proiecto Heliogabalo,felicius Alexander remp.accepit, prudentius adminiſtrauit.cumq; inter cætera, quæ illi diuinitus egregia contigere,nullam cauſam tractaret, niſi uiris doctis adhibitis,negotiaq; & cauſas prius à ſcriniorum principibus & doctiſſimis iuriſperitis & ſibi fidelibus tractari ordinariq;,atq; ita referri ad ſe præce-

præcepiſſet, leges ad hæc multas de iure populi & ſci moderatas ſanciret, neq; ullam conſtitutionem ſacraret ſine uiginti iuris peritis, & doctiſsimis ac ſapiẽtibus uiris, iiſq; diſertiſsimis, non minus quinquaginta, ut non pauciores in conſilio eſſent ſententiæ, quàm quot Senatuſconſulta conficerent, & id quidem ita, ut iretur per ſententias ſingulorum, ac ſcriberetur, quid quiſq; dixiſſet, dato tamen ſpacio ad diſquirendum cogitandumq; prius, quàm dicerent, ne impræmeditati uerba facere cogerentur de rebus ingentibus. in hoc egregio opere principem habuit Vlpianum, & in toto imperio ita honorauit, ut familiaris ac ſocius principis diceretur. cuius amplitudinis culmen nonnulli à conſulatu Anniani & Maximi ordiuntur, qui fuit quartus imperij Alexandri. Idem princeps, cùm in animo haberet omnibus officijs genus ueſtis proprium dare, & omnibus dignitatibus, ut ex ueſtitu dignoſcerentur, & omnibus ſeruis, ut in populo poſſent agnoſci, nequis ſeditioſus eſſet, ſimul ne ſerui ingenuis miſcerentur, id Vlpiano Pauloq; diſplicuit, dicentibus plurimarum rixarum cauſam fore, ſi abiecti homines iniurijs exponerentur. itaq; ijs autoribus res moderata eſt. Illud erat ſummi amoris indicium, q; princeps, cùm poſt epiſtolas, ſimul omnes amicos ſoleret admittere, cum omnibus pariter loqui, nec unquam ſolum quenquam excipere, Vlpianum modo præfectum & aſſeſſores ſuos remotis arbitris introduci ſinebat. &, ſiquis cum illis adhibendus eſſet, Vlpianum ſemper

ogabat.neq; ullum unquam alium, ne ex domeſticis quidem,ſolum in palatio quàm Vlpianum uidit.cumq́; inter ſuos conuiuaretur, Vlpianum frequenter accerſebat,qui cum literatos aliquos ſermones,quibus ſe recreari dicebat & paſci,habebat. Deniq; eum pro tutore habuit,primo repugnante Mammea matre, cui princeps tribuebat plurimum, dein gratias agente. Eiuſdem ſæpenumero purpuræ obiectu ab ira militum enixe defenſus eſt Vlpianus.conſtititq́; ideo ſummum illum imperatorem extitiſſe,ꝙ Vlpiani præcipue conſilijs remp.gubernaſſet.Merito igitur quærenti Conſtantino magno, quid fuiſſet, quamobrem homo alienigena & Syrus & adoleſcens Alexander in talem euaſiſſet principem,cum Tiberij, Caligulæ, Claudij, Nerones,Galbæ,Othones,Vitellij,Domitiani, Commodi, Iuliani, ante illum principes,Italici ac Ro.ſanguinis,imperatorium nomen dignitatemq́; fœdaſſent, reſcriptũ eſt à prudẽtiſsimo rerum autore Lampridio, id potiſsimum probitati ac moribus eorũ eſſe accepto ferendũ, quos ille princeps in conſilio habuerat. quorum & ſi primus tenuit Vlpianus, tantæ tamen gloriæ partem, &, qui dicentur, cæteri iuris prudentes ſibi ac ſodalitium uendicant. Vtinamq́; noſtris principibus liberet interdum ad hæc animum intendere,ut, quos ratio ac religionis, quam profitentur, autoritas non mouet, exẽpla ſaltem prophanorum hominum excitarẽt. Verùm illud integritati Vlpiani(ut omnibus aliquid fato negatum eſt)defuit, ꝙ Chriſti pietatem, à qua non ualde prin

de princeps eius abhorrebat (ſiquidem Chriſtum in larario atq; Abraham coluit) eſt inſectatus. nam libro v. de officio procoſ. reſcripta principum cõtra Chriſtianos collegit, ut doceret, quibus pœnis affici oporteret eos, qui ſe cultores ueri Dei *confiterentur. ſed id nimirum uitio temporum* Vlpiano *contigit.* Inuenio *apud quoſdam* Vlpiani *baſilicam* R*omæ nominari.* Ei *tantum à* Modeſtino *alijſq; tributum eſt, ut uertex legum, nobiliſsimus atq; egregius diceretur.* Reliquit *ingentem numerum librorum, quibus potiſsimum referta ſunt* Iuſtiniani Digeſta, *decem libros pro tribunali, totidẽ de officio procoſ. ad edictum* LXXXIII. XX. *ad leges, ſeptem regularum, fideicommiſſorũ ſex, de adulterijs quinq;, de appellatiõibus quatuor, ad Sabinum* LI. *opinionum ſex, de officio coſ. tres. reſponſorum duos, ſex de cenſibus, inſtitutorum duos, ſeptem ſingulares, de ſponſalibus, de officio præfecti uigilum, de prætoris tutelaris, de quæſtoris, regularum rurſus, de officio præfecti urbi, de curatoris reip. & publicarum diſceptationum.*

Iulius Paulus.

EIdem Papiniano, *quem præceptorem iuris habuerat,* Paulus Patauirius, *cuius ſtatuam hodieq; patria colit, aſſeſſor atq; in conſilio fuit, ac dein principis à memoria. perq; hos gradus, ad præturam & conſulatum, demumq; ad prætorij præfecturam, ſummum tunc à principe locum, peruenit. eadem familiaritate,*

ſocietateq́;,ac grauitate atque honore & conſilij munere, quibus Vlpianus, apud Alexandrum floruit. nec minus de hoc, ab utro præfecturam acceperit, Heliogabalo'ne an Alexandro, ambigitur. eandem conſtitutionem de uario hominum ueſtitu improbauit. denique, poſt Vlpianum, nemo plus apud optimum principem Alexandrum ualuit, ut appareat, quãtum uel boni aulici ac ciues principibus, uel boni principes, ſciẽtijs ac moribus prouehendis, Reip. conferant. Itaque Paulus Vlpiano honore ac doctrina par, numero ſcriptorum etiam ſuperior fuit. tres enim & uiginti reſponſorum libros conſcripſit. quæſtionum ſex ſupra uiginti. ad edictum octoginta. treis & uiginti breuiũ. ad Plautium duodeuiginti. ad Sabinum ſexdecim, decem ad leges. regularum ſeptem, ſententiarum uel factorum ſex. ſententiarum rurſus quinq;. ad Vitellium quatuor, ad Neratium quatuor, fideicommiſſorũ tres, de adulterijs tres, decretorum tres, manualium tres. de officio proconſulis duos. ad legem Iuliam duos, Inſtitutorum duos, de iure fiſci duos, ad legem Aeliam Sentiam tres. libros præterea ſingulares reliquit. regularum rurſus, regularum tertiò. de officio præfecti uigilum. de pœnis paganorum. de officio præfecti urbi. de pœnis militum. de uſuris, de iure codicillorum. de officio prætoris tutelaris, de pœnis omnium legum. de gradibus & affinibus, de excuſationibus tutelarũ, ad s. c. Orificianum, ad s. c. Tertullianum, ad s. c. Velleianum, ad s. c. Libonianum, ſeu Clau-

dianum

dianum, ad s. c. Syllanianum. ad regulam Catonianam. de extraordinarijs criminibus. de hypothecaria, ad municipalem, de publicis iudicijs. ad orationem diui Seueri. de inofficioſo teſtamento. de ſecundis tabulis, ad orationem diui Marci. de tacito fideicommiſſo. de ſeptemuiralibus iudicijs. de iuris & facti ignorantia. de iure ſingulari. ad legem Falcidiam, ad legem Velleiam, ad legem Cinciam. de portionibus, quæ liberis damnatorum conceduntur. de adulterijs. de iure libellorum. de iure patronatus. de teſtamentis. de inſtructo & inſtrumēto. de appellationibus. de iure patronatus, quod ex lege Iulia & Papia uenit. de actionibus. de interceßionibus fœminarum, de concurrentibus actionibus. de legibus. de libertatibus dādis. de donationibus inter uirum & uxorem. de legitimis hæreditatibus, & de s. c. librum etiam ſingularem, de uarijs actionibus, & octo Digeſtorum. extant hodie lib. v. receptarum ſententiarū ad filiū, ex tam multis.

Pomponius.

FElici illo imperio Alexandri, floruit & Pomponius, uir legum peritißimus, doctrina Papiniani imbutus, familiaris, ac penè ſocius, conſiliariusq́; principis. is diſcendi ſtudium unam optimam uiuendi rationem exiſtimabat, eamq́; in octauum & ſeptuageſimum ætatis annum perduxit. quamobrem multa eius fuere uolumina. illud extat eius ſingulare in hāc diſciplinam beneficium, quòd omnes ad Iulianum uſq; pe-

ritos iuris diligenter collegit. qui labor noſtrum hoc opus plurimum adiuuit. Scripſit libros omnino, quorum ſit habita ratio in conficiendis Digeſtis, quorum nunc iure utimur, ad Q. Mutium lectionũ XXXIX. *ad Sabinum* XXXV. *epiſtolarũ* XX. *uariarũ lectionum* XV. *ad Plautium ſeptem. fideicõmiſſorũ quinq; ſenatuſconſultorum totidem. enchiridij duos. regularum unum. ijs adiungit Riuallius, ad ædem octoginta, ad edictum* LXXXIIII. *Digeſtorum* XL. *de ſtipulationibus* XVII. *Gens Pomponia non in poſtremis clara unum habuit in libera ciuitate Cos. ſed bis, M. Pomponium Mathonem, anno urbis cõditæ* DXX. *& biennio interiecto iterum. &* XIIII. *poſt magiſtrum equitũ & prætorẽ eodẽ prænomine, itidẽq; inſequenti anno, ac multis poſtea. unũ Cos. in ſerua repperio L. Pomponium Flaccum, principatu Tiberij.*

Herennius Modeſtinus.

E*Iſdem honoribus, ætate, magiſtro Modeſtinus eſt uſus. acceßit honos ex diſcipulo imperatore, Maximino filio, & ex conſulatu, quem geßit principatu Alexãdri. uerſus etiã factitauit, quorũ extant in Virgilij libros argumenta, falſo quondã tributa Ouidio. ſed operibus legum longe clarior, ſcripſit libros Reſponſorum* XIX. *Pãdectæ duodecim, regularũ decem, differentiarũ nouẽ, de pœnis quatuor, ſingulares nouẽ, de præſcriptionibus, de inofficioſo teſtamento, de manumißionibus, de legatis & fideicõmißis, de teſtamen*

ſtamẽtis, de eurematicis, de enucleatis caſibus, de diffe rentia dotis, de ritu nuptiarũ. excuſationum præterea ſex libros dicitur reliquiſſe, quod neſcias an idem ſit opus cum eo, quod de excuſatione tutelæ & curæ fertur de Græco uertiſſe in Latinum, ipſis legum uerbis interdum poſitis, ſiqua incurriſſent parum apta latinitati. quod tamen Politianus negat, & inepto alicui adſcribere eam interpretationem mauult. certe Tribonianus inde magnam partem tituli de excuſatione tutorum in ſua Digeſta tranſcripſit.

Aliquot aceruatim.

Reliqui ſunt ex his, qui inſtructi à Papiniano, Alexandri tẽpora & imperiũ illuſtrauere, partimq; etiã Seueri & Antonini, aut paulò ſuperiora, de quibus nihil penè præter libros habeo dicere. Tarruntius paternus ſcripſit libros militariũ quatuor. Macer militariũ, publicorũ, de officio præſidis, Icaſton, de appellationibus, binos. Terẽtius Clemẽs ad leges xx. Menãder militariũ quatuor. Archadius unũ de teſtibus. Ruffinus regularũ xii. Papirius Frõto quatuor reſponſorum. Anthius, uel Publius Furius Anthianus partis edicti quinq;. Maximus ad legem Falcidiã. Hermogenianus epitomatũ ſex. Africanus quæſtionũ nouẽ. Florentinus inſtitutorũ xii. Tryphonianus diſputationũ xxi. Iuſtus cõſtitutionũ xx. Caliſtratus de cognitionibus ſex, de iure fiſci quatuor, inſtitutorũ tres, quæſtionum tres, edictorum

monitoriorum ſex. Venuleius ſtipulationum XIX. *actionum* X. *unum de pœnis paganorum, tres publicorum, de interdictis ſex, quatuor de officio procos.* Celſus cariſsimus Alexandro, XXXIII. *ad Sabinum* Digeſtorum *libros,* Quæſtionum XXI. *Fuere præterea per* Alexandri *tempora, quorum nomina operũ nulla extant,* Hermogenes, Alphenus *iunior,* Metianus *iunior,* Proculus, *&* Iulius Frontinus, *cuius forte eſt opuſculum de limitibus, non eius, qui uixit per* Traiani *tempora.* Incertæ *autẽ ætatis* Saturninus X. *libros ad edictum reliquit.* Suphus *quæſtionum duos.* Hadrianus *de interdictis totidẽ.* Puteolanus *aſſeſſorum aliquot.* Verrium *etiã* Flaccum Feſtus, Macrobius, Diomedes, *ut iuriſperitum, non ſemel laudant.*

Tribonianus, & ſocij.

CONſtantini, *qui primus* Rom. Imp. *ſedem, deteriore euentu quàm conſilio mutauit, facto contigit, ut tranſmarini etiam periti iuris cenſendi ſint. quos inter* Tribonianus *primas facile tenet, ut cuius monitu & opera* Iuſtinianus, *diſperſum antea infinitis uoluminibus ciuile ius, & crebris opinionum diſſenſionibus, quaſi inteſtinis bellis, fluctuans, in hanc, quæ poſt* M. *an. adhuc durat, breuitatẽ concordiamq́; contraxerit. id quod tanto ante* C. *ipſi Cæſari dictatori in animo fuerat.* Is *igitur* Tribonianus Maccedoniani F. *genere* Pamphilius *fuit, inter fori principes, Cos.* Iuſtiniano *magiſter officiorum, aſſeſſor, &*

quæ

quæſtor, quod munus tum apud Conſtantinop. Impp. ſolenne erat. Euenit ſeptimo principatus anno, ut Veneti Praſiniq́; ſeditioſa factionum nomina, ita conſpirarent, ut, fugato imp. ac ſenatu, urbe magna ex parte inflãmata, ædes multas publicaq́; opera incenderint, quem tumultũ ut ſedaret Imp. Tribonianum & Ioannem præt. præf. in ſicariorum gratiam magiſtratu mouit. id enim magnis uocibus, propter exercitam in ſe antea quietis rebus ſeueritatem, ab armata plebe undique flagitabatur. probra in utrunq; tota urbe iactabantur, ipſiq́; ad necem diu fruſtra quæſiti erant. Triboniano Baſilides ſucceſſor datus, uir manſuetudine ac æquitate inter patritios clarus. poſtea tamen Tribonianus in ſuum locum redijt. quo perfunctus, multos poſt annos morbo deceſsit. Vir fuit ingenio miti atq; humano, ut nihil unquam præterea à quoquã ingratũ ſit paſſus. Quibus moribus & ſingulari omniũ artium doctrina unum auaritiæ crimen facile obſcurabat, cùm tamen non niſi iuſtum ſectaretur lucrum, legesq́; aſsiduè aliquas ex uſu aut antiquaret, aut conderet. quod qui omnino arguunt, næ illi inſtabilem rerũ humanarum conditionem parum intelligunt. Hæc de Triboniano Procopius, hiſtoricus haud paulo melior, quàm Suidas neſcio quis, à quo traditur Tribonianus auaritiæ morbo miſerè laboraſſe, ut ius ipſum precio quaſi promercale habuerit, ac leges ad utriuſque partis uſum nunc tulerit, nunc abrogarit, & quaſi quæſtuarias proſtituerit. nullum putaſſe eſſe deum,

penituſq; à religione abhorruiſſe, adulatorem atque impoſtorem fuiſſe, ut qui Iuſtiniano perſuaſerit, non moriturum eum, ſed cum ipſo corpore in cœlos iri ſublatum. Sed hæc quis credat incerto autori? cum cōtrà ſtet ſcriptor grauis eorum temporum Procopius, nec Iuſtiniani opt. & , uel Suidæ ipſius teſtimonio, religioſiß. principis prudentia & pietas paſſura fuiſſe, nedum altura & prouectura eiuſmodi monſtrum uideatur. Fuit eodem tempore Tribonianus alter, ex Sida Pamphiliæ urbe, primarius & ipſe cauſidicus, uir multæ eruditionis & multorum operum, quæ ponit Suidas, nihil ad ius attinentia. Theophilus quoque, Dorotheus, Iſidorus, Cratinus, Talleleus, Theodorus, Anatolius, uiri illuſt. & peritiß. iuris adhibiti à Iuſtiniano ad purgandas ſeligendasq;, quibus utimur, leges, inſigne ab eo teſtimonium doctrinæ ac fidei meruerunt.

FINIS.

Lugduni,

IOANNES BARBOVS

EXCVDEBAT.